T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN İŞLEVİ: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif KABADAYI TATAR

Ankara-2023

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN İŞLEVİ: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif KABADAYI TATAR

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Altın Aslı ŞİMŞEK ÖNER

Ankara-2023

KABUL VE ONAY

Elif KABADAYI TATAR tarafından hazırlanan "Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesinde İnsan Hakları Hukukunun İşlevi: İstanbul Sözleşmesi Örneği" başlıklı bu çalışma, 12/01/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Programı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nadire ÖZDEMİR (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Altın Aslı ŞİMŞEK ÖNER (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Asuman KEYSAN (Üye)

Doç. Dr. Şule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

12/01//2023

Elif KABADAYI TATAR

ÖZ

KABADAYI TATAR, Elif. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesinde İnsan Hakları Hukukunun İşlevi: İstanbul Sözleşmesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

İnsan haklarına ve devletin insan haklarından sorumluluğuna ilişkin klasik yaklaşımlar yakın zamana kadar, kadının insan haklarının öznesi olduğu ve kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ev-içi şiddetin insan hakları ihlali olduğunun kabulüne engel olmuştur. Kamusal alan-özel alan ikiliği (dichotomy of private and public area) anlayışında, şekli (de jure) eşitlik anlayışında, insan onurunun insana özgü soyut bir özellik olduğu anlayışında, insan haklarının ancak kamusal alanda devlet ve ajanları tarafından ihlal edilebildiği anlayışında ve devletin özel kişilerce veya özel alanda işlenen insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulamayacağı anlayışında ortaya çıkan dönüşümün sonucunda, KYTCTŞ ve ev-içi şiddet, uluslararası belgelerde bir ayrımcılık biçimi ve insan hakları ihlali olarak kabul edilmiştir. Kadının insan hakları lehine gerçekleşen bu dönüşümde kadının insan hakları mücadeleleri ve feminist eleştirilerin katkısı çok önemlidir. Geliştirilen özen yükümlülüğü (due diligence) anlayışı, Devletin KYTCTŞ ve ev-içi şiddet eylemlerinde ihlalin ortaya çıkmasını ya da devamını önlemek ya da sonuçlarını ortadan kaldırmak için makul ve duruma uygun önlemleri almamasından dolayı sorumlu tutulmasını gerektirir. İstanbul Sözleşmesi KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede kendinden önceki insan hakları belgelerinin hepsinden daha bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşıma sahiptir. İkinci bölümde bu yaklaşıma ilişkin Sözleşme metninden tespit ettiğimiz ölçütlere ardında da Sözleşme'nin izleme organı GREVIO'nun oluşumu ve izleme faaliyetlerine ilişkin bilgilere yer verilecektir. Son olarak da İstanbul Sözleşmesi'nin uluslararası ve ulusal düzeyde olumlu etkileri ele alınacaktır. AİHM'in, AİHS'nin 2, 3, 8 ve 14. maddeleri kapsamında devletlerin pozitif yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini yorumlarken ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak İstanbul Sözleşmesi hükümlerine atıf yaptığı KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakalarına ilişkin onlarca kararı mevcuttur. Çalışmamızda AİHM'nin bu kararlarına ve İstanbul Sözleşmesi'ni imzalaması ya da onaylamasını takiben taraf devletlerin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadeleye ilişkin iç hukuk, politika ve

uygulamalarında meydana gelen olumlu değişikliklere örnekler verilerek bu etkiler somutlaştırılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet, ev-içi şiddet, İstanbul Sözleşmesi, GREVIO

ABSTRACT

KABADAYI TATAR, Elif. The Function of Human Rights Law in the Prevention of Gender-Based Violence: The Istanbul Convention Example, Master Thesis, Ankara, 2022.

Classical approaches to human rights and the state's responsibility for human rights have, until recently, prevented the recognition that women are subjects of human rights and that gender-based violence against women and domestic violence are human rights violations. As a consequence of the transformation in the understanding of the dichotomy of private and public area, in the understanding of de jure equality, in the understanding that human dignity is an intangible feature unique to human beings, in the understanding that human rights can only be violated in the public sphere by the state and its agents, in the understanding that State cannot be held responsible for human rights violations committed by private individuals or in the private sphere, GBVAW and domestic violence were recognized as a form of discrimination and a violation of human rights in international documents. The contribution of women's human rights struggles, and feminist criticism is significant in this transformation in favor of women's human rights. The developed understanding of due diligence requires that the State be held responsible for failing to take reasonable and appropriate measures to prevent the occurrence or continuation of the violation or to reverse its consequences in GBVAW and domestic violence acts. The Istanbul Convention has a more holistic and comprehensive approach to combat GBVAW and domestic violence than any previous human rights document. In the second part, the criteria we derived from the text of the Convention regarding this approach will be covered, followed by information on the establishment and monitoring activities of GREVIO, the monitoring body of the Convention. Finally, the positive effects of the Istanbul Convention at the international and national level will be discussed. There are dozens of decisions of the ECtHR regarding GBVAW and domestic violence cases, which refers to the provisions of the Istanbul Convention as relevant international law rules when interpreting whether states fulfill their positive obligations under Articles 2, 3, 8, and 14 of the ECHR. In our study, these effects will be embodied by giving examples of these decisions of the ECtHR and the positive changes that have occurred in the

domestic law, policies, and practices of the party states regarding the fight against GBVAW and domestic violence following the signing or ratification of the Istanbul Convention.

Keywords: Gender, violence against women, domestic violence, Istanbul Convention, GREVIO

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinden tez çalışmamın sonuçlanmasına kadar her aşamada ve konuda desteğini esirgemeyen danışman Hocam Dr. Öğr. Görevlisi A. Aslı Şimşek başta olmak üzere tüm hocalarıma, bu tezin yazımı sürecinde annelerinden hakettikleri zaman ve ilginin daha azını anlayışla karşılayan çocuklarım Efe Tatar ve Bora Tatar'a ve beni *fikri hür vicdanı hür* bir birey olarak yetiştiren annem Hanım Kabadayı ve babam Hasan Kabadayı'ya teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **i**

ABSTRACT ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ ..... **ix**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: KADININ İNSAN HAKLARI MÜCADELESİNE TARİHSEL GELİŞMELER IŞIĞINDA BAKIŞ **17**

1.1 Kadınların İnsan Hakları Mücadelesi **19**

1.1.1 İlkçağ ve Orta Çağ'da kadının hak ve özgürlük alanı 20

1.1.2 Aydınlanma, modern insan hakları öğretisinin doğuşu ve kadınların hakları 25

1.1.3 Kadınların haklarının hukukileşmesi: Norm aşamasına geçiş 29

1.1.3.1 Ulusal hukukta tanınma süreci 29

1.1.3.2 Kadın haklarının uluslararasılaşması 32

1.1.4 Modern devlete ve hukuka feminist yaklaşımlar 37

1.2 Kadınların Mücadelesinin İnsan Haklarına Kattığı Değer **42**

1.2.1 Eşitlik İlkesinin Yeniden Yorumlanması 43

1.2.2 İnsan Onurunun Yeniden Yorumlanması 47

1.2.3 Temel Hak ve Özgürlüklerin Yeniden Yorumlanması 49

1.2.4 Devletin Yükümlülüklerinin Yeniden Yorumlanması 51

1.3 İnsan Hakları İhlali Olarak Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet **54**

1.3.1 Toplumsal cinsiyet kavramı 56

1.3.2 Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık 59

1.3.3 Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet 63

BÖLÜM 2: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NİN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETLE MÜCADELEYE KATKILARI **66**

2.1 Bütüncül Yaklaşım: Kapsamlı ve Eşgüdümlü Politikalar Tasarlama ve Uygulama 70
2.1.1 Toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşım 73
2.1.2 Ayrımcılık yapmama ve şiddet mağdurunun haklarını merkeze alma 76
2.1.3 Kanıta dayalı politikalar oluşturma: Veri toplama ve araştırma 79
2.1.4 Üç boyutlu mücadele: şiddeti önleme, mağduru koruma, faili kovuşturma ve cezalandırma 81
2.1.4.1 KYTCTŞ ve ev-içi şiddeti önleme 81
2.1.4.2 Şiddet mağdurlarını koruma ve destek sağlamak 83
2.1.4.3 Şiddet faili hakkında soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma 87
2.1.5 İlgili tüm düzey, sektör ve kurumlar arasında eşgüdümlü işbirliği 92
2.1.6 Etkili uygulama: Eğitimli insan kaynağı ve yeterli finansal kaynak 94
2.2. İzleme Yöntemi: Uzmanlar Grubu (Group of Experts on Action Against Violence Against Women and Domestic Violence-GREVİO) ve Taraflar Komitesi (The Committee of The Parties) 96
2.2.1 GREVİO'nun oluşumu 100
2.2.2 Raporlama usulü 102
2.2.3 Soruşturma prosedürü 106
2.2.4 Genel tavsiyeler 108
2.3 İstanbul Sözleşmesi'nin Uluslararası ve Ulusal Düzeyde Katkıları 112
2.3.1 İstanbul Sözleşmesi'nin diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerinin izleme organlarının kararları üzerindeki etkisi: AİHM kararları örneği 115
2.3.2 İstanbul Sözleşmesi'nin Ulusal Hukuk, Politikalar ve Uygulamalar Üzerindeki Etkileri 136
SONUÇ 156

KAYNAKÇA 170
TURNİTİN RAPORU..... 195
ÖZGEÇMİŞ..... 221

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

AB	**:**	Avrupa Birliği
AK	**:**	Avrupa Konseyi
AİHM	**:**	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	**:**	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	**:**	Bakınız
BM	**:**	Birleşmiş Milletler
CEDAW	**:**	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)
CAHVIO	**:**	Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla mücadele Ad Hoc Komitesi (The Ad Hoc Committee for preventing and combating violence against women and domestic violence)
Dn.	**:**	Dipnot
ESKHUS	**:**	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
GBVAW	**:**	Gender-based Violence Against Women
GREVIO	**:**	Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (Group Of Experts on Action Against Violence Against Women And Domestic Violence)
İHEB	**:**	BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KYTCTŞ	**:**	Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet
MSHUS	**:**	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

GİRİŞ

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet (KYTCTŞ), yerelde başlayıp küresele uzanan kadının insan hakları hareketinin hız kesmeden devam eden mücadelesine ve kazanımlarına rağmen erkek egemenliğini idame ettirmenin bir aracı olarak küresel boyutta uygulanmaya devam etmektedir.[1] Modern dönemde birinci dalga feminizm adı verilen kadın hareketi ile başlayan örgütlü mücadeleler neticesi ataerkil sistemde gedikler açılmışsa da gerek dünya gerekse Türkiye ölçeğinde istatistikler, ağır bir insan hakları ihlali ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir türü olan kadınlara yönelik şiddetin pek de hız kesmeden devam ettiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2021 yılında yayınlanan bir raporda tüm dünyada kadınların yaklaşık üçte birinin (%30) yaşamları boyunca fiziksel ve /veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını ve bu şiddetin büyük çoğunluğunun da yakın ilişki içinde oldukları partnerleri tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur.[2] AB Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından 2014 yılında yayınlanan bir araştırmanın sonuçlarına göre de AB bölgesinde yaşayan kadınların yaklaşık üçte biri (%33) 15 yaşından itibaren fiziksel ve cinsel şiddete neredeyse yarısı ise (%43) psikolojik şiddete maruz kalmaktadır.[3] UNODC tarafından 2021 Kasım ayında yayınlanan Global Estimates 2020 verilerine göre 2020 yılında dünya çapında 47.000 kadın ve kız çocuğu yakın partner veya aile üyeleri tarafından öldürülmüştür. Toplumsal cinsiyete bağlı cinayetlerin sayısında insan hakları hukukundaki gelişmelere rağmen son 10 yılda önemli bir değişiklik olmamıştır.[4] Türkiye'de resmi verilere göre 2020 yılında ev-içi ve KYTCTŞ nedeniyle öldürülen kadın sayısı 267 olup 2016-2020 arası toplamda 1.539'dur.[5]

---

1 Yakın Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu* (İstanbul: Metis Yayınları, 2015) 33.

2 World Health Organization, Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018, Dünya Sağlık Örgütü Resmi İnternet Sitesi, https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women, E.T. 02.05.2022.

3 European Union Agency for Fundemental Rights, Survey on violence againist Women in EU (2012), Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı Resmi İnternet Sitesi, https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey, E.T. 02.05.2022.

4 United Nations Office on Drugs and Crime, Global Estimates 2020, BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) Resmi İnternet Sitesi, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/UN_BriefFem_251121.pdf, E.T. 02.05.2022.

5 6284 sayılı Kanun Kapsamında Kasten Öldürülen Kadın Sayısı (2016-2020), T.C. İçişleri Bakanlığı İdari Kayıtları, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı 2021-2025, s.30, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmi İnternet

Sayısal verilerin de gösterdiği üzere KYTCTŞ günümüzde hala dünya çapında en yaygın insan hakları ihlali olmaya devam etmektedir. Çalışmada bu kadar yaygın bir insan hakları ihlali olan KYTCTŞ'nin önlenmesinde insan hakları hukukunun işlevini nedir? sorusunun cevabını ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış olması sebebi ile İstanbul Sözleşmesi olarak anılan *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi* (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence)[6] (Bundan sonra kısaca İstanbul Sözleşmesi ya da Sözleşme olarak anılacaktır)'nden önce KYTCTŞ'nin insan hakları ihlali, kadına yönelik bir ayrımcılık biçimi ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet formu olduğunun hukuken bağlayıcı bir şekilde kabulüne engel olan insan hakları hukukunun ataerkil yapısını ve bu yapıda yaşanan dönüşümü gösteren hukuki yaklaşımların neler olduğu araştırıldı. İnsan hakları hukukunun ataerkil yapısında kadının insan hakları lehine yaşanan dönüşüme paralel olarak insan hakları hukukunda KYTCTŞ'in nasıl ele alındığı ve İstanbul Sözleşmesi'nin KYTCTŞ 'i ele alış şekli ile insan hakları hukukuna kattığı değeri araştırarak literatüre katkı sunmak hedeflenmiştir.

Bu çalışmada insan hakları hukukunun KYTCTŞ'e yaklaşımının geçirdiği evrim ve bu evrimde gelinen son nokta olan İstanbul Sözleşmesi'nin olguya yaklaşımı, katkıları ve eksiklerini örnek olarak ele alarak KYTCTŞ ile mücadelede insan hakları hukukunun işlevleri ortaya koymak ve bu yolla insan hakları hukukunda meydana gelen "*kadının insan hakları lehine dönüşüme"* katkı sunmak amaçlanmıştır. Feminist hukuk kuramı yaklaşımı benimsenerek insan hakları hukukunun ataerkil yapısı ve kadının insan hakları hareketinin ve feminist hukukçuların katkısı ile *"toplumsal cinsiyete duyarlı insan hakları hukukunun"* inşası süreci ortaya konulmak istenmiştir.

İstanbul Sözleşmesi KYTCTŞ ile mücadele özelinde tek insan hakları hukuku belgesi ya da bağlayıcı tek veya ilk insan hakları sözleşmesi değildir. Ancak

---

Sitesi, https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plani-2021-2025.pdf, E.T. 02.05.2022.

6 İstanbul Sözleşmesi'nin İngilizce aslı için bkz., Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/168008482e, E.T.02.05.2022; İstanbul Sözleşmesi'nin çalışmamızda esas alınan Türkçe çevirisi için bkz., Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680462545, E.T. 02.05.2022.

İstanbul Sözleşmesi, hukuken bağlayıcı bir bölgesel insan hakları sözleşmesi olarak kendisinden önce bu konuda kaydedilen tüm olumlu gelişmeleri bünyesinde barındırmayı başararak soruna en kapsamlı ve bütüncül yaklaşımı getirmiştir. İstanbul Sözleşmesi'nin Giriş Kısmında da hukuken bağlayıcı olan ya da tavsiye niteliğindeki bazı Birleşmiş Milletler (BM) (evrensel) ve Avrupa Konseyi (AK) (bölgesel) insan hakları belgeleri ile AİHM içtihatlarından bahsedilerek bunların temel alındığı vurgulanmıştır.[7]

Bir AK sözleşmesi olan İstanbul Sözleşmesi'ne gelinceye kadar KYTCTŞ'in bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilmesi hiç de kolay olmamış ve ciddi direnişle karşılaşmıştır. Küresel kadın hareketinin ısrarlı mücadeleleri neticesi önce bağlayıcı olmayan yumuşak/esnek hukuk (soft law) ve politika belgeleri ile sonra da bağlayıcı bir sözleşme olan İstanbul Sözleşmesi ile kadına yönelik şiddet bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilmiştir. Üye devletler arasındaki coğrafî, tarihi ve kültürel yakınlığa rağmen Avrupa düzleminde dahi kimi üye devletler KYTCTŞ'nin bir insan hakkı ihlali olarak kabulüne şiddetle karşı çıkmıştır.[8] Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra da kimi taraf devletlerde Sözleşmeye karşı itirazların yükseldiği ve Türkiye örneğinde olduğu gibi bu itirazların Sözleşmeden çekilmeye kadar vardırıldığı gözlemlenmektedir. Benzer biçimde bir BM insan hakları sözleşmesi olan CEDAW *(Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme/the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination*

---

7 Sözleşme'nin giriş kısmında, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve Ek Protokolleri, Avrupa Sosyal Şartı, İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Çocukların Cinsel Suiistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi; Avrupa Konseyi Bakanları Komitesinin Avrupa Konseyi üye devletlerine gönderdiği Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin 5 sayılı Tavsiye Kararı(2002), Toplumsal Cinsiyet Standartları ve Mekanizmalarına İlişkin 17 sayılı Tavsiye Kararı (2007), Kadın ve Erkeklerin Çatışmayı Önleme ve Sona Erdirme ve Barışı Oluşturmadaki Rolüne İlişkin 10 sayılı Tavsiye Kararı (2010) ve ilgili diğer tavsiye kararları; Kadına karşı şiddet konusunda önemli standartlar oluşturan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin giderek genişleyen içtihat hukuku; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1979) ve İhtiyari Protokolünün yanı sıra CEDAW Komitesinin kadınlara yönelik şiddete ilişkin 19 No.lu Genel Tavsiye Kararı, Çocuk Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1989) ve İhtiyari Protokolleri (2000) ve Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini (2006);Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Anlaşmasını (2002) göz önüne alarak; Sivil Şahısların Harp Zamanında Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesini (IV) ve sözleşmenin ilgili I ve II no.lu Ek Protokolleri ile uluslararası insani haklarının temel ilkelerinin göz önünde bulundurulduğu belirtilmiştir.

8 Feride Acar ve Yakın Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar," *Birkaç Arpa Boyu…21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, der. Serpil Sancar (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 201) 281-305, s.292.

against Women)[9] kapsamında kadına yönelik şiddetin düzenlenmemiş olması da o dönemde Genel Kurul'da ortaya çıkan "kadına yönelik şiddetin özel bir mesele olduğu" yönündeki siyasi iradeden kaynaklanmıştır.[10] BM Genel Kurulu tarafından 1993 yılında Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin (Declaration on the Elimination of Violence against Women)[11] ilan edilmiş olmasına ve bildirgelerin ardından bağlayıcı bir sözleşme yapılmasının bir BM geleneği olmasına rağmen aradan geçen çok uzun süreye rağmen henüz bir BM insan hakları sözleşmesine dönüşmemiştir.[12] Buna rağmen CEDAW Komitesi'nin (Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi/ The Committee on the Elimination of Discrimination against Women)[13] 1992 yılında verdiği Kadınlara Yönelik Şiddet ile ilgili 19 No'lu Tavsiye Kararında (General recommendation No. 19: Violence against women)[14] ortaya konan KYTCTŞ'in *bir ayrımcılık biçimi olarak kadınların insan haklarını ihlal ettiğine* ilişkin yorumu, zaman içinde uluslararası teamül hukuku ilkesi haline gelmiştir. CEDAW Komitesi'nin 35 Sayılı Tavsiye Kararının (General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19)[15] Giriş Bölümü 2 no'lu dipnotta, taraf olan ve olmayan devletlerin uygulamaları, uluslararası örgütlerin

---

9 CEDAW, İngilizce aslı için bkz., BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women, E.T. 02.05.2022; Türkçe metin için bkz., Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/24441, E.T.02.05.2022.

10 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.290.

11 Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge, İngilizce aslı için bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women;Türkçe çevirisi için bkz. Gökçeçiçek Ayata, Sevinç Eryılmaz Dilek ve Bertil Emrah Oder, Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama, Ed. Burcu Yeşiladalı, Çev. Defne Orhun, Lema Uyar, Sevinç Eryılmaz Dilek, Muzaffer Kaya (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010) s.182-187. https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Kadin_Haklari.pdf, E.T. 21.11.2022.

12 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.291.

13 CEDAW Komitesi, bilgi için bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw, E.T. 02.05.2022.

14 CEDAW Komitesi 19 no'lu Genel Tavsiye Kararı (1992), İngilizce aslı için bkz, BM İnsan Hakları Ofisi Resmi İnternet Sitesi, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf; Türkçe çevirisi için bkz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, https://aile.gov.tr/media/35255/cedaw-genel-tavsiye-kararlari-1986-2013.pdf, s.31, E.T.18.11.2022.

15 CEDAW Komitesi Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili 19 no'lu Genel Tavsiyeyi (1992) güncelleyen 35 no'lu Genel Tavsiye (2017), İngilizce aslı için bkz. BM İnsan Hakları Ofisi Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-35-2017-gender-based, E.T.18.11.2022; Türkçe çevirisi için bkz. Nazan Moroğlu Şahsi İnternet Sitesi, https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf, 21.11.2022.

kararları ve eylem planları, insan hakları belgeleri ve AİHM'nin kararları da dahil uluslararası insan hakları mahkemelerinin kararlarından verilen örneklerle bu görüş desteklenmiştir.

İstanbul Sözleşmesi, KYTCTŞ ve ev-içi şiddet ile mücadelede çığır açıcı bir sözleşme olmasına rağmen gerek uluslararası gerekse ulusal literatürde KYTCTŞ ile mücadelede işlevlerine hakkettiği yer verilmemiştir. İstanbul Sözleşmesi ile ilgili en kapsamlı çalışmalardan biri olan Ronagh McQuigg'in *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights* adlı eserinde İstanbul Sözleşmesi oldukça detaylı ele alınsa da araştırmacı Sözleşmeyi toplumsal cinsiyet temelli şiddet özelinde değil ev-içi şiddet özelinde ele almıştır. Bir diğer önemli eser Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova tarafından editörlüğü üstlenilen *International Law and Violence Against Women Europe and the Istanbul Convention* başlıklı eserde yer verilen çalışmaların her biri Sözleşmeyi farklı bir yönden oldukça detaylı şekilde ele almış olsa da Sözleşmenin yaklaşımına ilişkin *three Ps approach* olarak isimlendirilen genel kabulün dışına çıkılmamış ve Sözleşme'nin hem uluslararası hem de ulusal insan hakları hukuk, politika ve uygulamalarına olumlu etkileri örneklerle somutlaştırılmamıştır. Ulusal literatürde de benzer şekilde konuyu ele alan kapsamlı çalışmalar sınırlı sayıdadır. Kadriye Bakırcı tarafından yayınlanan *İstanbul Sözleşmesi* başlıklı makale İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerine ilişkin ulusal literatürde çerçeve sunan en kapsamlı çalışmadır. Mevcut diğer çalışmalar genellikle İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal hukuka özellikle de 6284 sayılı Kanuna etkisi bağlamında yapılmıştır. Uluslararası literatürde olduğu gibi ulusal literatürde de three Ps ya da four Ps olarak isimlendirilen genel kabul dışında farklı bir görüş ileri sürülmediği gibi diğer uluslararası izleme mekanizmalarının içtihatları ve Türkiye dışındaki taraf devletlerin ulusal hukuklarına olumlu etkisi üzerine kapsamlı çalışmalar da mevcut değildir. Literatürde İstanbul Sözleşmesi'nin sorunu en kapsamlı şekilde ele alarak şiddeti önleme, mağduru koruma ve destekleme, faili kovuşturma ve cezalandırma olmak üzere üç ya da buna eşgüdümlü politikalar tasarlama da eklenerek dört boyutlu bütüncül bir yaklaşım getirdiği kabul edilmektedir. Çalışmamızda literatürdeki genel kabulden farklı olarak İstanbul Sözleşmesi'nin ve açıklayıcı raporun metninden taraf devletlerin KYTCTŞ ile etkili mücadele için karşılamakla yükümlü olduğu ve Sözleşme'nin bütüncül yaklaşımını oluşturan altı ölçüt tespit edilerek açıklanmıştır. Bu altı ölçüt, taraf devletlerin

KYTCTŞ'e vermesi gereken asgari karşılığın nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında çalışmada literatürde eksikliği tespit edilen İstanbul Sözleşmesi'nin uluslararası ve ulusal insan hakları hukuk ve uygulamaları üzerindeki olumlu etkisi ortaya konulmuştur. Sözleşmenin imzalanmasından sonra AİHM'nin kadına yönelik şiddet ve ev-içi şiddetle ilgili içtihatları tespit edilip incelenerek İstanbul Sözleşmesi'nin bu içtihatlara etkisi örneği üzerinden uluslararası insan hakları hukuku üzerindeki olumlu etkisi somutlaştırılmaya çalışılmıştır. İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal hukuk, uygulama ve politikalar konusundaki olumlu etkilerini ortaya koymak üzere GREVIO'nun Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu ve bu Raporda yer verdiği 17 ülkenin Temel Değerlendirme Raporları ve Ülke Raporları da incelenerek İstanbul Sözleşmesi sonrası Sözleşmeye uyum için atılan adımlara somut örnekler verilmiştir.

Çalışmanın başlığı her ne kadar toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesinde insan hakları hukukunun işlevi olsa da merkezde kadına ve kız çocuklarına yönelik toplum cinsiyet temelli şiddet yer alacaktır. Literatürde kadına yönelik şiddetin daha geniş bir kavramla, toplumsal cinsiyet temelli şiddet olarak isimlendirilmesine yönelik eleştiriler mevcuttur. Bu eleştirilerin ilk dayanağı toplumsal cinsiyet temelli iktidar ilişkisinin ortaya çıkardığı eril şiddetin sadece kadınlara ve kız çocuklarına yönelmemesidir. Connell'in ortaya koyduğu gibi tek bir erkeklik yoktur ve kendi aralarında toplumsal cinsiyet temelli hiyerarşik bir ilişki içerisinde olan erkekler de şiddete maruz kalırlar. Özellikle LGBTİQ bireylerin de toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kaldıkları hatta geniş bir bakış açısıyla tüm şiddet türlerinin toplumsal cinsiyetlendirilmiş olduğu bu nedenle de toplumsal cinsiyet temelli şiddet tanımının kadına yönelik şiddetin özgül yapısını ortaya koymadığı ileri sürülmektedir.[16] Bunun yanında toplumsal cinsiyet/cinsiyet kavramlarının çoklukla birbirinin yerine kullanıldığı ve bu durumun kadına yönelik şiddetin doğal olduğu algısı yaratabileceği eleştirisi yapılmaktadır. Literatürde kullanılan kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, ev-içi şiddet, yakın ilişki/partner şiddeti gibi isimlendirmeler yerine kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet tanımını tercih etmemizin birinci sebebi İstanbul Sözleşmesi'nde kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli olduğunun vurgulanmış olması ve sözleşmenin toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet tanımını yapan ilk bağlayıcı

[16] Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet*, s.39.

insan hakları hukuku belgesi olmasıdır. İkinci olarak her ne kadar toplumsal cinsiyet temelli şiddet kadına yönelik şiddeti de kapsayan fakat daha geniş bir kavram olsa da kadına yönelik şiddetin yapısal boyutunu vurgulamanın önemli olduğunu düşünmekteyiz. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliğin doğal ve bu nedenle de değiştirilemez olduğu anlayışına karşı kadının insan hakları mücadelesine güç kazandırmıştır.[17] Toplumsal cinsiyet temelli şiddet kadınlar dışındaki gruplara da yönelse kadınların kabaca üçte biri hayatında en az bir kez kadın olmasından dolayı şiddete maruz kalmaktadır. İnsan nüfusunun yarısını kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde şiddete maruz kalan en büyük insan grubunun kadınlar ve kız çocukları olduğu gerçeği karşısında taraf devletlere herkesin şiddete maruz kalmadan yaşama hakkını garanti altına alma yükümlülüğü yüklese de İstanbul Sözleşmesi'nin şiddetten korumayı hedeflediği birincil grup kadınlar ve kız çocuklarıdır. Bu nedenle bu çalışmada İstanbul Sözleşmesi'nin kadın ve kız çocuklarını önceleyen yaklaşımına uygun olarak kadına ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet ele alınacaktır.

Bu çerçevede çalışmanın Birinci Bölümünde hukuken bağlayıcı bir uluslararası sözleşme ile kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilinceye kadar kadınların insan hakları mücadelesinin katettiği yol ile anaakım insan hakları teorisi ve hukukundaki eril anlayışın dönüşüm aşamaları; İkinci Bölümde ise İstanbul Sözleşmesi ile kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik kapsadığı ve/veya ilk kez getirdiği evrensel standartlar ortaya konularak AİHM kararları üzerindeki olumlu etkilerine ve ulusal hukuk, uygulama ve politikalarda yarattığı olumlu dönüşümlere örnekler verilecektir.

Çalışmanın "Kadının İnsan Hakları Mücadelesine Tarihsel Gelişmeler Altında Bakış" başlıklı Birinci Bölümünde öncelikle bu sözleşme imzalanıncaya kadar kadınların tarih boyunca kendilerine reva görülen ikincil konum ve bu konumu değiştirmek için verdikleri mücadeleler sonunda kadınların da insan haklarının öznesi olduğu ve erkeklerle eşit şekilde bu haklara sahip oldukları ve ayrımcılığa uğramadan bu hakları kullanacaklarının uluslararası insan hakları belgeleri ile tanınmasına varan süreç, adından insan haklarının hem garantörü hem de muhatabı olan modern devlet ve onun hukukunun cinsiyet nötr görüntüsü altındaki aslında eril

[17] Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.299.

olan karakterini, insan hakları düşüncesi ve hukukunda kadınların mücadelesi ile yaşanan dönüşüm ile kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısal boyutunu ortaya koyarak İstanbul Sözleşmesi öncesi insan hakları hukukunun KYTCTŞ'i ele alışı incelenecektir.

Birinci alt bölümde kadınların insan hakları mücadelesinin panoromik bir görünüşü sunulmak istenmiştir. Öncelikle Aydınlanma Çağı'na kadar kadının konumuna bakışla, insan hakları düşüncesinin eril karakterinin temellendiği, kökenleri Antik Yunan'daki polis (kamusal alan)- oikos (hane) ayrımına ve onun da temellendiği doğa-kültür ayrımına kadar geriye uzanan özel alan-kamusal alan ayrımının izi sürülmüştür. Özel alan-kamusal alan ayrımı üzerinden kadının nasıl ikincil bir konumda tutulduğu, kamusal alandan dışlanıp yurttaşlık haklarından, ekonomik faaliyetlerden, eğitimden mahrum bırakılarak bu ikincil konumun sürdürülüp pekiştirildiği ve Orta Çağ'da bunu aşmaya çalışan kadınların da sürdürülmek istenen hiyerarşik düzene tehdit olarak görülüp cadı avlarına kurban edildiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Aydınlanma Çağı'nda ortaya çıkan tabi haklar ve ferdiyetçi düşünce gibi özgürlükçü düşünceler ile dönemin ekonomik ve politik koşullarının bir ürünü olarak ortaya çıkan insan hakları düşüncesinin temelini oluşturan herkesin doğuştan sahip olduğu, dokunulmaz, devredilemez ve vazgeçilemez eşit hakların öznesinin kadınlar olmadığı açıktı. Antik çağdan beri Batı felsefesine hâkim olan kadın üzerinde erkek hakimiyeti anlayışı bu döneme de taşınmıştır. Dönemin düşünürlerinin ortaklaştığı rasyonel olmayan kadının yerinin, kocasının hakimiyeti altında özel alan olduğu fikri kadınların kamusal alandan dışlanmışlığını sürdürmede kullanılmaya devam ederken sanayi devriminin ev ile iş hayatını ayırması da bu anlayışın pratikte devamına hizmet etmiştir. Ortaya çıkan insan hakları düşüncesi ile hukuki eşitlik kabul edilirken zekâ, servet ya da cinsiyet eşitsizliklerinin kaçınılmaz olduğu ileri sürülmüştür. Önce hak bildirgelerine sonra anayasalara girerek normatif aşamaya geçen diğer deyişle hukuki haklar olarak yasalaşan ve tüm insanların eşit olarak sahip olduğu iddia edilen bu haklara gerçekte mülk sahibi beyaz erkeklerin sahip olduğu ise çok geçmeden anlaşılmıştır. Kadın haklarının norm aşamasına geçiş sürecinin ele alındığı bölümde kadınların da erkeklerle aynı tabii haklara sahip oldukları gerekçesi ile o güne kadar ihlal edilen oy hakkı, kamusal hizmetlere katılma hakkı, eğitim hakkı ve benzeri hak talepleri ile kadınların farklı ülkelerde başlattığı mücadeleler sonunda eşit hak taleplerinin ulusal

yasalar ve anayasalar ile tanınmaya başlandığı ortaya konulmak istenmiştir. Kadınların çeşitli ülkelerde sürdürdükleri eşit hak mücadeleleri ve kazanımlarına verilen örneklerden sonra "kadın haklarının uluslararasılaşması" başlığı altında 1947 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın imzalanması ile başlayan insan haklarının uluslararasılaşması sürecinde gerek İHEB gerekse BM ve AK sisteminde imzalanan sözleşmelerde yer verilen "ayrım yapmama" ilkesi ile kadınların insan haklarının öznesi olduğu ve erkeklerle eşit bireyler olarak ayrımcılığa uğramadan bu haklara sahip oldukları ilkesi normatif insan hakları hukukuna girse de cinsiyet nötr görüntüsü altında devletin ve hukukunun eril karakteri feminist araştırmacılar ve aktivistler tarafından deşifre edilmiştir. Birinci alt bölümün sonunda değişik feminist bakış açılarından devlet ve hukukun eril karakterine ilişkin görüşlere yer verilmiştir.

İkinci alt bölümde feminist açıdan eril olan insan hakları düşüncesi ve hukukunun kadının insan hakları mücadelesi ile yaşadığı dönüşüm ve kazandığı değer ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eşitlik, insan onuru, temel hak ve özgürlüklerin ve özel alan-kamusal alan ikiliğinin sorgulanarak özen yükümlülüğü anlayışıyla devletin yükümlülüklerinin yeniden yorumlanması kadınlara özgü insan haklarının ihlallerinin özellikle de KYTCTŞ 'in bir insan hakları ihlali olarak kabulü ile önlenmesi, soruşturulması, kovuşturulması, cezalandırması ve tazmininde devlete sorumluluk yüklenmesinde çok önemlidir. Öncelikle Aydınlanmacıların savunduğu ve liberal düşüncenin de temelini oluşturan yasa önünde eşitlik ya da şekli eşitlik de denilen aynılık eşitliği anlayışının sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve cinsiyetler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığı ve cinsiyet nötr görüntüsü altında aslında tarihsel olarak var olan eşitsizliklerin sürdürülmesine hizmet ettiğinin anlaşılması ile fiili eşitlik ya da maddi eşitlik de denilen farklılık eşitliği kavramı ile eşitsiz konumda olanın fiili eşitlik sağlanıncaya kadar geçici özel önlemler aracılığıyla farklı muamele görmesinin savunulmaya başlanmıştır. Zamanla bu eşitlik anlayışının dönüştürücü eşitlik denilen ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerine inerek kadınlar aleyhine güç ilişkilerini eşitlikçi şekilde yeniden yapılandırmayı hedefleyen eşitlik anlayışı ile tamamlanması gerektiği kabul edilmiştir. Eşitlik anlayışındaki bu değişime insan onuru kavramındaki değişim de eşlik etmiştir. Irk, din, milliyet, etnik köken, cinsiyet vs. ayrımı olmaksızın tüm insanların eşit olarak sahip olduğu insan doğasına özgü bir değer olarak insan onuru anlayışı yerini "onurlu bir yaşam hakkına" bırakmış, insan onurunun korunması için devlet müdahalesinin gerekli

olduğu anlaşılmıştır. Tarihsel olarak ayrımcılığa uğramış sınıfların, tabakaların, grupların insan onurunun korunması, devletin müdahale etmemesinin ötesinde aktif bir tutum almasını gerektirir. İnsan onuru kavramındaki dönüşümden sonra temel hak ve özgürlüklerin hiyerarşik bir bakış açısıyla tasnif edilmesinin ve kamusal alanda bireyi devlet müdahalesine karşı korumaya dayanan klasik insan hakları yaklaşımının kadın deneyimlerini, önceliklerini, gereksinimlerini dikkate almadığı ve dolayısıyla da kadınların karşı karşıya kaldığı riskleri insan hakları ihlali olarak kabul etmediği örneğin KYTCTŞ'in de yakın zamana kadar bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilmemesinin temelinde yatan sebeplerden birinin de bu anlayış olduğuna yer verilmiştir. Devletlere sadece devletin eylemlerine karşı insan haklarına saygı gösterme, hakları koruma ve bu hakların gereğini yerine getirme yükümlülüğü yükleyen klasik devlet merkezli yaklaşımı yerini devletin devlet dışı aktörlerin eylemlerinden sorumluluğuna ilişkin özen yükümlülüğü standardına bırakmıştır. Devletin, devlet dışı aktörlerin eylemleri neticesi ortaya çıkan insan hakları ihlallerinden doğan zararlardan ihlal özel alanda meydana gelmiş olsa dahi sorumlu olacağına ilişkin özen yükümlülüğü standardının KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakalarında uygulanmasının da evrensel kadın hakları mücadelesinin bir başarısı olduğu tarafımızca düşünülmektedir.

Birinci bölümde son olarak bir ayrımcılık ve insan hakları ihlali olarak kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet ele alınmıştır. İstanbul Sözleşmesi'nde *herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler* olarak tanımlanan toplumsal cinsiyetin, kadın erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkileri ile kadına yönelik ayrımcılığın ve bu ayrımcılığın ağır bir insan hakkı ihlali teşkil eden bir görünümü olarak kadına yönelik şiddetin de yapısal temelini oluşturduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde sırasıyla önce toplumsal cinsiyet, sonra toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet kavramlarını açıklayarak uluslararası insan hakları hukuku belgelerinde bu kavramların ele alınış şekli ve yaşanan dönüşümü, esnek hukuk belgelerinden İstanbul Sözleşmesi gibi bağlayıcı bir sözleşmede tanımlanmalarına varan süreç içinde ortaya konulmaya çalışıldı. KYTCTŞ'in suç olmanın ötesinde bir insan hakkı ihlali olarak uluslararası insan hakları belgelerinde yer alması bir önceki bölümde açıklanmaya çalışılan kadın hakları mücadeleleri ile insan hakları anlayışındaki

dönüşümün eseridir. Kadına yönelik şiddetin ruh sağlığı bozuk, öfke kontrolü sorunu yaşayan ya da çocukluğunda şiddete maruz kalmış veya tanık olmuş erkeklerin eylemleri olarak bakmak ile toplumsal cinsiyet temelli bir insan hakları ihlali olduğunun kabulü arasındaki fark, ortadan kaldırılması için alınacak önlemleri ve geliştirilecek politikaları da belirler. İlkinde faile yönelik tedavi ve terapiler ile ceza hukuku tedbirleri yeterli görülebilecekken ikincisinde toplumsal cinsiyet temelli yapının karmaşıklığı ile uyumlu olarak örneğini İstanbul Sözleşmesi'nde gördüğümüz ve ikinci bölümde detaylı olarak ele alacağımız bütüncül bir anlayışla kapsamlı ve detaylı politikalar geliştirilmesi gerekir.

Çalışmanın İkinci Bölümünde İstanbul Sözleşmesi'nin önceki paragrafta sözü edildiği gibi kadınlara yönelik şiddet ve ev-içi şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısını kabul etmesinin ve tanımlamasının gereği olarak geliştirdiği bütüncül yaklaşımı, bu yaklaşımla geliştirdiği detaylı ve kapsamlı hükümlere taraf devletlerin uyumunu sağlayabilmek için geliştirdiği izleme mekanizması (GREVIO) ile İstanbul Sözleşmesi'nin ve GREVIO'nun faaliyetlerinin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede uluslararası insan hakları hukukuna ve taraf devletlerin ulusal hukuk ve politikalarına etkisi ele alınmıştır.

Birinci alt bölümde ele alınan İstanbul Sözleşmesi'nin bütüncül yaklaşımı özellikle BM ve AK insan hakları koruma sistemi içerisinde yer alan Sözleşmeler, bu sözleşmelerin izleme mekanizmalarının yargısal, yarı yargısal veya tavsiye kararları, raporları, BM ve AK sistemi içindeki sözleşme dışı insan hakları komitelerinin kararları, özel raportörlerin raporları ve benzeri bir kaynağın ve deneyimin üzerine inşa edilmiştir. Bu husus İstanbul Sözleşmesi'nin Giriş bölümünde de vurgulanmıştır. Birinci alt bölümde ortak akıl ve deneyimin süzgecinden geçerek oluşan muazzam birikimle İstanbul Sözleşmesi'nde şekillenen bütüncül yaklaşımla kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar geliştirme ve uygulamaya ilişkin ölçütler Sözleşme metninden tespit edilmeye çalışılarak altı ölçüt belirlenmiştir. İstanbul Sözleşmesi'nde düzenlenen yükümlülükler devletlerin uymakla zorunlu oldukları asgari bir çerçeve oluşturur ve taraf devletler, İstanbul Sözleşmesi'nin öngördüğü bu ölçütlere uygun olarak geliştirecekleri ve uygulayacakları politikalarla KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadele yükümlülüğü altındadır.

Sözleşmenin 3/a maddesinde kadına yönelik şiddet hem kamusal alanda hem de özel alanda meydana gelen toplumsal cinsiyet temelli tüm şiddet eylemleri olarak tanımlanmıştır. Dolayısı ile Sözleşme kapsamındaki KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadele için alınacak önlemlerin toplumsal cinsiyete duyarlı olması diğer bir deyişle geliştirilecek her türlü politika ve alınacak önlemin temelinde ve uygulanmasında kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı yapısı göz önünde bulundurulacaktır.

Sözleşme metninde defalarca kapsamındaki şiddet eylemleri ile etkili mücadele için politikalar ve tedbirler tasarlanırken ve uygulanırken mağdur hakları ve güvenliğine öncelik verileceği, ayrımcılıktan kaçınılacağı, spesifik ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulacağı, ikincil mağduriyetler yaratılmasından kaçınılacağı vurgulanmıştır. BM Sistemi Üst Düzey Yöneticiler Koordinasyon Kurulu tarafından hazırlanan, cinsel tacize karşı mağdur odaklı yaklaşıma ilişkin bir rehberden de yararlanarak Sözleşme kapsamındaki KYTCTŞ ve ev-içi şiddet biçimleri ile mücadelede İstanbul Sözleşmesi gereği sergilenecek "mağdurun haklarını merkeze alan yaklaşıma" ilişkin ilkeler belirlenmeye çalışılmıştır.

Sözleşme'nin 11. maddesinde düzenlenen veri toplama ve araştırma yükümlülüğü, kanıta dayalı politika oluşturma, politikaya rehberlik etmek ve sorunu çözmek için alınan önlemlerin uygulanmasını izlemek üzere sağlam ve karşılaştırmalı veriler üreterek şiddetin büyüklüğünü etkin bir şekilde belgelemek yanında politikaların şiddet mağdurlarının[18] ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı ve istenilen ve beklenen sonuçları yaratıp yaratmadığını anlamak ve gerektiğinde değişikliğe gitmek için getirilmiş bir yükümlülüktür.

İstanbul Sözleşmesi'nde KYTCTŞ ve ev-içi şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasını önlemek, meydana geldikten sonra mağduru şiddetin tekrarından, ikincil mağduriyetlerden korumak, ortaya çıkan zararlı sonuçların ortadan kaldırılması ve telafi edilmesi yanında mağdurun ihtiyacı olan genel destek hizmetleri yanında özel olarak geliştirilmiş destek hizmetlerinden yararlandırılmak ve Sözleşmede belirtilen şiddet türlerinin suç olarak düzenlenip eylem meydana geldikten sonra mağdur için koruma önlemleri ve destek hizmetlerinin ivedilikle sağlanması yanında fail

[18] İstanbul Sözleşmesinde "mağdur" kavramı kullanılmış olduğundan biz de çalışmamızda mağdur kavramını kullanmayı tercih ettik.

hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatmak ve cezalandırmayı kapsayan kısaca önleme, koruma ve kovuşturmadan oluşan üç boyutlu mücadele tasarlanmıştır. Her bir boyuta ilişkin politikalar geliştirilip uygulanırken bütüncül yaklaşım gereği diğer ilkelere de uyulmalıdır. Örneğin KYTCTŞ ve ev-içi şiddeti meydana gelmesini önlemeye ilişkin geliştirilecek politikaların toplumsal cinsiyete duyarlı, şiddete mağdurlarının haklarını merkeze alan ve kanıta dayalı olması, ilgili tüm aktörler, sektörler ve kurumlar sırasında eşgüdümlü iş birliği ile hazırlanması ve uygulanması ile uygulamanın etkili olması için yeterli ve eğitimli insan kaynakları ve finansal kaynakların tahsis edilmiş olması gereklidir.

İlgili tüm düzey, sektör ve aktörler arasında eşgüdümlü işbirliği Sözleşme'nin bütüncül yaklaşım ölçütlerinden bir diğeridir. Politikalar geliştirilip uygulanırken Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemleri ile ilgili tüm kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının dahil edilmesi ve bunların her birinin kendi arasında eşgüdümlü bir işbirliğinin sağlanması gereklidir. Ayrıca devletin müdahalesi yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası boyutlarda olabileceğinden bu düzeyler arasında da eşgüdümlü bir işbirliğinin sağlanması önemlidir. Şiddete ilişkin etkili, kapsamlı ve birbiriyle koordineli politikaların benimsenip uygulanması hükümet kuruluşları, ulusal, bölgesel ve yerel parlamentolar ve yönetimler, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi ilgili tüm aktörlerin eşgüdümlü işbirliği ile mümkündür.

Yukarıdaki diğer ölçütlere uygun politikalar geliştirilip etkili olarak uygulanabilmesi son bir ölçütün yerine getirilmesine bağlıdır. Bu politikalar tasarlanırken de uygulanırken de yeterli bir bütçenin ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusunda eğitimli insan kaynaklarının sağlanması gereklidir. Aksi halde geliştirilen tüm politikaların kâğıt üzerinde kalması kaçınılmazdır.

Çalışmanın ikinci bölümün ikinci altbaşlığında İstanbul Sözleşmesi'nin izleme organı olan GREVIO'nun oluşumu ile kullandığı izleme yöntemleri olan raporlama prosedürü, soruşturma prosedürü ve genel tavsiye kararları yayınlama usulü ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. GREVIO, Sözleşme'nin taraf devletlerce uygulanmasını izleyecek Sözleşmenin kapsadığı alanlarda uzman 15 kişiden oluşur. Üyelerinin seçimine, izleme yöntemine ilişkin detaylı düzenlemeler Sözleşme kapsamında mevcuttur. Öncelikle üyelerin aday gösterilmeleri ve seçilebilmeleri için

sahip olmaları gereken özellikler, aday gösterilme ve seçilme yeterlilikleri ve prosedürleri, görevlerini yaparken tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklara yer verilmiştir.

GREVIO'nun temel izleme yöntemi raporlama prosedürü olup, ilk temel değerlendirme raporu ve müteakip raporlama süreçlerine ilişkin düzenlemeler Açıklayıcı Rapor ve GREVIO İç Tüzüğü'nden de yararlanarak açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın tamamlandığı Aralık 2022 tarihi itibari ile GREVIO tarafından 28 ülkeye ilişkin Temel Değerlendirme Raporu yayınlanmıştır. Raporlar yayınlanmasından sonra Taraflar Komitesine gönderilir ve Taraflar Komitesi, Rapor ve sonuçlara dayanarak taraf devlete GREVIO'nun vardığı sonuçların uygulanması için alınması gereken tedbirlere ilişkin tavsiyelerde bulunup gerekli görülürse taraf devletin uygulamalarını bildirmesi için süre belirler. Temel değerlendirme raporları ile GREVIO taraf devletlere Sözleşmeyi uygularken rehberlik sağlamaktadır.

Bir diğer izleme yöntemi olan soruşturma prosedürü İstanbul Sözleşmesi'nin 68 maddesinin 13. fıkrasında düzenlenmiştir. Kadınlara yönelik, ciddi, geniş çaplı ve sürekli şiddet eylemleri ile ilgili güvenilir bilgi ulaşması halinde bu şiddet eylemlerini önlemek için GREVIO'ya olağan izleme prosedüründen farklı olarak bu konuda alınan tedbirlere ilişkin taraf devletten özel bir rapor sunulmasını talep etme hatta gerekli görülürse ülke ziyareti gerçekleştirme yetkisi verilmiştir. Bu prosedüre ilişkin detaylar ve prosedürü gerçekleştiren GREVIO üyelerinin sahip olduğu yetki, ayrıcalık ve bağışıklıklara yer verilmiştir.

GREVIO'nun İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasına ve kullanılan terminolojinin açıklanmasına ilişkin genel tavsiye kararları yayınlama yetkisi verilmiştir. Bu tavsiye kararları hukuken bağlayıcı olmasa da Sözleşme hükümlerinin doğru anlaşılıp etkili uygulanması için rehberlik görevi görürler. Genel tavsiye kararlarına ilişkin genel bilgilere yer verildikten sonra çalışma tarihi Kasım 2022'ye kadar GREVIO'nun yayınladığı ilk ve tek tavsiye kararı olan Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Boyutuna İlişkin 1 no'lu Genel Tavsiye Kararı ele alınarak incelenecektir. KYTCTŞ'nin boyutlarının günümüzde özellikle çevrimiçi ve dijital ortamlarda kullanılan teknoloji ile arttığı ve kolaylaştığı gerçeği karşısında GREVIO'nun bu tavsiye kararı ile KYTCTŞ'nin dijital ortamda ve teknoloji vasıtasıyla işlenebilir olduğu ve bu yönüyle de İstanbul Sözleşmesi kapsamında olduğu yorumunu getirmiş olması çok önemlidir. Tavsiye kararının 33. paragrafında

Sözleşme'nin 3a maddesinde yer verilen kadına yönelik şiddet tanımına dahil olan dijital ortamda ve teknoloji vasıtasıyla işlenebilen kadına yönelik şiddet eylemleri sayılmıştır. Çalışmada bu önemli tavsiye kararına olabildiğince ayrıntılı yer verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son alt bölümünde İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal ve uluslararası düzeyde etkilerini ele alınmıştır. Öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin ve GREVIO izleme faaliyetlerinin diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerinin izleme organlarının kararları üzerindeki etkisi AİHM kararları örneği üzerinden incelenmiştir. Bunun için öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasını takiben AİHM tarafından verilen KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakalarına ilişkin kararları tarayarak İstanbul Sözleşmesi hükümlerine ve/veya GREVIO'nun temel değerlendirme raporlarına atıfta bulunulan kararlarını tespit edilmiştir. Her bir kararı incelenerek İstanbul Sözleşmesi'ni karar üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. AHİM kararları üzerindeki etkisini özellikle incelenmesinin sebebi AİHM'ne bireysel başvuru ve yargı yetkisinin Avrupa Konseyi'ne üye tüm devletlerce tanınmış olması yanında AİHM'nin -henüz uzağında olsa da- İstanbul Sözleşmesi'nin yargısal izleme organı gibi işlevde bulunmasının pekâlâ mümkün olmasıdır. Nitekim ilgili bölümde görüleceği gibi AİHM, henüz İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamamış ya da imzalamış fakat onaylamamış AK üyesi ülkelerle ilgili kararlarında dahi İstanbul Sözleşmesi'ne ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak atıfta bulunmuştur. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiş olmasına rağmen tarafımızdan gerçekleştirilen çalışmanın Türk literatürü açısından önemini koruyor olması da bu durumdan kaynaklanmaktadır. Zira Türkiye artık taraf olmasa dahi AHİM kararları ile İstanbul Sözleşmesi hükümlerinin hepsinden değilse dahi bir kısmından yükümlü tutulacaktır.

İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal hukuk ve politikalar üzerindeki etkisini tespit etmek için GREVIO tarafından 2020 yılında -17 ülkeye ilişkin temel değerlendirme sürecinin tamamlanarak Temel Değerlendirme Raporlarının yayınlanmasından sonra- yayınlanan Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu ve bu 17 ülkenin Temel Değerlendirme Raporları karşılıklı incelenmiştir. Bu inceleme sonunda GREVIO tarafından KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede umut verici uygulamalar olarak tanımlanan ülke uygulamalarından özellikle söz konusu ülkenin İstanbul

Sözleşmesi'ni imzalaması ya da onaylamasını müteakip benimsenen politikalar veya yasal düzenlemeler tespit edilerek incelenmeye çalışılmıştır. Bu yolla taraf ülkelerce İstanbul Sözleşmesi imzalanmamış olsaydı muhtemelen geliştirilmeyecek politikalar ve yapılmayacak yasal düzenlemelerden örnekler vermek hedeflenmiştir.

BÖLÜM 1: KADININ İNSAN HAKLARI MÜCADELESİNE TARİHSEL GELİŞMELER IŞIĞINDA BAKIŞ

İstanbul Sözleşmesi kadınlara yönelik en ağır ayrımcılık biçimlerinden ve insan hakları ihlallerinden biri olan KYTCTŞ'le mücadeleyle ilgili en bütüncül ve kapsamlı yaklaşımı geliştirmiş, kendinden önceki konuyla ilgili insan hakları belgeleri, ortak bilgi ve deneyim birikimden yararlanarak hazırlanmış, konuya ilişkin gelinen en ileri aşamayı gösteren bir Avrupa Konseyi sözleşmesidir. Tarih boyunca var olmuş kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz ve kadınlar aleyhine hiyerarşik güç ilişkileri, kadınların hayatın hemen her alanda ikincilleştirilmesine, ayrımcılığa uğramalarına ve haklarını kullanmalarının engellenmesine hatta belli bir döneme kadar bu hakların öznesi olduklarının dahi göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Kadınların maruz kaldıkları eşitsiz güç ilişkilerinin hem sonucu hem de bu eşitsizliğin sürdürülmesinin aracı ayrımcılığa ve erkek şiddetine maruz kalmalarıdır. Maruz kaldıkları ayrımcılık ve şiddetin olağanlaştırılması da toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve rolleri denilen, kadınlar aleyhine sonuçlar doğuran, kadınları hayatın her alanında geride bırakan, gelenek, görenek, din, eğitim, yazılı ve görsel medya hatta dil ile taşınan ve sürdürülen toplumsal kurgularla mümkün olmuştur. Kadınlara yönelik şiddet, kadınların yaşam hakkından beden ve duygusal bütünlüğüne, özel hayata saygı hakkından ayrımcılığa uğramama hakkına doğrudan ihlal teşkil ederken eğitim, sağlık, barınma, çalışma gibi pek çok hakkından da yararlanmasının önündeki en büyük engeldir.

Kadınların tarihsel olarak geri bırakılmışlıklarına aracılık eden en önemli anlayış, kökenleri Antik Yunan'a kadar uzanan özel alan-kamusal alan ikiliğidir. Özel alan doğaya ait olanın, rasyonel olmayanın, duyguların alanı olup kadınlar doğurganlıklarından ötürü doğayla özdeşleştirilip biyolojik ve ekonomik yeniden üretime diğer bir deyişle çocuk doğurup büyütme ve ev işlerini yapma göreviyle özel alana ait görülürken kamusal alan ise erkeklerin yurttaşlık haklarını kullandıkları ve kamusal meseleleri tartışıp yönettikleri, rasyonalitenin, aklın, kültürün ve uygarlığın alanı olarak kabul edilmiştir.

Kökenleri Antik Yunandaki polis-oikos ayrımına dayanan bu ayrım, İnsan hakları düşüncesinin ortaya çıkıp geliştiği Aydınlanma Çağı'nda da devam etmiştir. Aydınlanmanın özgürlükçü ve eşitlikçi görüşleri eşitliği, onur bakımından ve yasa

önünde eşitlik olarak şekillendirip sosyo-ekonomik, sınıfsal ya da cinsiyetler arası var olagelen fiili eşitsizliklerin üzerine inşa edildiğinden bu eşitsizliklerin sürdürülmesine hizmet etmiştir. Feminist eleştiriler, eş zamanlı olarak ortaya çıkan insan hakları düşüncesi ve insan hakları ile sınırlandırılmış modern devletin bu şekilde eril olarak inşa edildiğini ortaya koymuştur. Özel alan-kamusal alan ikiliği insan hakları düşüncesinin ortaya çıkıp gelişmesiyle kadınların kamusal alandaki haklarından mahrum bırakılmaları ve devletin müdahale edemediği bir özgürlük alanı olarak tasarlanan özel alanda maruz kaldıkları ayrımcılık ve eziyetin de görmezden gelinmesine ve bir insan hakları ihlali olarak kabul edilmemesine gerekçe olmuştur. İnsan haklarının kamusal alanda sadece devlet ve onun ajanları tarafından ihlal edilebildiği, özel alanda ya da özel kişilerce gerçekleştirilen kötü muamelelerin insan hakkı ihlali olamayacağı ve devletin bunlardan sorumlu tutulamayacağı anlayışı ile birleşince kadınların özellikle özel alanda ya da özel kişilerce kadın olmalarından dolayı maruz bırakıldıkları ayrımcılık ve şiddetin insan hakları kapsamına ve devletin sorumluluk alanına girmesi kadınların uzun erimli hak mücadeleleri ve feminist eleştirilerle mümkün olmuştur.

Kadınların insan hakları mücadeleleri, devletin ve insan hakları düşüncesi ve hukukunun eril niteliğinin dönüştürülerek kadınların fiilen erkeklerle eşit olarak, hiçbir ayrımcılık ve şiddete maruz kalmaksızın, kadınlara özgü farklılıklar da göz önünde bulundurularak her türlü insan hakkından eşit olarak yararlanmaları, devletin kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi ve bu yükümlülüklerin ihlalinden de sorumlu olması hedefine yöneliktir. Çalışmanın bu bölümünün kadınların insan hakları mücadelesine yer verilen birinci alt bölümünde öncelikle insan hakları düşüncesi ortaya çıkıncaya kadar kadının hak ve özgürlük alanına bir bakışla cinsiyetler arası eşitsiz güç ilişkilerinin tarihselliği ortaya konulmak istenmiştir. Ardından Aydınlanma Çağı'nda, tarihsel eşitsiz güç ilişkileri verili kabul edilerek modern devlet ve insan haklarının bu anlayış üzerine eril olarak inşa edildiğini, kadınların bunu dönüştürmek için verdikleri mücadeleler ile ulusal düzlemde birtakım haklarının yasalarla tanınması ile insan hakları belgelerinde eşitlik ilkesi ve ayrımcılığa uğramama hakkının kabul edildiğine yer verilmiştir. İkinci alt bölümde klasik insan hakları düşüncesindeki eşitlik, onur, temel hak ve hürriyetlerin hiyerarşik sınıflandırılması, insan haklarının kamusal alanda ve sadece devlet ve ajanları tarafından ihlal edilebileceği ve devletin ancak kamusal alanda kendisi ve

ajanları tarafından gerçekleştirilen ihlallerden sorumlu olacağı, özel alanda ya da özel kişilerce gerçekleştirilen eylemlerin insan hakkı ihlali olmadığı ve devletinde sorumluluğunu doğurmadığına ilişkin anlayışların kadınların insan hakları mücadelesi ve feminist eleştiri ile dönüşümünü ele alınmıştır. Üçüncü alt bölümde ise kadınlara yönelik şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ve insan hakları ihlali olarak kabulü ve bu anlayışın uluslararası insan hakları belgelerinde yer bulması kronolojik olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1 Kadınların İnsan Hakları Mücadelesi

KYTCTŞ'nin ve ev-içi şiddetin bir ayrımcılık biçimi ve insan hakları ihlali olduğunun ve özel alanda ya da özel kişiler tarafından yapılan eylemler olsa da devletin sorumluluğuna yol açtığının, devletin bu eylemleri önleme, mağduru koruma ve destekleme, faili kovuşturma ve cezalandırma ve zararları telafi etme yükümlülüğü olduğunun kabul edilmesi kadınların çok uzun erimli hak mücadeleleri ile mümkün olmuştur. İlk alt bölümde kadınların aleyhlerine eşitsiz ve hiyerarşik bir cinsiyetler arası ilişkinin Antik Yunan'da dahi var olduğu ve bunun polis-oikos ayrımı ya da doğa-kültür ayrımı ile meşrulaştırıldığı, Antik Yunan düşünürlerinin de kadınların ikincilliğini savundukları ve bu fikirlerin Hristiyanlık üzerinden Ortaçağ'a taşındığı ve Hristiyanlığın ilk günah söylencesi ve Bakire Meryem kültü ile pekiştirildiği, ikinci alt bölümde de Aydınlanma Çağı'ndaki tüm eşitlikçi ve özgürlükçü fikirlere rağmen cinsiyetler arası tarihi eşitsizlikler doğal kabul edilerek modern devlet ve insan hakları düşüncesinin bu eşitsizlikler üzerinde nasıl yükseldiği ele alınacaktır. Aydınlanmanın getirdiği eşitlikçi ve özgürlükçü fikirler ve tabi haklar kuramına rağmen devrimler sonunda ortaya çıkan hak bildirgelerinde eşit olarak doğuştan hak sahibi olan "insanlar" ya da "herkes" kavramlarının kadınları kapsamadığını anlayan kadınların hak mücadelelerinin ele alındığı üçüncü alt bölümde kadınların pek çok ülkede başlattıkları başta oy hakkı olmak üzere kamusal haklar mücadelesinin farklı ülkelerde örneklerine yer vererek bu mücadeleler sonunda kadınların pek çok kamusal hakkının ulusal anayasalar ve yasalarla tanınmasına yer verilmiştir. Kadınların insan hakları mücadelelerinin ulusal düzeyde yasal haklarla sonuçlanmasının ardında kadınların insan haklarından eşit biçimde, ayrımcılığa uğramadan yararlanacaklarına ilişkin İHEB ve sözleşmelere rağmen gerçek eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesinin ancak kadınların özgül

durumunu göz önünde bulunduran uluslararası sözleşmelerle mümkün olacağı anlayışı ile kadınların insan haklarına spesifik uluslararası insan hakları hukuku belgeleri ve politika belgelerinin kabul edilmeye başlandığı dördüncü alt bölümde ortaya konulmuştur. Son olarak da modern devlet ve hukukunun kadınların insan haklarından yararlanmasının önünde engel olan aslında eril ama görünüşte eşitlikçi ve cinsiyet nötr yönü feminist bakış açısıyla gösterilmeye çalışılmıştır.

1.1.1 İlkçağ ve Orta Çağ'da kadının hak ve özgürlük alanı

İnsan hakları teorisi ve hukukunun eril karakterini anlamak için demokrasinin beşiği olarak kabul edilen Antik Yunan'da kadınların hak ve özgürlük alanına bir göz atmak gerekir. Klasik liberal teori kapsamında ortaya çıkan insan hakları teorisi, liberal düşüncenin devletin müdahale edemeyeceği ve hukuk eliyle düzenleyemeyeceği özel alan ve kamusal alan ayrımına dayanır. Bu ayrım, Antik Yunan'daki polis (kamusal alan) ile oikos (hane) kavramlarından kaynaklanır. Oikos insanın biyolojik ve iktisadi varlığının yeniden üretilmesi için gerekli işlerin diğer bir deyişe zorunlulukların alanıdır ve kadın adeta bu alanda esir durumdadır.[19] Bu ayrımın temelinde de ataerkil bir ayrım olduğu kabul edilen doğa-kültür ayrımı yer alır. Antik Yunanda doğurganlıklarından ötürü doğa ile özdeşleştirilen kadınların yeri ev-içi, işleri de çocuk doğurmak iken, kültürü ve uygarlığı temsil eden erkeklerin işinin kamusal alanda yönetim ile ilgilenmek olduğu kabul edilmekteydi.[20] Kamusal alanda yönetim faaliyetleriyle ilgilenmeye uygun bulunmayan kadınlar yurttaş da sayılmıyordu. Ancak Antik Yunan'da özel yaşamın kurallarını da polis başka bir deyişle kamusal yaşam belirlemekteydi.[21] Evlenip çocuk yaparak site nüfusunu beslemek dışında bir değeri olmadığı kabul edilen kadınların eğitim alabilecekleri ya da en azında okuma yazma öğrenebilecekleri yerler ya dünyevi yaşamdan tamamen soyutlandıkları mabetler ya da kötü kadınların girip çıktıkları yerler olarak damgalanan aslında felsefeye meraklı, varlıklı kadınların evleriydi.[22] Yunan *polisi* ırksal, sınıfsal ve cinsel ayrımcılığa dayalı ve sadece küçük bir elit grup

---

19 Aydın Yalçınkaya, "Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset*", Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları (İstanbul: İletişim Yayınları,2015)23-91, s.44.

20 Fatmagül Berktay, *Politikanın Çağrısı* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016) s. 26.

21 Yalçınkaya, "Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset", s.258.

22 Rukiye Akkaya Kia, "Atina'daki Demokrasi'den Orta Çağ'a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 1, (2015):7-20, s.8,9, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/230774, E.T. 18.11.2022.

için özgürlük alanıydı.[23] Kadınlar köle olmasalar da evin efendilerine bağımlıydılar. Zengin ve soylu olsalar dahi ancak bir erkek vasinin himayesinde yaşamlarına devam edebilirlerdi.[24]

Çağın ezici çoğunluğu erkek olan filozoflarının büyük çoğunluğu, kadınların erkekler kadar rasyonel olmadığını düşünüyorlardı. Erkek aklı, kültürü ve uygarlığı temsil ederken kadın, duyguları, maddeyi ve bedeni temsil ediyordu.[25] Platon "*Devlet"'*de kadınları politikaya uygun bulup erkeklerle eşit biçimde filozof-krallık da dahil tüm toplumsal ve siyasal görevleri yerine getirebileceğini[26] söyler. "*Timaios*" adlı eserinde ise bir yandan insanların özünde eşit olduğunu söylerken öte yandan kadın ruhunun, "*Akıl"'*dan yoksun erkeklerin günahkâr ruhundan doğuşunu anlatır.[27] Aristotales'e göre de Saf Akıl erkeklere özgüdür. Kadınlar "e*dilgin*" ve "*duygusal*" olduklarından zihinsel bakımdan "*etkin*" ve "*rasyonel*" olan erkeklerden daha aşağıdırlar.[28] Doğaları onları ancak özel alan için yeterli düşük erdemlere sahip kıldığından, kadınlara kamusal alanda yer yoktur.[29] Paragrafa "*çağın ezici çoğunluğu erkek olan filozofları"* diyerek başlanmıştır. Ne yazık ki Antik Yunan filozofları arasında kadınların adı pek anılmaz. Her ne kadar kendileri felsefe okulları kurmamış, çoğunlukla hocalarının kendilerine verdiği yazma ve kopyalama işleri ile meşgul olmuş olsalar da O çağdan günümüze ulaşan felsefi eserlerin onlar sayesinde korunabildiğini söyleyebiliriz.[30] Aydınlanma Çağı'nda Antik Çağ'ın bu kadınları üzerine eserler yazılmaya başlanması sayesinde bugün bunlardan bazılarının isimlerini ve felsefeye katkılarını biliyoruz. Genellikle filozofların karıları ya da kızları, eğitim alma ve felsefeyle ilgilenme şansı buluyorlardı. Örneğin bunlardan biri eğitimli olması ve okuryazarlığı dışında Çağının filozofları özellikle de Sokrates ile tanışıp onları dinleme hatta evinde ağırlama fırsatı bulma şansına erişmiş Perikles'in önce sevgilisi sonra karısı olan Milet'li Aspasiadır. Platon, Sokrates'i

---

23 Berktay, *Politikanın Çağrısı*, s.61.

24 Rukiye Akkaya Kia, "Hukukun Kadına Bakışı: Ergen ve Eşit Olmama Hali," *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XIII* (2009): 87-102, s.91. https://dergipark.org.tr/en/pub/ebyuhfd/issue/63088/956932, E.T. 18.11.2022.

25 Fatmagül Berktay, "Felsefenin Kadına Bakışı,*" Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde, Ed. Hülya Şimga (İstanbul:Koç Üniversitesi Yayınları, 2018) 27-37, s. 28.

26 Ayhan Yalçınkaya, "Platon'un Bilişi," *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015) 91-125, s.105.

27 Akkaya Kia, "Hukukun Kadına Bakışı," s.89.

28 Berktay, "Felsefenin Kadına Bakışı," s.28.

29 Anne Philips, *Demokrasinin Cinsiyeti*, Çeviren Alev Türker (İstanbul: Metis Yayınları, 2015) s.44.

30 Akkaya Kia, "Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a," s10.

dinleme şansına erişmiş bir diğer kadın Diotime ile Sokrates'in "iyi ve aşk kavramları" üzerinde konuşmalarını aktarmıştır. Feslsefeye meraklı ve Platon'u dinlemek için erkek kılığına girdiği söylenen diğer bir kadın olan Lasthénie'nin Platon'un derslerini düzenli takip ettiği İskenderiyeli Clmaentus tarafından aktarılmıştır. Atina dışında felsefeyle uğraşan iki önemli kadın da Pythagoras'ın karısı olan Theano ve kızı Damo idi. Pythagoras'dan sonra kurduğu grubu sürdürmenin yanında yazıları ve notlarını muhafaza ederek günümüze ulaşmasını sağlamışlardır. Matematikçi ve filozof Theon'un kızı ve kendisi de bir matematikçi olan Hypatia, babasının öğrencilerine dersler vermiş olup Platon ve Aristotales'in eserlerini de çok iyi bilirdi. Hristiyan olmayı ve vaftiz edilmeyi reddettiği için fanatik Hristiyanlarca parçalanarak öldürülmüştür. Tarihin garip bir cilvesi olsa gerek *Coniques, Aritmhétique* ve *Traité d'astronomie* isimli üç eseri bugün Vatikan kütüphanesindedir.[31]

Aristotales'in düşünceleri Hrıstiyanlık tarafından devralınıp daha da derinleştirmiş ve dinsel düşüncenin gücüyle egemen kültürün her alanına taşınarak yerleşmiştir.[32] Eski Ahitte yer alan ilk günah söylencesine dayanarak kadının ikincilliği, doğurmanın kadının cezası olduğu ve doğum acısını hafifletmenin Tanrıya karşı gelmek olduğu Hrıstiyanlık tarafından savunulmuş ve erkek hakimiyetini meşrulaştırmanın aracı olmuştur. Orta Çağ boyunca ebe kadınların cadılıkla suçlanarak yakılmasında bunun izlerini görürüz.[33] Öte yandan Hrıstiyanlıktaki Bakire Meryem Kültü'ne dayanarak kadının üstünlüğü doktrininin savunulması bir tutarsızlık olsa da, Havva ile Meryem birlikte Orta Çağ'ın kadın düşüncesini şekillendirmiştir diyebiliriz.[34] Orta Çağ'da kadına bakışı belirleyen Kilise ve aristokrasi olmuştur. Ruhban ve aristokrasi sınıfları bir yandan kadını, özgür ve hak sahibi bir kişi olarak kabul etmezken [35] öte yandan bakire Meryem ve Şövalye kültü ile kadının yüceltilmesi söz konusuydu.

---

31 Akkaya Kia, "Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a," s.11-14.

32 Berktay, "Felsefenin Kadına Bakışı," s.28.

33 Ayhan Yalçınkaya, "İlahi Siyaset," *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015) 197-235, s.214.

34 Berktay, *Politikanın Çağrısı*, s.256.

35 Berktay, Politikanın Çağrısı, s.256.
*Feodal toplumda senyör -vassal arasındaki ilişkinin temelini oluşturan, belli hakların senyörden vassala devri anlamına gelir. Ayhan Yalçınkaya, "Orta Çağ ve Feodalite: Bitmeyen Tartışma ve Siyasal Düşünce," *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler içinde*, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları (İstanbul: İletişim Yayınları,2015)237-263, s.243.

Feodal *fief** ilişkisinin doğrudan tarafı olamayan kadınların 10. yüzyıldan itibaren Fransa'da, 12.yüzyıldan itibaren Almanya'da miras yolu ile fief sahibi olması mümkün olduysa da miras kalan fiefin yönetimi kralın onay vereceği bir erkeğe bırakılırdı.[36] Kadının toplumda bir yer edinmesi evli olmasına bağlıydı. Toprak sahibi genç soylu kadınlar, genellikle aileleri tarafından ayarlanan kimi zaman da istemedikleri evlilikler yaparlardı. Bunu ancak üst Lorddan evlilik hakkı satın alarak önlemek mümkündü. Kocası uzakta iken evi ve toprakları yöneten soylu kadının yükü oldukça ağırdı. Alt sınıflardan kadınların askerlik, politika ve diplomasi alanlarında pek rolü olmasa da ekonomik hayatta neredeyse erkeklere eşit düzeyde yer almaktaydılar. Bekar kadınlar gibi çalışabilen evli kadınlar, ticari anlaşmazlıklarda kocalarının himayesinde kabul edilmezlerdi. Kadının ekonomik etkinlikler yolu ile kamusal hayata girdiğini söylemek mümkündür.

Orta Çağ'da soylu ve burjuvazinin üst tabakasındaki kadınlar, eğitim için rahibelerin yönettiği okullar ya da soylu hanımların yaşadığı malikanelere gönderilirken kentlerdeki zanaatkarların kızları çırak verilirdi. Yoksul sınıfın kızlarının kendileri için var olan ilkokullarda eğitim alma şansı vardı. Köylü ve ev işlerinde çalışan kadınlar ise eğitim almazlardı. Orta Çağda rahibelik, soylu ve üst sınıftan genç kızlar için evlilik dışındaki tek seçenekken aileleri için de çeyiz vermekten kurtulmanın bir yoluydu. Alt sınıftan kızların rahibe olduğu pek görülmemekteydi. Manastır yaşamı, dinsel yaşam dışında eğitim, örgütlenme ve sorumluluk üstlenme gibi yönlerden de rahibeler için fırsatlar yaratıyordu. Rahibelerin, manastırdaki yaşantılarının piskoposlar tarafından sıkı denetim altına alınmaya yönelik girişimleri savuşturmakta etkili yöntemler geliştirdikleri söylenebilir.[37]

Orta Çağ'da kadın hakları için mücadele eden ilk kadınlardan biri Christine de Pizan'dı. Bir Kadınlar Şehrinin Kitabı (*Livre de la Cité des Dames*) adlı eserinde kadın cinsini "Doğa"nın bir parçası olarak tanımlayıp Aristotales'in kadınlar hakkındaki olumsuz düşüncelerinin dini bir öğreti haline gelmesini eleştirmiştir.[38] Erkeklerin sözlü ve cinsel saldırılarına karşı kadınların kendilerini savunmalarını isterken *Aşk Tanrısı* adlı romanı ile de 1235 yılında yayınlanan Guillaume de

[36] Akkaya Kia, "Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a," s.15.
[37] Berktay, *Politikanın Çağrısı*, s.265.
[38] Akkaya Kia, "Atina'daki Demokrasiden Orta Çağ'a," s18.

Lorris'in *Gül Romanı*'nda yer alan kadın düşmanlığı içeren söylemlerine karşı çıkıyordu.[39]

Orta Çağ'da kadın denildiğinde akla gelen ilk şey cadı avıdır. Cadı denilerek katledilen 100 bin civarında kişinin %80'i yoksul ve yaşlı kadınlar olup cadılıkla suçlanan erkeklerin çoğu da cadı kadınların oğulları ya da kocalarıydı. Orta Çağ'da bir yandan tıp eğitiminden dışlanarak doktorluk izni verilmeyen kadınların öte yandan aile sağlığı hakkında bilgili olmaları beklenirdi. Ancak bu bilgiyi evin sınırları dışında ebe ya da sağaltıcı olarak kullanan kadınlar, cadı suçlaması ile karşı karşıya kalırlardı. Orta Çağ feodal toplumunda var olan ruhban, toprak sahibi ve erkeklerin üstünlüğü üzerine kurulmuş hiyerarşik düzene tehdit olarak algılanan ebe ve sağaltıcı kadınların cadı muamelesi görmesinin, tıp eğitimi ve doktorlukta erkek tekelini kurmanın bir aracı olduğu da söylenebilir.[40] Genellikle yukarıda da değindiğimiz gibi ebe ya da sağaltıcı olan ve hizmet ettikleri topluluklarda saygın bir yere sahip olan bu kadınlara olumsuz "cadı" sıfatını atfeden, hastalığın Tanrı vergisi olduğunu dolayısıyla sıkı bir dinsel denetime tâbi olmasını isteyen Ortaçağ Kilisesiydi. Kadın şifacı sadece Kilise'nin dinsel otoritesine değil aynı zamanda eril egemenliğine de meydan okuyordu.[41]

Orta Çağda kadının konumunu belirleyen feodal düzen ve Kilise ise, Aydınlanma Çağı'nda Kilisenin otoritesinin sarsılması, dünyevi iktidarların güçlenmesi ve merkezileşmesi ile eşitlik, özgürlük ve tabi haklar gibi liberal fikirlerin de etkisi ile kadınların konumunda ve yaşantısında oldukça önemli ve olumlu değişimler olması şaşırtıcı olmazdı. Ancak bir sonraki alt bölümde ortaya konulacağı üzere bütün bunlara rağmen Aydınlanmanın getirdiği özgürlükçü liberal fikirler kadınlar lehine pek de etkili olmamıştır.

---

39 Gisela Notz, *Feminizm*, Çev. Sinem Derya Çetinkaya (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2018) s.33.

40 Berktay, *Politikanın Çağrısı*, s.264.

41 Fatmagül Berktay, "Avrupa'da Cadılık ve Cadı Avı: Çok Katmanlı Bir Karanlık Tarihsel Olgu," *Doğu/Batı Düşünce Dergisi* 84, (2018): 57-84, s.68. https://www.academia.edu/38009804/AvrupAdA_CAd%C4%B1l%C4%B1k_ve_CAd%C4%B1_Av%C4%B1_%C3%87Ok_kATMANl%C4%B1_B%C4%B0R_kArANl%C4%B1k_TAR%C4%B0HSEL_OlGu, E.T.01.12.2022.

1.1.2 Aydınlanma, modern insan hakları öğretisinin doğuşu ve kadınların hakları

İnsan hakları düşüncesinin ortaya çıkmasının ilk itici gücü, burjuvazinin feodal güçlere karşı verdiği mücadele ve düşünsel dayanağı da laik tabii hukuk anlayışı ile ferdiyetçi öğreti daha geniş anlamda da Aydınlanma felsefesidir. Burjuvazinin feodaliteye karşı giriştiği mücadelenin ve bu düşünce akımlarının sonunda birey hakları ve siyasal haklar, İngiliz, Amerikan ve Fransız Haklar Bildirgelerinde yer alarak hukuk düzenine girmişlerdir.[42] Hak ve hürriyetlerin pozitif hukuk metinlerine girmesi ise 19. yüzyılın başlarından itibaren önce Avrupa'da sonra da bütün dünyada yazılı anayasaların kabulü ile gerçekleşmiştir.[43] Bu ilk anayasacılık akımı sonunda burjuvazinin elde ettiği toplumsal, iktisadi ve siyasal kazanımlar hukukileşmiştir.[44]

17. ve 18. yüzyıllarda feodalitenin ve kilisenin gücünü yitirmesi ile birlikte burjuvazinin güçlenmesi ve merkezi iktidarların ortaya çıkması sürecinde bir yandan merkezi iktidarlar lehine otoriter görüşler öte yandan burjuvazi lehine bireyci, demokratik liberal görüşler ortaya çıkmıştır.[45] Sınıf olarak burjuvazi için öncelikli konu, mülkiyet hakkının rahatça elde edilebilmesi ve bu hakkın güvence altına alınabilmesi idi.[46] Ancak burjuvazinin *iktidarın sınırlandırılması ve klasik hak ve hürriyet mücadelesini* sadece sınıfsal ekonomik çıkarları ile açıklamak doğru olmayacağı üzerinde durulmaktadır.[47] Bu bağlamda burjuva düşüncesi olarak adlandırılabileceğimiz Aydınlanma filozoflarının görüşlerine yer vermekte fayda vardır. Buna göre Aydınlanmacı filozofların akılcılık, gelenek karşıtlığı, hürriyet ve laiklik gibi temalara yaptıkları vurgu[48] ve devletin amacının *bütünün iyiliği doğrultusunda hürriyeti, barışı, düzeni, adaleti sağlamak ve böylece toplumun mutluluğuna katkıda bulunmak* olduğu görüşü, yasaların yurttaşların hak ve

---

42 Ö. İbrahim Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku 1 İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş* (İstanbul: İmge Kitabevi, Ankara, 2013) s.34.
43 Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1993) s.47.
44 Kaboğlu, Tanör'den naklen, *Özgürlükler Hukuku*, s.34.
45 M. Niyazi Öktem, *Özgürlük Sorunu ve Hukuk* (İstanbul: Sulhi Garan Matbası, 1977) s.202.
46 Öktem, Güriz'den naklen, *Özgürlük Sorunu ve Hukuk*, s.207.
47 Gianfranco Poggi, *Modern Devletin Gelişimi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019) s.102.
48 Poggi, *Modern Devletin Gelişimi*, s. 102.

hürriyetlerini koruma altına almasını ve iktidarı sınırlandırmasını gerektirir.[49] Aydınlanma felsefesi, bir yandan aklı ve eleştirel düşünceyi yücelterek öte yandan feodal düzenin yarattığı her türlü ayrımcılık ve sömürüye, kralın keyfi uygulamalarına ve baskılarına, kiliseye meydan okuyarak yurttaşların yasalar önünde eşit bireyler olduğunu ileri sürmüş ve kralın kutsal hakkı savına karşı koyarak meşruiyetin temeline halkın rızasını yerleştirmiştir.[50]

Aydınlanmanın insanların devletin müdahale edemeyeceği tabii hakları olduğu fikri kadınları, erkeklerin sahip olduğu bu haklara kadınların da sahip olması gerektiği konusunda umutlandırdıysa da bu fikri geliştiren erkekler pek de aynı düşünmüyorlardı. Onlara göre tabii hakları olanlar sadece mal sahibi erkeklerdi. 18. yüzyılın başında kadınların erkeklerden aşağıda oldukları bunun da doğal olduğu düşünülüyordu. Erkek, akıl ve akılla yönetilen kamusal dünya, kadın ise rasyonel olmayan duygusallıkla ve ikincil olan özel alanla özdeşleştiriliyordu. Aydınlanma felsefesine hâkim, rasyonel akıl-rasyonel olmayan duygular ve kamusal alan-özel alan karşıtlığı, akılcı varlıkların (erkekler) akıldan yoksun varlıklara (mesela kadınlara) aklı dayatma hakları olduğu sonucunu doğuruyordu.[51]

Kadının kocasının himayesi altında ve aileye ait olduğu fikri hemen hemen tüm liberal erkek kuramcıların üzerinde uzlaştıkları bir konuydu. Locke dahi doğal haklar kuramının kutsal kitabı olarak kabul edilen Hükümet Üzerine İkinci İnceleme adlı kitabında "*Fakat karıyla koca bazen kaçınılmaz olarak farklı isteklere sahip olabilirler. Bunun için bir kuralın yerleştirilmesi gereklidir, bu da doğal olarak güçlü ve iktidar sahibi olan erkeğin görevidir*." diyerek kocaların kadınlar üzerinde otoritelerinin olmasını doğal kabul eder.[52] Rousseau da Emile ya da Çocuk Eğitimi adlı romanında kadının toplum ve hukuktaki yerini belirleyenin fizyolojik doğası olduğunu ve kadının yegâne varlık sebebinin erkeğin hoşuna gitmek olduğunu söyler. Rousseau, Antik Çağ'dan beri Batı felsefesine hâkim olan ve Hristiyanlığın ilk günah anlatısı ile pekişen kadın üzerinde erkek hakimiyeti ve kadın teslimiyetini meşrulaştırmayı deniyordu. Kilisenin hakimiyeti zayıflatılıp ibrenin dünyevi iktidardan yana döndüğü bir dönemde toplum sözleşmesine kadınları dahil etmek

49 Mehmet Ali Ağaoğulları, "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı", Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015)517-541, s.537.

50 Ağaoğulları, "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı", s.540.

51 Josephine Donovan, *Feminist Teori*, Çev. Aksu Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015) s.25.

52 Donovan, *Feminist Teori*, s.27.

aklına dahi gelmedi.[53] Montesquieu ise kadınları seçme ve seçilme hakkına hatta yurttaşlığa uygun görmez ve onları *"boş şeylere kendini kaptıran zayıf yaratıklar*" olarak tanımlar.

Erkekler böyle düşünürken klasik felsefe konusunda eğitim almış dindar bir kadın olan Mary Astell, kilisenin "kadınların ikincil rolünün tanrının iradesi olduğu" görüşüne karşı çıkmış ve tanırının kadınları "düşünme yetisi ve akla sahip ruhlarla yarattığını, kadınları bağımlı konuma sokanın erkekler olduğunu" savunarak karşı çıkmıştır. 1964'te yazdığı ilk kitabı Hanımefendilere Ciddi Bir Öneri'de (*A Serious Proposal to the Ladeis*) iyi bir eğitimin eşitliğin anahtarı olduğunu söylemiş ve kadınları erkeklere boyun eğmek yerine kendilerini geliştirmeye teşvik etmiştir.

Bir diğer önemli kadın, Olypes De Gouges, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin sadece erkekleri temsil etmesinin yarattığı hayal kırıklığı ile "Evrensel Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" ni kaleme almıştır. İlk bildirinin birinci maddesini "Kadınlar, özgür doğarlar ve haklar yönünden erkeklerle eşittirler. Sosyal farklılıklar ancak ortak yarara dayanabilir" şeklinde değiştirmiş, bu kadın hareketinin eşitlik mücadelesinin hedefini belirlemiştir.[54] Ayrıca evlilik, boşanma ve mülkiyet konusunda eşitlik gibi talepleri ile yine kadın hareketinin önemli gündem maddelerini belirlemiştir. Feminist hareket için bu kadar önemli bir aktivist ne yazık ki Anayasal Monarşi fikrini savunduğu için giyotinle idam edilmiştir.[55]

Kadınların insan hakları teorisinde Mary Wollstoncraft'ın 1792 yılında yayımlanan "Vindication of the Rights of Women" isimli kitabı başat eser olarak kabul edilir.[56] Wollstonecraft, 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, De Gouges'un Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ve 1792 Bill of Rights'tan esinlenerek bir manifesto kaleme almış, kadınlar için eğitim hakkı, medeni ve siyasal hakların tanınmasını talep etmiştir.[57] Kadınların mahkum edildikleri cehaletin bir sonucu olarak erkeklerin gerisinde

---

53 Ute Gerhard, *Kadın Hareketleri ve Feminizm 1789 'dan Bugüne Bir Hikâye (* İstanbul: Runik Kitap, 2020) s. 13,14.

54 Yüksel Taşkın, *Modern Siyasal Hayat: Kurumların Doğuşu ve Küreselleşmesi, Siyaset: Kavramlar, Kurumlar ve Süreçler*, Ed. Yüksel Taşkın (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) 49-81, s.61.

55 Taşkın, *Modern Siyasal Hayat,* s.61.

56 Gülriz Uygur ve İrem Çağlar Gürgey, "Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları İhlali ve Bunun Bir Örneği Olarak Kadına Yönelik Şiddet", *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet*, Ed. Funda Kaya, Nadire Özdemir ve Gülriz Uygur (Ankara: Savaş Yayınevi, 2014) 9-61, s. 18; Donovan, *Feminist Teori,* s.21.

57 Ney Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, Çev. Şirin Tekeli (İstanbul: İletişim Yayınları, 1990) s.41.

kaldıklarını, kocalarına bağımlılıktan kurtulabilmelerinin bir meslek ve iş edinmelerine bağlı olduğunu savunmuştur.[58]

Aydınlanmacılar, feodal ayrıcalık ve sömürüye karşı bir mücadele yürüttükleri için hukuksal eşitlik konusunda mutabıktılar. Ancak sıra sosyo-ekonomik eşitliğe, cinsiyetler arası eşitliğe geldiğinde madalyonun diğer yüzü ortaya çıkar. "Hepimiz insan olarak eşitiz, ama toplumun eşit üyeleri değiliz" diyen Voltaire, sevdiği kadından "kadın olmaktan başka bir eksiği olmayan büyük insan" olarak bahseder.[59] Hukukileştirilmiş tabii haklar eliyle[60] feodal eşitsizlikler reddedilirken insanlar arasında zeka, servet ya da cinsiyet eşitsizliklerinin kaçınılmaz olduğu ileri sürülür.[61] Bu entelektüel arka plan burjuvazinin sınıf olarak ekonomik menfaatleri ile birleşince *bütün insanların eşit yaratıldığı* vurgulanan 1776 ABD Bağımsızlık Bildirgesi'nde köleliğin kaldırılmasından hiç bahsedilmemiş olması, Amerikan yerlilerinden "acımasız vahşiler" olarak bahsedilmesi[62] ya da Fransa'da kadınlara seçme hakkının, *tüm yurttaşların yasa önünde eşit olduğu* kabul edilen Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'nden tam 155 yıl sonra diğer bir ifadeyle 1944 yılında tanınmış olması[63] gibi çelişkilerin de kaçınılmaz olduğu ileri sürülmektedir.

Sanayi Devrimi'nin işyeri ile yaşam alanını birbirinden ayırması, işyerini kamusal alanla ve akılcılıkla dolayısı ile erkeklerle, evi ise özel alan olarak akıldışılık ve kadınla özdeşleştiren Aydınlanma düşüncesini pratiğe geçirmiştir.[64] Ancak kadınlar kendilerine hem teoride hem de pratikte biçilen bu role hiç de razı değildirler. Dönemin entelektüel tartışmalarına aktif olarak katılarak erkelerle eşitliklerini kanıtlayabilecekleri platformlar yaratmaya çalıştılar. Bir yandan çeşitli tartışma dernekleri kurarak eğitimde, siyasal haklarda ve ücretli çalışma hakkında eşitlik taleplerini seslendirerek öte yandan ortaya çıkan devrimci hareketlerde aktif olarak rol alarak kendilerine biçilen role meydan okudular. Bu mücadeleler neticesi kadın haklarının normatif aşamaya geçiş süreci başladı.

58 Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları,* s.42.
59 Ağaoğulları, "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı," s.527.
60 Ağaoğulları, "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı," s.612.
61 Ağaoğulları, "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı," s.527.
62 Taşkın, *Modern Siyasal Hayat*, s.57.
63 Taşkın, *Modern Siyasal Hayat*, s.61.
64 Donovan, *Feminist Teori*, s.25.

1.1.3 Kadınların haklarının hukukileşmesi: Norm aşamasına geçiş

Aydınlanma düşüncesinin getirdiği hürriyet ve eşitlik fikirlerine ve gerek Fransız gerek Amerikan Devrimlerinde kadınların da aktif bir şekilde rol almış olmalarına rağmen kadınlar eşit hak taleplerinin kabul görmesi ve hukukileşmesi için çok uzun erimli bugün dahi hız kesmeden süren bir mücadele yürütmeye mecbur bırakılmışlardır. İnsanların *devletin müdahale edemeyeceği tabii hakları* olduğu fikrinin doğal sonucu olarak kadınların da erkeklerin sahip olduğu bu haklara sahip olması gerektiği fikri ile ateşlenen kadın hakları mücadelesinin kazanımları, hukuki haklar olarak önce anayasalar ve yasalara girmeye başlamış İkinci Dünya Savaşı sonrası insan haklarının uluslararasılaşma sürecinin başlamasıyla bu haklar uluslararası bağlayıcılığı olan belgelere de girmiştir.

1.1.3.1 Ulusal hukukta tanınma süreci

Tabii haklar geleneğinden gelen kadın kuramcılar, kadınların da erkeklerle aynı haklara sahip insanlar olarak tabii haklara sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir. Buna ilişkin ilk girişim Sarah ve Angelica Grimke kardeşler, Lucrecia Mott ve Elisabeth Cady Stanton tarafından 19-20 Temmuz 1848'de Newyork Eyaleti'nde bulunan Seneca Falls'da düzenlenen 1. Kadın Hakları Konvansiyonu'nda kaleme alınan Declaration of Sentiments'dir.[65] Bağımsızlık Bildirgesi temel alınarak hazırlanan bildirgede dönemine göre oldukça radikal sayılabilecek talepler ileri sürülmüştür. Kadınların kamusal işlere katılmaları da dahil bugüne kadar ihlal edilen tüm tabii haklarının diğer bir deyişle oy hakkı, kamusal hizmetlere katılma hakkı ve eğitim haklarının tanınmasını istediler.[66] Bildirgede ayrıca insanlık tarihinin erkeklerin kadınlara sürekli zarar vermelerinin ve onların haklarını gasp etmelerinin tarihi olarak nitelendirilmiştir.[67]Seneca Falls Konvansiyonunun düzenlenmesiyle birlikte birinci dalga feminizm olarak adlandırılan, eşit siyasi ve hukuki haklar talebine dayanan, kadınlara vatandaşlık hakkı kazandıran ve onların kamusal alanda var olabilmesini sağlayan, yaklaşık 1930'lara kadar süren büyük ve güçlü bir kadın hareketi süreci başlamıştır.[68] Birinci dalga feminizmini sadece orta ve üst sınıf kadınların oy hakkı mücadelesi olarak tanımlamak doğru değildir. Amaç oy hakkı

65 Donovan, *Feminist Teori*, s.29.
66 Donovan, *Feminist Teori*, s.30.
67 Donovan, *Feminist Teori*, s.31.
68 Walby, *Patriyarka Kuramı*, Çev. Hülya Osmanağaoğlu (Ankara: Dipnot Yayınları, 2021) s.288.

yanında eğitim, çalışma, boşanma ve birçok başka konuda eşitlikçi yasaların kabul edilmesini sağlamaktı.[69] Birinci dalga kadın hareketi, her ülkenin kendi özgül koşullarına göre kurdukları örgütler, mücadele yöntemleri ve amaçları bakımından bazı farklılıklar taşısa da ortak noktaları eşitlik ve hürriyet mücadeleleri olmalarıydı.[70]

Kadınlar, Fransız Devrimine de oldukça aktif bir şekilde katılmış ve kadın kulüpleri, ülke sorunlarının tartışılıp çözüm arandığı önemli toplantılara ev sahipliği yapmıştır. Ancak Devrim sonrası süreçte kadın kulüplerinin kapatılması ve önemli kadın aktivistlerden bazılarının -ki en önemlilerinden biri Olympe De Gouges'dur- idam edilmesi ile kadınlar Devrim sürecinden dışlanmış oldu.[71] Fransa'da kadınların eğitim hakkı ile ilgili kazanımları 1850'den itibaren başlamış, 1850'de kızlar için ilkokullar, 1863'te kızlar için orta eğitim kursları açılmış, ilk kez bir kadın 1861'de ortaöğretim bakaloryası almıştır. Evli kadının kocasından ayrı bir meslek icra edebilmesi, emeğinin ürününden yararlanması ve kendisine ait bir mülk edinebilmesi ise 1907 yılında yasalaşmıştır.[72]

Kurulan binlerce örgüt, sayısız kongre, konferans, miting ve eylemlerle 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde s*üfrajist* oluşum Batıda kitlesel bir harekete dönüşmüştür.[73] Bu hareketin içindeki kadınların büyük çoğunluğu eğitimli, şehirli ve orta sınıf kadınlarken aralarında zengin ve aristokrat ailelerden kadınlar da vardı.[74] Hareket içindeki aktivistlerin bir bölümü salon toplantıları ve imza kampanyaları düzenlemek, basın bildirisi dağıtmak gibi yasalara karşı gelmeden, devleti karşılarına almadan yapılabilecek yöntemlerden yanayken diğerleri oturma eylemleri, yürüyüşler, açlık grevleri, mitingler, vitrin camlarının kırılması, kamu binalarının kundaklanması hatta bombalama gibi kimi zaman tutuklanmaları ve hapis cezası almaları ile sonuçlanan daha radikal yöntemlerden yanaydı. Bu son gruba zamanla *süfrajetler* denildi.[75] Örneğin İngiltere'de 1897'de Milicent Fawcett'in kurduğu Kadınların Oy Hakkı İçin Ulusal Birlik ilk yöntemi uygularken 1903'te Emmeline

---

69 Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, s.47.

70 Aslı Davaz, *Eşitsiz Kızkardeşlik Uluslararası ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadın Birliği* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014) s.6.

71 Taşkın, *Modern Siyasal Hayat*, s.61.

72 Ney Bendason*, Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, s.50-51.

73 Aslı Dava, *Eşitsiz Kızkardeşlik*, s.2.

74 Davaz, *Eşitsiz Kızkardeşlik*, s.1,2; Taşkın, *Modern Siyasal Hayat*, s.67.

75 Davaz, *Eşitsiz Kızkardeşlik,* s.3; Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, s.43.

Goulden Pankhurst'un kurduğu Kadınların Siyasal ve Sosyal Birliği ikinci yöntemi tercih ediyordu.[76] 19. yüzyılın son çeyreğinde kadınlar Cambridge ve Oxford'da yükseköğretime kabul edilirken, 1919'da "Cinsiyet Nedeniyle Kısıtlamanın Kaldırılması Yasası" ile birçok mesleğe girişlerinin önü açıldı.1857'de kadınlara verilen boşanma hakkı erkeğe göre daha ağır şartlara bağlanmıştı. 1870 ve 1893'te çıkarılan iki yasa ile evli kadınların mülkiyet ve mallarını istedikleri gibi kullanmaları hakkı tanınırken velayet hakkı babayla eşit duruma ancak 1925'te getirildi.[77]

Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda da farklı amaçlarla çok sayıda kadın derneği kurulmuşsa da bunlar batıdaki *derneklerden "öncelikli amaçlarının siyasal hakların kazanılması olmaması"* yönünden farklılaşıyorlardı.[78] Bu dönemde kurulan dernekler arasında 1913'te kurulan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ve 1923'te kurulan Kadınlar Halk Fıkrası'nın eşit siyasi ve hukuki haklar talep eden Batıdaki kadın derneklerine benzedikleri söylenebilir.[79] Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti tüzüğünde siyasal haklara yer vermezken yayın organı olan Kadınlar Dünyası'nda uluslararası kadın hareketindeki gelişmelere ve Batı'daki seçme ve seçilme hakkı mücadelesine yer veriyordu. Cemiyet başlangıçta siyasal hak taleplerini henüz erken olduğu için tüzüğüne almamış iken 1921 yılında yapılan değişiklikle tüzüğe eklenmiştir.[80] Cumhuriyet döneminde 1923'te Kadınlar Halk Fıkrası siyasal bir kadın partisi olarak kurulmasına rağmen kadınların siyasal hakları olmadığına göre parti kuramayacakları gerekçesi ile kuruluş izni verilmediğinden 1924 yılında kuruluş izni alabilmek için tüzüğündeki kadınların siyasal hakları için çalışma amacını çıkararak bu kez bir dernek olarak yeniden Türk Kadınlar Birliği adı ile kurulmuştur.[81] 1927 yılındaki kongresinde kadınların siyasal hakları için mücadele amacını tekrar tüzüğüne almıştır. Türkiye'de siyasal haklara ilişkin mücadelelerin TKB çatısı altında yürütüldüğünü söyleyebiliriz.[82] Gerek TKB'nin talebi gerekse kadın ve erkek birçok aydının imza kampanyaları düzenlemesi, gazetelerde bu fikri destekleyen yazılar yazmalarına rağmen Türkiye

---

76 Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları,* s.43.
77 Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, s.44.
78 Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020) s.154; Davaz, *Eşitsiz Kızkardeşlik,* s.6.
79 Davaz, *Eşitsiz Kızkardeşlik,* s.7.
80 Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, s.155; Davaz, *Eşitsiz Kızkardeşlik*, s.136.
81 Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, s.165.
82 Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti,* s.164.

Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası olan 1924 Anayasası ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmemiştir.

Bu mücadelenin sonuçları farklı ülkelerde farklı zamanlarda ortaya çıktı. Kadın hareketinin daha güçlü olduğunu söyleyebileceğimiz Fransa'da kadınlar Türkiye'den daha sonra seçme ve seçilme hakkı kazanmışlardır. İngiltere'de 6 Şubat 1918'de kadınlara 30 yaşından itibaren oy verme hakkı tanıyan yasa, 10 yıl sonra da kadın ve erkekleri yurttaşlık hakları bakımından eşit duruma getiren yasa kabul edildi.[83] ABD Anayasasının 19. Değişikliği ile ancak 1920 yılında Amerikalı kadınlara oy hakkı tanınmıştır. 1923'te yapılan Eşit Haklar Değişikliği ile "Erkekler ve kadınlar, Amerika Birleşik Devletleri'nin her yerinde ve onun yargı yetkisine tabi her yerde eşit haklara sahip olacaktır" ibaresi Anayasaya eklenmiştir. Türk kadınının milletvekili seçme ve seçilme hakkı 5 Aralık 1934 tarihinde Anayasasının 10. ve 11. maddelerinde yapılan değişiklikle kabul edilmiştir. Seçme seçilme hakkı pek çok batı ülkesinden önce kabul edilmesine rağmen kadınların erkeklerle eşitliğine ilişkin hüküm Anayasaya ancak 2001 yılında girmiştir.2001 yılında Anayasada yapılan bir değişiklikle anayasanın 41. maddesindeki *"Aile toplumun temelidir"* hükmüne "*eşlerarası eşitliğe dayanır*" ibaresi eklenmiş, 2010 yılında ise Anayasanın 10. maddesine Devletin kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla alacağı tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı kabul edilmiştir. Fransız kadınları, seçme ve seçilme hakkını ancak 1944 yılında kazanabilmişler ve ilk kez 1945'te yapılan belediye seçimlerinde oy kullanabilmişlerdir.[84] 1946 yılında kadın-erkek eşitliği Fransız Anayasası'na girmiştir. Bir yandan kadın hakları mücadeleleri ulusal düzeyde sonuçlarını verip Anayasa ve yasalarda kadınların haklarına ilişkin düzenlemeler yapılırken öte yandan İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ağır insan hakları ihlallerine tepki olarak uluslararası insan hakları hukukundaki gelişmelere paralel olarak kadınların insan hakları da uluslararası hukuk metinlerine girmeye başlamıştır.

1.1.3.2 Kadın haklarının uluslararasılaşması

26 Haziran 1947'te San Fransisco'da Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile insan hak ve hürriyetlerine uluslararası hukukta yer

[83] Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*, s.44.
[84] Bendason, *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları,* s.90.

verilerek evrenselleşmesine doğru ilk adım atılmıştır.[85] Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın başlangıç kısmında temel insan haklarına, insan onuruna ve değerine, erkeklerle kadınların ve bütün ulusların hak eşitliğine olan inanç vurgulandıktan sonra birinci maddesinde "ırk, cinsiyet dil ya da din ayrımı gözetilmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine saygının geliştirilip güçlendirilmesi" BM'nin amaçları arasında sayılmıştır. İnsan haklarının başka bir belgede düzenlenmesinin daha uygun olacağı düşünülerek Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı kurulan İnsan Hakları Komisyonu tarafından onsekiz ayda hazırlanan tasarı BM Genel Kurulu'na 10 Aralık 1948 tarihinde sunularak 48 üyenin kabulü 8 üyenin çekimser kalması ile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) (The Universal Declaration of Human Rights -UDHR)[86] kabul ve ilan edilmiştir. İHEB kadının insan haklarını kabul eden ilk belgedir. Beyanname'nin 2. Maddesinde tüm hak ve özgürlüklere kadın ve erkeklerin eşit olarak sahip olduğu belirtilmiş ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. İHEB'in hazırlanmasında kadın delegelerin ama özellikle de batılı olmayan kadınların oynadığı rol hep göz ardı edilegelmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Başkanı olan Eleanor Roosevelt'in katkısı ve çalışmaları çokça anılırken Bildirgenin 1. maddesindeki "All men are born free and equal" ifadesinin "All human beings are born free and equal" şeklinde değiştirilmesini sağlayan Hintli Delege Hansa Mehta'nın, belge metninde "erkekler ve kadınlar" ibaresinin yer almasını ve ayrıca kadın haklarının 1945 BM Şartı'na ve 1946 Kadının Statüsü Komisyonuna dahil edilmesini sağlayan Dominik Cumhuriyeti Delegesi Minerva Bernardino'nun ve çocuk evliliği ve zorla evlendirilme ile mücadele etmenin bir yolu olarak gördüğü, evlilikte eşit haklar konulu 16. maddenin dahil edilmesi için mücadele eden Pakistan'dan Begum Shaista Ikramullah'ın çığır açıcı katkısına ise pek değinilmez. Akademisyen Rebecca Adami, yazdığı "*Kadınlar ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"* başlıklı kitapta kadın delegelerin katkısını ele alarak bu haksızlığı kısmen gidermiştir.[87]

---

85 Münci Kapani, *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1996) s22.

86 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İngilizce Orjinali İçin, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/english; Türkçe Metin için, Türkiye Barolar Birliği Resmi İnternet Sitesi, http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/insan_haklari_evrensel_bildirisi.pdf, E.T.21.11.2022.

87 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Arkasındaki Kadınlar, https://eachother.org.uk/the-women-behind-the-universal-declaration-of-human-rights/; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Şekillenmesinde Kadınların Rolü,

Kuruluş amaçlarından biri de insan hak ve hürriyetlerine saygıyı sağlamak ve geliştirmek olan BM'nin bu konuda attığı ilk adımdan yani İHEB'in kabulü ve bir ideal haklar listesinin ilanından sonra ikinci adım, taraf devletlere hukuki yükümlülükler yükleyen, bir izleme ve denetim mekanizmasına sahip bağlayıcı sözleşmelerin hazırlanması idi. Yaklaşık yirmi yıl süren çalışmaların ardından 16 Aralık 1966 tarihinde oylanarak kabul edilen İkiz Sözleşmeler de denilen Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHUS) (İnternational Covenant on Civil and Political Rights) [88] ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ESKHUS) (İnternational Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)[89] imzalanmalarından yaklaşık 10 yıl sonra 1976 yılında yürürlüğe girmişlerdir. Bu ilk iki sözleşmeden sonra günümüze değin insan hak ve hürriyetleri ile ilgili kimi bağlayıcı olmayan bildiri, karar ya da protokol kimi de bağlayıcı sözleşmeler olan onlarca belge BM İnsan Hakları sistemine dahil olmuştur. BM insan hakları sistemi, insan hakları belgeleri, insan hakları ile ilgili organlar ile sözleşme dışı koruma mekanizmaları ve sözleşme içi koruma mekanizmaları ile insan haklarının korunmasında evrensel düzeyde rol oynamaktadır.

İHEB'nin ilanından sonra bağlayıcı ve denetim mekanizmasına sahip sözleşmeler hazırlanması süreci henüz devam ederken İkinci Dünya Savaşı'nın sosyal, ekonomik ve siyasal yönden yarattığı yıkımın tekrarlanmaması için Avrupa ülkeleri, bölgesel bir örgüt çatısı altında birlik oluşturma çalışmalarına başladılar. 5 Mayıs 1949'da Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere, Danimarka, Norveç, İrlanda, İtalya ve İsveç Londra'da Avrupa Konseyi Statüsü'nü (Statute of

---

https://www.ohchr.org/en/stories/2018/03/role-women-shaping-universal-declaration-human-rights, E.T.29.11.2022.

88 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights;Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf, E.T.21.11.2022.

89 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights; Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf, E.T. 21.11.2022.

the Council of Europe)[90] imzalayarak Avrupa Konseyi'ni kurdular. Türkiye bu örgüte 8 Ağustos 1949'da üye olmuştur. AK Statüsü'nde ortaya konan, adaletin, barışın ve kişi hürriyeti, siyasal hürriyet ve hukukun üstünlüğüne dayalı demokrasi anlayışının korunması, gerçekleştirilmesi ve yayılması ile siyasi, sosyal ve ekonomik ilerlemenin sağlanması ortak amaçlarının ancak bir araya gelip ortak hareket ederek ve insan hak ve hürriyetlerinin korunması ve geliştirilmesi yolu ile mümkün olduğu anlayışı, üye Avrupa devletlerinin ortak ideolojik anlayışını yansıtmaktaydı. Bu ideolojik yakınlık Konsey üyesi ülkelerin kendi aralarında hukuken bağlayıcı nitelikte bir sözleşme imzalamalarını kolaylaştırmıştır.[91] AK üyesi devletler tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da İnsan Haklarının ve Temel Hürriyetlerinin Korunması Avrupa Sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,AİHS) (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms or European Convention on Human Rights-ECHR)[92] imzalanmış, 3 Eylül 1953'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin başlangıç kısmında İHEB'nde yer alan bazı hakların güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımların atılmasının kararlaştırıldığına yer verilmiştir. AK, AİHS ve etkin denetleme mekanizmaları ile diğer bölgesel insan hakları örgütlenmeleri için de örnek teşkil etmiş olup bölgesel düzeyde insan haklarının korunmasında en etkili örgüt olarak kabul edilmektedir.[93]

Gerek İHEB ve ikiz sözleşmeler gerekse AİHS ayrım yapılmaksızın herkese aynı hak ve özgürlüklerin tanınması ilkesine yani "ayrım yapmama" liberal ilkesine dayanmasına rağmen kadınlar açısından yeterli olmadığı görülerek BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında CEDAW kabul edilmiştir.[94] Böylece hukuken bağlayıcı bir insan hakları sözleşmesinde kadınlara yönelik ayrımcılık açıkça tanımlanarak siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlarda ortaya çıkabileceği kabul edilmiş olup diğer alanlar denilerek sınırlayıcı bir sayım olmadığı vurgulanmış ve kapsamı esnek bırakılmıştır. Bu yaklaşım insan haklarının evrimine de uygun

---

90 Avrupa Konseyi Statüsü, İngilizce metin için, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680935bd0, Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/05/06/avrupa%20konseyi%20statusu.pdf, 21.11.2022.

91 Kapani, *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, s.44.

92 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İngilizce metin için, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, Türkçe metin için, https://echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, 21.11.2022.

93 Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020) s.482.

94 Fatmagül Berktay, *Tarihin Cinsiyeti* (İstanbul: Metis Yayınları, 2022) s.52.

olmuştur. CEDAW 1. maddede medeni durumları ne olursa olsun cinsiyetlerinden dolayı kadınlara bu alanlarda uygulanan ayrımcılık, dışlama ve kısıtlama, kadın erkek eşitliğine dayanan insan hakları ve temel özgürlüklerin kadınlara tanınmasını, kadınlar tarafından kullanılmasını veya yararlanılmasını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyor veya bu sonucu doğuruyorsa kadınlara yönelik ayrımcılık olarak kabul edilmektedir. CEDAW, ayrımcılık yapmama ilkesini benimseyen kendinden önceki insan hakları sözleşmelerinden farklı olarak kadına yönelik ayrımcılığın özel niteliği ve farklılığını dikkate almıştır.[95] 1999 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen CEDAW'a İlişkin İhtiyari Protokol (Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)[96] ile Sözleşmede teminat altına alınan hakların ihlali halinde CEDAW Komitesi'ne bireysel başvuru hakkı ile sistematik ihlallerin varlığı halinde Komite'ye araştırma/soruşturma yapma yetkisi tanınmıştır.

1993 yılında düzenlenen BM Viyana İnsan Hakları Konferansı kadının insan haklarının evrenselleşmesinde bir diğer önemli dönüm noktası olmuştur. Katılımcı kadınlar, "kadın hakları insan haklarıdır" sloganı ile Konferans süresince düzenledikleri etkinlikler sonunda, kadınların yaşamlarında düzenli maruz kaldıkları darp ve işkence, aşağılanma, cinsel taciz, sömürüye, zorla evlendirme ve hamilelik gibi evrensel insan hakları ilkelerini açıkça ihlal eden konuların ana akım uluslararası insan hakları hukuk alanının dışında tutulduğunu açıkça ortaya koydular. Dünya Konferansında temsil edilen devletler, uluslararası insan hakları sisteminin bu eksikliğini kabul ederek Konferansın sonuç belgesi olan Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programında kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının evrensel insan haklarının devredilemez, ayrılmaz ve bölünmez bir parçası olduğunu ve bu gerçeğin, BM insan hakları sistemindeki faaliyetlerle düzenli ve sistematik olarak ele alınarak ana akıma dahil edilmesi gerektiği kabul edildi.[97] 1993 Dünya Konferansından bu

---

95 Berktay, *Tarihin Cinsiyeti*, s.53.

96 CEDAW'a İlişkin İhtiyari Protokol, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-08/OP_CEDAW_en.pdf; Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozl_BireyselBasvuru_Protokol.pdf, E.T.21.11.2022.

97 Fleur van Leeuwen, "Women's rights are human rights!': the practice of the United Nations Human Rights Committee and the Committee on Economic, Social and Cultural Rights", *Women's Human Rights CEDAW in International, Regional and National Law içinde*, Ed. Anne

yana kadın haklarının genel uluslararası insan hakları çerçevesine entegrasyonunu teşvik etmek için çeşitli BM organları tarafından önemli çalışmalar yapılmıştır.[98]

Çalışmamamızın buraya kadar olan kısmında ortaya koymaya çalıştığımız, Aydınlanma Çağı'nın özgürlükçü fikirlerinin ve dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik koşullarının bir ürünü olan insan hakları düşüncesi ile aynı dönemde ortaya çıkan modern devletin ve hukukunun tarihten gelen cinsiyetler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini verili kabul edilerek atarerkil inşa edildiği fikri, çalışmamızın devamında ortaya koyduğumuz üzere farklı feminist yaklaşımlarca da desteklenmektedir.

1.1.4 Modern devlete ve hukuka feminist yaklaşımlar

Liberal modern devlet ve insan hakları düşüncesinin ortaya çıkışı hemen hemen eş zamanlıdır. Bir yandan şiddet tekelini elinde bulunduran modern devlet belirirken bir yandan da mutlak iktidarın insan hakları ve hukukla sınırlandırılması fikri gelişmiştir. Erkeklerin iradelerinin ve çıkarlarının birbiriyle çatıştığı bir alan olarak kamusal alan devletin müdahale etmesi gereken, özel alan ise erkeğin özgürlüğünü ve kadınlarla çocuklar üzerindeki iktidarını müdahale edilmeksizin kullandığı bir alan olarak kurgulanmıştır.[99] Batı dünyasında liberalizm ile karakterize olan modern devlet, kamusal alanı sahip olduğu şiddet, yasa ve yaptırım tekeliyle düzenleyip sınırlandırırken kadını kamusal alandan dolayısı ile de yurttaşlıktan dışlamış, adeta ev ve aile içine hapsetmiş ve özel alanı da özgürlük alanı olarak ilan etmiştir. Bu durum, çalışmanın ilk bölümünde değinilen Antik Yunandaki polis/oikos kavramsallaşmasının bir uzantısıdır.

Özkazanç, modern devlet ve uygar toplumun daha başından beri modern bir ataerkil mantığa dayandığını, kadınların yeni gelişmekte olan yurttaşlık tanımına dahil edilmedikleri gibi sözleşme yapabilmeye ehil kişiler olarak kabul edilmeyerek hukuki-medeni statü de tanınmadığını söylemektedir.[100] Bu durum kamusal alan-özel alan ayrımının sonucudur. Kamusal alan eşit yurttaşlık esasına göre düzenlenmişken

---

Hellum, Henriette Sinding Aasen (Cambridge: Cambridge University Press, 2013) 242-268, s.242.

98 Leeuwen, "Women's rights are human rights," s.243.

99 Berktay, *Tarihin Cinsiyeti*, s.42.

100 Alev Özkazanç, "Devletin Örgütlenmesi," *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar ve Süreçler* içinde, Ed. Yüksel Taşkın (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016)139-171, s.157.

özel alan ataerkil tahakküm alanı olarak devletin müdahalesinden muaf bir alan olarak kalmış ve kadın kamusal alandan dışlanarak özel alana ait kabul edilmiştir.[101]

Özel alan, teorik olarak devletin müdahale etmeyeceği bir alan olarak kurgulanmış olsa da devletin pekâlâ bu alanı düzenlediğini yani müdahale ettiğini ve bu müdahalenin de erkekler lehine olduğunu görüyoruz. Modern devlet, yakın zamana kadar özel alanda gerçekleştiği için kadına yönelik ev-içi şiddet olgusuna müdahale etmezken velayetin kullanımından ortak konutun seçimine kadar erkeğin oyuna üstünlük verilmesini düzenleyerek özel alana erkek lehine pekâlâ müdahil olabilmiştir.[102]

Modern Devlet tarafsızlığı norm olarak kabul ettiği için feminist anlamda erildir.[103] Feminist hukukçu McKinnon'a göre devletin hukuk açısından eril olması, toplum ile yasalar arasındaki ilişkide eril perspektifi benimsemesi anlamına gelir.[104] Modern hukuk devletinin yasa önünde eşitlik ilkesi diğer deyişle nötrlük ve tarafsızlık vaadi, toplumsal, ekonomik ve ideolojik kaynaklı yapısal eşitsizlikler görmezden gelinerek, insanlar arasında farklılıklar yokmuşçasına, hepsi erkekmiş gibi muamele edilmesi anlamına gelir. Feminist açıdan önemli bir sorun, eril olduğu kabul edilen devletin aynı zamanda insan hak ve özgürlüklerinin garantörü olması ve kadına yönelik şiddet, taciz, tecavüz vs. konularda müdahale etmesinin beklenmesidir. Modern Devletin hukuken eril olması yasaların yapılması ve uygulanması olmak üzere iki düzeyde ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren, var olan eşitsizliği görmezden gelen veya pekiştiren düzenlemeler yaparak ve yargı eliyle bu bakış açısıyla oluşturulan hukuk normlarını uygulayarak[105] ya da somut olay kapsamında var olan delillerin toplanmasında ve değerlendirilmesinde eril bir bakış açısıyla mağdur aleyhine bir tutum takınarak modern devlet, hukuken

---

101 Özkazanç, "Devletin Örgütlenmesi," s.157.

102 734 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (Mülga) 21.m., 152/1.m., 263.m. vb. maddeleri ailenin reisinin erkek olduğu, erkeğin konutunun kadının da konutu olduğu, velayetin kullanılmasında anlaşmazlık çıkması halinde babanın oyuna üstünlük tanınacağı gibi Devletin evliliğe ve aile yaşantısına kadınlar aleyhine müdahale ettiğinin kanıtı olan düzenlemeler barındırmakta idi.

103 Catharine A. MacKinnon, *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru,* Çeviren Türkan Yöney ve Sabir Yücesoy (İstanbul: Metis Yayınları, 2020) s.191.

104 MacKinnon, *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*, s.191.

105 Gülriz Uygur ve Nadire Özdemir, "Hukuk Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Problemler ve Çözüm Önerileri," *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde, Ed. Gülriz Uygur, Nadire Özdemir (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022)57-93, s.68; Gülriz Uygur, "Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Eviçi Şiddetle Mücadelede Hukuk Yetersiz midir?", *Kişisel Olan Politiktir Kadınlara Yönelik Eviçi Şiddet Verisi ve Politika* içinde, Ed. İlknur Yüksel Kaptanoğlu (İstanbul: NotaBene, 2020) 79-112, s.81.

eril karakterini ortaya koyar. Feminist hukukçular hukuku toplumsal cinsiyet bakış açısına duyarlı hale getirebilmenin kadın soruları sormak, bilinç yükseltme ve pratik feminist akıl yürütme ile mümkün olduğunu ileri sürmektedirler. Feminist bir yargılamanın pekâlâ mümkün olduğunu, bunun yargıcın tarafsızlığıyla çatışmayacağı zira takdir yetkisini kullanırken geçerli olacağını ileri sürdüler.[106] Feminist yargılama bir yana erkek yargıçlarla eşit sayıda kadın yargıcın yargılama faaliyetlerinde görev alması için bile mücadele vermek gerekebilmektedir. Bunun en ilginç örneği AİHM yargıçlarının belirlenmesinde taraf devletlerce gösterilecek adaylardan en az birinin kadın yargıç olmasını sağlamak için Parlamenterler Meclisi'nin 2004 yılında 1336 sayılı 2005 yılında 1426 sayılı kararları yayınlamasının ardından Sözleşme metninde buna ilişkin değişiklik çabalarının sonuçsuz kalmasıdır.[107] Nihayetinde AİHM Büyük Daire'den İstişari Görüş talep edilmesi sonunda Büyük Daire tamamı erkeklerden oluşan bir listenin kabul edilebilmesinin ancak kamuya duyurulan, açık ve şeffaf ulusal seçim süreci sonunda uygun niteliklere sahip bir kadın adayın bulunamaması şartına bağlı olduğuna karar vermiştir.[108]

Liberal modern devlet ve hukuk anlayışının eril karakterine ilişkin farklı feminist yaklaşımlar söz konusudur. Kadınların kamusal alandan dışlanmaları dolayısıyla da yurttaşlık haklarından mahrum edilmeleri bizzat liberal feministler tarafından eleştiri konusu edilmiştir. 19. ve 20. yüzyılda ve birinci dalga feminizm olarak adlandırılan "eşit hukuki haklar mücadelesi", liberal feministlerin erkeklerle aynı hak ve özgürlüklere özellikle de oy hakkına sahip olma talebine dayanır. Liberal feminizmin temel argümanı, birey olarak insanın en önemli varlık olduğu ve bütün bireylerin cinsiyet, erk, din, renk veya inanç ayrımı gözetilmeksizin eşit ahlaki değere sahip olduğudur. Bu nedenle de kadınlara yönelik her türlü ayrımcılık yasaklanmalıdır. Liberal feministler, kamusal alan-özel alan arasındaki ayrımın kaldırılması yerine kadınların kamusal alandan dışlanmışlığı ortadan kalktığında ve eşit hukuki haklar sağlandığında kadınların özgürleşeceğini düşünmüşlerdir. Özel

---

106 Harriet Samuels, "Feminizing Human Rights Adjudication: Feminist Method and the Proportionality Principle", *Feminist Legal Study* 21, (2013): 39–60, s.42,43. https://doi.org/10.1007/s10691-012-9225-6.

107 Süreç hakkında detaylı bilgi için bkz. Alastair Mowbray, "The consideration of gender in the process of appointing judges to the European Court of Human Rights," *Human Rights Law Review* 8, No.3(2008): 449-459.

108 Advisory Opinion on certain legal questions concerning the lists of candidates submitted with a view to the election of judges to the European Court of Human Rights", 12 Şubat 2008, HUDOC Database, https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22003-2268009-2419060%22]}, 29.11.2022.

alanda kadınların ezilmişliğinin yapısal sebeplerine, cinsiyete dayalı iş bölümüne ve aile içindeki iktidar dağılımına pek ilgi göstermemişlerdir.[109]

Eşit hukuki haklar kazanımı ile başka bir deyişle yasa önünde eşitlik gerçekleşince sosyal ve tarihsel olarak var olan yapısal eşitsizliklerin kendiliğinden ortadan kalkması mümkün değildir. Nitekim birinci dalga feminizmin eşit haklar talepleri ve mücadeleleri ile kazanılan yasal hakların kadınların yaşamında gerçek bir iyileşme sağlamadığı görüldü. Simon de Beauvoir, 1949 yılında Fransa'da yayınlanan kitabı "*İkinci Cinsiyet"* de çığır açıcı bir fikir ortaya koymuş ve kadınlığın toplumsal bir kurgu olduğu ve kuşaklar boyunca oluşan bu kurgunun kadınların ezilmişliğinin sebebi olduğunu ileri sürmüştür. Kadınların kadın olarak doğmadığını kadınlığın inşa edildiğini söyleyen Beauvoir'ın feminist düşünceye en önemli katkısı her ne kadar toplumsal cinsiyet sözcüğünü kullanmasa da cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti ayırt etmek olmuştur.[110] Beauvoir'ın sağladığı düşünsel temelle birlikte 1960'larda feministler eşitlik talepleri yanında kadınların ezilmesinin kökenlerini de araştırmaya başladılar. Radikal feministler, kadınların ezilmesinin ataerkil sistemin bir sonucu olarak kabul edip kültürün ve toplumun kadınlar lehine nasıl dönüştürülebileceğine yoğunlaştılar.[111] 1960'lardan 1990'lara kadar sürdüğü varsayılan ikinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu hareketin hedefi artık kadınların siyasi eşitliği değil kadınların kurtuluşuydu. İddialarına göre bu uzun erimli ve devrimci bir toplumsal değişimi gerektiriyordu.[112]

Radikal feministlerin *kişisel olan politiktir* sloganı tam da liberal düşüncenin özel alan-kamusal alan ayrımına yapılan bir karşı çıkıştır. Burada politikadan kasıt tüm sömürü ve baskı yapılarıyla mücadele edilmesidir.[113] Özel alanda olan bitenin politik bir mesele kabul edilmemesi, ev içinde kadınlara yönelik şiddetin, kadınlara ve çocuklara cinsel saldırıların, cinsiyete dayalı iş bölümünün ve özel alandaki iktidar ilişkilerinin görmezden gelinmesine yol açmaktadır.[114] Radikal feministlere göre devlet ataerkildir. Yukarıda da değindiğimiz gibi aslında gerçekte olan devletin özel alana müdahale etmemesi değil erkekler lehine müdahale etmesidir. Dolayısı ile

---

109 Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Levent Köker (Ankara: Felix Kitap, 2020) s.*277.*

110 Lucy Mangan, Georgie Carroll ve Beverley Duguid vd., *Feminizm Kitabı*, Ed. Hannah MCCann (İstanbul: Alfa Yayınları, 2020) s.117.

111 Mangan vd., *Feminizm Kitabı,* s.112.

112 Heywood, *Siyasi İdeolojiler,* s.263.

113 Philips, *Demokrasinin Cinsiyeti,* s.117.

114 Philips, *Demokrasinin Cinsiyeti,* s.115.

özel alanda olan neyin politik kabul edilip neyin edilmediğine bakmak modern devletin ve hukukun eril karakterini görmek için yeterlidir.

Marksist feministler, kadınların ezilmişliğini toplumsal cinsiyet ilişkilerine değil emek-sermaye ilişkisine bağlamışlardır. Cinsiyet eşitsizliğinin kapitalizmin ve özel mülkiyetin bir sonucu olduğunu, emek gücünün yeniden üretimini sağlayan ve gerektiğinde devreye girecek yedek emek gücü olarak kadınların aile içindeki konumundan kapitalizmin çıkar sağladığını ve devletin, sermeyenin çıkarları öyle gerektirdiğinden kadınların aleyhine de olsa bu aile formunu korumak için hareket ettiğini ileri sürerler.[115] Burjuva ailesi tek eşlilikte ısrarı ile erkeklerin mülklerinin oğullarına geçmesinin de garantisidir. Kadınların özgürleşmesi ancak kapitalizmin yıkılmasının doğal bir yan ürünü olarak ortaya çıkacaktır. Bu nedenle de enerji sınıf savaşına harcanmalı, ayrı ve bölücü bir kadın hareketini desteklemekten kaçınılmalıdır.[116] Bu yaklaşım kapitalizm öncesi kadınların ezilmişliğini göz ardı etmektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü endüstrileşme öncesinde de mevcut olup kapitalizme özgü değildir. Neredeyse her yerde ve her dönemde kadınlar ev-içi alan ve bakım emeği ile ilişkilendirilmişlerdir.[117] Ayrıca feminist gözlemlerin gösterdiği sosyalist ülkelerin kadınların erkekler karşısındaki durumlarını değiştirmeyi öncelikli bir mesele olarak görmedikleri ve üretim ilişkilerinde değişiklik olsa da cinsiyet ilişkilerinde vaat edilen değişikliğin gerçekleşmediğidir.[118]

İkili sistem kuramı olarak adlandırılan görüşü savunan feministler ise modern devletin hem kapitalist hem ataerkil olduğunu savunurlar. Devletin eylemleri hem kapitalist hem de patriyarkal güçlerin çarpışan politik baskılarının ürünüdür. Cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması ancak bu iki baskı sistemi ile aynı anda mücadeleyi gerektirir. İkili sistem kuramcılarına göre bu iki baskı sistemi birbiriyle uyumlu olup kadınların sömürüldüğü koşulları birlikte yapılandırıp her ikisi de fayda sağlar.[119] Walby'e göre ise bu iki baskı sistemi birbiriyle çatışır. Cinsiyet ve sınıf meselelerinde karşı karşıya gelen güçler arasındaki mücadelenin sonucu, devlet politikalarını belirler.[120] Örneğin kapitalistler patriyarkal yapının sonucu ucuz iş gücü

115 Walby, *Patriyarka Kuramı*, 240.
116 Heywood, *Siyasal İdeolojiler*, s.278.
117 Donovan, *Feminist Teori*, s.321.
118 MacKinnon, *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*, s.31.
119 Jane Pilcher, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar," *Sosyoloji Başlangıç Okumaları,* Ed. Anthuony Giddens (İstanbul: Say Yayınları, 2014) 109-120, s. 112.
120 Walby, *Patriyarka Kuramı*, s.279.

olan kadınları istihdam etmek isterken patriyarkal strateji, kadın emeğini ev içinde sömürmeye devam etmek istemiş, bu çatışma kadınların belli iş kollarından dışlanması ve düşük ücretle istihdamı ile uzlaşmayla çözülmüştür. 1. dalga feminist mücadele sonucu vatandaşlık hakkı kazanmalarıyla kadınların da devlet politikalarının belirlenmesinde etkili olduğunun altını çizen Walby, devletin artık seçmen olan kadınların hak taleplerine karşı daha duyarlı hale geldiğini söyler.[121]

Farklı feminist yaklaşımlar açısından ataerkil olduğu kabul edilen devlet ve hukukunun insan haklarına ilişkin klasik yaklaşımı, kadına yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali olduğunun kabulüne yakın zaman kadar engel olmuştur. Devam eden bölümde ele alınacağı üzere ancak kadının insan hakları mücadelesi ve feminist hukukçuların da katkıları ile insan hakları düşüncesi ve hukukunda yaşanan kadınların insan hakları lehine dönüşüm sonunda KYTCTŞ, devletin sorumlu olduğu bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilebilmiştir.

1.2 Kadınların Mücadelesinin İnsan Haklarına Kattığı Değer

İnsan hakları bildirilerinde onur bakımından ve kanun önünde erkeklerle eşit oldukları iddiasına rağmen kadınların gerçek hayatta insan haklarından yararlanamadıkları ve ayrımcılığa uğradıkları, bu ayrımcılığın tarihsel olarak kadınlarla erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinden kaynaklandığı dolayısı ile de devletin doğrudan olumlu müdahalesi olmaksızın kadınların ve diğer ayrımcılığa uğrayan grupların haklardan fiilen yararlanmasının mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Felsefi ve kanun önünde eşitlik anlayışı, tarihsel eşitsizlikler geçici özel önlemlerle telafi edilmeden gerçek eşitliğin ve devlet tarafından ekonomik, kültürel ve sosyal hakları gerçekleştirilmeden insan onuruna yakışır bir yaşam sürmenin mümkün olamayacağı anlayışına evrilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin hiyerarşik bir yaklaşımla kuşaklar şeklinde sınıflandırılması yanında ayrıca insan haklarının sadece kamusal alanda, devlet ve onun ajanları tarafından gerçekleştirilen eylemlerle ihlal edilebileceği anlayışı da kadınların insan haklarından yararlanmasının önündeki en önemli engeldir. Bu tasnifte birinci kuşak haklar olarak sınıflandırılan devletin müdahale edemeyeceği negatif haklar olan siyasi ve medeni haklar, daha çok kadınların tarihsel olarak dışlandığı önceki bölümlerde ortaya konulan kamusal alana

[121] Walby, *Patriyarka Kuramı*, s.295.

ilişkin haklardır. İkinci kuşak haklar tanımına giren ve kadınların daha çok yararlanma ihtimali olan sosyal, kültürel ve ekonomik haklar dahi uluslararası insan hakları hukukunda eril bir perspektifle düzenlenmekte, kadınlara özel durumlara yer verilmemekte ve ayrıca program haklar olarak devletlerin ekonomik güçleri dahilinde gerçekleştirmekle yükümlü haklar oldukları kabul edilmektedir. Üçüncü kuşak haklar olarak grup ya da topluluk haklarının da özel alanda kadının ezilmesine ve sömürülmesine yol açtığı, dini ve kültürel farklılıklar ya da inanç hürriyeti gibi görüşlerin kadınların insan haklarının ihlaline dayanak yapıldığı ileri sürülmektedir. Klasik insan hakları yaklaşımı bir yandan insan haklarını böyle kadınlar aleyhine eşitsiz sonuçlar doğuracak şekilde sınıflandırırken öte yandan insan haklarının sadece kamusal alanda, devlet ve ajanları tarafından ihlal edilebildiği anlayışı kadına yönelik özel alanda gerçekleşen şiddet eylemlerinin insan hakları ihlali olarak kabulü önündeki en önemli engellerden biri oldu. Özel alan-kamusal alan ikiliğinin diğer bir ifadeyle kadınların kamusal alandan dışlanıp özel alana hapsedilmesinin hem kamusal alana ilişkin insan haklarından mahrum bırakılmasına hem de özel alanda maruz kaldıkları şiddet eylemlerinin insan hakları ihlali olarak kabul edilmemesi ve devletin sorumlu tutulmamasına yol açtığı feminist eleştiriyle ortaya çıkarıldı. Bu bölümde kadınların insan hakları mücadeleleri ve feminist çözümlemelerin, klasik insan hakları yaklaşımının böyle bir çok açıdan sorunlu ve eril olduğunu ve kadınların insan haklarından yararlanmasını engellediğini ortaya koymasıyla yaşanan dönüşüm ele alınacaktır. Bu dönüşüm sonucunda çalışmanın ana konusunu oluşturan KYTCTŞ'in bir insan hakkı ihlali olarak kabulü ve devletlerin özel alanda ya da özel kişilerce işlenen KYTCTŞ ve ev-içi şiddet eylemlerinden sorumluluğuna ilişkin özen yükümlülüğü standardının gelişmesinin mümkün olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.2.1 Eşitlik İlkesinin Yeniden Yorumlanması

İnsan hakları düşüncesinin burjuvazinin feodal güçlere karşı verdiği mücadele ve Aydınlanma felsefesinin ürünü olduğu, Aydınlanma felsefesine hâkim, rasyonel akıl-rasyonel olmayan duygular ve kamusal alan-özel alan karşıtlığında kadının rasyonel olmayan duygular ile özdeşleştirilip kamusal alandan dolayısıyla da yurttaşlıktan dışlanıp özel alana diğer deyişle ev içinde yeniden üretime uygun bulunduğuna çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilmiştir. İnsanların felsefi olarak

ve yasalar önünde eşitliğini vurgulayan Aydınlanmacılara göre toplumsal, ekonomik, cinsiyetler arası ve entelektüel eşitlik, başka deyişle mutlak eşitlik ise bir ütopyadır.[122] Aydınlanma düşüncesinin entelektüel arka planlarını oluşturduğu, tüm insanların eşit yaratıldığı ve tabii haklara sahip olduğunu söyleyen Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ve insanların haklar açısından özgür ve eşit doğduklarını ve toplumsal farklılıkların ancak ortak yarara dayandırılabileceğini söyleyen Fransız Bildirisi'ndeki insan ve yurttaşlık tanımından dışlandıklarının farkına varan kadınların 18. yüzyıldan itibaren eşit birey ve yurttaşlık hakları talepleri de yükselmiştir. 19. ve 20. yüzyıllarda mücadeleleri ile eşit hukuki ve siyasal haklar talep eden liberal feministlere göre eşitlik cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kamusal alana erişim eşitliğidir. 1970'lerde feminist hukukçular ve akademisyenler, öncelikle erkekler ve kadınlar arasındaki benzerlikleri ve yasal olarak aynı şekilde muamele edilmesinin gerekliliğini vurgulayan resmi bir eşitlik modelini kullanarak yasal reformu savundular.[123] Kadın ve erkeklere, cinsiyetlerinden dolayı özel engeller veya menfaatler olmaksızın aynı şartlarda davranılmasını şart koşan[124] bu eşitlik anlayışı a*ynılık eşitliği* olarak adlandırılır. Şekli eşitlik ya da yasal eşitlik olarak da isimlendirilen yaklaşıma göre kadınların erkeklerle aynı yasal haklara sahip olması varsa yasal engellerin kaldırılarak fırsat eşitliğinin sağlanması gerekir.[125] Cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesinin yolu ayrımcılık yapılmayarak eşit muamele edilmesidir. Eşit işe eşit ücret ilkesi bu yaklaşımın bir örneğidir.[126]

Yasa önünde eşitlik anlayışının, kadınların hukuki ve siyasi hakları kazanmalarına rağmen sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve cinsiyetler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmadığının görülmesi ile radikal feministler, kadınların ezilmesinin ataerkil sistemin bir sonucu olarak kabul edip kültürün ve toplumun kadınlar lehine nasıl dönüştürülebileceğine yoğunlaştılar.[127] İkinci dalga feminizmin temel varsayımları ve feminist harekete getirdiği katkı, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki kavramsal ayrışma, toplumsal cinsiyetin cinsiyete dayalı iktidar ilişkisinin bir ürünü olduğu ve bu iktidar ilişkisinin zor, baskı ve şiddet aracılığıyla kurulup

---

122 Ağaoğulları, "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı", s.527.
123 Katherine T. Bartlett, "Gender Law," *Duke Journal Of Gender Law & Policy*,1:1(1994) 1-18, s.2.
124 Bartlett, "Gender Law," s.3.
125 Yıldız Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları* (Ankara: CEİD Yayınları, 2021) s.26. https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf, E.T. 06.06.2022.
126 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları,* s.26.
127 Mangan, *Feminizm Kitabı,* s.112.

sürdürüldüğü ve ataerkil erkek iktidarının köklerinin aile, ailede üretilen/yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rolleri veya cinsiyete dayalı iş bölümüne dayandığıdır.[128] Bu tespitin getirdiği eşitlik anlayışı *de facto eşitlik* ya da fiili eşitlik de denilen farklılık eşitliği yaklaşımıdır. Farklılık eşitliği anlayışı, eşitsiz konumda olanın fiili eşitlik sağlanıncaya kadar geçici özel önlemler aracılığıyla farklı muamele görmesini öngörür.[129] Eşit muamelenin, kadın ve erkek arasındaki farklılıklar nedeniyle eşit olmayan sonuçlara yol açtığına işaret eder. Fiili eşitliğin savunucuları, kadınlara getirdikleri dezavantajları ortadan kaldırmak için kuralların bu farklılıkları dikkate almasını talep eder.[130] Eşitsizliği doğuran kalıp yargılar ve toplumsal cinsiyet rolleri ortadan kalkmadıkça yasal eşitliğe rağmen kadınların dezavantajlı durumunu tersine çevirmek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle farklılık eşitliği, olumlu eylem ve olumlu ayrımcılık da denilen, fiili eşitlik sağlanıncaya kadar uygulanacak geçici özel önlemler aracılığıyla kadınlara özel fırsatlar yaratmayı öngörür. Bazı ülkelerde benimsenen, siyasal katılımda erkeklerin oldukça gerisinde olan kadınların kota uygulamaları ile siyasete katılımını artırmak bu anlayışın sonucudur. Kadınlara yönelik yüzyıllardır uygulanan ayrımcılığın varlığı kabul edilmeden ve sonuçları telafi edilmeden erkeklerle eşit olduğunun kabulü eşitlik değil ayrımcılığın kendisidir. Hayatın hemen her alanında kadınların dezavantajlı durumunu doğuran toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve bunların neticesi kadınlar aleyhine ayrımcılık doğuran toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü süregiderken yasalarla cinsiyet eşitliğinin ilan edilmesi kadınlar aleyhine var olan eşitsizlikleri kendiliğinden ortadan kaldırmaz. Geçici özel önlemler, kadınlar aleyhine yüzyıllardır uygulanan ayrımcılığın telafisi için getirilen uygulamalardır ve fiili eşitlik gerçekleştiğinde varlık sebepleri ortadan kalkmış olacaktır.

Diğer bir eşitlik yaklaşımı olan *dönüştürücü eşitlik* anlayışı farklılık eşitliğinin tamamlayıcısıdır. Yukarıda değindiğimiz gibi farklılık eşitliği yaklaşımında fiili eşitlik sağlanıncaya kadar bir strateji olarak geçici özel önlemler uygulanacaktır. Dönüştürücü yaklaşım ise fiili eşitliği gerçekleştirmek için toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerine inerek kadınlar aleyhine güç ilişkilerini eşitlikçi

---

128 Betül Yarar, "Yakın İlişki İçinde Şiddeti Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek," *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*, der. Betül Yarar (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015) 13-51, s.14,15.

129 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*, s.27.

130 Bartlett, "Gender Law,", s.4.

şekilde yeniden yapılandırmayı hedefler.[131] Öncelikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği her alanda farkedilip anlaşılmalı, analiz edilmeli ve dönüştürülmelidir.[132] Bunun için öngörülen yöntem ise *toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma*dır. Toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, anaakım politika alanlarının planlama, yapım ve uygulama süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin gözönünde bulundurulmasını gerektirir. Dönüştürücü eşitlik yaklaşımının Devletlere yüklediği yükümlülüklere CEDAW 2/f ve 5/a maddelerindeki ifadeleri örnek olarak verebiliriz. "*Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak*" (m.2/f) ve "*Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basma kalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek*" (m.5/a). Bu düzenlemelere göre devletin iki tür yükümlülüğü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılık doğuran önyargılar, gelenekler ve her türlü uygulamayı tasfiye etmektir. Birinci yükümlülük bireysel farkındalık düzeyinde iken ikinci yükümlülük kurumsal dönüşümü hedefler. Bu dönüşüm ise hukukta ve kamu politikalarında toplumsal cinsiyete dayalı kalıpyargıların tasfiyesini gerektirmektedir.[133] Toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma 1995 yılında Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonunda açıklanan Pekin Deklarasyonu'nda toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için *temel küresel strateji* olarak ilan edilmiş ve hükümetlere politika ve program yapım süreçlerinde bu yaklaşımı benimsemeleri çağrısında bulunulmuştur.[134] Bu strateji, geçici özel önlemler ile birlikte de facto eşitliği gerçekleştirmek hedefine yöneliktir. Farklı eşitlik yaklaşımları farklı insan onuru anlayışlarını yansıtır. Eşitlik anlayışıyla birlikte insan onuru anlayışında da bir dönüşüm ortaya çıkmıştır.

---

131 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları,* s.32.

132 Serpil Sancar, *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri ile Baş Etme Strateji ve Politikaları* (Ankara: CEİD Yayınları, 2021), s.33. https://ceidizler.ceid.org.tr/Toplumsal-Cinsiyet-Esitsizlikleriyle-Bas-Etme-Strateji-ve-Politikalari-i219, E.T. 11.12.2022.

133 A. Aslı Şimşek, "Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir inceleme", *İnÜHFD* 11, No.2 (2020):496-513, s.506.

134 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları,* s.33,34.

1.2.2 İnsan Onurunun Yeniden Yorumlanması

Uluslararası insan hakları belgelerinde geçen *insan onuru,* insan haklarının etik olarak temellendirilmesinde kullanılan en önemli kavramdır. Tek tek insan hakları, insan onurunun pratikte gerektirdikleridir.[135] İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. maddesinde *"bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar*" denilmektedir. İnsan onuru, insan hakları belgelerinde tüm insanların eşit olarak sahip olduğu bir özellik olarak kabul edilmiş ancak bir tanımı yapılmamıştır. Kuçuradi insan onurunu, insan türünün belirli yapısal özellikleri ile olanaklarının ona sağladığı ve evrende diğer canlılardan farklı bir yere sahip olmasını sağlayan başarılarının bilgisi olarak tanımlamaktadır. Bu bilgi diğer insanlara bu değere uygun muamele etmeyi gerektirir.[136]

İngilizcedeki karşılığı *dignity* kelimesinin kökeni Latincedeki *dignitas* tır. Dignitas tarih boyunca bugünkü onur kavramından farklı olarak tüm insanların eşit olarak sahip olduğu bir özellik olarak değil aksine hiyerarşik bir kavram olmuştur. Kölelerin, kadınların, mülk sahibi olmayan erkeklerin dignitas sahibi olarak kabul edilmediği dönemler olmuştur.[137] Bugün artık başta İHEB olmak üzere uluslararası insan hakları belgelerinde sıklıkla yer verilen insan onuru kavramı, varlığı ve sırf insan olması dolayısıyla herkesin eşit sahip olduğu konusunda uzlaşılan ancak tanımı susularak geçiştirilen bir kavramdır. Muğlaklığı ve hukuki bir kavram olarak kullanılması eleştirilse de insan hakları hukukunun dinamik karakteri gereği sabit bir tanımının yapılmayarak, hangi eylemlerin insan onuruna aykırı olduğunun, insan hakları ve insan onuruna yönelen tehditlerdeki artış ve çeşitlilik de göz önüne alınarak tespit edilmesi daha uygun olduğu kanaatindeyiz.

İnsan hakları insan onurundan türetilen etik ve hukuki ilkelerdir. İHEB'nde insan onuruna ve insanların eşitliğine yapılan vurgu 2. Dünya Savaşı'nın ürünüdür. İnsanlık onuru kavramı, ırk, din, milliyet, etnik köken, cinsiyet vs. ayrımı olmaksızın tüm insanların eşitliğine dolayısı ile de insan haklarının evrenselliğine ilişkin bir

---

135 İonna Kuçuradi, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2018) s.72.

136 Kuçuradi, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*, s.73.

137 Elif Çelik, "İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü," *Hacettepe HFD* 2(2019):282-310, s.287.

gerekçe olarak kabul edilmiştir. İHEB'dan bu yana insan hakları belgelerinde insan haklarına ve eşitliğe ilişkin gerekçe olarak kabul edilen insan onuru kavramı bir yandan sonraki belgelerle bir yandan da yargı kararları ile somutlaştırılmaya hangi eylemlerin insan onuruna aykırı olduğunun ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca insan onuruna uygun yaşamın devletin aktif müdahalesini gerektirdiği, insan onurunu zedeleyecek faaliyetlerden kaçınmak ve devlet dışı aktörlerin insan onuruna aykırı eylemlerini engellemek ve cezalandırmak yanında insan onurunu korumanın araçları olarak insan haklarını gerçekleştirmek yükümlülüğü olduğunu vurgulamak gerekir.

İnsan onuru, salt insan doğasına özgü bir değer olarak değil herkes için "onurlu bir yaşam hakkı" anlamına da gelir. İnsan onurunun korunması için sadece devlet gücünün sınırlandırılmasının yeterli olmadığı aksine devlet müdahalesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. Tarihsel olarak ayrımcılığa uğramış sınıfların, tabakaların, grupların insan onurunun korunması, devletin müdahale etmemesinin ötesinde aktif bir tutum almasını gerektirir. İnsan onurunun korunması, ayrımcılığa maruz kalmadan herkesin insan haklarından fiilen eşit olarak yararlanmasını diğer deyişle sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını gerektirir. Ancak uluslararası insan hakları sözleşmelerinde ve devletlerin anayasalarında sosyal ve ekonomik haklara yer verilmesi kadınların toplumsal cinsiyet temelli dezavantajlarını diğer deyişle kadınların toplumsal cinsiyetleri nedeni ile maruz kaldıkları insan onuruna aykırı muameleleri ortadan kaldırmaya yetmemektedir.[138]

Tüm insanların eşit olarak sahip olduğu insana içkin bir özellik olarak insan haklarının gerekçelendirildiği insan onuru kavramından kadınların insan haklarının türetilmesi ve kadınların insan haklarının özgüllüğünün kabulü uzun bir mücadelenin ürünüdür. Kadınların insan onuru ile yaşam ve güvenlik haklarını zedeleyen ihlal ve aşağılanmaların insan hakkı ihlali olarak kabulü için verilen mücadeleler sonuç vermiş, uluslararası insan hakları belgelerinde KYTCTŞ'nin, insan onuruna bir saldırı ve insan hakları ihlali olduğu kabul edilmiştir.[139] Öncelikle 1980 yılında CEDAW'ın da imzaya açıldığı BM İkinci Dünya Kadın Konferansı raporunda "*Dayak Atılmış Kadın ve Ailede Şiddet" başlığı altında evde ve kurumlarda meydana gelen kadına yönelik şiddet insan onuruna kabul edilemez saldırı*" olarak

[138] Aslı Şimşek, "Kadının Sosyal İnsan Hakları ve Refah Devleti: Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme", *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*, Ed. Uygur, Gülriz/Özdemir, Nadire, /Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022) 117-161, s.118.

[139] Berktay, *Tarihin Cinsiyeti*, s.52.

tanımlanmıştır.[140] Viyana Konferansı ve Eylem Planı Belgesi'nde cinsiyet temelli şiddet, cinsel taciz ve sömürü açıkça insan onuruna aykırı ve devletler tarafından ortadan kaldırılması gereken eylemler olarak sayılmıştır.[141] Cinsiyet eşitsizliklerinin -diğer tüm eşitsizlik biçimlerinde olduğu gibi- insanların onur bakımından eşit olduğu ön kabulü ile temellenen şekli eşitlik yaklaşımı ile ortadan kaldırılamayacağı görülmüş, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık CEDAW ile yasaklanmış ve kadınların tarihsel olarak maruz kaldıkları ayrımcılıkların olumlu geçici önlemler ve toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması yolu ile yani devletin aktif müdahalesi ile telafi edilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Eşitlik ve insan onuru kavramlarının yorumlanışı yanında insan hak ve özgürlüklerinin kuşaklar şeklinde tasnif edilmesi ve kapsamları belirlenirken kadınların deneyimleri ve önceliklerinin göz önüne alınmaması kadınların maruz kaldığı insan hakları ihlallerinin görmezden gelinmesine neden olan bir başka anlayışı yansıtır.

1.2.3 Temel Hak ve Özgürlüklerin Yeniden Yorumlanması

Hiyerarşik bir bakış açısıyla insan haklarının kuşaklar şeklinde tasnif edilmesi ve birinci kuşak haklar olarak tanımlanan medeni ve siyasal hakların özellikle Batılı devletler tarafından en fazla korunmaya değer haklar olarak görülmesi kadınların insan hakları açışından oldukça problemli bir yaklaşım olmuştur. Medeni ve siyasal haklar, negatif haklar olarak devletin müdahale edemeyeceği alanın sınırlarını çizdiği diğer deyişle devletin bireylere koruma ve özgürlük sağlayacağı haklar olarak kabul edildi. Ancak bu haklar kadının dışlandığı kamusal alanı düzenleyen haklar olmakla ağırlıklı olarak erkekleri ilgilendiren haklar oldu.[142] İkinci kuşak olarak adlandırılan sosyal ve ekonomik haklar kamusal alan yanında özel alanı da ilgilendiren haklardan oluşması nedeni ile kadınlar açısından önemli toplumsal düzenlemelerin hukuki temelini oluştursa da[143] bu hakların devletin olumlu edimlerine ihtiyaç duyması diğer deyişle devlete pozitif yükümlülükler getiren haklar olması nedeniyle devletlerin

---

140 BM İkinci Dünya Kadın Konferansı Raporu, Report Of The World Conference Of The Unıted Natıons Decade For Women: Equalıty, Development And Peace Copenhagen, 14 To 30 July 1980, p.1, s.67, BM Resmi İnternet Sitesi, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N80/222/80/PDF/N8022280.pdf?OpenElement, E.T. 21.11.2022.

141 Viyana Konferansı ve Eylem Planı Belgesi, Vienna Declaration and Programme of Action, by the World Conference on Human Rights in Vienna, 25 Haziran 1993, P.38, BM İnsan Hakları Ofisi Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action, E.T.31.07.2022.

142 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.284.

143 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.284.

mali olanakları ölçüsünde yerine getireceği ve dava edilemeyen haklar oldukları iddia edilmektedir. Bunun yanında birinci kuşak haklar olduğu gibi aslında ikinci kuşak haklar da liberal hukuki yaklaşımı yansıtmakta ve çalışma yaşamı ve özel yaşam düzenlenirken kadınların deneyimlerine yer verilmemektedir.[144] Örneğin BM ESKHUS'un adil ve uygun çalışma koşullarını düzenleyen 7. maddesinde çalışma yaşamı kamusal yaşamla sınırlı kabul edilmekte ve kadınların ev-içi ve bakım emeği düzenleme dışında kalmaktadır.[145] ESKHUS'un toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısındaki eksiklik, ESKH Komitesi'nin 16 no'lu yorumu ile telafi edilmeye çalışılmışsa da Komite tarafından henüz istenilen düzeyde ele alınmış ve yorumlanmış değildir.[146] Üçüncü kuşak haklar olarak adlandırılan grup ya da topluluk haklarının da özel alanda kadının ezilmesine ve sömürülmesine "kültürel ve dini farklılıklara saygı" ya da "inanç hürriyetinin korunması" gibi gerekçelerle göz yumulmasının önünü açtığı söylenebilir.[147] Kadınlar bu gerekçelerle hakları en fazla ihlal edilen ve yine bu gerekçelerle ev-içi şiddet, tecavüz, namus cinayeti gibi hak ihlallerinin görmezden gelindiği toplumsal gruptur.[148] Evrensel insan hakları ile çatışan kültürel uygulamaların genellikle kadın haklarına ilişkin olduğuna tanık oluruz.[149]

Kamusal alanda bireyi devlet müdahalesine karşı korumaya dayanan klasik insan hakları yaklaşımının kadın deneyimlerini, önceliklerini, gereksinimlerini dikkate almadığı ve dolayısıyla da kadınların karşı karşıya kaldığı riskleri insan hakları ihlali olarak kabul etmediği gerçeği özellikle KYTCTŞ'nin yakın zamana kadar insan hakları ihlali olarak kabul edilmemesinde çarpıcı şekilde görülür. 1979 yılında kabul edilen CEDAW'ın hem kamusal hem de özel alanda kadına yönelik insan hakları ihlallerini önlemek ve gerekli önlemleri almak üzere taraf devletleri yükümlü kılmasına rağmen Sözleşmenin müzakerelerinde kadınlara yönelik şiddet konusu "özel bir mesele" olduğu ileri sürülerek kapsama dahil edilmemiş, aradan geçen 10 yılın sonunda CEDAW Komitesi 19 No'lu Genel Tavsiyesi ile kadınlara yönelik şiddet, *kadınlara yönelik ayrımcılık* olarak tanımlanarak Sözleşme

144 Şimşek, "Kadının Sosyal İnsan Hakları ve Refah Devleti," s.134.
145 Şimşek, "Kadının Sosyal İnsan Hakları ve Refah Devleti," s.142.
146 Şimşek, "Kadının Sosyal İnsan Hakları ve Refah Devleti," s.151.
147 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.289.
148 Berktay, *Tarihin Cinsiyeti*, s.55.
149 Alice Edwards, *Violence Against Women Under International Human Rights Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011) s.58.

kapsamında "ayrımcılığa uğramama hakkı" çerçevesinde ele alınmıştır.[150] CEDAW ve CEDAW Komitesi kararları, küresel kadın hareketi tarafından kadının insan hakları mücadelelerinde yoğun ve doğrudan kullanılan bir güç olmuştur.[151] Komite'nin tavsiye kararının ardından 1993 yılında BM Viyana İnsan Hakları Konferansı'nda kadına yönelik şiddet bir insan hakkı ihlali olarak bir hukuk belgesine değilse de politika belgesine girmiş oldu. Viyana Konferansı'nın ardından iki önemli gelişme ortaya çıktı. Bunlardan biri BM Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin ilanı (1993) diğeri ise Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörlüğü'nün kurulmasıdır (1994). Bildirge'nin başlangıç kısmında kadınlara yönelik şiddetin kadınların insan haklarına karşı bir ihlal oluşturduğu kabul edilerek birinci maddesinde kadına yönelik şiddet hem kamusal alanda hem de özel alanda gerçekleştirilen cinsiyete dayalı şiddet eylemlerini kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. İkinci maddesinde ise kadınlara yönelik şiddet eylemleri sınırlı olmamak üzere örneklendirilerek, aile içinde, toplumda ve devlet kurum ve aktörlerince işlenen şiddet eylemleri olarak tanımlanır. Geleneksel olarak insan haklarının devleti merkeze alan tanımı, devlet dışı aktörlerden ve özellikle de özel alanda meydana gelen kadına yönelik hak ihlallerinin insan hakları ihlali olarak kabul edilmemesine yol açmıştır. Bildirgenin 2. maddesinde klasik insan hakları tanımının dışına çıkılarak devlet dışı aktörlerden gelen kadına yönelik şiddet eylemleri insan *hakları ihlali olarak* açıkça kabul edilmiştir. İnsan haklarının devlet merkezli tanımındaki dönüşüm devletin özel alanda ya da özel kişilerce işlenen insan hakları ihlallerinden sorumlu olduğunun kabulünün önünü açmıştır.

1.2.4 Devletin Yükümlülüklerinin Yeniden Yorumlanması

İnsan hakları ihlallerine devlet merkezli yaklaşım sadece devletin eylemlerine karşı bireyi korumaya dayanırken devlete de insan haklarına saygı gösterme, hakları koruma ve gereğini yerine getirme yükümlülüğü yüklemiştir.[152] Kadının insan hakları savunucularının "özel alan-kamusal alan ayrımının, özel alanda gerçekleşen kadına yönelik insan hakları ihlallerinin görmezden gelinmesine ve devletin de bu ihlallerden sorumlu tutulmamasına sebep olduğu" tespiti ve eleştirisi sayesinde insan hakları hukukunda özen yükümlülüğü standardı, özel alanda özel kişiler tarafından

150 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.290.
151 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.288.
152 Edwards, *Violence Against Women,* s.66.

gerçekleştirilen kadına yönelik şiddet eylemlerinde de uygulanmaya başlamıştır. Devletin devlet dışı aktörlerin eylemleri ya da ihmallerinden dolayı sorumluluğu doğrudan eylemin ya da ihmalin kendisinden kaynaklanmaz. Bu durumda devletin sorumluluğunun sebebi ihlalin ortaya çıkmasını ya da devamını önlemek ya da sonuçlarını ortadan kaldırmak için makul ve duruma uygun önlemleri almamasıdır. Devlet dışı aktörlerin eylemlerinden dolayı devletin sorumluluğunu belirlemek için geliştirilen özen yükümlülüğü standardı, devletin insan hakları ihlalini önlemek, soruşturmak, cezalandırmak ve tazmin etmek için durumun gerektirdiği, makul önlemleri alma yükümlülüğünü ortaya koyar.

Amerika Kıtası İnsan Hakları Mahkemesi'nin 1988 yılında bir zorla kaybedilme vakasına ilişkin *Velasquez Rodriguez et al. v. Honduras* (1988) kararında[153] devletin, özel bir şahsın eylemleriyle ortaya çıkan insan hakkı ihlalini engellenmesi ya da yanıt verilmesinde İnsan Hakları Amerikan Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesi ile uyguladığı standart 2001 yılında Amerikan Devletleri İnsan Hakları Komisyonu tarafından bir ev-içi şiddet vakasında uygulanmıştır.[154] *Opuz v. Türkiye* kararı[155] da AİHM'in KYTCTŞ'i bir ayrımcılık türü olarak kabul edip özen yükümlülüğü standardını uyguladığı ilk karar olmuştur.[156] CEDAW Komitesi 1992 yılında 19 No'lu Genel Tavsiye Kararı[157] ile taraf devletlerin, kadına yönelik şiddeti önleme ve yanıt vermek konusunda gerekli özeni gösterme yükümlülüğü bulunduğunu kabul etmiş 2005 yılında da kendisine yapılan ilk bireysel başvuru olan *A.T. v. Macaristan*[158] kararında özel kişiden gelen şiddeti engelleme ve şiddetin sonuçlarından koruma yükümlülüğünü yerine getirmede Macaristan Devleti'ni başarısız olduğunu tespit ederek Sözleşmenin 2, 5

---

153 Amerikan Devletleri İnsan Hakları Komisyonu, Velasquez Rodriguez v.Honduras, 29.07.1988, Inter-Am.Ct.H.R. (Ser. C) No. 4 (1988), https://www.cidh.oas.org/annualrep/85.86eng/Honduras7920.htm, E.T. 21.11.2022.

154 Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet,* s.94; Amerikan Devletleri İnsan Hakları Komisyonu Rapor No:54/01, Dava 12.051, Maria da Penha Maia Frenandes (Brezilya), 16.04.2002, p.56, http://cidh.org/annualrep/2000eng/ChapterIII/Merits/Brazil12.051.htm, E.T.21.11.2022.

155 AİHM, HUDOC Opuz vs. Türkiye, (Başvuru No: 33401/02), 9 Haziran 2009, para. 149, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945, E.T. 21.11.2022.

156 Fatma İrem Çağlar Gürgey ve Özge Yücel Dericiler, "Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Özen Yükümlülüğünün Dönüşümünün Bir Örneği Olarak CEDAW Komitesinin 35 Sayılı Tavsiye Kararı," *Ankara Barosu Dergisi* 1, (2019), 231-266, s.240.

157 CEDAW 19 no'lu Genel Tavsiye Kararı, p.9.

158 *A.T. v. Macaristan*, CEDAW Komitesi, 26 Ocak 2005, Communications no. 002/2003, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://juris.ohchr.org/Search/Details/1722, E.T.21.11.2022.

ve 16. maddelerindeki yükümlülüklerini ihlal ettiğine karar vermiştir.[159] CEDAW Komitesi 28 No'lu Tavsiye Kararı'nda (*CEDAW Committee, General Recommendation No. 28 on the core obligations of States parties under article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*) KYTCTŞ'i önleme konusunda taraf devletlerin önleme, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma konusunda özen gösterme yükümlülüğü olduğu belirtilmiştir.[160] 2017 yılında 19 No'lu Genel Tavsiye Kararı'nı 35 No'lu Genel Tavsiye Kararı ile güncelleyen CEDAW Komitesi, KYTCTŞ ve devletin özen yükümlülüğü standardına ilişkin görüşlerini detaylandırmıştır.[161] 35 No'lu Genel Tavsiye Kararı'nda KYTCTŞ'e ilişkin devletin özen yükümlülüğü standardı kapsamında taraf devletlerin önleme, koruma, soruşturma, cezalandırma ve mağduriyetin giderilmesi, veri toplamak, izlemek ve KYTCTŞ'i ortadan kaldırma yönünde hızlıca hareket etmek üzere uluslararası işbirliği yapmak yükümlülükleri olduğu kabul edilmiştir.[162] BM Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin 4/c maddesinde devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen kadına yönelik şiddet eylemlerini önlemek, soruşturmak ve cezalandırmak için gerekli özeni göstermenin devletlerin yükümlülüğü olduğu vurgulanmıştır. Kadına yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Kıtası Sözleşmesi'nin (Belém do Pará Sözleşmesi) (Inter-American Convention on the Prevention, Punishment, and Eradication of Violence against Women -Convention of Belém do Pará)[163] 7/b maddesinde de kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, soruşturulması ve cezalandırılmasında gerekli özenin gösterilmesi devletlerin yükümlülüğü olarak kabul edilmiş olup bu anlayış bir diğer bölgesel düzeyde sözleşme olan İstanbul Sözleşmesi'nin 5. maddesinde devam ettirilmiştir.

---

159 Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet*, s.95.

160 CEDAW Komitesi 28 No'lu Tavsiye Kararı, İngilizce orijinali için bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/general-recommendations, p.19, E.T. 21.11.2022; Türkçe çevirisi için, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986-2013, s.158, p.19, https://aile.gov.tr/media/35255/cedaw-genel-tavsiye-kararlari-1986-2013.pdf, E.T. 21.11.2022.

161 Çağlar Gürgey ve Yücel Dericiler, "Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Özen Yükümlülüğünün," s.249.

162 Çağlar Gürgey ve Yücel Dericiler, "Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Özen Yükümlülüğünün," s.255.

163 Belém do Pará Sözleşmesi, Amerikan Devletleri Örgütü (The Organization of American States - OAS) Resmi İnternet Sitesi, http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html, E.T. 21.11.2022.

Devletin, devlet dışı aktörlerin eylemleri neticesi ortaya çıkan insan hakları ihlallerinden doğan zararlardan ihlal özel alanda meydana gelmiş olsa dahi sorumlu olacağına ilişkin özen yükümlülüğü standardının KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakalarında uygulanması, evrensel kadın hakları mücadelesinin bir başarısıdır. CEDAW Komitesi 35 No'lu Genel Tavsiye Kararı, KYTCTŞ'e ilişkin devletin özen yükümlülüğü standardına dair uluslararası insan hakları hukukundaki en kapsamlı ve detaylı metindir. İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesinden sonra yayınlanan bu Genel Tavsiye Kararı İstanbul Sözleşmesinden esinlenmiştir.[164]

Devletin KYTCTŞ eylemlerini önlemek, soruşturmak, cezalandırmak ve tazmin etmekle yükümlü olduğu konusunda bir tartışma olmasa da bu standardın kapsamı ve içeriğinin ne olduğu konusu net değildir. Devletin bu yükümlülüğünü nasıl yerine getireceği konusunda asgari bir özen yükümlülüğü standardı mı oluşturulmalı yoksa her somut olayın koşulları bağlamında mı belirlenmelidir? sorusu bugün için net bir cevaba kavuşmuş değildir.

Kadının insan hakları mücadelesi ve feminist hukukçuların katkıları ile insan hakları düşüncesi ve hukukundaki dönüşüme paralel olarak kadına yönelik şiddetin insan hakları belgelerinde yer almaya başladığını görüyoruz. Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısının çözümlenmiş olması, olgunun insan hakları ihlali olduğu ve devletin önlenmesi, mağdurların korunması, failinin cezalandırılması ve sonuçlarının tazmin edilmesinden sorumluluğunun kabul edilmesine giden önemli adımlardan biri olmuştur.

1.3 İnsan Hakları İhlali Olarak Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkması ve kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddetle ilişkilendirilmesi kadınların insan hakları ve kadınlara yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali olarak kabulünde önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Toplumsal cinsiyetin sosyal bir kurgu olduğunun, kadınlar aleyhine ve erkekler lehine hiyerarşik ilişki ile güç ve hakların dağılımında kadınlar aleyhine

[164] CEDAW launches General Recommendation No.35 on gender-based violence against women, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/cedaw-launches-general-recommendation-35-on-gender-based-violence-against-women, E.T.15.08.2022.

erkekler lehine eşitsizlik yarattığı ve bu eşitsizliğin devamı için kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddete temel teşkil ettiğinin anlaşılması, kadınların insan hakları mücadelesine güç katmıştır. Kadınların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılığın değişmez bir kadın-erkek doğası ayrımına dayanmadığı, toplumsal bir inşa sonucu ortaya çıkan kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılabileceği ve maddi eşitliğin gerçekleşebileceği kavrayışına yol açmıştır. Kadınlara yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısal doğasının kabul edilmesi kadına yönelik şiddetin sorunlu, çocukluğunda şiddete maruz kalmış ya da tanık olmuş, hasta, eğitimsiz vs. erkeklerin başvurduğu bireysel bir eylem olarak kabulünden farklı sonuçlar doğurur. İkinci halde ceza hukuku önlemeleri ve kişinin rehabilite edilmesi bir çözüm olabilecekken toplumsal cinsiyet temelli yapısal bir sorun olarak bu yapının eşitlikçi şekilde dönüştürülmesi gerektiği ve özel alanda ya da özel kişilerce işlense de devletin bundan sorumlu olmasını diğer deyişle eylemin insan hakları ihlali olarak kabul edilmesini gerektirir. Bu ise ancak bir önceki bölümde ele aldığımız insan hakları anlayışındaki dönüşümün gerçekleşmesi ile mümkün olabilmiştir.

KYTCTŞ'in önce kadınlara yönelik şiddetin eşitsiz cinsiyet ilişkilerinden kaynaklanan ve bunları sürdürmek için uygulanan bir ayrımcılık türü olduğu ve bir ayrımcılık türü olarak insan hakları ihlali olduğu daha sonra da doğrudan bir insan hakları ihlali olduğu insan hakları ve politika belgelerinde kabul edilmiştir. Devletin özel alanda ya da özel kişilerce gerçekleştirilen/gerçekleştirilecek KYTCTŞ eylemlerini önleme, mağduru koruma ve destekleme, faili soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma ve zararları telafi etme yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir. Önceki bölümde ele aldığımız insan hakları anlayışındaki dönüşümle birlikte bu bölümde ele alacağımız kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısının kabul edilmesi, KYTCTŞ'in Devletin önleme, mağduru koruma ve destekleme, faili soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma ve zararları telafi etmekle yükümlü olduğu insan hakları ihlali olduğunun kabulü ile sonuçlanmıştır. Bu bölümde önce toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkışı ve farklı tanımlarını, sonra kadınlara yönelik ayrımcılık ve toplumsal cinsiyetle ilişkisini son olarak da kadınlara yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısal doğasını ortaya koymaya çalışacağız.

1.3.1 Toplumsal cinsiyet kavramı

Kadınların ezilmişliğinin sebebi olarak toplumsal cinsiyet temelli iktidar ilişkilerinin görülmesi ikinci dalga feminizmin temel argümanlarından biridir. Simon de Beauvoir İkinci Cinsiyet adlı eserinde toplumsal cinsiyet terimini kullanmadan kadınlığın toplumsal bir kurgu olduğunu ileri sürerek biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti birbirinden ayırmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kez feminist literatüre kazandıran ise 1972 yılında *Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum* adlı eseri ile İngiliz Sosyolog Ann Oakley olmuştur.[165]

İnsanların kadın ve erkek olmak üzere iki farklı anatomik-fizyolojik cinsiyet özelliklerine sahip bir tür olduğu kabulüne dayalı olarak bu iki cinsiyete farklı ve çoğunlukla da hiyerarşik özellik ve roller atfedilir. Bu farklı biyolojik cinsiyetlerden kadın/erkek olarak tanımlanan bireyin toplumsal olarak da kadına/erkeğe dönüşmesi için kadın/erkek toplumsal cinsiyeti dayatılır.[166] Diğer bir deyişle biyolojik kadın/erkek olarak dünyaya gelen bireyin toplumsal olarak da kadın/erkek olması bir toplumsal inşa sürecinin sonunda gerçekleşir.[167] Toplumsal cinsiyet kavramı insan hakları hukukunda CEDAW Komitesi'nin 28 sayılı Genel Tavsiye Kararı'nın giriş bölümünde "*kadın ve erkek için toplum tarafından biçimlendirilen kimlikler, özellikler ve roller ile toplum tarafından kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklara sosyal ve kültürel açıdan yüklenen, kadınlar aleyhine ve erkekler lehine hiyerarşik bir ilişki doğuran, güç ve hakların dağılımında da kadınlar aleyhine erkekler lehine eşitsizlikle sonuçlanan anlamlar*" olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde adı geçen Karar'da siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal, dini, ideolojik ve çevresel faktörlerden etkilenen kadın ve erkeğin bu toplumsal konumunun, kültür ve toplum tarafından değiştirilebileceği vurgulanmaktadır.[168] İstanbul Sözleşmesi toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası insan hakları sözleşmesi olup 3. maddesinde toplumsal cinsiyet, *herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için*

---

165 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*, s.9,

166 Nicole-Claude Mathieu, "Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet", *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, Ed. Helena Hırata, Françoise Laborie, Hélene Le Doaré, Daniele Senotier (Ankara: Dipnot Yayınları, 2015) 76-86, s.76,77.

167 Biyolojik cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımına ilişkin feminist eleştiriler için bknz., Sonya O. Rose, *Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir*?, Çev. Ferit Burak Aydar (İstanbul: Can Yayınları, 2018) s.35-56.

168 CEDAW Komitesi 28 no'lu Genel Tavsiye Kararı, p.5.

uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler olarak tanımlanmıştır.

Bireyin biyolojik cinsiyeti ile toplumsal cinsiyetinin uyumlu olması beklenir. Bu uyumun doğal olduğunu, başka deyişle biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyeti belirlediği iddiasını ileri süren *biyolojik determinist* kuramlar[169], toplumsal cinsiyet rollerinin değişik zaman ve kültürlerde farklılaşmasını ve aynı biyolojik cinsiyete sahip bireyler arasındaki bireysel farklılıkları açıklayamaz. Bu uyum doğal olmayıp toplumsal inşa sürecinde cinsiyetçi kalıp yargıların taşıyıcısı olan aile, din, dil, gelenek, eğitim, medya, hukuk vs. aracılığı ile sağlanır. Kadın ve erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri ve özellikleri zamana ve kültüre göre değişse de ortak noktaları tespit etmek zor değildir. Erkeklerin agresif, analitik, hırslı, rekabetçi vs. oldukları kadınların ise daha sakin, iş birliğine yatkın, duygusal, şefkatli vs. oldukları kalıp yargıları ile desteklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü ile erkek ve kadın işleri birbirinden farklılaşır ve erkek işleri kadın işlerinden daha değerli kabul edilir.[170] Cinsiyete dayalı iş bölümü doğal olmayıp toplumsal ve kültürel inşa sonucu ortaya çıkmıştır.[171] Cinsiyete dayalı iş bölümünün temel versiyonu olan kadının ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu kabul edilmesi, zaman içinde ve toplumdan topluma farklı oranlarda değişmiş ve kadınlar iş gücü piyasasına girmişse de bu kez de erkeklere ve kadınlara özgü işlerin farklılaşması, bazı alanlarda kadınların çalışamaması, kadınların aynı işi yaptıkları erkekten daha az ücret alması, güvencesiz çalışması vb. durumlar toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıların sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.[172] Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları hayatın hemen her alanında kadınların kendi potansiyellerini gerçekleştirmesinin önünde bir engel olabilmektedir. Kadınların analitik düşünemedikleri kalıp yargısı, kadınların mühendislik gibi meslekleri tercih etmemesi, erkekler kadar iyi araç kullanmadıkları kalıpyargısı sürücü olarak istihdam edilmemeleri ile sonuçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları sadece kadınları değil erkekleri de olumsuz etkileyebilmektedir. Hegemonik erkeklik denilen erkekliğe ilişkin kalıp yargılar, bu yargılarla uyumlu olmayan erkek ve oğlan çocuklarının cinsiyetçi

169 Serpil Sancar, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* (İstanbul: Metis Yayınları, 2020) s.180.

170 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları,* s.19.

171 Şimşek, "Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir inceleme", s.498. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1139711, E.T.09.06.2022.

172 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*, s.68.

damgalamaya maruz kalmasına sebep olmaktadır.[173] Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları özetle kadınların ve erkeklerin sahip oldukları/olmaları gereken özelliklere ve bu özelliklere uygun olarak yerine getirdikleri/getirmeleri gereken rollere ve iş bölümüne ilişkin sosyal ve kültürel kurgulardır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıları kadınlara yönelik düşmanca söz, davranış ve tutumları ortaya çıkarabileceği gibi korumacı söz, davranış ve tutumlar olarak da karşımıza çıkabilir. Bu durumu düşmanca ya da korumacı cinsiyetçilik olarak adlandırmak mümkündür.[174] Kadınlarla erkekler arasında hem özel hem de kamusal alanda erkekler lehine hiyerarşik bir güç ilişkisi ve hakların paylaşımında kadınlar aleyhine eşitsizlik yaratmak için kullanılırlar. İnsan hakları hukukunun ilgi alanına tüm kalıpyargılar ve bunlardan kaynaklanan roller değil temel hak ve özgürlüklerin ihlaline sebep olan "zararlı toplumsal cinsiyet kalıpyargısı" ve "hatalı toplumsal cinsiyet rolleri" girmektedir. Nitekim CEDAW Komitesi bazı kararlarında[175] taraf devletlerin tüm toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve rollerini değil bu iki türünü değiştirme ve dönüştürme yükümlülüğünden bahsetmektedir.[176]

Kadınlar gibi erkekler de toplumsal cinsiyetli öznelerdir. Erkekliğin toplumsal inşası da dönemden döneme topluluktan topluluğa değişir. Belli dönemde erkekliğin belli bir anlamı hâkim olabilir. Connell tarafından hegemonik erkeklik olarak adlandırılan hâkim erkeksilik anlayışı doğal ve sabit görünür. Erkek dediğin şöyle giyinir, böyle davranır dendiğinde bu hegemonik erkekliğe gönderme yapılır. Aynı dönemde bir kültürde farklı erkeksilik kodlarının olması ve bunların asıl kendilerinin erkek olduğunu iddia etmesi de görülebilir. Oysa gerçekte olan kadınlık ve erkekliğin sürekli değişim halinde olduğudur. Connell, toplumsal cinsiyet düzeninin hiyerarşik olduğunu en üstte otorite, fiziksel sertlik ve güç, heteroseksüellik ve ücretli emek çerçevesinde yoğunlaşan erkeklik ideali diğer bir ifadeyle *hegemonik erillik,* altında *yardakçı erillik* onun altında da *boyun eğdirilmiş erillik* bulunduğunu ileri sürer. Bunun altında ise dişillikler bulunur. *Vurgulanmış dişillik* (kültürel ve ideolojik olarak desteklenen) ve *dirençli dişillik* (örneğin feminist kadınlar) olarak ayırdığı dişillik biçimleri hiyerarşik olarak daima erilliğin

173 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*, s.14.
174 Şimşek, "Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi," s.498.
175 Karen Tayag Verdito v. Filipinler, CEDAW/C/46/D/18/2008; S.V.P. v. Bulgaristan, CEDAW/C/53/D/31/2011;
R.K.B. v. Türkiye, CEDAW/C/51/D/28/2010, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://juris.ohchr.org/en/search/results?Bodies=3&sortOrder=Date, 21.11.2022.
176 Şimşek, "Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi," s.503.

altındadır.[177] Connelle'e göre hegemonik erkeklik gibi hegemonik bir kadınlık yoktur. Hegemonik erillik diğer erillikler üzerinde zorla ya da tehditle değil dinsel öğreti ya da pratiğe, kitle iletişim içeriğine, ücret yapılarına, ev tasarımına, yardım/vergilendirme politikalarına kök salarak üstünlük kurar. Kadınlar kendilerini hegemonik erkeklik tarafından ezilmiş hissettikleri gibi hegemonik olmayan erkeklikler tarafından da ezilmiş hissedebilirler.[178]

Toplumsal cinsiyet kavramının kadınların insan hakları mücadelesine kattığı en önemli güç, kadınların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılığın doğalarının ve fizyolojilerinin olağan bir sonucu olmadığına, dolayısıyla ayrımcılığın ortadan kaldırılabileceğine ve maddi eşitliğin gerçekleşebileceğine ilişkin bir kavrayışa yol açması ve mücadeleyi motive etmesidir.[179] Önemli bir işlevi yerine getiren bu ayrıma eleştiriler de yöneltilmişse de çalışmanın kapsamı dışında kaldığından sınırlı olarak dipnotta yer verdik.[180]

1.3.2 Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık

Ayrımcılık, bir gruba ve grup üyelerine karşı önyargılardan kaynaklanan olumsuz tutum ve davranışlardır. Bu önyargıların sebebi dini inanç, siyasi görüş, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ve benzeri özellikler olabilir. Bu olumsuz tutum ve davranışlar, grup ya da grup üyelerinin insan hak ve hürriyetlerinden eşit şekilde yararlanmasını engelleme ya da sınırlandırma ile sonuçlandığı için insan hakları hukukunun alanına girer. Uluslararası insan hakları sözleşmelerinin pek çoğunda ayrımcılık yasağı düzenlenmiş olup genellikle ayrımcılık, söz konusu sözleşmenin hükümlerinin uygulanması bakımından yasaklamıştır. BM insan hakları

177 Pilcher, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri," s.117.

178 Connell, R.W., *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çeviren Cem Soydemir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019) s.268-271.

179 Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s. 299.

180 Bu eleştiriler özellikle toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyetin ikili cinsiyet rejimi çerçevesinde ve doğa-kültür karşıtlığı ile ayrılmasına ve tanımlanmasına yöneliktir. Toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetin kültürel bir yorumu, biyolojik cinsiyetin de doğal diğer bir deyişle sabit ve değişmez olduğu varsayılır. Eğer öyleyse tüm kadınların ve erkeklerin bedenlerinden kaynaklı evrensel özellikleri olduğu varsayımı toplumsal cinsiyetin temeli haline gelir. Oysa toplumsal cinsiyet algısının da beden ve cinsiyete ilişkin bilimsel anlayışları etkilediği gösterilmiştir (Laquer ve Schiebinger'in bu doğrultudaki bulguları için bkz. Rose, a.g.e., s.37, 38). Connell, neyin doğal olduğu ve doğal farklılıkların nelerden oluştuğuna ilişkin kavrayışımızın kendisinin kültürel bir oluşum olduğunu ileri sürer (Connell, a.g.e., s.123). Judith Butler da toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyetin kültür ve doğa karşıtlığı ile tanımlanmasına karşı çıkar. Butler'a göre performatiflik adını verdiği mükerrer bedensel eylemler süreci sonunda toplumsal cinsiyet bedenselleşir ve bizim cinsiyet olarak gördüğümüz şey ortaya çıkar (Rose, a.g.e., s.39).

sözleşmelerinden MSHUS'un 2. maddesinde ayrımcılık, sözleşme kapsamındaki haklar bakımından yasaklanırken 26. maddesinde ise hukuken tanınmış tüm haklar bakımından sınırlandırılmıştır. Benzer şekilde İHEB'nin 7. maddesi ile AİHS'e 12 No'lu Ek Protokol'ün (Protocol No. 12 To The Convention For The Protection Of Human Rights And Fundamental Freedoms)[181] 1. maddesinde de ayrımcılık, hukuken tanınmış tüm haklar bakımından yasaklanmıştır.[182] BM İnsan Hakları Komisyonu'nu tarafından kabul edilen BM Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'nin 5. maddesinde hakimlerin, keza Avrupa Savcıları Konferansı'nda kabul edilen Budepeşte İlkeleri'nin II/i maddesinde savcıların görevlerini yaparken ayrımcılık yapmaktan sakınması gerektiği kabul edilmiştir. Ayrımcılık yasağı kimi genel nitelikli insan hakları sözleşmelerinde bir hüküm olarak düzenlenmişken bazı sözleşmeler başlı başına bir niteliğe ya da belli bir alana yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefler.[183]

Farklı muamelenin varlığı her koşulda ayrımcılık olduğu anlamına gelmez. BM İnsan Hakları Komitesi'nin 18 No'lu Genel Tavsiye Kararı'nda[184] farklı muamelenin dayandığı kriterlerin makul, nesnel ve ulaşılmak istenen sonuç Sözleşme çerçevesinde meşru olduğu sürece ayrımcılık teşkil etmeyeceği kabul edilmiştir.[185] Bunun yanında Komite mevcut ayrımcılığın önlenebilmesi için uygulanması gereken pozitif ayrımcılık içeren tedbirleri de ayrımcılık olarak kabul etmemektedir.[186] Bu yaklaşım BM Bangalore Yargı Etiği İlkeleri'nin 5. maddesinde de "mahkemeler önünde herkese eşit muamele ilkesi" ilkesi altında düzenlenmiştir. 5.1 maddede "Hâkim; ırk, renk, cinsiyet, din, ulusal köken, sosyal sınıf, engellilik,

---

181 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 Numaralı Protokol, AK Resmi İnternet Sitesi, https://www.echr.coe.int/Documents/Library_Collection_P12_ETS177E_ENG.pdf, 21.11.2022.

182 İdil Işıl Gül ve Ulaş Karan, *Ayrımcılık Yasağı: Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme*, Ed. Burcu Yeşiladalı, Gökçeçiçek Ayata (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011) s.9-10, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Kavram_Hukuk_Izleme_ve_Belgeleme.pdf, E.T. 20.06.2022.

183 Gül ve Karan, *Ayrımcılık Yasağı*, s.11.

184 BM İnsan Hakları Komitesi'nin 18 No'lu Genel Tavsiye Kararı, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCCPR%2fGEC%2f6622&Lang=en, 21.11.2022.

185 BM İnsan Hakları Komitesi 18 No'lu Genel Yorumu: Ayrımcılık Yasağı, *Birleşmiş Milletlerde İnsan Hakları Yorumları İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi* içinde, Der./Çev. Lena Uyar (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,2006) p.13, s.44, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde_Insan_Haklari_Yorumlari_1981_2006.pdf, E.T.20.06.2022.

186 BM İnsan Hakları Komitesi 18 No'lu Genel Yorumu: Ayrımcılık Yasağı, Der./Çev. Lena Uyar, p.10, s.43,44.

yaş, evlilik durumu, cinsel yönelim, sosyal ve ekonomik statü ve benzeri diğer hususlar ("davaya mesnet olmayan sebepler") dâhil olmak üzere, ancak bunlarla sınırlı kalmamak kaydıyla, çeşitli unsurlara dayanan farklılıkların ve toplumdaki çeşitliliğin bilincinde olmalı ve bunları anlamalıdır." şeklinde düzenlenme ile yargıcın tarafsızlığının gerektirdiği eşitlik yaklaşımın aynılık eşitliği anlamında yorumlanamayacağı kabul edilmiştir.[187] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) benzer veya görece benzer olanlar arasında farklı muameleyi, nesnel ve makul bir gerekçeye dayanmıyorsa diğer bir deyişle meşru bir amaç taşımıyorsa veya ulaşılmaya çalışılan amaç ile bu amaca varmak için kullanılan araçlar arasında makul orantılılık ilişkisi bulunmadığı takdirde ayrımcılık olarak kabul etmektedir.[188]

Ayrımcılık, literatürde genellikle doğrudan, dolaylı, dolayısıyla, kesişimsel ve çoklu ayrımcılık olarak sınıflandırılmaktadır. *Doğrudan ayrımcılık*, benzer veya aynı durumdaki kişi ya da kişi gruplarından biri aleyhine olumsuz sonuçlar doğuran ya da doğurma ihtimali olan farklı muameleler sonucu ortaya çıkar. Aynı ya da benzer durumdakilere farklı muamelenin belirli kriterleri taşıması halinde ayrımcılık olarak nitelendirilmediğine yukarıda değinmiştik. *Dolaylı ayrımcılık* ise doğrudan ayrımcılığın aksine farklı muamele değil bazı kişi ve gruplar üzerinde olumsuz ekiler doğuran ya da doğurma ihtimali olan aynı muamele sonucu ortaya çıkar. Görünüşte tarafsız kural, uygulama ya da tedbirler, bazı kişi ya da gruplar için dezavantaj doğuruyor ve ayrımcılık kabul edilmemesi için gereken kriterleri karşılamıyorsa dolaylı ayrımcılık teşkil eder.[189]

Toplumsal cinsiyet temelli doğrudan ayrımcılık, toplumsal cinsiyetinden dolayı birey ya da birey gruplarına insan hak ve hürriyetlerini kullanmasını engelleyecek ya da sınırlandıracak şekilde farklı muamelede bulunulmasıdır. Bir iş ilanında işin niteliği gerektirmediği halde cinsiyet şartı getirilmiş olması doğrudan ayrımcılık biçimidir. Toplumsal cinsiyet temelli dolaylı ayrımcılık ise doğrudan bir ayrımcılık uygulanmamasına rağmen ortaya çıkan sonucun kadınlar aleyhine olduğu durumlardır. Örneğin cinsiyet şartı getirilmemiş olsa bile işin niteliği gerektirmediği

---

187 Fatma İrem Çağlar Gürgey, "Ev-İçi Şiddet Davalarında Yargıcın Tarafsızlığı," *Ankara Barosu Dergisi* 4, (2015), 55-75, s.60.

188 Carson ve Diğerleri vs. Birleşik Krallık, Başvuru No:42184/05, Karar Tarihi:16.03.2010, p.61, İngilizce metin için, https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97704; Türkçe çeviri için, T.C. Anayasa Mahkemesi, Resmi İnternet Sitesi, https://www.anayasa.gov.tr/media/3586/15carsonvedigerleribirlesikkrallik.pdf, E.T.21.06.2022.

189 Gül ve Karan, *Ayrımcılık Yasağı*, s.15.

halde boy şartı getirilerek kadınların başvurusunun engellenmeye çalışılması dolaylı ayrımcılık biçimidir. Bir kişinin kendisinin bir niteliğinden dolayı değil kendisiyle bağlantısı olan bir kişinin niteliklerinden dolayı ayrımcılığa uğraması dolayısıyla ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır. Bir kadının evli olduğu erkeğin etnik kimliği ya da renginden dolayı ayrımcılığa uğraması durumunda dolayısıyla ayrımcılık söz konusudur. Bazı kişi ya da kişi gruplarının birden fazla niteliği nedeni ile ayrımcılığa uğruyor olması mümkündür. Örneğin iş yerinde etnik kökeninden dolayı ayrımcılığa maruz kalan bir bireyin bir başka ortamda dini inancından dolayı da ayrımcılığa uğraması durumunda *çoklu ayrımcılık* söz konusudur. Kadınların da cinsiyetleri/toplumsal cinsiyetleri yanında yaş, engellilik, din, dil, ırk ve etnik köken, cinsel yönelim ve benzeri özellikleri nedeni ile ayrımcılığa uğramaları mümkündür. Aynı kişi farklı iki özelliği nedeni ile farklı ortamlarda farklı eylemlerle ayrımcılığa uğrayabileceği gibi iki farklı özelliği nedeni ile aynı ortamda tek bir eylemle de ayrımcılığa uğrayabilir. Örneğin bir kadının hem etnik kökeni hem de cinsiyeti nedeni ile işe alınmaması halinde *çoklu temelde ayrımcılık* söz konusudur. *Kesişimsel ayrımcılık* olarak sınıflandırılan ayrımcılık türü aslında çoklu temelde ayrımcılık gibi farklı özellikler nedeni ile ayrımcılığa uğramak olsa da kesişimsel ayrımcılıkta ayrımcılık kaynağı iki niteliğin birbirleriyle nasıl etkileşime girdikleri ve ayrımcı muameleyi etkiledikleri önemlidir.[190] Ayrımcılığın özel bir türü olarak kabul edilen *taciz ve cinsel taciz*, bir kişinin onurunu ihlal etme maksadı ile yapılan ya da o etkiyi doğuran özellikle de küçük düşürücü, aşağılayıcı, düşmanca, hakaretamiz veya saldırgan sözlü, sözsüz ya da fiziksel istenmeyen davranış olarak tanımlayabiliriz. Bu davranışlar cinsel nitelikteyse cinsel taciz olarak adlandırılır. Eylem taciz/cinsel taciz maksadı taşımasa da sonuçları bakımından taciz olarak nitelendirilebilir.[191]

BM insan hakları koruma sistemindeki dokuz temel insan hakları sözleşmesinden biri olan CEDAW, kadınlara yönelik ayrımcılığı ortada kaldırmayı hedefler. Sözleşme'nin 1. maddesinde kadınlara yönelik ayrımcılığın tanımı yapılmıştır. Bu tanımda kadınlara yönelik ayrımcılığın siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlarda ortaya çıkabileceği kabul edilmiş olup diğer alanlar denilerek sınırlayıcı bir sayım olmadığı vurgulanmış ve kapsamı esnek bırakılmıştır. Bu yaklaşım insan haklarının evrimine de uygun olmuştur. Maddede

190 Ecevit, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*, s.45.
191 Gül ve Karan, *Ayrımcılık Yasağı*, s.18.

medeni durumları ne olursa olsun cinsiyetlerinden dolayı kadınlara bu alanlarda uygulanan ayrımcılık, dışlama ve kısıtlama, kadın erkek eşitliğine dayanan insan hakları ve temel özgürlüklerin kadınlara tanınmasını, kadınlar tarafından kullanılmasını veya yararlanılmasını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyor veya bu sonucu doğuruyorsa kadınlara yönelik ayrımcılık olarak kabul edilmektedir.

CEDAW cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik ayrımcılığın, ataerkil sistemin ürünü olduğu, sosyal ve kültürel inşa sonucu ortaya çıktığı, değiştirilebilir ve dönüştürülebilir olduğu anlayışına dayanır. CEDAW'da, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin şekli eşitlik anlayışının hayata geçirilmekle ortadan kalkmayacak kadar derin ve yapısal sebepleri olduğu farkındalığının sonucu olarak *de facto* yani maddi eşitliğin hayata geçirilmesi için toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ile mücadele edilmesi gerektiği kabul edilmektedir.[192] CEDAW, gelenek ve din gibi sosyal ve kültürel yapılar tarafından meşrulaştırılan toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kaldırılması için kadınları erkeklere tabi kılan ve erkeklerden düşük statüye hapseden toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ve rollerinin ortadan kaldırılması gerektiğini öngörür.[193] Taraf Devletleri kadına yönelik ayrımcılık içeren yasalar, düzenlemeler, gelenekler ve uygulamaların düzeltilmesi ya da yürürlükten kaldırılması ve eğitimin her düzey ve biçiminin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarından arındırılması ile yükümlü kılar.

1.3.3 Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet

1960'lar ve 1970'lerde gelişen ikinci dalga feminist hareketin temel varsayımlarından en önemlisi biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrışma bir diğeri ise kadınlara yönelik şiddetin erkeklerin kadınları kontrol etme farklı bir ifadeyle kadınları baskı altına alma arzusundan kaynaklandığıdır. Şiddet, kadınlar üzerindeki erkek iktidarını kurmanın, kadınları ikincilleştirmenin ve bağımlı

---

192 Feride Acar ve Gamze Ege, Women's Human Rights İn Disaster Contexts: How can CEDAW help?, s.4, https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/EP4-2001Oct25.pdf, E.T.18.11.2022.

193 Anna Sledzinska-Simon, "Making Progress in Elimination of Gender Stereotypes in the Context of Gender -Based Violence The Role of the CEDAW Committee," *Tijdschrift voor Genderstudies* 16, No.1, (2013): 41-53, s.44. https://www.aup-online.com/docserver/fulltext/13883186/16/1/s5.pdf?expires=1670774180&id=id&accname=guest&checksum=87433E57CF22B18265D7338EEA901365, E.T.11.12.2022.

kılmanın aracıdır.[194] Şiddeti toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkileri temelinde ele alan bu yaklaşım, 1970'lerin başından itibaren ev-içi şiddet konusundaki temel kuram olarak birçok sosyal politika, hukuki reform ve kurumsal yapıya da temel teşkil etmiştir.[195] Ataerkil güç ilişkileri içinde kadınlığın ikincilleştirilerek kurgulanmış olmasını kadınlara yönelik şiddetin temeli kabul eden bu yaklaşım sözleşme metninde kadına yönelik şiddete yer verilmese de CEDAW'ın ayrımcılık tanımın da temelini oluşturmuştur.[196] Küresel kadın hareketinin Sözleşme ve ek protokol ile getirilen denetim mekanizması olan CEDAW Komitesi'ni etkin bir şekilde kullanması ile KYTCTŞ'in önce CEDAW Komitesi'nin 19 No'lu Tavsiye Kararı ile esnek hukuk belgelerinde sonra İstanbul Sözleşmesi gibi bağlayıcı bölgesel bir insan hakları sözleşmesinde insan hakları ihlali olarak tanımlanması mümkün olmuştur. CEDAW Komitesi 19 No'lu Tavsiye Kararı ile *bir ayrımcılık türü olarak* tanımlanan KYTCTŞ, BM Viyana İnsan Hakları Konferansı'nda açıkça *bir insan hakkı ihlali olarak* tanımlanmıştır. BM Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin ilanı ve Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörlüğü 'nün kurulması takip etmiştir. Kadına Yönelik Şiddet Raportörlüğü, BM üyesi tüm devletlerde kadın hakları konusunda denetleme yapabilmektedir. Bağlayıcı olmayan insan hakları belgeleri ve politika belgelerinde yer verilmesine ve önlenmesi için BM İnsan Hakları Koruma Sistemi içinde özel bir denetim mekanizması kurulmasına rağmen bugüne kadar BM İnsan Hakları Koruma Sistemi dahilinde KYTCTŞ özelinde bağlayıcı bir insan hakları sözleşmesi yapılmamıştır. 1995'te toplanan BM Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonunda yayınlanan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nda (Beijing Declaration and Platform for Action) kadına yönelik şiddet, erkeklerin hakimiyetine ve kadınlara yönelik ayrımcılığa yol açan, kadınların ilerlemesini engelleyen, kadınla erkek arasında çağlar boyunca sürmüş eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucu olduğu ve kadınlara uygun görülen düşük statüyü devamlı hale getirdiği kabul edilmiştir.[197] Bazı kadın gruplarının şiddete maruz kalma riskinin

194 Yarar, "Yakın İlişki İçinde Şiddeti," s.21.
195 Yarar, "Yakın İlişki İçinde Şiddeti," s.18.
196 Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet,* s.71.
197 Pekin Eylem Platformu, p.118, İngilizce metin için, UN Women Resmi İnternet Sitesi, https://beijing20.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf; Türkçe metin için, Nazan Moroğlu Şahsi İnternet Sitesi, https://nazanmoroglu.com/4-dunya-kadin-konferansi-pekin-cin/, 21.11.2022.

daha fazla olduğunun ve özellikle korunmaları gerektiği de vurgulanmıştır.[198] 1998'de Roma Statüsü (The Rome Statute of the International Criminal Court) ile kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Court-ICC), soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları hakkında yargı yetkisine sahiptir. Roma Statüsü'nün 7. maddesinde özellikle kadınlara yönelik işlenen tecavüz, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamilelik, zorla kısırlaştırma gibi cinsel suçlar insanlığa karşı suç olarak kabul edilmiştir.[199]

Çalışmanın buraya kadar olan Birinci Bölümünde, KYTCTŞ'in sebebi olan kadınlarla erkekler arasındaki kadınlar aleyhine eşitsiz güç ilişkilerinin tarih boyunca süregeldiği, bu eşitsiz güç ilişkileri üzerine inşa edilen insan hakları düşüncesinin de modern devlet ve hukukunun da ataerkil olduğu, ataerkil anlayışta kadının insan hakları mücadeleleri ve feminist hukukçuların katkıları ile de yaşanan dönüşüm sayesinde KYTCTŞ'nin toplumsal cinsiyet temelli yapısal boyutunun ortaya konularak bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilip insan hakları hukuku belgelerine girebildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Günümüzde insan hakları hukukunda KYTCTŞ, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan yapısal bir sorun olarak ve ortadan kaldırılması kadınların diğer insan haklarından yararlanmasının ön şartı olarak kabul edilmektedir. KYTCTŞ ile ilgili insan hakları hukukunun tutumu, önce tamamen dışlayıcı bir pozisyondayken sonra koruyucu bir pozisyona, günümüzde ise devlete fiili eşitliği gerçekleştirme yükümlülüğü yükleyen bir pozisyona evrilmiştir.[200] Bu tutumun en açık yansıması İkinci Bölümde ele alacağımız İstanbul Sözleşmesi'nin Giriş Bölümünde görülmektedir. Kadına karşı şiddetin kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinden kaynaklandığı, toplumsal cinsiyete dayandığı ve önlenmesinde *de jure* ve *de facto* eşitliğin sağlanmış olmasının temel bir unsur olduğu vurgulanmıştır.

---

198 Pekin Eylem Platformu, p. 123. Azınlık grubuna mensup kadınlar, yerli kadınlar, mülteci kadınlar, kadın göçmen işçiler, yoksul kadınlar, silahlı çatışma ya da savaşla karşı karşıya kalan kadınlar vs.

199 Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet*, s.85, 86.

200 Edwards, *Violence Against Women*, s.12.

BÖLÜM 2: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NİN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETLE MÜCADELEYE KATKILARI

2008 yılında AK Bakanlar Komitesi tarafından görevlendirilen üye devletlerin hükümet temsilcilerinden oluşan Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla mücadele Ad Hoc Komitesi (The Ad Hoc Committee for preventing and combating violence against women and domestic violence) (CAHVIO) tarafından iki yılı aşkın bir süren sözleşme taslağı hazırlama çalışması dokuz toplantıdan sonra Aralık 2010'da sonlanmıştır. 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalanıp 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi[201] İstanbul'da imzalanmış ve bu nedenle de İstanbul Sözleşmesi kısa adıyla anılır olmuştur. Türkiye bu Sözleşmenin ilk imzacısı olarak 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış, 14 Mart 2012 tarihinde onaylamıştır. Ancak hem imzasına ev sahipliği yaptığı hem de ilk imzacısı olduğu bu Sözleşmeden Türkiye, 1 Temmuz 2021 tarihinde resmen çekilmiştir.[202] Araştırma tarihi itibari ile (Aralık 2022) AK üyesi ülkelerden sadece Azerbaycan henüz Sözleşmeyi imzalamamış, Ermenistan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Letonya, Litvanya, Slovakya tarafından imzalanmış fakat usulüne uygun onaylanarak yürürlüğe konulmamıştır.[203] İstanbul Sözleşmesi, AK üyesi olmayan ülkelerin ve AB'nin imzasına da açık olup AK üyesi olmayan devletlerden İsrail, Kazakistan ve Tunus tarafından onaylanıp yürürlüğe konulmuştur. Avrupa Birliği tarafından 13 Haziran 2017 tarihinde imzalanan

---

201 Sözleşmenin İngilizce adında geçen "domestic violence" terimi Türkçeye "aile içi şiddet" olarak çevrilmişse de tarafımızdan "ev-içi şiddet" terimi kullanılacaktır. Kadınların ve kız çocuklarının en çok maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet temelli şiddet türü ev- içi şiddettir. Ev-içi şiddet mağdurları sadece kadınlar ve kız çocukları değildir. Ev-içi şiddet aile içi şiddetten daha kapsamlıdır. Ev-içi şiddet, yakın ilişkide bulunanlar arasındaki şiddeti tanımlarken aile bireylerine yönelik şiddeti tanımlayan aile içi şiddeti de kapsar. Ev-içi şiddet tanımının içine boşanmış olan eski eşler girebileceği gibi yakın ilişki içerisindeki partnerler de girebilir. Aynı evde yaşama zorunluluğu bulunmamaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nde yer verilen "domestic violence" terimi aile içi şiddeti değil ev-içi şiddeti ifade eder. Sözleşme'nin Türkçe çevirisindeki diğer yanlışlıklar ve eksiklikler için bkz Kadriye Bakırcı, İstanbul Sözleşmesi, Ankara Barosu Dergisi, 2015, S.4, ss. 133-204, s.137.

202 Türkiye, imzasına ev sahipliği yaptığı ve ilk imzacısı olduğu Sözleşmeden, 20 Mart 2021 tarihinde, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Türkiye Cumhuriyeti Bakımından Feshedilmesi Hakkında 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 1 Temmuz 2021'den itibaren geçerli olmak üzere çekilmiştir.

203 İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ve onaylayan ülkeler için bkz., Chart of signatures and ratifications of Treaty 210, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=210, E.T.27.11.2022.

sözleşme henüz onaylanmamıştır. Bir bölgesel insan hakları sistemi olarak Avrupa Konseyi'ne üye Avrupalı devletlerin büyük çoğunluğunun demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi konularda ortak bir anlayışa sahip oldukları söylenebilir. Bu ideolojik bütünlük AİHS'nin imzalanması ve etkili bir denetim mekanizması kurulmasında kolaylaştırıcı olmuşsa da [204] aynı ortak tavrın KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadeleyi hedefleyen bir insan hakları sözleşmesinde ortaya konamamış olması çalışmanın önceki bölümlerinde değinilen o cinsiyetler arası eşitlik ve kadının insan hakları söz konusu olduğunda ortaya çıkan ikircikli eril tutumun yansımasıdır.

Her ne kadar Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiş olsa da hala AİHS ve CEDAW'a taraftır. İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal ve uluslararası düzeyde etkilerini ele alırken de ortaya konulmaya çalışılacağı gibi AİHM'in KYTCTŞ ile ilgili kararlarında ve CEDAW 35 No'lu Tavsiye Kararında İstanbul Sözleşmesi'nin etkisi açıktır. AİHM, KYTCTŞ ile ilgili davalarda taraf devletlerin 2.,3., 8 ve 14 maddeler kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini belirlerken İstanbul Sözleşmesi'nden yararlanmaktadır. AİHS'e taraf bir Devlet olarak AİHM'in yargı yetkisi dahilinde olan Türkiye, AİHM'in KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin içtihatları ile artık taraf olmasa dahi İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği yükümlülüklerden sorumlu olacaktır. CEDAW Komitesi'nin 35 No'lu Tavsiye Kararı üzerinde de İstanbul Sözleşmesinin etkisi olduğu gözönünde bulundurulduğunda CEDAW'ın bireysel başvuru kararlarında KYTCTŞ ve ev-içi şiddetin kapsamı ve Devlet yükümlülüklerini İstanbul Sözleşmesi ile uyumlu yorumlayacağı ileri sürülebilir. Bu nedenle hala Türkiye açısından önemli bir sözleşme olma niteliğini korumaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, Belém do Pará Sözleşmesi (1994) ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü (Maputo Protokolü-2003) (Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa)'nden[205] sonra kadına yönelik şiddetle ilgili üçüncü bölgesel

---

[204] Kapani, *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, s.43; Jack Donnelly, *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, Çev. Mustafa Erdoğan-Levent Korkut (Ankara: Yetkin Yayınları, 1995) s.227.

[205] Maputo Protokolü, İngilizce Metin İçin, Afrika Birliği Resmi İnternet Sitesi, https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf; Türkçe metin için, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği İnternet Sitesi, https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/672/ekutuphane2.1.6.9.pdf?sequence=1&isAllowed=y, E.T. 21.11.2022.

sözleşme olup CEDAW ile birlikte kadına yönelik şiddetle ilgili küresel yasal çerçeveyi oluşturmaktadırlar. İstanbul Sözleşmesi KYTCTŞ'le ilgili kendisinden önceki sözleşmelerin hepsinden daha kapsayıcı bir uluslararası yasal çerçeve getirmiştir.

AK insan hakları koruma sistemi içerisinde İstanbul Sözleşmesi gibi bağlayıcı bir sözleşmenin hazırlanıp imzalanarak yürürlüğe girmesine kadar kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmaların geriye doğru uzun bir geçmişi olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak 1985 yılında AK Bakanlar Komitesi ev-içi şiddete ilişkin bir tavsiye kararı (85/4) yayımlamıştır.[206] 1990 yılında ise ev-içi şiddete ilişkin olarak sosyal önlemlerle ilgili bir başka tavsiye kararı (90/2) kabul etti. 1993 yılında Roma'da gerçekleştirilen Üçüncü Avrupa Kadın ve Erkek Eşitliği Bakanlar Konferansı'nın odağında ise "*kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik stratejiler: medya ve diğer araçlar*" yer aldı. AK sisteminde kadına yönelik şiddete ilişkin en önemli gelişmelerden biri de Bakanlar Komitesi'nin 2002 yılında kabul ettiği kadınların şiddete karşı korunmasına ilişkin tavsiye kararıdır (2002/5). 2006 yılında kurulan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Görev Gücü'nün nihai raporunda kadınlara yönelik şiddet konusunda Avrupa bağlamında bölgesel bir sözleşmeye gerek olduğu belirtilmiştir. Öte yandan AK komitelerinden biri olan Avrupa Suç Önleme Komitesi de diğer çalışmadan habersiz olarak eş zamanlı bir çalışma sonunda ev-içi şiddetin önlenmesine yönelik bir sözleşme yapılmasını önermiştir. AK Bakanlar Komitesi önüne gelen bu iki çalışmayı incelemiş ve sonunda her iki öneriyi de kapsayan bir metin hazırlama kararı almıştır. Bunun üzerine 2008 yılında Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla mücadele Ad Hoc Komitesi kurulmuştur.[207] AK tarafından kadına yönelik şiddetle ilgili bağlayıcı bir sözleşmenin hazırlanmasına ilişkin çalışmalar yapılırken uluslararası insan hakları hukukundaki bölgesel ve evrensel diğer gelişmelerden de yararlanılmıştır. CEDAW Komitesi ve BM Kadına Yönelik Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Hakkında Özel

---

206 AK Bakanlar Komitesi'nin 1985, 85/4 sayılı Tavsiye Kararı, Recommendation No. R (85)4 of the Committee of Ministers to member States on violence in the family, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi,

207 Feride Acar, "CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesi'ne: Kadınların İnsan Hakları ve Kadınlara Karşı Şiddete İlişkin Uluslararası Standartların Evrimi", *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-içi Şiddet* içinde, Ed. Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2014) 61-77, s. 66.

Raportörü'nün tavsiyeleri ve AİHM içtihatları ile ortaya konan tedbirler İstanbul Sözleşmesi ile bağlayıcı yükümlülükler olarak kabul edilmiştir. [208]

Gelinen noktada İstanbul Sözleşmesi bu alanda bugüne kadarki en gelişmiş ve kapsamlı uluslararası hukuk belgesidir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede bütüncül yaklaşıma ilişkin tarafımızca Sözleşme metninden çıkarılan altı ölçüte yer verilecektir. Bu ölçütler Sözleşme tarafından bu alandaki bilgi ve deneyim birikimin üzerine inşa edilen, KYTCTŞ ve ev-içi şiddet ile etkili mücadelenin gerektirdiği, taraf devletler için asgari kılavuz ilkelerdir. İkinci olarak taraf devletlerin Sözleşme kapsamındaki bu asgari standartlara uygun politikalar geliştirerek uygulayıp uygulamadığını denetleyecek ve tavsiyeleri ile rehberlik yapacak bir izleme organı olan GREVIO'nun oluşumu, üyelerinde aranan yeterlilikler, seçilme ve çalışma prosedürleri, yetkileri, görevlerini ifada ayrıcalıkları ve bağışıklıkları ele alınacaktır. Ardından temel izleme yöntemi olan raporlama, olağanüstü izleme yöntemi diyebileceğimiz soruşturma ve genel tavsiye kararları yayınlama prosedürleri olabildiğince kapsamlı olarak incelenerek bu usullerin etkili uygulanmasının KYTCTŞ ve ev-içi şiddetin önlenmesine katkısı ortaya konulacaktır. Son bölümde İstanbul Sözleşmesinin uluslararası ve ulusal etkileri incelenecektir. Öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerinin organlarının KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin yaklaşımlarında sebep olduğu olumlu etkiye örnek olarak İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasını takiben AİHM'nin KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin kararlarında İstanbul Sözleşmesi'nin etkileri ele alınacaktır. Ardından taraf devletlerin hukuk, politika ve uygulamaları üzerinde İstanbul Sözleşmesi'nin olumlu etkisi, GREVIO'nun Dönem Ortası Genel İnceleme Raporu'nda yer verdiği 17 ülkeye ilişkin umut verici uygulamalar olarak nitelendirilen yasal düzenlemeler, geliştirilen politika ve uygulamalardan örneklerle somutlaştırılacaktır.

[208] Ronagh J. A. McQuigg, *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights* (Abingdon ve New York: Routledge, 2017) s.109; Acar ve Ertürk, "Kadınların İnsan Hakları," s.293. Özellikle CEDAW Komitesi'nin 19 No'lu Genel Tavsiyesi ve AİHM'nin özellikle Opuz v. Türkiye Kararı temel alınmıştır.

2.1 Bütüncül Yaklaşım: Kapsamlı ve Eşgüdümlü Politikalar Tasarlama ve Uygulama

KYTCTŞ'in salt yasal tedbirler ya da şiddet mağduru kadınları geçici süre kadın sığınma evlerinde barındırmakla çözülemeyecek bir sorun olduğu, oldukça karmaşık ve yapısal sebepleri olduğu ve dolayısıyla ortadan kaldırılmasının da daha kapsamlı önlem ve politikalar gerektirdiğinin kendinden önceki evrensel ve bölgesel insan hakları belgeleri, yargısal ve yargısal olmayan insan hakları denetim mekanizmalarının kararları, tavsiyeleri, özel raportörlerin raporları, akademisyenlerin araştırmaları, kadının insan hakları alanında çalışan STK'ların ve aktivistlerin katkıları ile oluşan muazzam bir bilgi ve deneyim birikimi ile yıllar içinde anlaşılmıştır. Örneğin BM Genel Kurulunun 1985 yılından bu yana pek çok kararında[209] kadına yönelik şiddetle mücadelede etkili bir stratejinin uygulanmasının bütüncül bir yaklaşım gerektirdiği vurgulanmıştır.[210] Bu bilgi ve deneyim birikiminin İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlığı sırasında bütüncül bir yaklaşım geliştirmek için kullanıldığını görüyoruz.

Sözleşmenin 5/1.maddesinde taraf devletlere kadınlara yönelik şiddet eylemlerine girişmeme ve devlet adına hareket eden tüm aktörlerin bu yükümlülüğe uygun şekilde hareket etmesini temin ve ikinci fıkrada devlet dışı aktörler diğer bir deyişle özel kişiler tarafında gerçekleştirilen Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, cezalandırılması ve bu eylemler nedeniyle tazminat verilmesi konusunda azami özen ve dikkatin sarf edilmesi için gerekli yasal ve diğer tedbirleri almakla yükümlü tutulmuştur. Birinci bölümde klasik insan hakları anlayışı ve hukukundaki cinsiyet nötr yaklaşım, özel alan- kamusal alan ayrımı ile devlet merkezli yaklaşımın uzun zaman kadınların insan hakları ihlallerinin görmezden gelinmesine ve devletin de devlet kurum ve görevlilerinden gelen ihlallerden sorumlu tutulmasına yol açtığına değinilmiştir. Kadının insan hakları mücadelesinin katkısıyla insan hakları ve devletin sorumluluğu anlayışlarındaki değişimin sonucu ortaya çıkan ve literatürde özen yükümlülüğü olarak adlandırılan sorumluluğun gereğini yerine getirmek için taraf devletlerin almaları gereken tedbirler, sözleşmede oldukça detaylı şekilde bütüncül politikalar ve

---

209 BM Genel Kurulu 40/36 sayılı Karar (A/RES/40/36), P. 7 (j), 1985; 45/114 sayılı Karar (A/RES/45/114), p.1, 1990; 48/104 sayılı Karar (A/RES/48/104), m. 4(e), 1993, https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/48, 26.11.2022.

210 McQuigg, *The Istanbul Convention*, s.86.

veri toplama; önleme; koruma ve destek; soruşturma, kovuşturma, usul hukuku ve koruyucu önlemler; göç ve iltica; uluslararası işbirliği başlıkları altında sayılmıştır.[211] Sözleşmenin 2/3. maddesinde barış zamanında ve silahlı çatışma durumlarında geçerli olacağı belirtilmiştir. Silahlı çatışma zamanları kadınların maruz kaldığı ayrımcılık ve eşitsizlikler artarken kadınlar yaygın şiddet altına kendi yaşamları yanında çocuklarının ve yaşlılarının bakımını sağlamak yükünün de altına girerler. Özellikle cinsel saldırı suçlarına karşı daha savunmasız oldukları koşullardır. Zira devletin meşru şiddet tekelinin sarsıldığı ve devletin KYTCTŞ'i önlemek, soruşturmak ve cezalandırmak için gereken özeni gösterme konusunda zaafa düşebileceği dönemlerdir.[212] Bu dönemler için uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku ilkeleri yanında İstanbul Sözleşmesi'nin taraf devletlere yüklediği özen yükümlülüğünün de devam ettiğinin vurgulanmış olması önemlidir.

Çok karmaşık yapısal bir sorun olan KYTCTŞ mücadele de bir o kadar kapsamlı politika ve tedbirler ile çeşitli aktörlerin eşgüdümlü mücadelesini gerektirir. Bu nedenle İstanbul Sözleşmesi, taraf devletleri KYTCTŞ'e karşı bütüncül bir karşılık vermekle yükümlü kılmıştır. Literatürde İstanbul Sözleşmesi'nin bütüncül yaklaşımının şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması ve faillerin kovuşturulması ve cezalandırılması olmak üzere birbirini tamamlayan üç aşamalı ya da buna eşgüdümlü politikalar tasarlama da eklenerek dört aşamalı bir yaklaşım olduğu kabul edilmektedir. İngilizce önleme, koruma, kovuşturma ve politika kelimelerinin baş harflerine atfen three "Ps" approach veya four "Ps" approach olarak adlandırılan bu yaklaşım, şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması ve faillerin kovuşturulması ve cezalandırılmasını ifade eder.[213] Bu çalışmada literatürdeki bu genel yaklaşımdan farklı olarak, taraf devletlerin KYTCTŞ ile mücadele için tasarlayıp uygulayacakları politikaların İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği asgari standartlara uygun olabilmesinin ancak Sözleşme'nin ve Açıklayıcı Raporun metni ve anlayışından yola çıkarak tespit edilen altı ölçütü taşıması halinde mümkün olabileceği tarafımızca

---

211 Vladislava Stoyanova, "Due diligence versus positive obligations Critical reflections on the Council of Europe Convention on Violence against Women," *Internatıonal Law And Vıolence Agaınst Women Europe And The Istanbul Conventıon* içinde, Ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova (Abingdon ve New York: Routledge, 2020) 95-129, s.96.

212 Theodor Winkler, "Violence against Women in Armed Conflict," *Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence*, Ed. Carin Benninger-Bude (Boston: Nijhoff Law Specials, 2008) 265-271, s.266.
Three "Ps": prevention of violence, protection of victims, and prosecution and punishment of perpetrators or four "Ps" : prevention of violence, protection of victims, prosecution and punishment of perpetrators, and co-ordinated policies.

ileri sürülmektedir. Bir taraf devletin KYTCTŞ ile mücadelede geliştirdiği ve uyguladığı standartlar üç boyutlu mücadeleyi kapsasa da bu altı ölçütün hepsi birlikte karşılanmadıkça Sözleşmeye uyum gerçekleşmiş olmayacaktır. Diğer deyişle geliştirilecek ve uygulanacak politikaların sadece 3 boyutlu olması yetmez diğer beş ölçütü de karşılaması gerekir. Taraflar, KYTCTŞ'in önlenmesi ve mücadele edilmesine yönelik her türlü tedbiri içeren etkili, kapsamlı ve eşgüdümlü politikaları benimsemeli ve bunların uygulanması için gerekli yasal ve diğer her türlü tedbirleri almalıdır (m.7/1). Taraf devletler bu politikalar hazırlanırken alınacak *tüm önlemlerin merkezine şiddet mağduru kadın ve diğer bireylerin haklarının yerleştirilmesini* ve bu politikaların uygulanmasında *ilgili tüm birim, kurum ve kuruluşlar arasında etkili iş birliğinin* gerçekleşmesini sağlamalıdır (m.7/2). Alınacak tedbirlere hükümet kuruluşları, ulusal, bölgesel ve yerel parlamentolar ve yönetimler, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi ilgili aktörler de gerektiğinde dahil olmalıdır (m.7/3). Odağında şiddete mağduru kadın ve diğer bireylerin haklarının olduğu, kapsayıcı ve bütüncül politikaları benimsemekle kalmayıp bunların etkili bir iş birliği ile gerçekleşmesinin sağlanabilmesinin koşullarından en önemlileri finansman ve insan kaynağı meselesidir. Bu iki koşul gerçekleşmediği takdirde benimsenen tüm politikaların kâğıt üzerinde kalacağı açıktır. Bu nedenle Sözleşme'nin 8. maddesinde taraf devletler hem kendisi hem de devlet dışı aktörler ve sivil toplum tarafından geliştirilen, Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerini önlemeye yönelik bütüncül politikaların, tedbirlerin ve programların etkili bir şekilde uygulanması için *yeterli finansal kaynak ve eğitimli insan kaynağı* tahsis etmekle yükümlü kılınmıştır. 9. maddede de KYTCTŞ ile mücadele eden STK'larla iş birliğinin ve onlara yönelik devlet takdir, teşvik ve desteğinin önemi bir kez daha vurgulanmış ve 10. maddede benimsenen politika ve tedbirlerin koordinasyonu, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu bir ya da daha fazla kurum görevlendirilecek ya da kurulacağı düzenlenmiştir. 11. maddede veri toplama ve araştırma yükümlülüğü başlığı altında düzenlenen *kanıta dayalı politika oluşturma* ile 6. maddede düzenlenen *toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar oluşturma* yükümlülüğü de aslında taraf devletlerin KYTCTŞ'in önlenmesi ve mücadele edilmesi için kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar oluşturma yükümlülüğünün içeriğini belirleyen ölçütlerden diğer ikisidir. Sözleşme'nin bütüncül yaklaşımını oluşturan yönlerinden bir diğeri de KYTCTŞ ile mücadele *için şiddeti önleme, mağdurları koruma ve faili kovuşturma olmak üzere üç boyutlu*

tedbirler öngörmüş olmasıdır. Özetle İstanbul Sözleşmesi'nin kapsamındaki şiddet türlerine bütüncül bir karşılık verebilmek için kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar oluştururken uyulmasını öngördüğünü tarafımızca tespit edilen ve aşağıda açıklanacak olan ölçütler şu şekilde sıralanabilir:

1. Toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşım
2. Şiddete mağdurlarının haklarını merkeze alan/Mağdur Odaklı (Victim Centered) yaklaşım
3. Kanıta dayalı politika oluşturma (Veri toplama ve araştırma)
4. Üç boyutlu mücadele (Şiddeti önleme, mağduru koruma ve kovuşturma)
5. İlgili tüm aktörler, sektörler ve kurumlar sırasında eşgüdümlü iş birliği
6. Etkili uygulama (Yeterli insan kaynağı ve finansal kaynak tahsis edilmesi)

2.1.1 Toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşım

İstanbul Sözleşmesi taraf devletlere Sözleşmenin uygulanması ve etkilerinin değerlendirilmesine toplumsal cinsiyet bakış açısı katma, kadın erkek eşitliği ve kadının güçlendirilmesine ilişkin politikaları yaygınlaştırma ve etkili biçimde uygulama yükümlülüğü getiren ilk sözleşmedir (m.6). İstanbul Sözleşmesi'nin Giriş Kısmında kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin bir tezahürü olan kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli olduğu ve kadınların ayrımcılığa maruz kalmalarına, erkeklere nazaran ast konuma zorlanmalarına ve ilerlemelerinin engellenmesine sebep olan en önemli mekanizmalardan biri olduğu vurgulanmıştır. Sözleşme'nin 2./1. maddesinde ev-içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız biçimde etkileyen, kadınlara yönelik her türlü şiddet için geçerli olacaktır denilerek genel bir kapsam çizilmiş, 2.2. maddesinde kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir alt türü olarak kabul edilmiş, 3/a bendinde ise toplumsal cinsiyet temelli şiddetin oldukça kapsamlı bir tanımı yapılmıştır. 3/a maddesinde kadına yönelik şiddet, açıkça kadınlara yönelik bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık olarak kabul edilmiş ve hem kamusal alanda hem de özel alanda meydana gelen toplumsal cinsiyet temelli tüm şiddet eylemleri olarak tanımlanmıştır. Kadınlara yönelik

şiddetin bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik bir ayrımcılık biçimi olarak yasal olarak bağlayıcı bir tanımını sağlayan ilk sözleşmedir. [214]

Benzer şekilde İstanbul Sözleşmesi toplumsal cinsiyetin tanımını yapan ilk uluslararası sözleşmedir. Gerçekten de 3/c maddesinde toplumsal cinsiyet "*herhangi bir toplumun kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar ve faaliyetler*" olarak, KYTCTŞ ise 3/d maddesinde "*bir kadına, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet*" olarak tanımlanmıştır. Kadınların orantısız etkilenmesinden kasıt, kadınların hem daha sıklıkla bu eylemlere maruz kalması hem de sonuçlarının kadınlar için daha ağır olmasıdır. 3/a maddesinde sadece eylem değil, eylemde bulunma tehdidi de şiddet olarak kabul edilerek zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil fiziksel, cinsel, psikolojik eylemler yanında ekonomik eylemleri de açıkça şiddet kapsamında düzenlenmiştir. Ekonomik şiddetin dahil edilmesiyle İstanbul Sözleşmesi, CEDAW 19 No'lu tavsiye kararı ve Belém do Para'dan daha kapsayıcı bir şiddet tanımına yer vermiştir.[215] Sözleşmenin 33-40. maddelerinde psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, taciz amaçlı takip, ırza geçme de dahil olmak üzere cinsel şiddet eylemleri, zorla yapılan evlilikler, kadın sünneti, kürtaja ve kısırlaştırmaya zorlama, cinsel taciz suç olarak kabul edilmesi gereken şiddet eylemleri olarak kabul edilmiştir. Sözleşmede kadın ve kız çocuklarının ticareti ile fuhuş ve pornografi sektöründe istismarı bu konuda ayrı bir AK sözleşmesinin (Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings) varlığı nedeniyle açıkça yer almamıştır.[216]

Sözleşmede KYTCTŞ ve ev-içi şiddet birbirinden ayrı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma ev-içi şiddetin, KYTCTŞ'in tüm biçimlerinden bağımsız, ayrı bir mesele gibi görülmesine yol açabileceği endişesi ile eleştiriler yöneltilmiştir. Kadınların daha sık ve ağır biçimde bu tür şiddetin mağduru olduğu, bu nedenle de her ne kadar erkekler de bu tür şiddetin mağduru olsa da kadına

---

214 GREVIO 1. Genel Faaliyet Raporu, s.9, AK Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/preface-1st-general-report/16809cd384, E.T.14.10.2022.

215 Mc Quıgg, *The Istanbul Convention*, s.80.

216 Johanna Niemi, Lourdes Peroni ve Vladislava Stoyanova, "Introduction: The Istanbul Convention as a Response to Violence Against Women in Europe," *International Law and Violence Against Women Europe and the Istanbul Convention,* içinde, ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova (Abingdon ve New York: Routledge, 2020) 1-23, s.7.

yönelik şiddete öncelik verilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.[217] CEDAW Komitesi 19 No'lu Genel Tavsiyesi, Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirisi, Belém do Pará Sözleşmesi ve Maputo Protocolü gibi evrensel ve bölgesel insan hakları belgelerinde ev-içi şiddet bir KYTCTŞ türü olarak kabul edilmişken İstanbul Sözleşmesi'nin ev-içi şiddet tanımı, sadece kadınları değil ev-içi şiddetin tüm mağdurlarını kapsamıştır.[218] 1.3.1. bölümde yer verdiğimiz Connell'in toplumsal cinsiyetin hiyerarşik olduğu ve en üstte hegemonik erkekliğin bulunduğu tezinden hareketle erkeklerin de toplumsal cinsiyetlerinden dolayı ev-içi şiddete maruz kaldıklarını söyleyebiliriz. Her ne kadar kadınları orantısız olarak etkilediği tartışmasız olsa da erkekler de toplumsal cinsiyetlendirilmiş bireyler olarak ev-içi şiddetin mağduru olurlar ve bu nedenle ev-içi şiddetin kadınlara yönelik şiddetten ayrı ve özel olarak vurgulanmasının ve tüm mağdurların sözleşme kapsamına dahil edilmesinin yerinde olduğu söylenebilir. Kaldı ki 2/2 maddesinde Sözleşme'nin tüm ev-içi şiddet mağdurlarını kapsadığı belirtilse de taraf devletlerin toplumsal cinsiyet temelli şiddetin kadın mağdurlarına özel olarak dikkat göstermesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Özetle İstanbul Sözleşmesi, ev-içi şiddetin tüm mağdurlarına uygulanması bakımından kendinden önceki insan hakları belgelerinden daha kapsamlıdır. Bunun yanında 3/f maddesinde kadın teriminin kız çocuklarını da kapsadığı belirtilen Sözleşme, toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağduru tüm kız çocuğu ve kadınlar ile ev-içi şiddet mağduru tüm bireyleri kapsar.

KYTCTŞ'in bir ayrımcılık türü olarak kabulünün sonucu olarak Sözleşme'nin 4. maddesinde kadına yönelik her türlü ayrımcılık yasaklanmış ve *de jure* ve *de facto* eşitliğin gerçekleştirilmesi ve Sözleşme hükümlerinin herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması yükümlülüğü öngörülmüştür. Toplumsal cinsiyet duyarlılığı, kadına yönelik şiddetin yapısal karakterinin toplumsal cinsiyete dayandığının kabulü ile politikalar ve önlemler tasarlanırken ve uygulanırken toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliklerini yaratan ve pekiştiren sosyal ve kültürel faktörlerin dikkate alınmasını, kadın erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin kadın lehine dönüşümüne hizmet etmesi ve

[217] Bkz. eleştiriler için, Mc Quıgg, *The Istanbul Convention*, s.74.
[218] Bkz. bu sözleşmelerin ev-içi şiddete ilişkin yaklaşımının detaylı incelemesi için. McQuigg, *The İstanbul Convention*, s.75-78.

kadınların güçlendirilmesini gerektirir.[219] Kadınların toplumsal cinsiyet temelli şiddetten korunması için alınacak özel tedbirlerin Sözleşme gereği ayrımcılık sayılmayacağı da ayrıca düzenlenmiştir. İstanbul Sözleşmesi'nin eşitlik anlayışının çalışmamızın 1. Bölümünde yer verdiğimiz ve kadının insan hakları mücadelesinin eşitlik anlayışında yarattığı değişim ve dönüşümü yansıttığını görmekteyiz. Şekli eşitlik yanında maddi eşitliği de gerçekleştirmek üzere toplumsal cinsiyettin anaakımlaştırılması ve geçici özel önlemler alınması ve bunların ayrımcılık sayılmaması Sözleşme'nin eşitlik anlayışını yansıtmaktadır.

Taraf devletlerin Sözleşme kapsamındaki suçları, temel insan haklarına uygun biçimde ve toplumsal cinsiyet temelli bir şiddet anlayışı ile soruşturması ve kovuşturması yükümlülüğüne 49. maddede yer verilmiştir. Sözleşme, 59. maddede göçmen kadınlara şiddet uygulayan eş ya da partnerden bağımsız, özerk oturma izni verilmesi (78/2. madde gereği çekince konulabilecek maddelerden biridir), 60/1. maddede taraf devletlerin toplumsal cinsiyet temelli şiddeti Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1A(2) maddesi anlamında zulüm ve tamamlayıcı/ikincil korumayı gerektiren ciddi bir hasar biçimi olarak kabul edilmesi[220], 60/2. maddede 1951 Sözleşmesi'nin sığınma gerekçelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanması, 60/3. maddede sığınma sürecinde toplumsal cinsiyete duyarlı prosedürler, kılavuzlar ve destek hizmetleri oluşturma yükümlülüğü getirmektedir. Bunun yanında 61. madde statüleri veya ikametgahları ne olursa olsun, korunmaya muhtaç kadınlara yönelik şiddet mağdurlarının yaşamlarının tehlikede olacağı veya işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalabilecekleri herhangi bir ülkeye iade edilmemelerini sağlama yükümlülüğünü düzenlemektedir.

2.1.2 Ayrımcılık yapmama ve şiddet mağdurunun haklarını merkeze alma

İnsan hakları temelli politikalar diğer bir deyişle kadına yönelik her türlü şiddeti önlemek ve bunlarla mücadele etmek için mağdur odaklı politikalar geliştirilmesi ve uygulanması İstanbul Sözleşmesi'nin bütüncül yaklaşımının gerektirdiği ölçütlerden bir diğeridir. BM Sistemi Üst Düzey Yöneticiler Koordinasyon Kurulu (UN System Chief Executives Board for Coordination)

---

[219] İlknur Yüksel-Kaptanoğlu, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Veri ve Göstergeler,* (Ankara: CEİD Yayınları, 2021) s.20.

[220] Bkz. bu düzenlemenin kadının insan hakları açısından taşıdığı önem için. Edwards, Violence *Against Women,* s.IX,

tarafından hazırlanan, "Birleşmiş Milletler Sistemi Örgütlerinde Cinsel Tacize Karşı Mağdur Merkezli Bir Yaklaşıma İlişkin Ortak Anlayışını Geliştirmek (Advancing a Common Understanding of a Victim-centred Approach to Sexual Harassment Within the Organizations of the United Nations System)" başlıklı metinde "*mağdur merkezli yaklaşım"* şöyle tanımlanmıştır:

"…cinsel tacize mağdur merkezli bir yaklaşımı, mağdur/hayatta kalanlar ile haklarına, ihtiyaçlarına, isteklerine ve onuruna saygı duyacak, onları misilleme, yeniden travmatizasyon ve ayrımcılığa karşı koruyacak, bilgilendirecek ve destekleyecek şekilde ilişki kurmak olarak tanımlar. Bu yaklaşımın, mağdurun/hayatta kalanın onuruna saygı gösterilmesini sağlamak, mağdurları/hayatta kalanları güçlendirmek ve cinsel tacizden arınmış bir çalışma ortamı yaratmak için gerekli olduğunun altını çizer. Ayrıca, mağdurların/hayatta kalanların ihtiyaçlarına, isteklerine ve onurlarına nasıl yaklaşıldığının, güvenlikleri ve esenlikleri ile Birleşmiş Milletler Sistem Örgütlerinin temel değerlerinin uygulanması için kritik olduğunu kabul eder."[221]

İstanbul Sözleşmesi'nin kapsamındaki şiddet eylemlerine bütüncül bir karşılık verebilmek için öngördüğü kapsamlı ve koordineli politikalar tasarlanır ve uygulanırken uyulacak ilkelerden biri de mağdurun haklarının alınan tüm tedbirlerin merkezinde yer almasıdır (m.7/2). Bunun yanında 4/2. maddede ayrımcılık yasağı, 4/3. maddede ise açıkça kesişimsellik terimine yer verilmese de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması gerektiği düzenlenmiştir.

Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin önlenmesi için alınacak tüm tedbirlerin merkezinde bazı şartlar nedeniyle hassas konuma gelmiş insanların ihtiyaçlarının ve mağdurların haklarının yer alacağı 12/3. maddede, 18/3 maddede ise şiddete mağduru kadın ve diğer bireylerin korunması ve destek sağlanması için gerekli tedbirler alınırken mağdurun insan haklarına ve emniyetine odaklanılması, ikincil mağduriyetten kaçınılması, kadının güçlendirilmesi, çocuk mağdurlar dahil hassas konumdaki insanların spesifik ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması

[221] Advancing a Common Understanding of a Victim-centred Approach to Sexual Harassment Within the Organizations of the United Nations System, UN System Chief Executives Board for Coordination, Mayıs 2021, p.1b, s. https://unsceb.org/sites/default/files/2021-09/A%20Victim-centred%20Approach%20to%20Sexual%20Harassment%20%20.pdf, E.T. 02.10.2022.

gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca 31/2. maddede ziyaret hakkı veya velayet hakkının kullanılmasının şiddet mağduru birey veya çocukların haklarını ve emniyetini tehlikeye düşürmemesi gerektiği; 49/1. maddede Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemleri ile ilgili soruşturma, yasal ve cezai işlemlerin tüm safhalarında mağdurun haklarının dikkate alınması yükümlülüğü; 56. maddede ise soruşturmaların ve yargı sürecinin tüm safhalarında mağdurların, tanık olarak özel ihtiyaçları da dahil olmak üzere, haklarını ve çıkarlarını korumaya yönelik yasal veya diğer tedbirlerin taraf devletlerce alınması yükümlülüğüne yer verilmiştir.

Sözleşme metninde, örneklerine yer verildiği gibi, birçok maddede Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerine karşı mücadele için politikalar ve tedbirler tasarlanırken ve uygulanırken mağdur hakları ve güvenliğine öncelik verileceği, spesifik ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulacağı, ikincil mağduriyetler yaratılmasından ve ayrımcılıktan kaçınılacağı vurgulanmıştır.

Yukarıda *mağdur merkezli yaklaşıma* ilişkin tanımına yer verdiğimiz, BM Sistemi Üst Düzey Yöneticiler Koordinasyon Kurulu tarafından hazırlanan belgede mağdur odaklı yaklaşımın ilkelerine de yer verilmiştir.[222] Buna göre öncelikli genel ilkeler saygı gösterme, ayrımcılık yapmama, güvenlik, gizlilik, bilgilendirilmiş onam, destek ve önlemedir. Bu ilkelerden yola çıkarak KYTCTŞ ile mücadelede *"mağdur odaklı yaklaşım"* ilkelerini aşağıdaki şekilde sıralayıp İstanbul Sözleşmesi'ndeki düzenlemelerden şu örnekleri verebiliriz:

Mağdurun onuruna, kültürüne, değerlerine ve ihtiyaçlarına saygı gösterme, mağduru yargılamama, suçlamama ve failin eylemini küçümsememe (m.12/3; m.12/5, m.17/1, m.18/3)

Herhangi bir sebepler ayrımcılık yapmama ve kesişimsel ayrımcılığın farkında olma (m.4/2, m.4/3);

Mağdurun güvenliğini tehlikeye atmama ve misillemeyi önleme (m.16/3, m.18/3, m.56/1-b), m.51/1);

[222] Advancing a Common Understanding of a Victim-centred Approach to Sexual Harassment Within the Organizations of the United Nations System, p.3.

Mağdurun damgalanmasının ve ikincil mağduriyetlerin önüne geçme (m.15, m.18/3, m.42);

Gizliliğe önem verme (m. 56/1-f);

Mağdurların bilinçli seçimler yapmalarını sağlamak için destek hizmetleri, yasal süreç ve benzeri konularda anlayabilecekleri bir dilde bilgilendirme yapılması ve varsa fiziksel ya da zihinsel engelleri ya da maruz kaldıkları şiddetin fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerindeki etkilerinin göz önünde bulundurularak aydınlatılmış onamlarının alınması (m.19, m.56/1-c, m.56/1-h);

Şiddet mağduru bireye tıbbi, psikolojik, sosyo-ekonomik ve hukuki destek sağlama (m.20-26, m.29/1, m.57);

Şiddeti önlemek için toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık barındıran ve eşitsizliğin devamına katkı sağlayan kalıpyargılar ve önyargıları ortadan kaldırmak için önlemler alma (12/1 m.)

2.1.3 Kanıta dayalı politikalar oluşturma: Veri toplama ve araştırma

KYTCTŞ'in önlenmesi ve mücadele edilmesi, kanıta dayalı politika oluşturmayı gerektirir. Kanıta dayalı politika oluşturma, politikaya rehberlik etmek ve sorunu çözmek için alınan önlemlerin uygulanmasını izlemek üzere sağlam ve karşılaştırmalı veriler üreterek şiddetin büyüklüğünü etkin bir şekilde belgelemek anlamına gelir.[223] Kanıta dayalı politikaların hazırlanması ve uygulaması gibi bu politikaların şiddet mağdurlarının ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı ve istenilen ve beklenen sonuçları yaratıp yaratmadığını anlamak da düzenli istatistiki veri toplanmasını ve araştırma yapılmasını gerektirir. Şiddet vakalarının raporlanmasındaki eksiklikler ve idari kayıtlardaki yetersizlikler nedeniyle, kadına yönelik şiddet araştırmaları Sözleşme kapsamındaki şiddet türlerinde geçerli ve güvenilir veri sağlamada hayati bir öneme sahiptir.[224] Bu farkındalığın sonucu olarak taraf devletlere, düzenli aralıklarla Sözleşme kapsamındaki şiddet olayları ile ilgili ayrıştırılmış istatistiki veri toplanması ve bu şiddet eylemlerinin temelinde yatan

[223] Açıklayıcı Rapor, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, m.11, p.74, AK Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680a48903, E.T.26.11.2022.

[224] Yüksel-Kaptanoğlu, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Veri ve Göstergeler*, s.43.

nedenler ve etkileri, şiddet vakaları ve ceza oranları ile Sözleşmeyi uygulamak için alınan tedbirlerin etkililiğini incelemek üzere yapılacak araştırmaları destekleme yükümlülüğü verilmiştir (m.11/1a-b). İstatistiki veriler, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, kolluk kuvvetler, STK'lar tarafından derlenen ve yargı mercileri tarafından kaydedilen verileri içerebilir. Madde metninde hangi veri kategorilerinin toplanacağına ilişkin bir açıklama yoksa da açıklayıcı raporda asgari olarak şiddet uygulayan ve şiddet mağduruna ilişkin yaş, cinsiyet, şiddet türü, varsa aralarındaki ilişki türü, coğrafî konum ve engellilik gibi veriler yanında faillerin mahkûmiyet oranları ve verilen koruma kararlarının sayısını da içermesi gerekliliği vurgulanmıştır. 11/2. maddede Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin yaygınlığını ve nasıl bir eğilim içinde olduğunun değerlendirmek üzere düzenli aralıklarla anket yapma yükümlülüğü düzenlenmiştir. Sözleşme kapsamındaki şiddetin yaygınlığı, doğası, sebepleri ve sonuçları hakkında veriler yanında şiddet mağdurlarının deneyimleri, bildirimde bulunmama sebepleri, sağlanan hizmet ve destekler vs. konularda da güvenilir veriler sağlayabilir. Ayrıca düzenli aralıklarla yapılacak anketler farklı şiddet türlerinin yaygınlığını ve eğilimini karşılaştırmalı olarak tespitine de imkân verir. Açıklayıcı raporda tarafların bu fıkra gereği anket tasarlarken Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) *Kadın Sağlığı ve Kadına Yönelik Ev-içi Şiddete İlişkin Çok Ülkeli Çalışmasına ve Uluslararası Kadına Yönelik Şiddet Araştırmasına* başvurabilecekleri hatırlatması yapılmıştır.[225]

Ayrıca bu verilerin toplanması, saklanması ve dönüştürülmesi sürecinin Kişisel Verilerin Otomatik İşlenmesine İlişkin Bireylerin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ile getirilen veri koruma standartlarına uygun olması gerektiğinin de altı çizilmiştir.[226] 11/3. maddede önceki fıkralar gereği toplanan verilerin, uluslararası işbirliğini harekete geçirmek ve uluslararası standartların yerleşmesini sağlamak üzere Sözleşmenin izleme organı GREVİO'ya verileceği düzenlenmiştir. Bu, örnek ülke uygulamalarını ortaya koymak ve taraf devletler arasındaki uyumu sağlamak açısından önemlidir. Dördüncü fıkrada verilerin kamuoyunun erişimine açık olmasının sağlanacağı düzenlenmişse de Açıklayıcı Raporda da belirtildiği gibi kişisel verilerin gizliliğine özen gösterilmesi gerekmektedir. Bu maddede belirtildiği şekilde verilerin toplanmasını koordine

[225] Açıklayıcı Rapor, m. 11, p.78.
[226] Açıklayıcı Rapor, m.11, p.80.

etmek, verileri analiz edip sonuçlarının dağıtımını sağlamak 10. maddede düzenlenen koordinasyon kurumunun görevlerinden biridir (m.10/1). 11maddenin uygulamasının doğru ve uyumlu olabilmesi için taraf devletlere rehberlik etmek üzere AK tarafından 2016 yılında o dönemde Lancaster Üniversitesi'nde Sosyoloji Profesörü ve UNESCO Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Başkanı olan Sylvia Walby'e bir rehber kitapçık hazırlatılmıştır.[227]

2.1.4 Üç boyutlu mücadele: şiddeti önleme, mağduru koruma, faili kovuşturma ve cezalandırma

Sözleşme, KYTCTŞ'nin kadınlarla erkekler arasında eşit olmayan güç ilişkilerinin bir tezahürü olduğu kabulü ile KYTCTŞ'in yapısal özelliğini ortaya koyduktan sonra bu yapının karmaşıklığına ve çok boyutluluğuna uygun şekilde mücadelede de 3 boyutlu bir yaklaşım geliştirmiştir. Her bir boyut kendi içinde ayrıca bütüncül bir yaklaşım sergiler. Her biri toplumsal cinsiyete duyarlı, hak temelli, kanıta dayalı, ilgili tüm kuruluş ve sektörler sırasında eşgüdümlü iş birliğine ve etkili uygulaması için yeterli insan ve finans kaynağına sahip politika ve tedbirlere dayanmalıdır. Bunların hepsinin bir arada uygulanması ile KYTCTŞ ile bütüncül bir mücadelenin mümkün olabileceği geçmiş deneyimlerden anlaşılmıştır. Bir kez daha vurgulamalıyız ki İstanbul Sözleşmesi kendinden önceki KYTCTŞ ile ilgili küresel ve bölgesel insan hakları belgeleri ve içtihatlarını, akademik araştırmaları ve iyi ülke uygulamalarının üstüne inşa edilmiştir.

2.1.4.1 KYTCTŞ ve ev-içi şiddeti önleme

KYTCTŞ ile mücadelenin önleme boyutu, şiddet meydana gelmeden önce onu ortaya çıkaran koşulların ortadan kaldırılmasını hedefler. KYTCTŞ, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonucu ve toplumsal cinsiyet temelli bir ayrımcılık biçimi olduğuna göre önlenmesi de kadın erkek arasındaki kadın aleyhine sonuçlar doğuran eşitsiz güç ilişkilerinin dönüşümünü gerektirir. Bu nedenle eşitsizlik doğuran ve ayrımcılık barındıran toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılara dayanan gelenek,

---

[227] Sylvia Walby, *Ensuring Data Collection And Research On Violence Against Women And Domestic Violence: Article 11 of The Istanbul Convention A Collection Of Papers On The Council Of Europe Convention On Preventing And Combating Violence Against Women And Domestic Violence*, Council of Europe, 2016, Avrupa Konseyi resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000001680640efc, E.T. 24.09.2022.

görenek ve her türlü uygulamaların ortadan kaldırılması için toplumdaki kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (12/1). Eşitsiz güç ilişkilerinin eşitlikçi biçimde yeniden yapılandırılması KYTCTŞ'nin önlenmesi mücadelesine erkekler ve oğlan çocukları da dahil toplumun tüm bireylerinin aktif biçimde dahil olmasını gerektirir (m.12/4). Erkeklerin KYTCTŞ ile mücadeleye katkısı doğrudan şiddete karşı seslerini yükselterek olabileceği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini hayata geçirmek için diğer erkeklere rol model olarak da katkı sunabilirler.[228] Kültür, töre, din, gelenek ve sözde "namus" gibi kavramların Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerine gerekçe olarak kullanılmasının engellenmesi yükümlülüğü (m.12/5) bu gerekçelerle uygulanan şiddetin asla şiddet failinin kültürel veya dini hak ve özgürlüğü olarak görülemeyeceği anlamına da gelir.[229] Kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin eşitlikçi şekilde yeniden yapılandırılması kadınların güçlendirilmesini de gerektirdiğinden buna yönelik program ve faaliyetlerin yaygınlaştırılması için gerekli tedbirlerin alınması da taraf devletlerin yükümlülüğü olarak benimsenmiştir (m.12/son).

Sözleşme eşitsiz güç ilişkilerinin eşitlikçi şekilde yeniden yapılandırılmasında eğitim ve farkındalık yaratılmasına önem vermiştir. Bu nedenle KYTCTŞ ve ev-içi şiddetin önlenmesi için geniş halk kesimlerine yönelik olarak, şiddetin mağdurlara yönelik ağır insan hakları ihlali olduğu, cinsiyetler arası eşitsiz güç ilişkilerini doğuran toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıları, töre, gelenek ve benzeri uygulamaların ortadan kaldırılması gerektiği, şiddetin sadece maruz kalana değil ona tanık olanlar özellikle çocuklar üzerinde de ağır dolaylı etkisi olduğu, şiddet dışında sorun çözme yöntemlerinin varlığı ve şiddet mağdurlarına yönelik tedbirler özellikle yardım hatları, sığınma evlerinin varlığı gibi konularda bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılması öngörülmüştür (m.13). Tutumlar, davranışlar ve kanaatlerin hayatın çok erken evrelerinde şekillendiği, çocukları kadın erkek eşitliği, kişiler arası ilişkilerde saygı ve şiddetsizliğin öğretilmesinin öncelikle ebeveynlerin görevi olsa da eğitim kurumlarının da önemli görev düştüğünün farkındalığıyla[230] 14. maddede taraf devletler bu konuların tüm eğitim seviyelerinde müfredata dahil edilmesi ve spor, kültür ve eğlence tesislerinde ve medyada yaygınlaştırılması için tedbir almakla

[228] Açıklayıcı Rapor, m.12, p.88.
[229] Açıklayıcı Rapor, m.12, p.89.
[230] Açıklayıcı Rapor, m. 14, p. 94.

yükümlü tutulmuşlardır. KYTCTŞ'in önlenmesinde görev yapacak ilgili profesyonel kadroların toplumsal cinsiyet, KYTCTŞ ve kadın erkek eşitliği konusunda eğitimli olması, alınan tedbirlerin başarılı olması ve süreçte şiddet mağdurlarına ikincil mağduriyetler yaratılmaması için önemlidir (15/1). Sözleşme kapsamında şiddeti önleme amacıyla öngörülen tedbirlerden biri de şiddet faillerinin şiddete yeniden başvurmalarının önüne geçmek amacıyla şiddete dayalı davranış kalıplarını değiştirmeye özellikle de cinsel suç işleyenlerin yeniden suç işlemesini önlemeye yönelik eğitimler düzenlenmesidir (m.16).[231]

Kadın ve erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin eşitlikçi olarak yeniden yapılandırılması bilgi iletişim teknolojileri sektörü ve medyanın zararlı toplumsal cinsiyet kalıpyargılarından ve kadınlara yönelik aşağılayıcı görüntüler veya şiddet ve cinsiyeti ilişkilendiren görüntülerin yayılmasından kaçınmasını ve bunun için özdenetim standartlarını benimseme, hak temelli, toplumsal cinsiyete duyarlı ve sansasyonel olmayan medyada kadına yönelik şiddetle ilgili etik davranış kuralları oluşturmasını da gerektirir.[232] Bu nedenle 17. maddede özel sektör, bilgi ve iletişim teknolojisi sektörü ve medyayı bu yönde teşvik yükümlülüğüne yer verilmiştir. [233]

2.1.4.2 Şiddet mağdurlarını koruma ve destek sağlamak

Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin ortaya çıkmaması, önlenmesi için benimsenen tüm yükümlülüklerin ve önlemlerin harfi harfine yerine getirilmesi halinde dahi ev- içi şiddet ve KYTCTŞ'nin ortaya çıkması mümkündür. Bu durumda şiddet içeren eylemlerin suç olarak kabul edilerek failin cezalandırılması şiddetle mücadelenin araçlarından sadece biridir. Ev-içi şiddet ve KYTCTŞ kompleks bir olgudur. Önlenmesi gibi sonuçlarının ortadan kaldırılması da devletin koruma ve destek tedbirleri ile aktif müdahalesini gerektirir. Şiddet mağduru kadının uğradığı şiddetin yıkıcı sonuçlarını ortadan kaldırmak için acil bir tıbbi müdahaleye, psikolojik desteğe, tekrarının önlenmesi için acil güvenlik önlemlerine, yasal haklarını öğrenmek ve kullanabilmek için danışmanlık ve hukuki desteğe, barınacak yere, tekrar şiddete maruz kalma olasılığı olan yer ve kişiden uzak durabilmesi için

231 Bkz. bu eğitimlere ilişkin ayrıntılı bilgi için, Açıklayıcı Rapor, m. 16, p. 104.
232 Açıklayıcı Rapor, m. 17, p.107.
233 Bkz. örnek bir kılavuz için, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Kondrad Adenauer Stiftung, Kadın ve Medya Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu, Akademi, 2016, https://tgc.org.tr/images/kadin_ve_medya_kilavuz.pdf, E.T. 11.10.2022.

ekonomik desteğe, uzun vadede işe, belki işe girebilmek için mesleki eğitime, çocukları varsa onların bakımı için desteğe, okula, onlar için tıbbi ve psikolojik desteğe gibi daha onlarcasını sayabileceğimiz ihtiyaçlarının öncelikle devlet tarafından karşılanması gerekir. Bütün bu destekler sağlanırken de şiddet mağdurlarının insan haklarını merkeze alan toplumsal cinsiyete duyarlı koruma ve destek hizmetlerinin planlı ve koordineli şekilde sağlanması ve süreçte ikincil mağduriyetler yaratılmasına izin verilmemesi gerekir. Bu hizmetlerin sağlanması sadece şiddet sonrası destek olarak değil faillerin şiddetten kaçınması için de önemlidir. Şiddet eylemi sonrası şiddet mağduru kadının uğradığı fiziki, psikolojik, ekonomik, sosyal her türlü zararı telafi edecek bütüncül bir koruma ve destek hizmeti alabileceği, şiddet gördüğü ortama ya da failin yanına geri dönmek zorunda kalmayacağı ya da kadının faile muhtaç olmadan hayatını sürdürebileceği bilgisi dahi olası faillerin şiddet eylemlerinden kaçınmalarını sağlayabilir.[234]

18. maddede sağlanacak koruma ve destek hizmetlerine ilişkin genel ilkeler düzenlenmiştir. Şiddetin tekrarının önlenmesi (18/1), sadece şiddet mağdurunun değil tanıkların da koruma ve destek hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği için uygun bir mekanizma temin etme yükümlülüğüne (18/2) yer verilmiştir. Bu mekanizmanın bir kamu kurum ya da kuruluşu olması ya da bu amaçla özel olarak kurulması gerekmez. Örneğin şiddet mağduru kadın, kolluk kuvvetleri tarafından gerekirse bir STK'nın sığınma evine yerleştirip bir ildeki Baro'nun kadın hakları merkezinden hukuki destek alıp gerekli yasal girişimlerde bulunabilmelidir. Üçüncü fıkrada koruma ve destek önlemleri belirlenir ve uygulanırken, KYTCTŞ ve ev-iç şiddetin toplumsal cinsiyet temelli olduğu anlayışıyla, şiddet mağdurunun haklarının ve güvenliğinin merkeze alındığı, şiddet mağduru, fail ve varsa çocuklar da dahil daha geniş toplumsal çevresinin de göz önünde bulundurulduğu bütüncül yaklaşımın önemi vurgulanmıştır. Koruma ve destek hizmetleri verilirken şiddet mağdurlarının ikincil mağduriyetler yaşamasının önüne geçilmesi, mağdurların güçlendirilmesi ve ekonomik bağımsızlığını edinmesi için meslek edindirme, iş bulma dahil desteklerin sağlanması gerekir. Çeşitli koruma ve destek hizmetlerinin aynı binalarda bulunmasının sağlanması hem zaman, para ve

[234] Bkz. Sözleşme'nin öngördüğü destek hizmetleri için asgari standartlar için, Liz Kelly, *Combating violence against women: minimum standards for support services, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs* Council of Europe, 2008, https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf, E.T.28.09.2022.

emek tasarrufu sağlayıp şiddet mağdurunun kendisini daha güvende hissederek başvurularını yapabilmesine olanak sağlar. [235] Üçüncü paragrafta son olarak sağlanan desteklerin çocuklar dahil şiddete maruz kalan hassas konumdaki insanların[236] özel ihtiyaçlarını da sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Şiddet mağdurlarının yaşadığı travmanın etkisi, korkması gibi sebeplerle failden şikayetçi olmasa ya da aleyhine ifade vermese dahi insan hakları temelli yaklaşım gereği bu destekler sağlanmalıdır (18/4). Taraf devletler başka ülkede bulunan kendi vatandaşlarına ya da uluslararası hukuk gereği yükümlü olduğu durumlarda diğer ülke vatandaşlarına gerekirse konsoloslukları aracılığıyla bu koruma ve destek hizmetlerini sağlamak için tedbir almak zorundadırlar. 18/5).

Şiddet mağdurlarının mevcut destek hizmetleri ve yasal tedbirler hakkında bilgilerinin ve bu bilgiye ulaşabilecekleri bir çevreye sahip olmaması olasılığına karşı taraf devletler, mağdurlara anlayabildikleri dilde yeterli ve zamanında bilgi almalarını sağlama yükümlü kılınmışlardır (m.19). Bu taraf devletlere her dilde bilgi sağlama yükümlülüğü getirmezse de ülkedeki en yaygın konuşulan dillerde bilgiye ulaşımı sağlamayı kapsar.[237]

20. maddede düzenlenen genel destek hizmetleri ile sadece şiddet mağdurlarına değil halkın tamamına sağlanan hizmetler kastedilmektedir.[238] Şiddet mağdurlarının bunlara ulaşımının kolaylaştırılması gerektiği ve gerektiğinde bunlara yasal ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, finansal yardım, konut sağlama, eğitim, öğretim ve iş bulmanın da dahil olacağı düzenlenmiştir. İkinci fıkradaki düzenleme ise şiddet mağdurlarının genelde ilk ihtiyaç duydukları sağlık ve sosyal hizmet desteklerine erişiminin sağlanması ve bu servislerin şiddet mağdurlarına destek verebilecek yeterli mali ve insan kaynağına sahip olması ve profesyonel kadroların 15.maddedeki kriterlere göre eğitilmelerini gerektirir.

21. maddedeki şiddet mağdurlarının bölgesel ve uluslararası bireysel/toplu şikâyet mekanizmalarına erişim ve bu tür şikayetlerde bulunurken duyarlı ve bilgiye dayalı yardım sağlanması yükümlülüğü, taraf devletçe onaylanmış insan hakları koruma mekanizmalarına örneğin AİHM veya CEDAW Komitesi'ne başvuru için

235 Bkz. *One-stop-shop* yöntemi için Açıklayıcı Rapor, m. 18, p.119.
236 Bkz. Dn.186.
237 Açıklayıcı Rapor, m.19, p.124.
238 Açıklayıcı Rapor, m.20, p.125.

destek ve gereksinimlerine uygun hukuki bilginin ilgili Devlet, Barolar, STK'lar ve benzeri aktörler tarafından sağlanmasını kapsar.

20. maddede düzenlenen genel destek hizmetleri doğrudan şiddet mağdurları için oluşturulmuş hizmetler değilken 22. maddede düzenlenen uzman destek hizmetleri şiddet mağdurlarının özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik KYTCTŞ konusunda bilgi ve deneyime sahip kadrolar tarafından sunulması gereken hizmetlerdir. Farklı şiddet türüne maruz kalanların farklı destek ve korumaya ihtiyacı olacaktır. Bu nedenle uzmanların donanımlı olması gerekir. Bunların yaygın ve ulaşılabilir olması gerekir. Tarafların kadın ve çocuklar başta olmak üzere şiddet mağdurlarının için hangi uzman destek hizmetleri sağlaması gerektiği de devamındaki maddelerde yer almaktadır. Özel olarak yer verilen uzman destek hizmetleri kadın ve çocuklar başta olmak üzere şiddet mağdurlarının kalacağı, ihtiyaçları karşılayacak sayıda güvenli barınaklar[239](m.23), arayanların kimliklerinin gizli kalacağı 7/24 esasına göre faaliyet gösteren ücretsiz telefon yardım hatları (m.24), cinsel şiddet mağdurlarına destek için tıbbi ve adli tıp muayenesi yapmak, travma desteği ve danışmanlık hizmetleri sağlamak üzere yeterli sayıda ve kolayca ulaşılabilen tecavüz kriz merkezleri veya cinsel şiddet sevk merkezleri [240](m.25), şiddet mağdurlarına destek sağlanırken şiddet tanığı çocuklar için haklarının, menfaatlerinin ve ihtiyaçlarının göz önünde tutulduğu yaşlarına uygun psikososyal danışmanlık hizmetleri dahil tedbirlerin alınmasıdır(m.26).

Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinden birine tanık olan ya da böyle bir şiddet eyleminin gerçekleştiği ya da gerçekleşebileceğine dair makul gerekçeleri olan şahısların yetkili makamlara bildirmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınması, buna ilişkin yasal düzenlemenin yapılması da taraflara bir yükümlülük olarak yüklenmiştir (m.27). Bunun yanında Sözleşme kapsamındaki bir şiddet eyleminin gerçekleştiği ya da gerçekleşeceğine dair makul bir şüphesi varsa, iç hukukun bazı meslek gruplarına getirdiği sır saklama yükümlülüklerinin, yetkili kurum ve

---

239 Avrupa Konseyi Ev-içi Şiddet dahil Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele için Görev Gücü Nihai Faaliyet Raporu'nda, her bölgede bulunan ve her 10.000 kişi için bir aile yeri olan, uzmanlaşmış kadın sığınma evlerinde güvenli konaklama önerilmektedir (EG-TFV (2008)6), Final Activity Report Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG-TFV), Gender Equality and Anti-Trafficking Division Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Strasbourg, September 2008, p.5.3.4., s.89, http://euromed-justiceii.eu/files/repository/20090428172539_CoE.ViolenceagainstwomenEG-TFV(2008)6_en.pdf, E.T. 26.11.2022.

240 Bkz bu iki tip merkezin işlevleri ve farkları için, Açıklayıcı Rapor, m.25, p.140, 141.

makamlara bildirilmesi önünde engel teşkil etmemesi için gerekli tedbirler alınması da taraf devletlerin yükümlülüklerindendir (m.28). Bu yolla maruz kaldığı şiddet eylemini can güvenliğinin olmayışı, nereye başvuracağını ya da haklarını bilmemesi ve diğer sebeplerle bildiremeyen, destek ve koruma hizmetlerine ulaşamayan bireylerin bu hizmetlere ulaşmasının yolu açılmıştır.

2.1.4.3 Şiddet faili hakkında soruşturma, kovuşturma ve cezalandırma

İstanbul Sözleşmesi taraf devletlerin ulusal mevzuatlarının KYTCTŞ ve ev-içi şiddet ile mücadelede boşluk barındırmayacak şekilde düzenlenmesini hedefler. Şiddet eylemlerine yönelik hem medeni hukuk hem de ceza hukuku tedbirlerini kapsayan bütüncül ve detaylı bir karşılık düzenlenmiştir. 29. madde şiddet mağdurunun faile karşı yeterli hukuki yollara başvurmasının sağlanmasını öngörür. Bu hukuki yol, bir eylemin yapılması, yapılmaması ya da durdurulması için mahkeme tarafından ihtiyati tedbir kararı verilmesi olabileceği gibi Sözleşme'nin 52. ve 53. maddelerinde düzenlenen uzaklaştırma, engelleme ve koruma tedbirleri de olabilir. 29/2. maddede, Sözleşmenin 5. maddesinde öngörülen özen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde devlet makamlarına karşı hukuki başvuru yollarının sağlanması düzenlenmiştir. Şiddet mağdurunun zararlarına ilişkin failden tazminat talep edebilmesi (m.30/1) ve ciddi bedensel yaralanma veya sağlık bozukluğuna uğrayanlara tazminatın fail, sigorta şirketi ya da sosyal sigortalar kurumu tarafından karşılanmaması halinde Devlet tarafından ödenmesi öngörülmüştür (m.30/2). Devlet tarafından tazmini için Şiddet Suçları Mağdurlarının Tazminine İlişkin Avrupa Sözleşmesi (the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes)'nin[241] 5. ve 6. maddelerinde düzenlendiği gibi devlet tazminat planları oluşturabilir.[242] Sözleşmenin 78/2. maddesinde taraf devletlerce çekince konulabileceği düzenlenen maddelerden biri de 30/2. maddedir. Bu maddeye konulan çekince tarafların bu alandaki diğer uluslararası belgelere ilişkin yükümlülüklerini etkilemez.[243] Çocukların velayetine ve kişisel görüşmeye ilişkin düzenlemeler yapılırken Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin göz önünde bulundurulması, şiddet mağduru ve çocukların hak ve

[241] Şiddet Suçları Mağdurlarının Tazminine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, https://rm.coe.int/1680079751, E.T.10.12.2022.
[242] Açıklayıcı Rapor, m.30, p.170.
[243] Açıklayıcı Rapor, m.30, p.171.

güvenliğinin merkeze alınması gerekmektedir (m.31). Zorla evlendirilen bir kişinin parasal ve idari yük getirmeksizin evliliği geçersiz ya da hükümsüz kılabilmesi için yasal ve diğer tedbirlerin alınması da 32. maddede düzenlenmiştir.

Sözleşme, şiddet içeren eylemlere karşı taraf devletlerin ceza adaleti sisteminin vereceği yanıta ilişkin de kapsamlı bir düzenlemeye sahiptir.[244] Öncelikle 33-40. maddelerde psikolojik şiddet, taciz amaçlı takip, fiziksel şiddet, tecavüz dahil cinsel şiddet eylemleri, evliliğe zorlama, kadın sünneti, kürtaj ve kısırlaştırmaya zorlama ve cinsel taciz gibi şiddet eylemlerinin taraf devletler tarafından suç olarak düzenlenerek cezai yaptırma bağlanması yükümlülüğü düzenlenmiştir. Psikolojik şiddet ya da ısrarlı takip gibi kadınlara yönelik şiddetin bazı biçimleri genellikle cinayet veya tecavüz kadar ciddi algılanmasa da aslında bu şiddet biçimleri, kadınların ve kız çocuklarının pek çok hakkını ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Pek çok ülkede suç olarak düzenlenmemiş bu eylemlere karşı devletin sessiz kalması göz yumma gibi algılanıp hem faili cesaretlendirecek hem de mağdurun topluma ve devlete olan güvenini sarsacaktır.[245] Bu nedenle bu eylemlerin suç olarak kabulü çok önemliyse de Sözleşme'nin 78/3 maddesinde, 33. ve 34. maddelerde düzenlenen psikolojik şiddet ve taciz amaçlı takip eylemleri için cezai yaptırım yerine cezai olmayan yaptırımlar uygulama hakkının saklı tutabileceği öngörülmüştür. Ayrıca Sözleşmede şiddet eylemi olarak sayılmasına rağmen ekonomik şiddetin suç olarak düzenlenip cezai yaptırıma bağlanması için bir yükümlülük öngörülmemiştir. 41. maddede suç olarak düzenlenecek olan şiddet eylemlerine yardım, yataklık, teşebbüsün de suç olarak düzenlenmesi ile 42. maddede kültür, töre, din, gelenek veya sözde "namus"un ceza davalarında gerekçe olarak kullanılmasının ve bir çocuğun bu suçları işlemeye azmettirilmesi halinde azmettirenin cezai sorumluluğunun ortadan kalkmasının önlenmesine taraf devletlerin yükümlülüğü olarak yer verilmiştir. 43.maddede şiddet mağduru ile fail arasındaki ilişkinin mahiyetinin eylemlerin suç niteliğini ortadan kaldırmayacağı vurgulanmıştır. Bu özellikle evlilik içi tecavüzün yakın zamana kadar suç olarak düzenlenmemiş olması hatırda tutularak yapılmış bir düzenlemedir. 44/1. maddede Sözleşme kapsamındaki

---

244 McQuigg, *The Istanbul Convention*, s.101.

245 Andrea Krizsan ve Eniko Pap, *İmplementıng a Comprehensıve and Co-ordınated Approach An Assessment of Poland's Response to Prevent and Combat Gender-Based Violence, Councıl of Europe* 2016, s.19, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064ecd8, E.T. 03.10.2022.

suçların cezasız kalmasının önlenmesi için taraf devletlerin kendi topraklarında, kendi bandıralarını taşıyan gemide, kendi yasalarına göre tescil edilmiş uçaklarda işlenmiş suçlar (a,b,c,) ve kendi vatandaşları veya mutad ikametgahı kendi topraklarında olan şahıslar tarafından başka ülkelerde işlenmiş suçları (d,e) soruşturmak ve kovuşturmak için yargı yetkisi oluşturmak için gerekli tedbirleri almak yükümlülüğü düzenlenmiştir. 2. fıkraya göre taraf devletler başka bir ülkede kendi vatandaşına ya da mutad ikametgahı kendi ülkesinde bulunan birine karşı işlenmiş şiddet suçları işlendiği ülkede suç olmasa bile yargı yetkisi oluşturmaya çalışacaktır. Bu fıkra bir zorunluluk yüklemez. 3. fıkra iadenin talep edildiği, iddia edilen suçun hem talepte bulunan hem de talepte bulunulan ülkelerde suç olması gerektiğini şart koşan çifte suçluluk kuralını 36,37,38 ve 39. maddelerdeki suçlar bakımından ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.[246] 4. fıkrada taraf devletlere kendi vatandaşı ya da mutad meskeni kendi ülkesinde olan kişi tarafından başka bir ülkede işlenmiş 36, 37, 38, ve 39. maddelerdeki suçların kovuşturulmasının mağdurun şikayeti ya da devletin suçun işlendiği yerle ilgili bilgi sağlaması koşuluna bağlı olmasının önlenmesi, 5. fıkrada ise tarafların Sözleşme kapsamındaki suçlarla ilgili iade talep eden tarafa kişiyi sırf vatandaşı olduğu gerekçesi ile iade etmemesi halinde kendisi soruşturma ve kovuşturma yürütmek üzere yargı yetkisi oluşturmak üzere gerekli tedbirleri almaları yükümlülüğü düzenlenmiştir. Birden fazla tarafın yargı yetkisine giren Sözleşme kapsamındaki bir suç işlendiği iddia edildiğinde gerektiğinde tarafların en iyi yargı yetkisini belirlemek için birbirleriyle istişare edebileceklerine 6. fıkrada yer verilmiştir. Örneğin zorla evlendirilen kişinin evlendirilmek üzere başka ülkeye götürülmüş olması halinde bu fıkranın işaret ettiği durum ortaya çıkabilir. 7. fıkraya göre uluslararası hukukun genel ilkeleri saklı kalmak kaydıyla taraf devletlerin kendi iç hukuklarına göre ceza yargısı yetkisi tesis etmeleri mümkündür. 44. maddenin 1.e, 3. ve 4.fıkralarına 78/2. madde gereği çekince konulması mümkündür. 45. maddede bu suçların etkili, orantılı ve caydırıcı cezalarla cezalandırılması, 46. maddede cezayı ağırlaştırıcı koşullar, 48. maddede Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemleri ile ilgili olarak arabuluculuk ve uzlaşma dahil zorunlu alternatif anlaşmazlık giderme yöntemlerinin yasaklanması düzenlenmiştir.

[246] Açıklayıcı Rapor, m. 44., p.227.

Şiddet eylemlerinin suç olarak düzenlenerek ceza yaptırımına bağlanması yanında bu suçların soruşturma ve kovuşturma evrelerine ilişkin de yükümlülükler getirmiştir. 49. maddede soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdurların haklarını merkeze alan ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla gecikmeksizin gerekli tedbirleri alınacağı bir kez daha vurgulanmıştır. Kolluk kuvvetlerinin haberdar oldukları şiddet eylemine karşı ivedilikle harekete geçme, risk değerlendirmesi yaparak duruma uygun tekrarı önleyici ve koruyucu tedbirler alma ve gerekli operasyonel tedbirleri alarak kanıtları toplamasına yönelik yasal ve diğer tedbirlerin alınması (m. 50 ve m.51) düzenlenmiştir.

Gerekli durumlarda ilgili makamlara faile mağdurla yaşadığı ortak konutu terk etme emri verme, konutuna veya kendisine yaklaşmama veya temas kurmama emri verme yetkisi verilmesi gerekir (m.52). Bu tedbirlerin şiddet mağduruna fazladan finansal ve idari yük getirmemesi, belli bir süre ya da değişiklik yapılıncaya ya da yürürlükten kaldırılıncaya kadar geçerli olan bu emirlerin faile tebliği beklenmeksizin derhal yürürlüğe girmesi, diğer yargı süreçlerinden bağımsız ya da birlikte yürütülmesi ve ihlali halinde etkili, orantılı ve caydırıcı ceza yaptırımına tabi olması için taraf devletler gerekli her türlü tedbiri almalıdırlar (m.53).

Cinsel şiddetle ilgili ceza davalarında sıkça karşılaşılan bir durum fail tarafından mağdurun iddialarını ve kanıtları itibarsızlaştırmak amacıyla suçun mağdurunun cinsel geçmiş ve davranışına ilişkin iddialarda bulunulması ve kanıt toplanmasının istenmesidir. Bu yolla "rastgele herkesle ilişkiye giren kadın" klişesiyle mağdurun hukuken korunmaya layık olmadığı ispatlanmaya ve fail temize çıkarılmaya çalışılmaktadır. Yargıç tarafından gerçekten olayın aydınlatılması için gerektiği durumlarda ve ikincil mağduriyete yol açmaksızın izin verilmesini temin etmek yükümlülüğü getirilerek bu önlenmeye çalışılmıştır (m. 54).[247] KYTCTŞ olaylarında mağdurların, şiddetin artarak tekrarlanmasına sebep olabileceği ya da ek olarak farklı mağduriyetler doğabileceği endişesi ile şikayetçi olmadıkları ya da önce şikayetçi olup süreç devam ederken failin tehditleri, başkalarının yönlendirmesi, gerekli koruma ve destek hizmetlerinin sağlanmamış olmasından dolayı ve benzeri sebeplerle şikayetlerini geri aldıkları çokça gözlemlenmektedir. Bu nedenle taraf devletlere 35-39. maddelerde suç olarak düzenlenmesi öngörülen eylemlere ilişkin

[247] Açıklayıcı Rapor, m.54, p.277.

soruşturma ve kovuşturmanın mağdur tarafından şikayetçi olunmasa ya da şikayetini geri çekse bile devam edileceği düzenlenmiştir (m.55/1). Bu yolla şiddet failinin eyleminin cezalandırılması için mağdurun üzerine yüklenmiş olan yük de hafifletilmek istenmiştir. Ancak bu fıkra aynı zamanda 78/2. madde gereği çekince konulabilecek düzenlemelerden biridir. Şiddet mağdurunun şikayetçi olması ve süreci sonuna kadar etkin şekilde götürebilmesi için ikinci fıkrada şiddet mağduru kadına soruşturma ve kovuşturma sürecinde kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve ev-içi şiddet danışmanlarından kendi talepleri doğrultusunda yardım ve destek sağlanması düzenlenmiştir.

KYTCTŞ ve ev-içi şiddet olaylarında soruşturma ve kovuşturma boyunca mağdur, ailesi ve olayın tanıklarının failden gelebilecek saldırılar nedeniyle tehlike altında olmaları halinde koruma sağlanması, failin kaçması ya da serbest kalması halinde haberdar edilmeleri, haklarının neler olduğu, verilen destek ve koruma hizmetleri, hukuki süreç hakkında bilgilendirmek, hukuki sürece bizzat ya da temsilcisi aracılığıyla katılıp kanıt toplanması ya da diğer kaygı ve taleplerini iletebilmesi, haklarını usulüne uygun kullanabilmesi ve mahremiyetini ve görüntüsünü korumak için destek sağlamak, faillerle yan yana gelmelerinin mümkün olduğunca önlenmesi, ihtiyaç halinde bağımsız çevirmen desteği sağlamak, mümkünse iletişim teknolojileri aracılığıyla ifade vermesi mümkün değilse failin bulunmadığı ortamda ifade vermesinin sağlanması (56/1) ve şiddet mağduru ya da tanık çocuksa çocuğun çıkarları gözetilerek gerektiğinde özel koruma önlemleri sağlanması (m.56/2) taraf devletlerin yükümlülüğü olarak belirlenmiştir. Taraf devletler, iç hukukun öngördüğü koşullarla hukuki yardım ve ücretsiz adli yardım sağlanması (m.57), 36,37,38 ve 39. maddede düzenlenen suçlarla ilgili zamanaşımını mağdurun reşit olmasından sonra başlatma ve sürenin etkili bir dava süreci başlatmaya yeterli bir süre olması ve suçun ağırlığıyla orantılı olması için (m.58) gerekli tedbirleri de almalıdırlar. Taraflar 37, 38 ve 39. maddelerdeki suçlarla ilgili olarak 58. maddeye çekince koyabilirler.

2.1.5 İlgili tüm düzey, sektör ve kurumlar arasında eşgüdümlü işbirliği

KYTCTŞ ile mücadelede bütünsel yaklaşımın bir diğer gereği de kamunun, özel sektörün ve sivil toplumun dahil olduğu yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde hatta uluslararası düzeyde müdahalede bulunmaktır. Bir yandan kolluk güçleri, yargı teşkilatı, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim, istihdam, çocuk koruma gibi genel hizmetler bir yandan da KYTCTŞ mağdurlarına özel tasarlanmış barınaklar, telefon yardım hatları, tecavüz kriz merkezleri, cinsel şiddet sevk merkezleri gibi hizmetleri sağlayan kamu kurumlarının kendi arasında eşgüdümlü bir işbirliği gereklidir. Öte yandan özellikle kadın ve çocuğa yönelik şiddet, ev-içi şiddet gibi alanlarda faaliyet gösteren STK'lar ve bağımsız aktivistler veya baroların kadın hakları merkezleri gibi meslek örgütleri tarafından oluşturulmuş merkez ve kurulların da bu mücadeleye dahil edilmesi gerekir. Özel sektörün de bu mücadelede paydaş olarak yer alması önemlidir. Sözleşmenin 17. maddesinde özel sektörün özellikle de medyanın KYTCTŞ'ye müdahalesi kapsamında önemli roller üstlenebileceği vurgulanmıştır. Bunun yanında devletin şiddete müdahalesi yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası düzeyde gerçekleşir. Yerel düzeyde müdahale özellikle yerel topluluğun özelliklerini ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmayı kolaylaştırır.[248] Bu üç düzeyde müdahalede hem politikaları hem de yetkileri uyumlu hale getirmeyi gerektirir. Bütün bu sektör, aktör ve kurumların yerel, bölgesel, ulusal hatta uluslararası düzeyde uyumlu çalışabilmesi ve birbirleriyle eşgüdümlü bir işbirliği içerisinde hareket edebilmesi toplumsal cinsiyete temelli şiddet konusunda ortak bir anlayış geliştirmelerini de gerektirir.

Birinci maddesinde Sözleşme'nin maksatlarından ikisi KYTCTŞ ve ev-içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak(1-d) ve bu konuda bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili biçimde etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak (1-e) olarak ortaya konulmuştur. Uluslararası işbirliği örneği olarak kadın hakları ve KYTCTŞ'ye ilişkin izleme mekanizmaları arasında diyalog sonucu 2018'den bu yana, kadın hakları ve KYTCTŞ'ye ilişkin yedi bölgesel ve küresel bağımsız izleme mekanizması tarafından oluşturulan Kadına Yönelik Ayrımcılık ve Şiddete İlişkin Bağımsız

[248] Krizsan ve Pap, *İmplementıng a Comprehensıve and Co-ordınated Approach,* s.25.

Uzman Mekanizmaları Platformu'nu (EDVAW) verebiliriz. GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasının izlenmesine ilişkin görüş ve deneyimlerini paylaşarak EDVAW Platformunun çalışmalarında aktif rol almaktadır. GREVIO Başkanı, 1 Şubat 2022'den itibaren bir yıllık bir süre için EDVAW Platformu Başkanlığını üstlenmiş olup bu süreçte küresel düzeyde KYTCTŞ'nin dijital boyutuna odaklanacaktır.[249]

7. maddede yine Sözleşme kapsamındaki şiddetle mücadelede devlet çapında etkili, kapsamlı ve birbiriyle koordineli politikaların benimsenip uygulanması (m.7/1) ve alınacak tedbirlere yerine göre hükümet kuruluşları, ulusal, bölgesel ve yerel parlamentolar ve yönetimler, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi ilgili tüm aktörlerin dahil edilmesi taraf devletlerin yükümlülüğü olarak düzenlenmiştir. 9. maddede şiddetle mücadelede STK'ların ve bu kuruluşlarla etkili işbirliğinin önemi vurgulanmış ve 13. maddede şiddetin önlenmesine yönelik olarak halk arasındaki farkındalığın artırılması için yerine göre ulusal insan hakları kuruluşları ve eşit haklar kuruluşları, STK'lar ve özellikle de kadın örgütleri ile işbirliği öngörülmüştür. 16. maddede şiddet eylemi özellikle de cinsel suçları işleyen faillerin yeniden şiddete başvurması ve suç işlemesini önlemeye yönelik eğitim programlarının yerine göre mağdurlara yönelik özel destek hizmetleriyle yakın koordinasyon içinde oluşturulması, 18. maddede ise Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerine karşı mağdurlara ve tanıklara koruma ve destek sağlanırken yargı birimleri, savcılar, kolluk birimleri, yerel ve bölgesel yönetimler dahil, ilgili tüm devlet kurumları ile STK'lar ve diğer tüm kurum ve kuruluşlar ile etkili bir işbirliği için uygun mekanizmaları sağlamak taraf devletlerin yükümlülüğü olarak düzenlenmiştir. Sözleşmede belirlenen suçlarla ilgili yürütülen soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde mağdurun talebi doğrultusunda kamu kuruluşlarından, STK'lardan ve ev-içi şiddet danışmanlarından yardım ve destek almasının sağlanması 55/2. maddede öngörülmüştür. Sözleşmede Ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, kamu, özel ve sivil toplum sektörleri ve bunlar içindeki kurum ve kuruluşlar arasındaki eşgüdümlü işbirliği yanında 8. bölümünde uluslararası işbirliği düzenlenmiştir. 62. maddeye göre taraf devletler Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin önlenmesi, mücadele edilmesi ve kovuşturulması; mağdurların

[249] Bkz. EDWAW hakkında detaylı bilgi için, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/edvaw-platform, E.T.18.10.2022.

korunması ve destek sağlanması, suç olarak kabul edilen şiddet eylemlerinin soruşturulması ve yargısal sürecin yürütülmesi; koruma kararları dahil taraf devletlerin yargı makamlarının konuyla ilgili verdiği hukuki ve cezai kararların uygulanması amacıyla işbirliği yapacaklardır. Taraf devletlerin diğer bir taraf ülkede bulunan bir kişinin Sözleşmenin 36, 37, 38 ve 39. maddelerinde suç olarak düzenlenen eylemlere maruz kalma riski bulunduğu konusunda makul bir nedeni varsa gecikmeksizin elindeki bilgileri diğer tarafa iletmesi gerektiği 63. maddede düzenlenmiştir. Talep edilen taraf devlet de atılan adımların sonuçlarını gecikmeksizin bildirmelidir. Hatta taraf devletlerden biri talep olmasa dahi bu suçları önleme ya da soruşturma veya kovuşturulmasına yardımcı olacak bilgiler varsa bir diğer tarafa iletebilir (m.64).

Sözleşme'nin 10. maddesine göre benimsenen politika ve tedbirlerin koordinasyonu, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile verilerin toplanmasının koordinasyonu, analizi ve sonuçlarının dağıtımından sorumlu bir ya da daha fazla kurum görevlendirilecek ya da kurulacak ve bu kurum/kurumlar, Sözleşmenin VIII. Bölümünde düzenlenen uluslararası iş birliği prensip ve tedbirlerin içeriği ile ilgili bilgi ve diğer taraf devletlerdeki muadilleri ile doğrudan iletişim ve ilişki kurma yeteneği ile donatılacaktır. Bu kurulun izleme görevi Sözleşmeye genel olarak uyulup uyulmadığı değil benimsenen politika ve tedbirlerin gereği gibi uygulanıp uygulanmadığına yöneliktir. Sözleşmeye uyumun izlenmesi görevi izleme organı GREVİO'ya aittir.[250]

2.1.6 Etkili uygulama: Eğitimli insan kaynağı ve yeterli finansal kaynak

Sözleşmenin taraf devletlere yüklediği kapsamlı ve koordineli politikalar geliştirme, benimseme ve uygulama yükümlülüğü kapsamında tasarlanacak ve benimsenecek politikalar ne kadar iyi olursa olsun yukarıdaki ölçütleri kâğıt üzerinde ne kadar karşılarsa karşılasın KYTCTŞ'nin önlenmesi ve bununla mücadele ancak bu politikaların hayata etkili bir biçimde geçirilmesi ile mümkün olacaktır. Tasarlanan ve benimsenen toplumsal cinsiyete duyarlı ve kanıta dayalı politikaların hayata geçirilmesi ve şiddeti önleme, mağduru koruma ve destekleme ile faili cezalandırma ve zararı tazmin için alınan yasal ve diğer tedbirlerin eşgüdümlü

[250] Açıklayıcı Rapor, m.10, p.71.

işbirliği ile uygulanması ve bunlar uygulanırken daima şiddet mağdurunun haklarının ve güvenliğinin merkeze alınması ancak bunun için yeterli finansal kaynak ile yeterli ve eğitimli insan kaynağı tahsis edilirse mümkün olacaktır.

Sözleşmede devlet dışı aktörler ve STK tarafından gerçekleştirilenler de dahil olmak üzere bütüncül politikaların, tedbirlerin ve programların uygulanması için uygun finansal ve insan kaynaklarının tahsis edilmesi yükümlülüğü getirilmiştir (m.8). Şiddet mağdurları, tanıklar ve failler ile çalışan ilgili profesyonel kadroların, söz konusu şiddet olaylarının önlenmesi ve tespit edilmesi, kadın erkek eşitliği, mağdurların ihtiyaçları ve haklarının yanı sıra, ikincil mağduriyetin önlenmesi konularında uygun şekilde eğitilmesinin veya eğitimin güçlendirilmesi de bu kritere ilişkin bir diğer yükümlülüktür (m.15). 20/2. maddede şiddet mağdurlarının sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlere erişimi düzenlenirken bu hizmetlerin yeterli kaynağı olması ve hizmeti verecek profesyonel kadroların mağdurlara yardımcı olacak ve onları uygun hizmet birimlerine sevk edecek şekilde eğitilmelerinin sağlanması yükümlülüğü de bu kapsamdadır. 21. maddede bireysel ve toplu şikâyet mekanizmalarına erişimde duyarlı ve bilgiye dayalı bir yardım sağlanması ve 22. maddede uzman destek hizmetleri sağlanması etkili uygulamaya yönelik diğer düzenlemelerdir.

Uygun finansal kaynak sağlama yükümlülüğünün kapsamı, Sözleşmeye taraf devletlerin farklı ekonomik koşullara sahip olması nedeniyle tahsis edileceği grup veya önlem için yeterli olmakla sınırlandırılmıştır.[251] Sağlanan finansal kaynakların sürekli olması ve planlı olması etkili uygulama için olmazsa olmazdır. KYTCTŞ, ekonomik yükünü hesaplamak insan onuruna bir değer biçmek anlamına gelmemekle beraber, toplum üzerinde doğrudan ve dolaylı mali yükü ağır olan bir sorundur. Taraf devletlerin KYTCTŞ'i azaltacak önlemlere yatırım yapmaya karar vermeleri durumunda yapacakları tasarrufları bilmeleri teşvik edici olabilir. Bu nedenle AK tarafından hazırlatılan "*Kadına Karşı Şiddet ve Ev-içi Şiddetin Maliyeti Üzerine Çalışmalara Genel Bakış*" başlıklı bir çalışma hem AK üyesi devletlerde hem de üye olmayan devletlerde bu konuda gerçekleştirilen araştırmaların kısa bir özetini sunar.[252] KYTCTŞ ile mücadele için bütçe ayrılırken her zaman şiddetin devamının

[251] Açıklayıcı Rapor, m. 8, p.67.

[252] Overview Of Studies On The Costs Of Violence Against Women And Domestic Violence, Equality Division Directorate General of Democracy, 26 Ekim 2012, güncellenmiş 14 Ekim

toplumsal ve ekonomik maliyetinin çok daha ağır olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

KYTCTŞ'e müdahale edecek ve mağdurlarla temas kuracak tüm aktörler - hangi sektör, kurum ya da düzeyden olduğu fark etmeksizin- toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin karmaşık doğasını, sebeplerini, sonuçlarını, toplumsal cinsiyete duyarlı ve mağdurların hak ve ihtiyaçlarını merkeze alan yaklaşımın uygulanmasını, eşgüdümlü işbirliği prosedürlerini biliyor olmalıdır. Bu konuda uzmanlaşmış, zaten eğitim almış bireylerle çalışılması yanında zorunlu ve sistematik bir temel eğitim ve hizmet içi eğitim planlaması gereklidir. Eğitimli kadrolarla çalışmak, şiddete etkili bir müdahale ve ikincil mağduriyetlerin önlenmesi yanında finansal kaynakların verimli kullanılmasını da sağlayacaktır.[253] Profesyonel kadroların eğitimi yanında uygulamanın yönergeler ve kılavuzlarla açık ve tereddüde yer bırakmayacak şekilde açıklanması da etkili uygulama için çok önemlidir. Bunun yanında Sözleşme kapsamındaki uygulamaların veri toplama ve araştırmalar yoluyla etkililiğini incelemek ve gerektikçe bunları gözden geçirip gereken değişikliklerin yapılması gerekir (m.11/b).

2.2. İzleme Yöntemi: Uzmanlar Grubu (Group of Experts on Action Against Violence Against Women and Domestic Violence-GREVİO) ve Taraflar Komitesi (The Committee of The Parties)

Bir uluslararası sözleşmenin etkin şekilde uygulanması güçlü ve bağımsız bir denetleme mekanizmasına sahip olmasını gerektirir. İstanbul Sözleşmesi'nin 66-69. maddelerinde taraf devletlerin sözleşmeyi uygulamalarını izlemek üzere bağımsız ve yüksek niteliklere sahip uzmanlardan oluşan bir uzmanlar grubu ile tarafların temsilcilerinden oluşan bir Taraflar Komitesi (m.67/1) tasarlanmıştır. Sözleşme'nin 70. maddesinde ayrıca ulusal parlamentolar ile AK Parlamenterler Meclisi'ne de izleme sürecinde rol verilmiştir.

Taraflar Komitesi, İstanbul Sözleşmesi'nin izleme mekanizmasının siyasi organıdır. Taraflar Komitesi, GREVIO üyelerini seçmekle görevlidir (m.66/5). 67/2.

2014,https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059aa22, E.T.18.10.2022.

253 Krizsan ve Pap, *İmplementıng a Comprehensıve and Co-ordınated Approach,* s.32.

madde gereği ilk toplantısına AK Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağrılmıştır. İlk toplantısını İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesinden itibaren 1 yıl içinde GREVIO üyelerini seçmek için yapacağı düzenlemesinin gereği olarak 4 Mayıs 2015 tarihinde toplanarak 10 GREVIO üyesini seçmiştir. Ayrıca ilk toplantısında 67/3. madde gereği İç Tüzüğünü kabul etmiştir.[254] Sonraki toplantıların tarafların üçte birinin, Taraflar Komitesi'nin Başkanının veya Genel Sekreterin talebi üzerine yapılacağı düzenlenmiştir (m.67/2). En son 12. toplantısını 8 Haziran 2022 tarihinde yapmış olup bir sonraki toplantı tarihi 6 Aralık 2022 olarak belirlenmiştir. [255] Taraflar Komitesi'nin izleme faaliyetine ilişkin diğer önemli görevi, GREVIO' nun raporunda yer alan sonuçların uygulanması için alınması gereken önlemleri gösteren tavsiyelerde bulunmasıdır.

70. maddenin birinci fıkrasında ulusal parlamentolar Sözleşme'nin uygulanmasını için alınan tedbirlerin izlenmesine katılmaya davet edilmektedir. Bu görev Sözleşme'nin uygulanması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını da kapsar.[256] Taraf devletler GREVIO raporlarını ulusal parlamentolarına sunmakla da yükümlü kılınmışlardır (m.70/2). Üçüncü fıkrada AK Parlamenterler Meclisi, Sözleşme'nin uygulamalarını düzenli aralıklarla değerlendirmeye davet edileceği düzenlenmiş olup bu hükümle KYTCTŞ konusu hem taraf devletlerin hem de AK'nin siyasi gündemine dahil edilmek istenmiştir.[257] AK Parlamenterler Meclisi bu bağlamda 25 Haziran 2019 tarihinde 2289(2019) sayılı İstanbul Sözleşmesi Kadına Yönelik Şiddet: Başarı ve Zorluklar (The İstanbul Convention Violence against Women: Achievement and Challenges) kararını yayınlamıştır.[258] AK Parlamenterler Meclisi tarafından Avrupa genelindeki parlamenterlerin Sözleşme'nin imzalanması, onaylanması ve uygulanmasını teşvik için aktif rol oynamalarını ve Sözleşme kapsamındaki şiddetin ortadan kaldırılmasında yardımcı olmak için yasama, denetleme ve diğer işlevlerini kullanmalarını desteklemek için bir el kitabı

---

254 Taraflar Komitesi İç Tüzüğü, Rules of Procedure of the Committee of the Parties (IC-CP (2015)2, 04.05.2015, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046325b, E.T. 13.10.2022.

255 Taraflar Komitesi'nin toplantıları ve kararları hakkında detaylı bilgi için bkz. https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/meetings1, E.T.13.10.2022.

256 Açıklayıcı Rapor, p.360.

257 Açıklayıcı Rapor, p.361.

258 AK Parlamenterler Meclisi 2289(2019) sayılı kararı, The İstanbul Convention Violence againist Women:Achievement and Challenges,, 25 Haziran 2015, https://pace.coe.int/en/files/28017#trace-4, E.T. 17.10.2022.

hazırlatılmıştır.[259] Ayrıca Şiddetten Arınmış Kadınlar Parlamento Ağı (The Parliamentary Network Women Free from Violence), AK Parlamenterler Meclisi'ndeki ulusal delegasyonlardan parlamenterler, gözlemcileri ve demokrasi ortaklarından oluşan AK'nin "Kadınlara yönelik ev-içi şiddeti durdurun" kampanyasına katkıda bulunduğu 2006 yılından beri aktif bir oluşumdur.[260] Ağ, AK'nin KYTCTŞ'i sona erdirme çalışmaları için hayati bir parlamento forumu sağlar. Ağ, İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal, bölgesel (Avrupa) ve küresel düzeyde onaylanması ve pratikte etkin bir şekilde uygulanması için aktif olarak kampanya yürütmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde İstanbul Sözleşmesi'nin izleme organı GREVIO'nun oluşumu ve izleme usulü detaylı şekilde ele alınacak olup, Taraflar Komitesi ve Parlamenterler Meclisi ayrı bir başlık altında incelenmeyecektir. GREVIO'nun ana izleme usulü, raporlamadır. GREVIO tüm üye devletleri kapsayan ilk temel değerlendirme prosedürü kapsamında ve bir taraf ülkeden acil olarak özel bir rapor sunulmasını istemesine olanak veren soruşturma usulü kapsamında ülke ziyaretleri gerçekleştirebilir. Genel olarak raporlama usulü, insan hakları ihlalleri tespit edilen bir taraf devlete uluslararası baskı uygulamak için bir fırsat sunar. Bir izleme organının bir taraf devleti eleştirmesi veya devletin bir insan hakları sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediğinin uluslararası veya ulusal olarak duyurulması ihlallerin giderilmesi için baskı uygulanması sonucunu doğurabilir.[261] GREVIO bireysel başvuruları kabul etmez. KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle ilgili insan hakları ihlallerine ilişkin bireysel şikayetleri işleme koyan AK Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi' dir. GREVIO ayrıca 69. maddede düzenlenen genel tavsiyeler belirleme yetkisi ile taraf devletlere Sözleşme hükümlerinin ve terminolojinin doğru anlaşılıp Sözleşme'nin en etkili bir şekilde uygulanması için rehberlik görevi üstlenir. GREVİO'nun ilk başkanı Feride Acar 1. Genel Faaliyet

---

259 *The Istanbul Convention – A Powerful Tool To End Gender-Based Violence A handbook for parliamentarians on the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence*, Council of Europe, November 2019, http://www.assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2019/2019-HandbookIstanbulConvention-EN.pdf, E.T. 18.10.2022.

260 Bkz. Şiddetten Arınmış Kadınlar Parlamento Ağı hakkında detaylı bilgi için, The Parliamentary Network Women Free from Violence, https://pace.coe.int/en/pages/network-violence-women, E.T.18.10.2022.

261 Andrew Byrnes, "Towards More Effective Enforcement of Women's Human Rights Through yhe Use ofİnternational Human Rights Law and Procedure*", Human Rights of Women National and İnternational Perspectives* içinde, Ed. Rebecca j. Cook, (Philadelphia: University of Pensilvania Press, 1994) 189-228, s.207.

Raporu'nda, İstanbul Sözleşmesi'nin iyi tanımlanmış kapsamı ve sorunları ele almaya yönelik kapsayıcı yaklaşımının GREVİO'nun çalışmalarında yol gösterici olduğunu ifade etmiştir.[262]

GREVIO herhangi bir şikâyet olup olmadığından bağımsız olarak bir taraf ülkedeki insan hakları durumunu iyileştirmeyi hedefler. Amaç ihlali yaptırıma bağlamak değil önlemektir. Raporlar ve tavsiyeler yoluyla Sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesini ve daha iyi uygulanmasını sağlamaya çalışır. Raporlarında yer verilen tavsiyelerin veya genel tavsiye kararlarının bağlayıcı olmamasının bir zaaf gibi görülmesine rağmen yargısal mekanizma olarak AİHM'nin iş yükündeki artış, işleyişinde ve kararların infazında yaşanan aksaklıkların da bağlayıcılığı etkisizleştiren problemler olduğu ortadadır. Bunun yanında kararların bağlayıcılığı, devletleri bu mekanizmaları getiren sözleşmelere taraf olmada, taraf olsa dahi mekanizma ile iş birliğine girme konusunda çekimser kılabilir. Dolayısı ile kişilerin başvuracağı hem yargısal hem de yargısal olmayan mekanizmaların birlikte bulunması, hak ihlallerinin önlenmesi ve yaptırıma bağlanmasında daha işlevsel olacaktır.[263]

Nihai hedef, Sözleşme ile getirilen standartlara uyum durumunu tespit edip ilerlemeyi ölçmek ve gerekli değişiklikleri gerçekleştirmektir. Bu süreç öncelikle bilgi toplamakla başlar. Ancak insan haklarının birincil faillerinin devletler olduğu gerçeği karşısında bilginin sadece resmi kanallardan değil hükümet dışı organizasyonlar gibi farklı sivil kaynaklardan da toplanması gerekir. Elde edilen bilgi insan hakları standartlarına göre değerlendirilip durumun nasıl iyileştirilebileceğine ilişkin planlama yapılır.[264] Bu süreçte farklı ve güvenilir kaynaklardan bilgi toplama ve bilgi sağlayanların kimliğinin paylaşılmaması, uzmanların bağımsızlığı, tarafsızlığı ve yetkinliği de çok önemlidir. Süreç tavsiye ile bitmeyip bir döngü bittiğinde diğeri başlar ve ilk tavsiyede yer alan tespitler yeni döngüde denetlenir. Sürekli diyalog, sürekli izlendikleri düşüncesi ile kamu görevlilerini insan hakları ihlalleri konusunda daha dikkatli olmaya ve kendi görev alanlarındaki insan hakları ihlalleri hakkında farkındalık yaratmaya hizmet edebilir. Mekanizmaların yargısal

---

262 Feride Acar, "Önsözü", *GREVIO 1. Faaliyet Raporu* içinde, s.9, https://rm.coe.int/1st-general-report-on-grevio-s-activities/16809cd382, E.T.05.11.2022.

263 Gauthier, De Beco, "Introduction: The Role Of European Human Rights Monitoring Mechanism", *Human Rights Monitoring Mechanisms of the Council of Europe*, ed. Gauthier de Beco (Londra: Routledge, 2012) 1-17, s.4.

264 Beco, "Introduction," s.10.

olmayışı devletlerin iş birliğini teşvik edicidir.[265] Düzenli ve döngüsel denetim süreçleri, taraf devletlere sürekli olarak kendi uygulama ve mevzuatını gözden geçirerek eksikliklerini tespit etmelerine, insan haklarına ilişkin verilerin toplanıp değerlendirilmesine, ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çekerek farkındalık oluşturmaya, uluslararası düzeyde bilgi ve deneyim paylaşımı ile örnek alma ve ders çıkarmaya da yol açarak insan hakları standartlarını gerçekleştirme hedefine hizmet eder. [266]

2.2.1 GREVİO'nun oluşumu

66. maddede Sözleşmenin taraflarca uygulanmasını izleyecek olan uzmanlar grubunun nasıl ve kimlerden oluşacağı düzenlenmiştir. GREVIO üyelerinin taraf devletlerin aday gösterdiği vatandaşları arasından Taraflar Komitesince dört yıllık görev süresi için en fazla iki kez seçilebileceği ve seçimlerinde cinsiyet ve coğrafî bölge açısından dengeli bir dağılım ile farklı konularda uzmanlaşmış olmaları göz önünde tutulacağı düzenlenmiştir (m.66/2). GREVIO üyelerinin seçilme usullerinin AK Bakanlar Komitesi tarafından, taraflara danışıldıktan ve oybirliğiyle onayları alındıktan sonra belirleneceği düzenlemesinin (m.66/5) gereği olarak 19 Kasım 2014 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından "*Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-içi Şiddete Karşı Uzmanlar Grubu Üyelerinin Seçim Usulüne İlişkin Kurallar*" (Rules on the election procedure of the members of the Group of Experts on Action againist Violence against Woman and Domestic Violence) (Bundan sonra Seçim Prosedürü olarak anılacaktır) belirlenmiştir.[267] Dengeli dağılımı sağlayabilmek için taraf devletlerin en az 3 aday göstermeye gayret etmeleri önemlidir (Seçim prosedürü m.9). Adaylar, hukukçu (hâkim, savcı, avukat, kolluk görevlileri vb.), sağlık çalışanı (pratisyen hekim, psikiyatrist, ebe, hemşire vb.), psikologlar, sosyal hizmet uzmanları olabileceği gibi Sözleşmenin kapsadığı alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri olabilir. Taraf devletler, şeffaf ve rekabete açık bir

265 Beco, "Introduction," s.12.

266 Donnelly, *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, s.267.

267 Taraflar Komitesi tarafından belirlenen GREVIO üyelerinin Seçim Prosedürü Resolution CM/Res(2014)43,on rules on the election procedure of the members of the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO),Adopted by the Committee of Ministers on 19 November 2014, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/election-of-grevio-members#{%2211642406%22:[0]}, E.T. 12.10.2022.

ulusal seçim prosedürü ile en nitelikli adayı belirlemelidirler (Seçim prosedürü m.10).

GREVIO 'nun ilk oluşumunda 10 üyenin seçiminin Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden itibaren 1 yıl içinde, 5 üyenin ise 25. onay veya katılımdan sonra gerçekleşeceği düzenlenmiştir (m. 66/3). İlk on GREVIO üyesi 4 Mayıs 2015'te dört yıllık bir dönem için seçildi. İstanbul Sözleşmesi'nin Almanya tarafından 12 Ekim 2017'de onaylanması ile toplam onay sayısı 25'e yükseldiğinden Taraflar Komitesi 24 Mayıs 2018'deki 5. toplantısında beş ilave üye seçmiş ve dört yıllık görev süreleri 1 Eylül 2018'de başlamıştır.

GREVIO'ya seçilecek uzmanların nitelikleri ve seçilme kriterlerine 66/4. maddede yer verilmiştir. Uzmanlar yüksek ahlaki değerlere sahip; insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlara yönelik şiddet ve ev-içi şiddet veya mağdurlara yardımcı olma ve koruma konularında yetkin veya Sözleşme'nin kapsadığı alanda mesleki deneyimi olan kişiler arasından seçilmelidirler. Yetkinlik ve mesleki deneyim, ulusal düzeyde aday seçim süreçlerinin de merkezinde yer almalıdır. Bir taraf devletin birden fazla vatandaşı aynı anda GREVIO da bulunamaz (m.66/4 b). Üyeler temel hukuk sistemlerini ve KYTCTŞ ve ev-içi şiddet alanı ile ilgili kişi ve kurumları temsil etmelidirler (m.66/4-c, 4-d). Üyeler vatandaşı oldukları ya da kendilerini aday gösteren taraftan bağımsız ve tarafsız olarak kendi kişisel özellikleriyle görev yapacaklardır. Kendilerini aday gösteren devleti temsil etmezler. Hiçbir hükümetten, kuruluştan veya kişiden talimat almazlar (m.66/4e ve Seçim Prosedürü m.3). Üstlendikleri görevi etkili şekilde yerine getirebilecek zaman ve niteliğe sahip olmalıdırlar. GREVIO üyeliği toplantılar, rapor hazırlama, ülke ziyaretleri gibi zaman ayırmayı gerektiren etkinliklere katılımı gerektirir (m.66/4 e ve Seçim Prosedürü m.4). Üyelerin sahip olmaları gereken asgari niteliklerden bir diğeri Sözleşme metninde yer almayan ancak Seçim Prosedüründe yer verilen AK'nin resmi dillerinden en az birini diğer deyişle İngilizce ya da Fransızcayı iyi derecede bilmek, diğerinde ise en azından pasif dil becerisine (okuduğunu ve dinlediğini anlama) sahip olmaktır (Seçim Prosedürü m.4)

66/6. fıkrada GREVIO'nun kendi çalışma esaslarını kendisinin belirleyeceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin gereği olarak GREVİO 21-23 Eylül 2015 tarihindeki ilk toplantısında çalışma usullerini düzenlemiş (Rules of Procedure,

GREVIO/Inf(2015) RoP-amdt3)[268], 9. toplantısında (14-17 Şubat 2017), 12. toplantısında (9-13 Ekim 2017) ve son olarak da 13. toplantısında (20-23 Şubat 2018) bazı değişiklikler yapmıştır (Bundan böyle İç Tüzük olarak anılacaktır).

7. fıkrada GREVIO üyeleri ile ülke ziyaretlerinde eşlik edebilecek olan (m.68/9-14) diğer heyet üyelerinin Sözleşme ekinde düzenlenmiş ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanacakları düzenlenmiştir. Açıklayıcı raporda bu maddenin getiriliş amacı ülke ziyaret delegasyonundaki tüm üyelerin eşit koşul, ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanmalarını sağlamak olarak belirtilmiştir. Zira AK'nin Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklara İlişkin Genel Anlaşması (The General Agreement on Privileges and Immunities of the Council of Europe) sadece AK üyesi devletlere açıktır. Ülke ziyareti öngören diğer AK Sözleşmeleri ile ilgili olarak AK üyesi olmayan devletlerin ayrıca ikili anlaşmalar yapması gerekmektedir. İstanbul Sözleşmesi ise AK'ye üye olmayan devletlere de açık bir Sözleşmedir. Bu madde doğrudan Sözleşme metnine dahil edilerek ileride AK üyesi olmayan devletlerin İstanbul Sözleşmesi'ne katılımı gündeme geldiğinde ikili anlaşmalar yapılması süreci nedeniyle katılımın gecikmesi önlenmek istenmiştir.[269]

2.2.2 Raporlama usulü

İstanbul Sözleşmesi'nin getirmiş olduğu raporlama usulü oldukça detaylı şekilde düzenlenmiştir. İlk değerlendirme süreci[270] GREVİO tarafından hazırlanmış bir soru formunun[271] taraf devletlere gönderilmesi ile başlar. Taraf devletlerin de bu soru formunu esas alarak Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını sağlayacak yasama tedbirleri ve diğer tedbirler hakkında bir rapor hazırlayarak AK Genel Sekreterine sunması gerekir (m.68/1). Bundan maksat henüz başlangıçta taraf devletin Sözleşme kapsamı ile ilgili yasal durum ve uygulaması hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bu ilk rapor, ilgili tarafın temsilcileri ile birlikte incelenecektir (m.68/2). İç Tüzük'ün 29.

---

268 GREVIO İç Tüzüğü, Rules of Procedure GREVIO/Inf(2015)RoP-amdt3, https://rm.coe.int/grevio-inf-2015-rop-amdt-3-eng/16807932e7, E.T.12.10.2022.

269 Açıklayıcı Rapor, m.66, p 344.

270 GREVIO tarafından 2016-2023 yıllarını kapsayan değerlendirme prosedürüne ilişkin bir zaman çizelgesi hazırlanmıştır. Provisional timetable fort he first (baseline)evaluation procedure:2016-2023, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/timetable, E.T.13.10.2022.

271 Questionnaire on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Adopted by GREVIO on 11 March 2016, GREVIO/Inf(2016)1, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805c95b0, E.T.12.10.2022.

maddesinde 2018 yılında yapılan değişiklikten sonra ilgili Tarafın temsilcileri ile raporların değerlendirilmesi, bir değerlendirme ziyareti çerçevesinde gerçekleştirilebilir.[272] GREVIO İç Tüzüğün 29. maddesi gereği, taraflarca sunulan raporların hangi sırayla ele alınacağını belirlerken sunulma tarihi ve coğrafî denge kriterlerini göz önünde bulunduracaktır. İlk değerlendirme sürecinin 2016-2023 yılları arasında tamamlanması planlanmıştır. Bugüne kadar yayınlanan ilk değerlendirme raporları listelerine GREVIO'nun bugüne kadar yayımladığı üç Genel Faaliyet Raporu'ndan ulaşılabilir.

İlk değerlendirme raporundan sonraki değerlendirme faaliyetleri dönemler halinde yapılacak ve GREVIO'nun dönem başında değerlendirmeye esas alınacak maddeleri seçerek hazırladığı bir soru formunun taraflara gönderilmesi ile başlayacaktır (m.68/3). Temel değerlendirmeden sonra GREVIO tarafından yapılan müteakip raporlama süreçleri, tarafların Sözleşme'nin tamamına uygunluğunu incelemek yerine uyumunun belirli yönlerine odaklanacaktır. Bu yaklaşımın bazı avantajları olabilir. Öncelikle daha ayrıntılı bir şekilde analiz mümkün olacaktır. Bunun yanında BM insan hakları sözleşme organları için sorun olduğu gibi raporların incelenmesinde iş yükünün birikmesinin de önüne geçilmiş olur.[273] GREVİO raporlama usulünü hangi araçlarla yürüteceğini kendisi belirleyecektir. Bunun için tüm taraflara hitaben hazırlanmış bir soru formu kullanabilir. Taraflar bu soru formuna ve GREVIO'dan gelecek tüm bilgi taleplerine cevap vereceklerdir (m.68/4).

GREVIO taraf devletlerin Sözleşmeyi uygulamasına ilişkin ek bilgileri, ulusal insan hakları kurumları ve Sivil toplum kuruluşlarından (m.68/5), Sözleşmenin alanına giren bölgesel ve uluslararası insan hakları koruma organlarından (m.68/6) da edinebilir.[274] Sivil toplum kuruluşları ile etkili işbirliği kurma yükümlülüğü Sözleşme'nin 9. maddesinde öngörülmüştür. Bu STK'lara izleme sürecinde de önemli bir rol verilmiştir. İç Tüzüğün 35. maddesinde izleme sürecinde STK'larla işbirliği ve bilgi sağlamaya ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. STK'lar özellikle

---

272 GREVIO'nun 20-23 Şubat 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen 13. toplantısında yapılan İçtüzük değişikliğinden bu yana, devlet diyaloğu askıya alınmıştır. Devlet raporlarının devlet temsilcileriyle değerlendirilmesi artık değerlendirme ziyareti çerçevesinde yürütülüyor. Bkz.GREVIO 1. Genel Faaliyet Raporu, s.66.

273 Mc Quigg, *The Istanbul Convention*, s.116.

274 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, BM Kadına Yönelik Şiddet, bunun nedenleri ve sonuçları ile ilgili Özel Raportörü vb.

Sözleşme'nin pratik uygulamasına öncelik vermelidir. Sağlanan bilgiler hem kısa hem de kesin olmalıdır. STK'lar tarafından hazırlanan raporlar, mümkün olduğunca veri ve kanıtlarla da destelenmeli, uzmanlık alanlarındaki endişeleri yanında olumlu gelişmelerle ilgili görüşleri de içermelidir.[275] Bunun yanında Sözleşme'nin 11 maddesinde düzenlenen veri toplama ve GREVİO'ya teslim etme yükümlülüğü gereği taraflarca iletilen veri ve araştırmalar (m.68/7) ile AK İnsan Hakları Komiseri'nden, Parlamenterler Meclisinden ve AK'nin bu konuda özelleşmiş birimlerinden alabileceği Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin bilgileri de değerlendirecektir (m.68/8).

Bu yollarla elde edilecek bilgilerin yetersiz olması halinde ülke ziyaretleri de düzenleyebilir (m.68/9). GREVİO, çalışma usullerini belirlerken İç Tüzüğün 39/1. maddesinde, ilk temel değerlendirme prosedüründe zorunlu bir adım olarak yerinde ziyareti dahil etmiştir. Haziran 2015 ve Mayıs 2019 arasını kapsayan GREVİO 1. Faaliyet Raporuna göre bu dönemde ilk temel değerlendirme prosedürü dahilinde toplam 13 ülkeye değerlendirme ziyareti yapılmıştır.[276] Haziran 2019-Aralık 2020 dönemini kapsayan GREVİO 2. Faaliyet Raporu'na göre bu raporun kapsadığı dönemde 7 ülkeye [277], 2021 Ocak-Aralık dönemini kapsayan 3. Faaliyet Raporu'na göre ise bu süreçte 5 ülkeye değerlendirme ziyareti gerçekleştirilmiştir.[278] GREVIO'nun değerlendirme ziyaretleri Sözleşme'nin taraf devletçe uygulanmasına ilişkin gösterilen çaba, yaklaşım ve alınan önlemlere ilişkin doğrudan gözlem ve bilgi edinme olanağı sağlar. [279] GREVIO'nun, yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde tüm ilgili devlet temsilcileriyle görüşmesi ve sivil toplum temsilcileri, özellikle kadın hakları örgütleri ve uzman destek hizmeti sağlayıcıları[280] ile fikir alışverişinde bulunması uygulama hakkında daha kapsamlı bir değerlendirme yapmasına olanak tanır.

---

[275] The role of NGOs in the first (baseline) evaluation procedure of the implementation of the Istanbul Convention, p.4, https://rm.coe.int/ic-inf-2016-4-eng/pdfa/1680713637, E.T. 13.10.2022.

[276] Avusturya, Monako, Arnavutluk, Danimarka, Türkiye, Karadağ, Portekiz, İsveç, Finlandiya, Fransa, Sırbistan, Hollanda, İtalya, GREVIO 1. Genel Faaliyet Raporu, s.19.

[277] İspanya, Belçika, Slovenya, Andorra, Malta, Polonya ve San Marino, GREVIO 2. Genel Faaliyet Raporu, s.13, https://rm.coe.int/grevio-s-second-activity-report-2021/1680a2165c, E.T. 13.10.2022.

[278] Bosna-Hersek, Gürcistan, Almanya, Norveç ve Romanya, GREVIO 3. Genel Faaliyet Raporu, s.12, https://rm.coe.int/prems-055022-gbr-2574-rapportmultiannuelgrevio-texte-web-16x24/1680a6e183, E.T. 13.10.2022.

[279] GREVIO 3. Genel Faaliyet Raporu, s.13.

[280] Ev-içi şiddet sığınma evleri, danışmanlık hizmetleri, tecavüz kriz merkezleri, sığınmacı ve mültecilerin kabul edildiği tesisler ve benzeri.

GREVIO, 68.maddenin 4, 5, 6, 7, 8 ve 9. fıkralardaki kaynaklardan edinilen bulgular ve sonuçları gösteren bir taslak rapor hazırlayacaktır. GREVIO üyeleri kendilerini aday gösteren ülke uygulamasını değerlendiren raporu hazırlamak için raportör olarak atanamazlar.[281] Bu raporda, tespit edilen sorunları taraf devletin ne şekilde ele alması gerektiğine ilişkin GREVIO'nun önerileri ve tavsiyeleri de yer alacaktır. Taslak rapor GREVIO genel kurulunda tartışılıp onaylandıktan sonra taraf devlete yorumlarını almak için iletilecek ve taraf devletin kendisine verilen süre içinde sunacağı yorumları raporun kabulü sürecinde göz önünde bulundurulacaktır (m.68/10). Eldeki bulgular ve taraf devletin taslak rapor hakkındaki yorumları esas alınarak hazırladığı rapor ve Taraf devletin aldığı tedbirlere ilişkin vardığı sonuçlar nihai yorumlarını 1 ay içinde sunması için taraf devlete gönderilir. Bir aylık sürenin sonunda Rapor ve sonuçlar ile varsa tarafın nihai yorumları birlikte kamuoyuna açıklanır ve Taraflar Komitesine gönderilir. (m.68/11).[282] Taraflar Komitesi'nin rapor üzerinde değişiklik yapma yetkisi yoktur.[283] Taraflar Komitesi, Rapor ve sonuçlara dayanarak taraf devlete GREVIO'nun vardığı sonuçların uygulanması için alınması gereken tedbirlere ilişkin tavsiyelerde bulunabilir. Gerekli görürse taraf devletin uygulamalarını bildirmesi için süre belirleyebilir. Sözleşme'nin etkili uygulanmasını sağlamak için işbirliği de önerebilir. (m.68/12). Tavsiyelerinde genellikle GREVIO'nun acil eylem gerektirdiğini tespit ettiği alanlara odaklanmaktadır. Taraflar Komitesi, taraf devletten tavsiyelerin uygulanması için alınan önlemler hakkında standart bir raporlama formu kullanarak Komiteye geri bildirimde bulunmaları için üç yıllık bir süre verir.[284] Taraf devletler tarafından sağlanan bilgiler ile sivil toplum kuruluşları ve ulusal kurumlardan elde edilen ek bilgilere dayanarak, gerektiğinde iki yıllık bir süre içinde daha fazla önlem alınmasını talep eder.[285]

---

281 İç Tüzük, m.42.

282 İç Tüzük, m.44.

283 Açıklayıcı Rapor, m.68, p.356.

284 Taraflar Komitesi tarafından hazırlanmış standart form için bkz. Committee of the Parties Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Reporting form on the implementation of the recommendations addressed to state parties, https://rm.coe.int/denmark-reporting-form-on-the-implementation-of-recommendations-addres/1680a30d80, E.T. 13.10.2022.

285 The monitoring by the Committee of the Parties - adoption of recommendations and the supervision of their implementation, AK Resmi İnternet Sitesi, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/committee-of-the-parties, E.T.13.10.2022.

GREVIO, temel değerlendirme raporları aracılığıyla kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması ve faillerin kovuşturulması yükümlülüklerini yerine getirirken Sözleşmenin taraflarına özel olarak hazırlanmış rehberlik sağlar. Bu değerlendirme raporları, kaydedilen ilerlemeler ve tespit edilen eksiklikler hakkında detaylı analizleri kapsar. Umut verici uygulamaları tespit ederek diğer taraflara ilham verici örnekler gösterir.

Temel değerlendirme raporları ve üç genel faaliyet raporu yanında [286] Şubat 2022 de GREVIO'nun Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu (Mid‑term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports) yayınlanmıştır.[287] Bu rapor Aralık 2020 itibari ile yayınlan 17 temel değerlendirme raporu kapsamında ele alınan Sözleşme maddelerinin bir analizini içermektedir. Raporda Sözleşme'nin her bir maddesi için ortak zorluklar ile belirli taraflara özgü zorluklar ve umut verici uygulamalara yer verilir. Rapor, kapsamındaki 17 ülkenin Sözleşme'nin imzasından bu yana ne kadar ilerleme kaydettikleri yanında ortak ana zorlukların neyle ilgili olduğunu da ortaya koymaktadır.

2.2.3 Soruşturma prosedürü

Bu usulü uygulamanın diğer deyişle bir taraf devletten özel bir rapor talep etmenin koşulu acil müdahale gerektiren bir duruma ilişkin güvenilir verilere ulaşmaktır. İstanbul Sözleşmesi'nin 68 maddesinin 13. fıkrasında kadınlara yönelik, ciddi, geniş çaplı ve sürekli şiddet eylemleri ile ilgili güvenilir bilgi ulaşması halinde bu şiddet eylemlerini önlemek için GREVIO'ya olağan izleme prosedüründen farklı olarak bu konuda alınan tedbirlere ilişkin taraf devletten özel bir rapor sunulmasını talep etme yetkisi verilmiştir. Taraflardan gelen bilgiler ve kendisine ulaşan diğer güvenilir bilgileri göz önünde bulundurarak bir ya da daha fazla üyesini soruşturma yapmak üzere görevlendirebilir. Hiçbir GREVIO üyesi kendisini aday gösteren ülke hakkındaki soruşturmaya atanamaz (İç Tüzük m.48/2). Soruşturmayı yürütmekle

[286] Ülke raporları ve genel faaliyet raporları için bkz. https://hudoc.grevio.coe.int/eng#{%22GREVIODocumentType%22:[%22CR%22],%22sort%22:[%22GREVIODocumentID%20Ascending,GREVIOPublicationDate%20Descending%22]}, E.T.17.10.2022.

[287] GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, Şubat 2020, Mid-term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports, https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/11030-mid-term-horizontal-review-of-grevio-baseline-evaluation-reports.html, E.T.11.11.2022.

.

görevli GREVİO üyeleri STK'lar, ulusal insan hakları kurumları, diğer bölgesel ve uluslararası insan hakları koruma mekanizmaları, İstanbul Sözleşmesi'nin 10. Maddesi gereği kurulan koordinasyon kurumu, AK İnsan Hakları Komiseri, Parlamenterler Meclisi ve AK'nin ilgili uzman organlarının yanı sıra diğer uluslararası belgelere göre kurulmuş organlardan da bilgi alabilir. Soruşturmaya katkısı olacağı düşünülüyorsa duruşma dahi açılabilir. Soruşturmaya katkısı olacağı düşünülen herhangi bir kişi ya da kuruluş da duruşmaya davet edilebilir. Aksi kararlaştırılmadıkça bu duruşmalar gizli yapılmalıdır (İç Tüzük m. 50).

Soruşturma prosedürü kapsamında Taraf devletin rızası ile soruşturma kapsamındaki ülkeye ziyaret de gerçekleştirilebilir (m.68/14). İdari Sekreter, ziyaretin zamanlaması ve atanan GREVIO üyelerinin görevlerinin gereğini yerine getirebilmeleri için gereken kolaylıklara ilişkin GREVIO'nun istekleri hakkında ilgili Tarafı bilgilendirecektir. Ziyaret esnasında bir ya da daha fazla uzman GREVIO üyelerine eşlik edebilir. Bu uzmanların gidilecek ülkenin vatandaşı olmaması gerekir (İç Tüzük 49/3). Soruşturmadan elde edilen bilgiler aksi kararlaştırılmadıkça gizli tutulacaktır (İç Tüzük m. 49/4; 50/2).

GREVIO soruşturmanın bulgularını Genel Kurul'da inceledikten sonra kendi yorum ve tavsiyeleri ile birlikte taraf devlete, durumun gerektirmesi halinde Taraflar Komitesi ve AK Bakanlar Komitesi'ne de gönderecektir. Aksi kararlaştırılmadıkça soruşturma bulguları kamuoyuyla paylaşılacaktır (m.68/14; İç Tüzük m.51). GREVIO belirlediği bir süre sonunda taraf devleti, raporda yer alan bulgular tavsiyeler ve yorumlara ilişkin alınan tedbirlere ilişkin bilgilendirme yapmaya davet edebilir. Soruşturmayı yürüten ya da başka üyelerinden tarafların aldığı tedbirlere ilişkin bilgi toplamasını talep edebilir. Gerektiğinde ve taraf devletin onayı ile bu amaçla bir ziyaret gerçekleştirilebilir. Bu yolla toplanan bilgiler de Taraflar Komitesi ve Bakanlar Komitesine iletilecek ve aksi kararlaştırılmadıkça kamuoyu ile paylaşılacaktır (İç Tüzük m.52).

CEDAW Komitesi tarafından yapılan soruşturma prosedüründen farklı olarak İstanbul Sözleşmesi'ne taraf tüm devletler soruşturma prosedürüne dahildir ve bu düzenlemeye ilişkin çekince konulamaz. Soruşturma usulü, CEDAW Sözleşmesi ile değil 2000 yılında yürürlüğe giren CEDAW İhtiyari Protokol ile getirilmiş

olduğundan sadece Protokole taraf devletler dahildir.[288] Soruşturma kapsamında taraf devlete ziyaret gerçekleştirecek GREVIO üyeleri ve eşlik eden uzmanlar İstanbul Sözleşmesi'nin 66/7 maddesi uyarınca Sözleşme'nin ekinde belirtilen ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanacaklardır.

2.2.4 Genel tavsiyeler

İstanbul Sözleşmesi'nin 69. maddesinde GREVIO'nun Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin genel tavsiyeler belirleyebileceği düzenlenmiştir. Açıklayıcı raporda bu düzenlemenin CEDAW'ın 21/1. maddesinden esinlenildiği belirtilmiştir. Genel Tavsiyeler herhangi bir taraf ülke ile ilgili değildir. Hukuken bağlayıcı olmayıp taraf devletlere Sözleşme hükümlerinin ve terminolojinin doğru anlaşılıp etkili bir şekilde uygulanması için rehberlik görevi görürler. Denetim organlarının "*genel yorumlar*" veya "*genel tavsiyeler*" adı altında ilgili insan hakları sözleşmesinin hükümlerine getirdikleri yorumlar ve taraf devletlere tavsiyeleri, hukukî bağlayıcılığı olmayan esnek hukuk (soft law) düzenlemeleri olsa da[289] bu yolla bir tür içtihat geliştirmekte ve taraf devletlerin sözleşme hükümlerinin nasıl anlaşılacağı ve uygulanacağı konusunda yol gösterici ve belirleyici de olmaktadırlar.[290] Komitelerin "genel tavsiye" ya da "genel yorumlarının" taraf devletlerce uyulmasının hukukî zorunluluk olduğuna dair bir inançla (opinio juris) sürekli olarak uygulanması ile bir *uluslararası örf ve adet hukuku ilkesi* haline gelmesi de mümkündür.[291] Nitekim CEDAW Komitesi 2017 yılında çıkardığı Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 No'lu tavsiye kararının giriş bölümünde, 1992 yılında verdiği Kadınlara Yönelik Şiddet ile ilgili 19 No'lu Tavsiye Kararında ortaya konan "*kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir ayrımcılık biçimi olarak kadınların insan haklarını ihlal ettiğine"* ilişkin yorumun zaman içinde uluslararası teamül hukuku ilkesi haline geldiği belirtilmiştir. 35 Sayılı Tavsiye Kararının Giriş Bölümü 2 No'lu dipnotta, taraf olan ve olmayan devletlerin uygulamaları, uluslararası örgütlerin kararları ve eylem planları, insan

---

288 Mc Quigg, *The Istanbul Convention*, s.119.

289 Ertürk, *Sınır Tanımayan Şiddet*, s.73; Acar, *CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesi'ne,* 65.

290 Bihterin Vural Dinçkol ve Cansu Koç Başar, "Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Tavsiyelerinde Kadınların Hakları", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2, No. 1 (Haziran 2021): 1-15, s.7.

291 Bkz. uluslararası hukukta teamülün oluşmasına dair detaylı bilgi için, Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, Çev. Ed. İbrahim Kaya, Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018) s.51-66.

hakları belgeleri ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin kararları da dahil uluslararası insan hakları mahkemelerinin kararlarından verilen örneklerle bu görüş desteklenmiştir.

GREVIO bugüne kadar bir tavsiye kararı yayınlamıştır. GREVIO'nun Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Boyutuna İlişkin 1 no'lu Genel Tavsiye Kararı (GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women) 20 Ekim 2021'de kabul edilmiştir.[292] GREVIO, izleme faaliyetleri sırasında oldukça ciddi ve küresel boyutta bir sorun olmasına rağmen çevrimiçi ortamda uygulanan ve teknoloji tarafından kolaylaştırılan KYTCTŞ'nin bu boyutunun gerek politika belirlerken gerekse iç hukukta göz ardı edildiğini tespit etmiştir. Dijital alanda KYTCTŞ'nin kadınların fiziksel ve ruhsal bütünlükleri, iş yaşamları, sosyal yaşamları, eğitimleri gibi pek çok alan yanında çevrimiçi katılım hakları üzerinde de ciddi olumsuz etkileri vardır. Çevrimiçi ortamlarda maruz kaldıkları saldırı ve istismar birçok kadının çevrimiçi katılımdan çekilmesine ya da görüşlerini rahatlıkla ifade edememesine sebep olmaktadır.[293] GREVIO, kadınların hayatlarının her alanında maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet temelli şiddetin boyutlarının, teknoloji, özellikle çevrimiçi ve dijital ortamlarda kullanılan teknoloji ile arttığı ve kolaylaştığı, 2020'de başlayan Covid-19 pandemisinin bunu daha da güçlendirdiğini gözlemlemiştir.[294] KYTCTŞ'ye ilişkin ulusal, uluslararası ve Avrupa hukuk normlarının KYTCTŞ ve ev-içi şiddetin dijital boyutunu özel olarak ele almadığını gözlemleyen GREVIO, mevcut ve gelecekteki Taraf Devletlere, İstanbul Sözleşmesi'nin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetin dijital boyutuyla da ilgili olduğunu göstermek için Sözleşme'nin bir yorumunu sunmaya[295] ve bu konuda bir Genel Tavsiye hazırlanmasına 21. Genel Kurul toplantısında karar vermiştir. Bunun üzerine Genel Tavsiyenin geliştirilmesi sürecini yönetmek üzere bir çalışma grubu kurmuştur. Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Boyutuna İlişkin Genel Tavsiye Üzerine GREVIO Çalışma Grubu (GREVIO-GT-DD) tarafından hazırlanan taslak metin GREVIO'nun 23. Toplantısında 15 Şubat 2021 de kabul edildikten sonra AK komiteleri ve izleme organları ile Avrupa ve ulusal düzeyde örgütlü STK'lar, çatı

[292] GREVIO Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Boyutuna İlişkin 1 No'lu Genel Tavsiye Kararı,20 Ekim 2021, https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147, E.T. 14.10.2022.
[293] GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.13.
[294] GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.10.
[295] GREVIO 1. Genel tavsiye Kararı, p.18.

örgütler, bağımsız uzmanlar ve araştırmacılar gibi sivil toplum aktörlerinden görüş alınarak son şekli verilmiş ve son taslak 20 Ekim 2021'de kabul edilmiştir.

Bu Genel Tavsiye Kararı, KYTCTŞ'nin dijital boyutuyla ilgili temel terim ve kavramların tanımlarını ortaya koymak yanında bunlarla mücadele etmek için İstanbul Sözleşmesi'nin bütüncül yaklaşımına uygun olarak önleme, koruma, kovuşturma ve eşgüdümlü politikalar ile ilgili özel önlemler alınmasını önermektedir. KYTCTŞ ve ev-içi şiddetin dijital boyutunu önlemek ve bunlarla mücadele etmek için önemli bir yasal çerçeve sunan İstanbul Sözleşmesi yanında AK insan hakları koruma sistemi içerisinde başka bağlayıcı sözleşmeler ve bağlayıcı olamayan esnek hukuk belgelerinde de konuyla ilgili tamamlayıcı düzenlemeler mevcuttur.[296]

GREVIO'nun Tavsiye'de yer verdiği KYTCTŞ'nin dijital boyutuna ilişkin anlayışı**,** çevrimiçi gerçekleştirilen faaliyetler ve internette mevcut veriler ile teknoloji ve iletişim ekipmanlarının kullanımı ile kolaylaşan, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı eylemleri kapsar. Günlük yaşamda kullanılan mobil telefonlar, akıllı saatler, GPS'ler, navigasyon cihazları, hatta akıllı ev cihazları bile kadınları takip etmek, taciz etmek, gözetlemek ve kontrol etmek için

[296] GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.19.
Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi) (Convention on Cybercrime of the Council of Europe), https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention%3Fref%3Dhackernoon.com.
Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2019)1 Tavsiyesi (Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism), https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168093b26a
Avrupa Komisyonu'nun Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Politika Tavsiyesi (ECRI) (the General Policy Recommendation of the European Commission against Racism and Intolerance) https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01.
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Buturugă v. Romania Kararı, No. 56867/15, 11 Şubat 2020 (The case of Buturugă v. Romania by the European Court of Human Rights).
Avrupa Konseyi, Siber ayrımcılık ve çevrimiçi nefreti sona erdirmeye ilişkin Parlamenterler Meclisi Kararı, 2017, (Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution on ending cyberdiscrimination and online hate), http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en. asp?fileid=23456.
Avrupa Konseyi, Parlamenterler Meclisi'nin kamusal alanda kadınlara yönelik cinsel şiddet ve tacize son verilmesine ilişkin Kararı, 2017, (Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution on putting an end to sexual violence and harassment of women in public space, http://assembly.coe.int/ nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23977&lang=en.
Avrupa Konseyi Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2018-2023, (Council of Europe Gender Equality Strategy), https://rm.coe.int/prems-093618-gbr-gender-equality-strategy-2023-web-a5/16808b47e1.

kullanılabilmektedir.[297] GREVIO, dijital ortamda meydana gelen şiddet ile fiziki ortamda meydana gelen şiddetin sıklıkla bir arada bulunduğuna dikkat çeker. Dijital şiddet deneyimleri, fiziksel ve cinsel şiddet, takip ve tacizin bir uzantısı veya habercisi olabilir. GREVIO, KYTCTŞ'nin dijital boyutunun da toplumsal cinsiyet temelli olduğunu gözden kaçırmamak gerektiğini vurgular. Tıpkı çevrimdışı dünyada gerçekleşen kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddet gibi dijital ortamda da kadın erkek eşitsizliği, kadının daha aşağı görülmesi ve kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanır.[298]

Tavsiye Kararında pek çok bölgesel ya da uluslararası düzeyde gerçekleştirilmiş KYTCTŞ'nin dijital boyutuna ilişkin araştırmaya yer vererek ne kadar küresel ve ciddi bir sorun haline geldiği ortaya konmuştur.[299] GREVIO, KYTCTŞ'nin dijital boyutunun hem çevrimiçi şiddet eylemlerini hem de henüz geliştirilmemiş teknolojiler de dahil olmak üzere teknoloji aracılığıyla işlenenleri kapsayacak kadar kapsamlı olduğunu kabul eder.[300] GREVIO, teknolojideki gelişme ve dijitalleşmedeki artışla hem boyutlarının hem de sonuçlarının artacağına işaret etmektedir. Kimi durumlarda faillerin çokluğu ya da zararlı görüntü veya nefret içeriklerine geniş erişim olanağı ve bunların neredeyse kalıcı olması da dijital şiddet deneyimlerinin artmasına sebep olmaktadır.[301] Tavsiye ekinde dijital alanda en yaygın olarak kullanılan bazı terimlerin tanımlarının yanı sıra kadınlara yönelik dijital olarak uygulanan şiddetin en yaygın biçimlerini içeren bir sözlüğe yer vermiştir. GREVIO bu sözlüğü, KYTCTŞ'nin dijital boyutunun sürekli gelişen doğası nedeniyle yeni ortaya çıkabilecek terminoloji ve yeni şiddet biçimlerini dahil ederek güncelleyecektir.[302]

Tavsiye kararının 33. paragrafına göre aşağıdaki eylemler İstanbul Sözleşmesi'nin 3a maddesinde yer alan kadına yönelik şiddet tanımına dahildir:

> *"Rıza dışı görüntü veya video paylaşımı, tecavüz tehditleri de dahil olmak üzere zorlama ve tehditler, cinselleştirilmiş zorbalık ve diğer sindirme biçimleri, internette cinsel taciz, kimliğe bürünme, çevrimiçi takip veya*

297 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.23.
298 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.24.
299 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.26.
300 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.29.
301 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.30.
302 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.31.

nesnelerin İnterneti aracılığıyla takip, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik dijital yollarla işlenen psikolojik istismar ve ekonomik zararların tümü" [303]

GREVIO, Sözleşme'nin 5. maddesinin 2. paragrafında düzenlenen devletin özen yükümlülüğünün, dijital ifadeler ve teknolojinin yardımıyla veya teknoloji aracılığıyla işlenen şiddet de dahil olmak üzere, kadınlara yönelik tüm şiddet ifadelerini kapsadığını kabul eder.[304] Taraflar, KYTCTŞ'nin dijital boyutunu, bu tür şiddetin önlenmesine, mağdurların korunmasına ve desteklenmesine ve faillerin kovuşturulmasına yönelik kapsamlı yaklaşımlarının ayrılmaz bir parçası olarak ele almakla yükümlüdür. Ayrıca, çevrimiçi psikolojik şiddet, çevrimiçi veya dijital alanda işlenen takip ve çevrimiçi veya dijital yollarla cinsel taciz de Sözleşme'nin 33, 34 ve 40. maddelerine göre göre taraf devletlerin suç saymak zorunda olduğu eylemlerdendir.[305] GREVIO, çevrimiçi ve teknoloji aracılığıyla işlenen şiddetin ve istismarın toplumsal cinsiyet temelli doğasının gerektirdiği bütüncül yanıtın uygulanmasını sağlamak amacıyla, Taraf Devletlerin önleme, koruma, kovuşturma ve eşgüdümlü politikalar alanlarında Tavsiyenin 49-57. paragraflarında sıralanan önlemleri almasını önerir.

2.3 İstanbul Sözleşmesi'nin Uluslararası ve Ulusal Düzeyde Katkıları

İstanbul Sözleşmesi'nin hazırlanmasında kendinden önceki KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin evrensel ve bölgesel insan hakları sözleşmeler, tavsiye kararları, AİHM içtihatlarından ve evrensel insan hakları ilkelerinden yararlanıldığına, Giriş Bölümünde açıkça yer verilmiştir. İstanbul Sözleşmesi kendini önceleyen belge, bilgi ve deneyimlerin üzerine inşa edildiği gibi kendisi de gerek getirdiği yükümlülükler gerekse GREVIO'nun faaliyetleri ile KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin diğer izleme organlarının kararları üzerinde etkili olmuştur. Bunun en dikkat çekici örneği AİHM'nin KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin kararlarında AİHS'nin 2., 3., 8., ve 14. maddelerine kapsamında devletlerin pozitif yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin yorumlanmasında İstanbul Sözleşmesi hükümlerine Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31/3-c maddesi kapsamında "ilgili uluslararası hukuk kuralları" olarak atıfta bulunulmasıdır. GREVIO'nun taraf ülkelere ilişkin Temel Değerlendirme Raporlarına da AHİM kararlarında yer verilmesi yanında

303 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.33.
304 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.33.
305 GREVIO 1. Genel Tavsiye Kararı, p.36.

GREVIO AİHM'nde görülmekte olan bir davaya (Kurt vs. Avusturya)[306] üçüncü taraf olarak müdahil olmuş ve görüş bildirmiştir. AHİM bu kararında İstanbul Sözleşmesi'nin ilgili hükümleri ve Avusturya Temel Değerlendirme Raporu yanında GREVIO'nun 3. taraf görüşlerine de yer vermiştir.

İstanbul Sözleşmesi sadece AK insan hakları sistemi içindeki izleme mekanizmalarının değil BM insan hakları sistemi içinde KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadele için etkili bir mekanizma olan CEDAW Komitesi'nin faaliyetleri üzerinde de etkili olmuştur. CEDAW doğrudan KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin düzenlemeler barındıran bir sözleşme olmasa da Komite, 1989'da kadına yönelik şiddetle ilgili 12 No'lu Genel Tavsiye Kararı'nı kabul ederek Sözleşme'nin 2, 5, 11, 12 ve 16. maddeleri gereği taraf devletlerin kadınları şiddetten korumakla yükümlü kıldığını açıklamıştır. Daha sonra 12 No'lu Genel Tavsiye Kararı, kadına yönelik şiddet konusunda daha detaylı düzenlemeler içeren 1992 tarihli 19 No'lu Genel Tavsiye Kararı ile değiştirildi. Bu tavsiye kararında CEDAW Komitesi, 1. maddede yapılan ayrımcılık tanımının toplumsal cinsiyete dayalı, yani bir kadına kadın olduğu için yöneltilen veya orantısız bir şekilde kadınları etkileyen şiddeti içerdiğini ortaya koydu. Bu tavsiye kararı KYTCTŞ'i bir ayrımcılık biçimi olarak tanımlamasının yanında devletlerin bireyler tarafından gerçekleştirilen KYTCTŞ eylemlerini önlemek ve cezalandırmak için gerekli özeni gösterme yükümlülüğünü de ortaya koymuştur. Bu noktada İstanbul Sözleşmesi'nde, KYTCTŞ'in hem CEDAW 19 No'lu Tavsiye kararında olduğu gibi bir ayrımcılık biçimi hem de daha ileri giderek bir insan hakları ihlali olarak açık ve yasal olarak bağlayıcı bir tanımının yapıldığı görülmektedir.

İstanbul Sözleşmesi ayrıca devletin özen yükümlülüğünü de açıkça ve bağlayıcı şekilde 5/2. maddesinde düzenlemiştir. İstanbul Sözleşmesi'nden sonra CEDAW Komitesi 2017 yılında kadına yönelik şiddetle ilgili Genel Tavsiye 19'u güncelleyen 35 No'lu Genel Tavsiye Kararı'nı yayınladı. Bu Genel Tavsiye Kararı hazırlanırken 19 No'lu Tavsiye Kararı ve CEDAW Komitesi'nin izleme faaliyetlerinden edindiği zengin bilgi birikimi ve deneyim yanında AİHM

[306] Kurt vs. Avusturya (B. No: 62903/15, 15.06.2021)

içtihatlarından ve İstanbul Sözleşmesi'nden de yararlanılmıştır.[307] CEDAW Komitesi 35 No'lu Genel Tavsiye Kararı, devletlerin KYTCTŞ'nin önlenmesi, koruma ve yasaklama emirleri, faillerin kovuşturulması, tıbbi, psikososyal ve danışmanlık, eğitim, barınma, çocuk bakımı, eğitim, istihdam gibi hizmetlerin sağlanması ve verilerin derlenmesi ve koordinasyonu konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmede kapsamlı bir rehberlik sağlar. Devletin "*Devlet dışı aktörlerin KYTCTŞ eylemlerini veya ihmallerini önlemek, soruşturmak, kovuşturmak, cezalandırmak ve tazminat sağlamak için tüm uygun önlemleri almasını*" gerektiren özen yükümlülüğünü tanımlar. Devletlerin önleme yükümlülüğü özellikle önemlidir. CEDAW 35 No'lu Tavsiye Kararı 24. paragrafında "*yetkililerin KYTCTŞ riskinin farkında olduğu veya olması gerektiği durumlarda kadına yönelik şiddeti önlemek için gerekli tedbirleri alması gerektiği*" düzenlenmiştir. [308]

İstanbul Sözleşmesi ile gerek AK insan hakları koruma sistemi içindeki AİHM içtihatları gerekse BM insan hakları koruma sistemi içindeki CEDAW Komitesi kararları arasında karşılıklı etkileşim olduğu şüphesizdir. Biz çalışmamızda İstanbul Sözleşmesi'nin AİHM'nin KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin kararları üzerindeki etkisini ele alacağız. AİHM AK üyesi tüm devletler tarafından yargı yetkisi kabul edilmiş bir mahkeme olup içtihatları, AK üyesi olup da İstanbul Sözleşmesini imzalamayan ya da onaylamayan AK üyesi Devletleri dahi İstanbul Sözleşmesi hükümlerini uygulamaya zorlamada oldukça etkili olacaktır. Türkiye her ne kadar İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmiş olsa da hala AİHS ve CEDAW'a taraftır ve hem AİHM'nin hem de CEDAW Komitesi'nin bireysel başvuru yetkisini tanımış olduğundan dolaylı olarak KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede İstanbul Sözleşmesi hükümlerini önemli ölçüde uygulamak yükümlülüğünde olduğunu düşünmekteyiz.

İstanbul Sözleşmesi gerek yukarıda açıkladığımız AİHM ve CEDAW Komitesi kararları yoluyla gerekse GREVIO'nın izleme faaliyetleri yoluyla taraf

---

307 Christine Chinkin ve Keina Yoshida, "The CEDAW Committee: Global Leader in Tackling Violence against Women and Girls," European Human Rights Law Review.4, (2020):347- 358, s.2,3, http://eprints.lse.ac.uk/106594/1/CEDAWEHRLR23June.pdf, E.T.27.11.2022; CEDAW launches General Recommendation No.35 on gender-based violence against women: Cedaw's general recommendation 35 was inspired by the Istanbul Convention, 17.11.2017, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/cedaw-launches-general-recommendation Newsroom -35-on-gender-based-violence-against-women, E.T.27.11.2022.

308 Chinkin, ve Yoshida, "The CEDAW Committee," s.14.

devletlerin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle ilgili yasal düzenlemeler, politikalar ve uygulamalarında olumlu etki yaratmaktadır. Taraf devletler, İstanbul Sözleşmesi'nin gereklerini insan hakları ve demokrasi kültürlerinin gereği olarak içtenlikle yerine getirebilecekleri gibi AİHM ve CEDAW Komitesi kararlarının, GREVIO'nun izleme faaliyetlerinin, diğer sözleşme içi/dışı izleme mekanizmalarının ve uluslararası ve ulusal kamuoyunun yarattığı demokratik ve siyasi baskının sonucunda da yerine getirebilirler. GREVIO'nun temel değerlendirme raporlarında, tarafların Sözleşmeden kaynaklı yükümlülüklerine ilişkin eksiklikler ya da zorluklar yanında iyi uygulamalara da yer vererek hem gerçekleştiren ülkeyi devamı hatta daha iyisi için teşvik etmek hem de diğer tarafları bu iyi uygulama örneklerinden haberdar ederek iyi uygulamanın yayılmasını sağlamak açısından önemlidir.

GREVIO, 2020 yılında temel değerlendirme süreci tamamlanmış olan 17 ülkenin temel değerlendirme sürecinde tespit edilen ortak zorluklar, bazı ülkelere özgü zorluklar ve her bir ülkenin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede umut verici olarak nitelendirdiği bazı yasal düzenleme, politika ve uygulamalarına, yayınladığı Dönem ortası Yatay İnceleme Raporu'nda yer vermiştir. Bu yolla hem rehberlik sağlamak hem de İstanbul Sözleşmesi'nin taraf devletlerde KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede yarattığı ivmeyi göstermek istemiştir. Biz de çalışmamızda GREVIO'nun Dönem ortası Yatay İnceleme Raporu'nda umut verici uygulamalar olarak nitelendirilen iyi uygulamalardan İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanması ya da onaylanmasını müteakip gerçekleştirilenleri seçerek ilgili ülke için yayınlanan Temel Değerlendirme Raporu ve Ülke Raporu'ndan da yararlanarak ele aldık.

2.3.1 İstanbul Sözleşmesi'nin diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerinin izleme organlarının kararları üzerindeki etkisi: AİHM kararları örneği

Çalışmamızın Birinci Bölümünde yer verdiğimiz insan hakları anlayışı ve hukukundaki dönüşüm ile negatif yükümlülük anlayışının yanında pozitif yükümlülük anlayışının da ortaya çıkışının izleri en açık şekilde AİHM'nin içtihatlarında görülür. Pozitif yükümlülükler devletlerin pozitif müdahalesini, negatif yükümlülükler ise müdahaleden imtina etmesini gerektirir. Pozitif yükümlülükler, AİHM içtihatlarında AİHS ile güvence altına alınan hakların bireyler tarafından etkili bir şekilde kullanılmasını garanti altına almak amacıyla başvurulan bir

kavramdır.[309] Ulusal makamlar, alacakları makul ve uygun tedbirler ile bireylerin Sözleşme kapsamındaki haklarını korumalıdırlar. Pozitif yükümlülükler, devletin yargı yetkisinde bulunan kişileri koruma görevinden kaynaklanır. Bir bireyin AİHS'nin bir hükmünü ihlal etmiş olması kendi başına devletin sorumluluğunu doğurmaz. Ancak bireylerin AİHS kapsamındaki haklarının ihlal edilmesini önleyememesi ya da devletin faillerin cezalandırılmasını sağlamamış olmasından dolayı devletin AİHM tarafından sorumlu tutulması sonucunu doğurur. Sözleşmenin kapsamının bireyler arasındaki özel ilişkileri kapsayacak şekilde genişletilmesine "yatay etki" adı verilmektedir.[310] Saygı gösterme negatif bir yükümlülük olarak kabul edilirken koruma ve yerine getirme ise pozitif yükümlülükler olarak kabul edilir.

Devletin, bireyleri diğerleri ile olan ilişkilerinde koruma görevi Mahkeme tarafından ilk olarak Osman vs. Birleşik Krallık kararında (B. No:87/1997/871/1083, 28.10.1998) ortaya konulmuştur.[311] AİHM, bu kararında AİHS 2. maddesinin bazı belirli hallerde yaşam hakkını üçüncü kişilerin tehditlerine karşı korumak için önleyici operasyonel tedbirler alma yükümlülüğünü kapsadığını ifade etmiştir. AİHM tarafından kabul edilen bu yükümlülüğün varlığının tespitine dair kriterler yaşam hakkına yönelik bir tehdit olması, tehdidin gerçek olması, tehdidin yakın olması, tehdidin belli bir (ya da bir grup) insana yönelmiş olması ile devletin tehditten haberdar olması ya da vakanın şartları çerçevesinde devletin tehditten haberdar olmasının beklenebilir olmasıdır.[312] AİHM tarafından yaşamın devlet dışı aktörlerin ihlallerine karşı korunması pozitif yükümlülüğünün var olup olmadığını tespit için geliştirilen bu kriterler Osman testi olarak anılmakta ve yaygın olarak kullanılagelmektedir.

Üçüncü kişilerin ihlallerine karşı koruma yükümlülüğü en dikkat çekici şekilde KYTCTŞ vakalarında karşımıza çıkmaktadır. AİHS, genel bir insan hakları

---

309 Jean-François Akandji-Kombe, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap,* Çeviren Özgür Heval Çınar ve Abdulcelil Kaya (Belçika: Avrupa Konseyi,2008) s.6, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019112811poizitif_yukumluluk.pdf, E.T.18.11.2022.

310 Akandji-Kombe, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler,* s.15.

311 Akandji-Kombe, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler,* s.26.

312 Osman vs. Birleşik Krallık, p. 116; Franz Christian Ebert ve Romina I Sijniensky, "Preventing Violations of the Right to Life in the European and the Inter-American Human Rights Systems: From the Osman Test to a Coherent Doctrine on Risk Prevention?", Human Rights Law Review *1*5, 2(2015):343–368, s.347.

sözleşmesi olup, özel olarak KYTCTŞ veya ev-içi şiddete odaklanmış bir sözleşme değildir. Buna rağmen AİHM, içtihatlarında AİHS hükümlerini KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadele için etkili bir şekilde yorumlamaya gayret etmiştir.

1979 yılında Airey vs. İrlanda Kararı'nda (B. No:6289/73, 9.10.1979) AİHM, kendisine şiddet uygulayan ve saldırıdan sabıkası olan eşinden ayrılmak isteyen kadına adli yardım sağlamayan İrlanda aleyhine AİHS kapsamındaki hakları güvence altına alma yükümlülüğü, devleti yalnızca özel hayata veya aile hayatına müdahaleden kaçınmasını (madde 8) değil, aynı zamanda pozitif önlem almasını da gerektirdiği gerekçesi ile ihlal kararı vermiştir.[313] Airey davası ile AİHM, savunmasız durumdaki bir mağdura pratik (sadece teoride ya da sözde değil) koruma sağlamak için ev-içi şiddet mağdurunun, boşanma veya ayrılık işlemleri yoluyla şiddet ortamından kaçmasına izin veren yargı yollarının erişilebilir ve etkili olması gerektiğine hükmetmiştir.[314]

Airey vs. İrlanda Kararı'ndan sonra İstanbul Sözleşmesi imzalanıncaya kadar da AİHM, KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle ilgili başvurularla ilgili pek çok ihlal kararı vermiştir.[315] Bunların en önemlilerinden biri Opuz vs. Türkiye (B.No: 33401/02, 9.06.2009) kararıdır. Bu karar, AİHM tarafından KYTCTŞ'nin AİHS kapsamında bir ayrımcılık biçimi olarak kabul edildiği ilk karar olup İstanbul Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesinin tetikleyicilerinden biridir. Türkiye aleyhine kadınları ev-içi şiddetten koruma yükümlülüğünü yerine getirmediğinden dolayı AİHS'nin 2., 3. maddeleri ile 2. ve 3. maddeleriyle birlikte 14. maddesini ihlal ettiğine karar verildi. Dosya kapsamından yerel makamların, fail tarafından gerçekleştirebilecek ölümcül bir saldırıyı tahmin edebilecekleri sonucuna ulaşan (p.136) AİHM yetkililerin, başvuranın annesinin öldürülmesini engellemek için ne derece tedbir aldığını incelemiştir. AİHM inceleme sonunda şikâyetten vazgeçme nedeniyle cezai

313 Christine Chinkin, "Case Law Of The European Court Of Human Rights On Violence Against Women," CAHVIO (2009) 10, s.3, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000001680593fc4, E.T.09.11.2022.

314 Shazia Choudhry, *Women's Access to Justice: A Guide for Legal Practitioners*, produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe, 2018, s.10, https://rm.coe.int/factsheet-womens-access-to-justice/16808ff44e, E.T.09.11.2022.

315 X ve Y vs. Hollanda (1985), M.C. vs. Bulgaristan (2003), Kontrova vs. Slovekya (2007), Bevacqua ve S. vs. Bulgaristan (2008), Branko Tomasic ve Diğerleri vs. Hırvatistan (2009), Opuz vs. Türkiye (2009), E.S. ve Diğerleri vs. Slovekya (2009), Sandra Jankovic vs. Hırvatistan (2009), N. vs. İsveç (2010), A. vs. Hırvatistan (2010), Haiduova vs. Slovakya (2010), Rantsev vs. Kıbrıs ve Rusya (2010), Ebçin vs. Türkiye (2011).

işlemelere devam etmeyerek ve konuyu özel mesele diğer bir deyişle ev-içi bir sorun olarak görerek devletin, "her türlü ev-içi şiddeti cezalandıran ve mağdurlara yeterli güvence sağlayan bir sistem geliştirmek ve bu sistemi etkin bir biçimde uygulamak şeklindeki pozitif yükümlülüğünü" yerine getirmediğini tespit etmiştir (p.145). AİHM, CEDAW Komitesi Fatma Yıldırım vs. Avusturya (C. No:6/2005, 06.08.2007) ve A.T. vs. Macaristan (C. No: 002/2003, 26.01.2005) kararlarına atıfta bulunarak ev-içi şiddet vakalarında, faillerin haklarının, mağdurların yaşama ve bedensel ve ruhsal bütünlük haklarından daha üstün olamayacağını vurgulamıştır (p.147). Yerel makamların, gerekli gayreti göstermedikleri kanısına varan AİHM, AİHS'nin 2. maddesi kapsamında, başvuranın annesinin yaşama hakkını korumaya dair pozitif yükümlülüklerini yerine getiremediği sonucuna ulaşmıştır (p.149). AİHS'nin 2. maddesinin ilk fıkrasında yer alan pozitif yükümlülüğün, etkili ve bağımsız bir yargı sisteminin kurulmasını gerektirdiği de hatırlatılarak (p.150) Türk ceza hukuku sisteminin, failin işlediği kanunsuz eylemlerin etkili bir biçimde önlenmesini sağlayacak yeterli caydırıcı etkiye sahip olmadığı kanısına varmış ve 2. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiştir. Bunun yanında başvuranın fiziksel bütünlüğünün eşi tarafından ciddi biçimde ihlal edilmesine rağmen devlet yetkililerince caydırıcı koruma önlemlerinin alınmamış olmasından dolayı AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. AİHM 14. madde konusunda CEDAW 1. maddedeki ayrımcılık tanımına, CEDAW Komitesi 19 no'lu Tavsiye Kararında kadınlara yönelik şiddeti kadınlara yönelik ayrımcılığın bir şekli olarak tanımlamasına, B. M. İnsan Hakları Komisyonu 2003/45 sayılı kararına, Belém do Pará Sözleşmesi'nin kadınların ayrımcılığın her türünden kurtulma haklarını şiddet görmeme haklarını kapsayacak şekilde tanımlamasına ve Amerikalararası İnsan Hakları Komisyonu'nun kadınlara yönelik şiddet tanımına atıfta bulunarak, devletin kadınları ev-içi şiddete karşı korumamasının, kanun önünde eşitlik haklarının ihlaline neden olduğu sonucuna varmıştır (p. 186-191). Türkiye'de kasıtlı olmasa dahi mevcut genel ve ayrımcı adli pasifliğin daha çok kadınları etkilediği tespiti ile AİHM, başvuran ve annesinin maruz kaldıkları sıkıntıların kadınlara yönelik bir ayrımcılık türü olan cinsiyete dayalı şiddet olarak kabul edilebileceği (p.200) dolayısıyla 2. ve 3. maddeleri ile birlikte 14. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (p. 202).

AİHM, Sözleşme'nin dinamizmini ve etkinliğini AİHS'ni diğer uluslararası insan hakları belgeleri ve içtihatları ışığında yorumlayarak sürdürmektedir.[316] AİHM, AİHS'nin yaşayan bir belge olduğu ve günümüz koşullarına göre yorumlanması gerektiği içtihadı ilk kez 1978 yılında Tyrer vs. Birleşik Krallık kararında (B. No:5856/72, 25.04.1978) ortaya çıkmıştır.[317] AİHM, Opuz vs. Türkiye kararı ile toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve kadına yönelik şiddet arasındaki bağlantıyı kurarken AİHS'ni CEDAW ve CEDAW Komitesi 19 nolu Tavsiye Kararı ışığında yorumlamıştır.[318] AİHM'nin bu yorumu 14. madde kapsamındaki davalar ve ev-içi şiddetle ilgili kararlarında artışa yol açmıştır. Opuz vs. Türkiye kararından sonra kadınlara yönelik şiddetle ilgili davalarda AK insan hakları organlarının kararlarını da dikkate almaya başlamıştır. Örneğin diğer bir önemli karar olan Eremia ve Diğerleri vs. Moldova Cumhuriyeti kararında (B. No:3564/11, 28.05.2013) AK Bakanlar Komitesi'nin 30 Nisan 2002 tarihli Rec (2002) 5 sayılı Tavsiye Kararını, ilgili uluslararası hukuk olarak değerlendirmiştir.[319]

İstanbul Sözleşmesi'ne kadar Avrupa'da KYTCTŞ vakalarını yasal olarak bağlayıcı bir temelde ele alan AİHM, AİHS'de düzenlenen hakların kapsamını diğer bölgesel ve uluslararası yasal gelişmeleri göz önünde bulundurarak yorumlamaktadır. AİHM, İstanbul Sözleşmesi'nin kabul edilmesinden bu yana, ev-içi şiddet ve KYTCTŞ vakalarında devlet sorumluluklarını İstanbul Sözleşmesi kılavuzluğunda belirlemektedir.[320] AİHM, KYTCTŞ vakaları ile ilgili kararlar verirken AİHS hükümlerini, özellikle de 2, 3, 8 ve 14. maddelerini (yaşam hakkı; işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı; özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı; ayrımcılığa uğramama hakkı) yorumlarken İstanbul Sözleşmesi'nden

316 Ebru Demir, "The European Court of Human Rights' Engagement with International Human Rights Instruments: Looking at the Cases of Domestic Violence." The Age of Human Rights Journal.17 (2021):79–96, s.79.

317 George Letsas, "The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and Legitimacy", *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National European and Global Context* içinde, ed. Andreas Follesdal, Birgit Peters ve Gir Ulfstein (Cambridge: Cambridge University Press, 2013)106–141, s.109.

318 Demir, "The European Court of Human Rights' Engagement," s.80.

319 Demir, "The European Court of Human Rights' Engagement," s.87.

320 Gizem Güney, "The Group of Experts under the Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence and the ECtHR: Complementary or Contradictory Tools?," Blog of European Journal of İnternational Law, 31.03.2020, https://www.ejiltalk.org/the-group-of-experts-under-the-istanbul-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-and-the-ecthr-complementary-or-contradictory-tools/, E.T.05.11.2022.

yararlanmaktadır.[321] AİHM, aşağıda yer verdiğimiz onlarca kararında diğerleri yanında İstanbul Sözleşmesi hükümlerini de ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak kabul etmekte, Kurt vs. Avusturya (B.No. 62903/15, 62903/15, 15.06.20121), J.L. vs. İtalya (B No: 5671/16, 27.06.2021) ve Tërshana vs. Arnavutluk (B. No: 48756/14, 04.08.2020) gibi bazı kararlarında GREVIO temel değerlendirme raporlarına da atıfta bulunmaktadır.

Ancak AİHM'nin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle ilgili ele aldığımız kararlarında, devletlerin pozitif yükümlülüklerini yerine getirilip getirmediğini incelerken ceza adalet sistemlerinin bu şiddet vakalarına müdahale etmede yeterli standartta olup olmadığını ele aldığını oysa taraf devletlere mağdurlara sosyal destek sağlanması veya halkta farkındalık yaratılması gibi yükümlülükler yüklemediğini görüyoruz.[322] Oysa İstanbul Sözleşmesi'nin bu şiddet eylemleri ile mücadele için bütüncül ve çok boyutlu bir yaklaşımla taraf devletleri yükümlü tuttuğunu çalışmada detaylıca ele alındı.

Çalışmanın bu bölümünde İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra AİHM önüne gelen KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin davalarda İstanbul Sözleşmesi'ni ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak atıfta bulunduğu ve özellikle de 2, 3, 8 ve 14. maddelerine (yaşam hakkı; işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı; özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı; ayrımcılığa uğramama hakkı) ilişkin devlet sorumluluklarını yorumlarken İstanbul Sözleşmesi'nden yararlandığı kararları kronolojik sırayla ele alınacaktır.

Valiuliene vs. Litvanya (B.No: 33234/07, 26.03.2013)

Başvuru 2007 yılında yapılmış olup, karar tarihi olan 26 Mart 2013'de henüz sadece üç taraf devlet tarafından onaylanmış ve henüz yürürlüğe girmemiş hatta Litvanya tarafından o tarihte imzalanmamış dahi olan İstanbul Sözleşmesi'nin AİHM tarafından ilgili uluslararası hukuk olarak kabul edildiği bir karardır.[323] McQuigg, İstanbul Sözleşmesi'nin AK tarafından kabul edilmiş olmasının AİHM'nin bu

321 GREVIO 3. Genel Faaliyet Raporu, s.62.
322 McQuigg, *The İstanbul Convention*, s.137
323 Demir, "The European Court of Human Rights' Engagement,", s.89.

davadaki yaklaşımını etkilemiş olmasının muhtemel olduğunu ileri sürmektedir.[324] Nitekim bundan sonra da pek çok kararında İstanbul Sözleşmesi'ni ilgili uluslararası hukuk olarak kabul etmeye devam etmiştir. [325]

AİHM bu kararda özel kişiler tarafından uygulanan kötü muamelelerde dahil AİHS 3. madde kapsamında pozitif yükümlülüğünün, bireylerin işkenceye veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulmamalarını sağlamak için tasarlanmış tedbirler almak olduğunu tekrarlamış (p.74) ve bu kapsamda suçları caydırmak, önlemek, bastırmak ve cezalandırmak için kolluk kuvvetleri tarafından desteklenen etkili ceza hukuku hükümleri koyması ve cezai kovuşturmanın mutlaka belirli bir yaptırıma yol açması (p.75) gerektiğini vurgulamıştır. Bu davada AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar verilmiştir.

Bu karardaki muhalefet şerhinde Yargıç De Albuquerque, ev-içi şiddet sorununun yaygın olduğu toplumlarda Osman Testinden daha sıkı bir pozitif yükümlülük standardının gerekli olduğunu ileri sürerek testi şu şekilde formüle etmiştir:

> "*Bir Devlet, nüfusunun bir bölümünün, örneğin kadınlar gibi, tekrarlanan şiddete maruz kaldığını biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa ve mevcut (ancak henüz yakın olmayan) bir riskle karşı karşıya kaldıklarında o insan grubunun üyelerinin başına gelebilecek zararı engelleyemiyorsa, Devlet, ortaya çıkan insan hakları ihlallerinden ihmal nedeniyle sorumlu bulunabilir."*

Y. vs. Slovenya (B.No: 41107/10, 28.05.2015)

Başvuru tarihi olan 17 Temmuz 2010'da henüz İstanbul Sözleşmesi imzalanmamıştır. Slovenya Sözleşmeyi 8 Eylül 2011 tarihinde imzalamış, karar tarihi olan 28 Mayıs 2015 tarihinde henüz onaylamamıştır. Kararda İstanbul Sözleşmesi'nin 49, 54 ve 56. maddelerine ilgili uluslararası hukuk olarak yer verilmiştir (p.72). Kararın 104. paragrafında AİHM, İstanbul Sözleşmesi'nin

---

[324] Ronagh J.A McQuigg, "The European Court of Human Rights and domestic violence: Valiuliene v. Lithuania", *The International Journal of Human Rights* 18, 7-8 (2014): 756-773, s.769, http://dx.doi.org/10.1080/13642987.2014.930820, E.T.05.11.2022.

[325] Some judgements from the European Court of Human Rights referring to the Istanbul Convention, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/core-resources, 27.11.2022.

mağdurların hak ve çıkarlarını korumak için gerekli yasal ve diğer önlemleri almasını gerektirdiğini hatırlatarak bu önlemlere örnek olarak mağdurun sindirme ve tekrarlanan mağduriyetten korunması, dinlenilmesi, görüşlerinin, ihtiyaçlarının ve endişelerinin sunulması ve usulüne uygun olarak dikkate alınması ve yürürlükteki iç hukuk tarafından izin verildiği taktirde mağdurların faillerin yokluğunda ifade vermelerinin sağlanması sayılmıştır. Devletin cinsel istismar vakalarını soruşturma ve kovuşturma pozitif yükümlülüğü ile maruz kaldığı cinsel istismara ilişkin ceza yargılamasında başvuranın kişisel bütünlüğünün korunması yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğini değerlendiren AİHM Devletin, AİHS'nin 3. maddesi kapsamındaki usule ilişkin yükümlülüklerini ihlal ettiği (p.100) ve sanığın AİHS 6. maddesi ile korunan savunma hakları ile başvuranın 8. madde ile korunan hakları ve çıkarları arasında dengeyi sağlamak için gerekli korumayı sağlamadığından AİHS'nin 8. maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır (p.115, 116).

Civek vs. Türkiye (B.No: 55354/11, 23.02.2016)

Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Başvuru 5 Temmuz 2011'de yapılmıştır. Kararda İstanbul Sözleşmesi'nin 14 Mart 2012'de Türkiye tarafından onaylandığı vurgulanarak ilgili iç hukuk kuralı olarak yer verilmiştir (p.32). Mahkeme, somut olayın koşullarında, yetkililerin, Selma Civek'in yaşamı için gerçek ve yakın olan bir riskin gerçekleşmesini önlemek amacıyla makul olarak alabilecekleri tedbirleri almadıkları sonucuna vararak Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM Opuz davasından farklı olarak Ağır Ceza Mahkemesi'nin, takdiri indirim ve tahrik indirimi uygulamadığı ve katilin, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edildiğini dolayısıyla yetkililerin pasiflik içinde olmadığı gerekçesi ile 2. madde ile birlikte 14. maddeye dayalı şikâyet hakkında ayrı olarak karar verilmesine gerek olmadığına karar vermiştir (p.69).

M.G.C vs. Romanya (B.No: 61495/11, 15.03.2016)

Başvuru tarihi 21 Eylül 2011 olup İstanbul Sözleşmesi, Romanya tarafından 27 Haziran 2014 tarihinde imzalanmış, ancak karar tarihi olan 15 Mart 2016'da

henüz onaylanmamıştır. Karar'da Sözleşme'nin 36, 49, 54 ve 56. maddelerine ilgili uluslararası hukuk kuralı olarak yer verilmiştir (p.40).

AİHM, 3.ve 8. maddeler kapsamındaki tecavüzü etkili bir şekilde cezalandıran ceza hukuku hükümleri koyma ve bunları pratikte etkili şekilde uygulama pozitif yükümlülüğünün mağdurun fiziksel direnç göstermediği durumlar dahil tüm rıza dışı cinsel eylemlerin etkili şekilde cezalandırılması ve kovuşturulmasını gerektirdiğini vurgulamıştır (p.59).

AİHM kararda, soruşturmaların çocuklara yönelik tecavüz ve cinsel istismarı cezalandıran iç hukuku etkin bir şekilde uygulamakta yetersiz kalması nedeniyle, Romanya'nın 3. ve 8. maddeler kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin ihlal edildiğine karar vermiştir (p. 74).

Halime Kılıç vs. Türkiye (B.No: 63034/11, 28.06.2016**)**

Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Başvuru 5 Ağustos 2011 tarihinde yapılmıştır. AİHM 2. madde ve 2. maddeyle birlikte 14. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Kararda Y/Slovenya Kararı'na atıfla Sözleşme'nin 49., 54. ve 56. maddeleri ile 3. maddesine ilgili uluslararası hukuk kuralı olarak yer verilmiştir (p.64). Hükümet de İstanbul Sözleşmesi'ni onayladığını ve etkin olarak uygulanmasını sağlamak için 2012/13 sayılı Genelge'nin yayımlandığını ve Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmeliğin yürürlüğe girdiğini, konuyla ilgili çok sayıda eğitim verildiğini ve farkındalık artırıcı faaliyetler gerçekleştirildiğini dolayısıyla da Sözleşme'nin 2, 13 ve 14. maddeleri bakımından pozitif yükümlülüklerinin gereğini etkili şekilde yerine getirildiğini ileri sürmüştür (p.111). İstanbul Sözleşmesi'nin 3. maddesinde 'kadına yönelik şiddet' ifadesinden, kadınlara yönelik bir insan hakları ihlali ve ayrımcılığın anlaşılması gerektiğinin" düzenlendiğini vurgulayan AİHM (p.114), İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanması ve 6284 sayılı yasanın kabulünün davanın koşullarının yaşandığı dönemden sonra gerçekleştiğini hatırlatmıştır.

Talpis vs. İtalya (B.No:41237/14, 02.03.2017)

İtalya, İstanbul Sözleşmesi'ni 27 Eylül 2012 tarihinde imzalamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Başvuru 23 Mayıs 2014'te yapılmıştır. AİHM AİHS'nin 2. 3.maddeleri ve 2. ve 3. maddeleriyle birlikte 14. maddesinin ihlal edildiğine karar verdi. AİHM, İstanbul Sözleşmesi'nin 3. maddesi ve Y./Slovenya Kararına yapılan yollamayla 49., 54. ve 56. maddelerini ilgili uluslararası hukuk kuralı olarak kabul etmiştir (p.58).

De Vido, bu kararla birlikte AİHM'in AİHS'de yer alan haklarla bağlantılı pozitif yasal yükümlülükleri yorumlamak için İstanbul Sözleşmesi'ni temel bir araç olarak kullanmaya başladığını ileri sürmektedir.[326] Talpis kararında AİHM, Osman Testine ev-içi şiddet vakalarıyla ilgili olarak bir kriter eklediği söylenebilir. Buna göre gerçek ve yakın tehdit riski, ev-içi şiddetin özel bağlamı dikkate alınarak değerlendirilmeli özellikle zamana yayılan ve tekrarlayan şiddet olayları hesaba katılmalıdır (P.122).

Kararın 129. paragrafında AİHM, ev-içi şiddet şikâyetlerini ele almak için özel dikkat gösterilmesinin önemini ve İstanbul Sözleşmesi'nin 3. maddesinde yer alan ev-içi şiddet olgularının özelliklerinin iç hukuk prosedüründe dikkate alınması gerektiğini vurgulamakta ve İstanbul Sözleşmesi'nin 49. maddesindeki yükümlülükleri hatırlatmaktadır.

Bălşan vs. Romanya (B.No: 49645/09, 23.05.2017)

Romanya İstanbul Sözleşmesi'ni 16 Mart 2016 tarihinde imzalamış, 1 Eylül 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Başvurunun yapıldığı 2009 yılında İstanbul Sözleşmesi henüz imzaya açılmamıştır. Kararın 42. paragrafında İstanbul Sözleşmesi'nin 3., 49., 54. ve 56. maddelerine yer verilmiştir. 78. paragrafta taraf devletlerin kadınları ev-içi şiddete karşı korumdaki başarısızlığının kasıtlı olmasa dahi kanun önünde eşit korunma haklarını ihlal ettiği içtihadını hatırlatan AİHM, kadınlara yönelik ayrımcılığın tanımı ve kapsamını değerlendirirken içtihatları ile

[326] Sara de Vido, "The Istanbul Conventıon as a interpretative at the European and national levels", *International Law And Violence Against Women Europe And The Istanbul Convention* içinde, Ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova (Abingdon ve New York: Routledge, 2020) 57-75, s.8.

belirlediği şekliyle ayrımcılığın genel anlamı yanında daha uzmanlaşmış yasal belgelerin hükümleri ve uluslararası yasal organların kadına yönelik şiddet sorununa ilişkin kararlarının da dikkate alınması gerektiğini kabul ederek (p.79) İstanbul Sözleşmesi'nin kadına yönelik şiddeti bir ayrımcılık biçimi olarak tanımladığını hatırlatmıştır (p.80).

Z.B. vs. Hırvatistan (B.No: 47666/13, 11.07.2017)

Hırvatistan İstanbul Sözleşmesi2ni 22 Ocak 2013'te imzalamış, 1 Ekim 2018'de yürürlüğe girmiştir. Karar tarihinde Sözleşme henüz Hırvatistan için yürürlükte değildir. Kararda Sözleşme'nin 33., 35., 45., 46., ve 49. maddeleri ilgili uluslararası hukuk kuralı olarak yer verilmiştir (p.36). Kararın 37. paragrafında Sözleşme'nin 33-39. maddelerinde yer alan yükümlülüklerin tarafların belirli kasıtlı davranışları suç saymasını gerektirdiği ve 46. maddesinde de ağırlaştırıcı sebeplerin sayıldığı vurgulanmıştır.

Kararda AİHM, somut olayda yerel makamların ev-içi şiddete verdiği tepkinin 8. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerle uyumlu olup olmadığını incelemiştir AİHS 8. madde gereğince Devletler, bireylerin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü diğer kişilerin şiddet eylemlerine karşı korumaya yeterli yasal bir çerçeve oluşturup pratikte uygulayacaklarıdır. Ev-içi şiddet mağdurlarının savunmasız olduğu ve korunmaları için Devletin aktif katılımının gerektiğini vurgulamıştır (p.48).

AİHM somut olayda 2011 tarihli Ceza Kanununun Hırvat hukukunda yeterli bir yasal çerçeve sağladığı sonucuna varsa da (p.58) yerel makamların davranışları ve ceza hukukun uygulama şekli nedeniyle Devletin 8.madde kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediğinden (p.62) 8. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir (p.63).

E.B. vs. Romanya (B.No. 49089/10, 19.03.2019**)**

Başvuru 11 Ağutos 2010'da yapılmış, Romanya İstanbul Sözleşmesi'ni 27 Haziran 2014'te imzalamıştır. Kararda diğer kararlara yapılan yollamalarla İstanbul

Sözleşmesi'nin 36, 49, 54, ve 56. maddeleri ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak kabul edilmiştir (p.39-42).

Kararın 42. Paragrafında AK İnsan Hakları Komiseri, 11 Kasım 2018 tarihinde Romanya ziyareti vesilesiyle yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklamada Komiser engelli haklarının korunması ve kadına yönelik şiddetle mücadele ile ilgili çabaların artırılması çağrısında bulunmuştur. 2016 yılında Romanya'nın İstanbul Sözleşmesi'ni onaylamasının önemini vurgulayarak kadınlara yönelik şiddetle ilgili şikayetlerin etkin şekilde soruşturulması ve mağdurların daha güçlü korunması için kapasite geliştirici tedbirler almak gerektiğini vurgulamıştır.

Kararda, AİHS 3. madde ile güvenceye alınan yükümlülüğün gerektirdiği tedbirlerin özellikle çocuklar ve diğer savunmasız kişiler için özellikle etkili bir koruma sağlaması ve yetkililerin bildiği veya bilmesi gereken kötü muameleyi önlemek için makul adımları içermesi gerektiği belirtilmiş ve engelliler dahil savunmasız kişilerin şikayetleri takip istek veya kapasitelerinin genellikle zarar göreceğinin de göz önünde bulundurulması gerektiği hatırlatılmıştır (p.53).

AİHM Kararda M.C. v. Romanya Kararı'nın 150.,152., 153. ve 166. paragraflarına atıfta bulunarak devletin tecavüzü etkili bir şekilde cezalandıran ceza hükümlerini yürürlüğe koyma ve bunları etkili bir şekilde soruşturma ve kovuşturma yoluyla pratikte uygulama konusunda AİHS 3. maddenin doğasında bulunan pozitif bir yükümlülüğe sahip olduğunu belirtmiştir (p.54). Bunun yanında AİHS 8. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin de temel değerlerin ve özel hayatın temel unsurlarının tehlikede olduğu tecavüz gibi ağır fillere karşı etkin caydırıcılığın sağlanabilmesi için etkin ceza hukuku önlemleri gerektirdiğini ve özellikle çocuklar ve diğer savunmasız bireylerin etkili korunması gerektiğini vurgulamıştır (p.55). AİHM, cinsel suçlar kovuşturulurken her türlü koşulda fiziksel direncin varlığının kanıtını talep etmek gibi katı bir yaklaşımın belirli tecavüz türlerini cezasız bırakacağı ve dolayısıyla bireyin cinsel özerkliğinin etkin bir şekilde korunmasının tehlikeye atacağı görüşünü yinelemiştir (p.56). Devletlerin AİHS'in 3. ve 8. maddeleri kapsamındaki pozitif yükümlülüklerinin mağdurun fiziksel direnişin olmaması da dahil olmak üzere, rıza dışı herhangi bir cinsel eylemin cezalandırılmasını ve etkin bir şekilde kovuşturulmasını gerektirdiği görüşünün

tekrarlayan AİHM, somut vakada AİHS'nin 3. ve 8. maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Buturugă vs. Romanya (B. No: 56867/15, 11.02.2020)

İstanbul Sözleşmesi Romanya'da 1 Eylül 2016'da yürürlüğe girmiş olup, başvuru tarihi 11 Kasım 2015'tir. Kararda İstanbul Sözleşmesi'nin 3. maddesindeki kadına yönelik şiddet ve ev-içi şiddet tanımlarına, 33. madde (psikolojik şiddet) ve 34. maddeye (ısrarlı takip) ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak yer verilmiştir (p.38). Kararın 67. paragrafında AİHM, ev-içi şiddet vakalarının ele alınmasında özel bir özen gösterilmesi gerektiğini ve İstanbul Sözleşmesi'nin Önsözünde tanınan ev-içi şiddetin özel doğasının, yerel yargılamalar bağlamında dikkate alınması gerektiğini, mevcut davada, ulusal makamlar tarafından yürütülen yerel soruşturmanın bu hususları dikkate almadığını vurgulamıştır. Mahkeme'nin ilk kez siber zorbalık olgusunu kadına yönelik şiddetin bir yönü olarak ele alması bakımından dikkate değerdir.[327] Yetkililerin ceza soruşturmasına ev-içi şiddet perspektifinden yaklaşmaması yanında ev-içi şiddet olgusunun tüm biçimleriyle kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekirken ev-içi şiddet iddiasıyla yakından bağlantılı olan siber şiddet şikayetinin esaslarının incelenmemesi nedeniyle Devletin, Sözleşme'nin 3. ve 8. maddeleri kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğine karar verilmiştir.

Z. vs. Bulgaristan (B. No: 39257/17, 28.05.2020)

Başvuru 20 Mayıs 2017 tarihinde yapılmıştır. İstanbul Sözleşmesi'ni 21 Nisan 2016'da imzalayan Bulgaristan henüz onaylamamıştır. Kararın 49. paragrafında ilgili uluslararası hukuk kuralları için A ve B vs. Hırvatistan Kararının 76-83. paragraflarına atıf yapılmıştır. A ve B vs. Hırvatistan Kararı'nın 81. paragrafında İstanbul Sözleşmesi'nin 18, 19, 49, 50 ve 56. maddelerine ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak yer verilmiştir.

Z vs. Bulgaristan Kararı'nın 64. paragrafında M.C. vs. Bulgaristan Kararı'nın 149, 151 ve 153. paragraflarına atıfta bulunulmuş olup bu paragraflarda AİHS'nin 3.

[327] Overview of the Court's case-law 2020, s.22, https://www.echr.coe.int/Documents/Short_Survey_2020_ENG.pdf, E.T.07.11.2022.

maddesinde yer alan kötü muamele vakalarını ve özellikle özel kişiler tarafından işlenen cinsel istismarı soruşturma yükümlülüğüne ilişkin ilgili ilkelere atıfta bulunulmuştur.

AİHM bu kararda, AİHS'nin 3. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin rıza dışı cinsel eylemin cezalandırılmasını ve etkin şekilde kovuşturulmasını gerektirdiğini ve 8. maddesi kapsamındaki bireyin fiziksel bütünlüğünü korumaya yönelik pozitif yükümlülüğün etkili bir ceza soruşturması gerektirdiğini vurgulamıştır. (p.87). AİHM, insan onuru ve psikolojik bütünlük hakkının bir çocuğun şiddet mağduru olduğu durumlarda özel dikkat gerektirdiğini hatırlatarak AİHS 3. ve 8. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin çocukların yüksek menfaatlerinin birincil düşünce olması ve çocuğun özel savunmasızlığı ve bundan kaynaklanan ihtiyaçlarının yerel makamlar tarafından yeterince ele alınmasını gerektirdiğini belirtmiştir (p.69). Bu nedenle AİHM, AİHS 3. ve 8. maddeleri uyarınca çocukların cinsel istismarının suç haline getiren hükümler çıkarmaları ve bunları, çocukların özel savunmasızlıklarını, onurlarını, çocuk ve mağdur olarak haklarını göz önünde bulundurarak, etkili soruşturma ve kovuşturma yoluyla pratikte uygulamaları gerektiğine karar vermiş ve somut vakada tespit edilen hususların AİHS'nin 3. ve 8. maddelerinin usule ilişkin bir ihlali olduğu sonucuna varmıştır.

Association Innocence en Danger et Association Enfance et Partage vs. Fransa (B.No: 15343/15 16806/15, 04.06.2020)

Başvurular iki farklı tarihte iki farklı çocuk derneği tarafından 26 Mart 2015 ve 7 Nisan 2015 tarihlerinde yapılmıştır. Kararda Fransa tarafından 4 Temmuz 2014 tarihinde onaylanan ve orada 1 Kasım 2014 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi'nin 3-b maddesinde ve Sözleşmenin açıklayıcı raporundaki ev-içi şiddet tanımına yer verilmiştir (p.98).

8 yaşındaki bir kız çocuğunun ebeveynlerinin istismarı sonucu ölmesi olayında AİHM, okul müdürü tarafından yetkililere gönderilen "kötü muamele şüphesi raporunun" Devletin soruşturma yürütme pozitif yükümlülüğünü tetiklemek için yeterli olmasına rağmen alınan tedbirlerin çocuğu istismardan korumak için yeterli olmadığı sonucuna varmıştır. Bu davada AİHM, AİHS 3. madde

kapsamındaki pozitif yükümlülükleri kapsamında, çocukları ve savunmasız kişileri üçüncü kişiler tarafından işlenen suiistimallerden korumak için özel önlemler alma yükümlülüğüne ilişkin içtihadını tekrarlamış ve çocuklara yönelik ebeveyn istismarını ev-içi şiddet olarak nitelendiren yaklaşımını İstanbul Sözleşmesi'ndeki tanımına atıfta bulunarak pekiştirmiştir.[328]

Tërshana vs. Arnavutluk (B.No: 48756/14, 04.08.2020)

Başvuru 30 Haziran 2014 tarihinde yapılmış olup, Arnavutluk İstanbul Sözleşmesi'ni 4 Şubat 2013'te onaylamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kararda Arnavutluk tarafında onaylanan Sözleşme'nin kadına yönelik şiddeti ve ev-içi şiddeti önlemek, kovuşturmak, ortadan kaldırmak ve mağdurları korumak için kapsamlı bir çerçeve sağladığı belirtilmiştir (p.88). Ayrıca Kararda GREVİO'nun Arnavutluk için hazırladığı değerlendirme raporuna atıf yapılmıştır (GREVIO/Inf(2017)13) (p.108-112). Başvuran yetkili makamların İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmediği için mevcut yasal çerçevenin kadınlara şiddete karşı yeterli koruma sağlamadığını ve kadına yönelik şiddet vakalarında yerel düzeyde uygulanmadığını ileri sürmüştür (p.142).

Başvuranın saldırıdan önce herhangi bir zamanda, eski kocasından hayatına yönelen, yetkililerin başvuranın hayatını korumak için önleyici tedbirler alma veya diğer makul adımları atma konusundaki pozitif yükümlülüğünü tetikleyebilecek olan herhangi bir risk oluşturduğunu yetkili makamların dikkatine sunduğuna dair bir iddia ve kanıt olmadığından (p.151) AİHM, başvurana yönelik saldırıyı önlememiş olmaktan dolayı Devletin AİHS'nin 2.maddesini ihlal etmemiş olduğuna karar vermiştir.

Mahkeme, Devletin yargı yetkisi içindeki kişilerin yaşamlarını koruma konusundaki pozitif yükümlülüğünün, etkili bir soruşturma ile yaralanmaların nedeni ve cezalandırılmaları için sorumluların tespit edilmesi; ev-içi şiddet veya kadına yönelik şiddet vakalarında yerel yargılamalar sırasında şiddetin doğasıyla ilgilenmek için gayret gösterilmesi (p.153); çabukluk ve makul sürat; yasa dışı eylemlere yönelik herhangi bir hoşgörü izlenimi verilmemesi; mağdurun menfaatlerini

328 Overview of the Court's case-law 2020, s.22.

korumak için gerekli olduğu ölçüde mağdurun ailesine soruşturmaya erişim izni verilmesini (p.154) gerektirdiğini belirtmiştir.

AİHM, somut vakada KYTCTŞ'nin ayırt edici özelliklerini taşıyan başvurana yönelik saldırının koşullarının, soruşturma tedbirlerini uygularken özel bir özen ve süratle sürdürülmesini gerektirdiğini vurgulayarak (p.160) yürütülen ceza soruşturmasını etkili bir yanıt olarak nitelendirilemez bulmuş ve Devletin usule ilişkin yükümlülüğüne ilişkin olarak AİHS'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Levchuk vs. Ukrayna (B.No: 17496/19, 03.09.2020)

Ukrayna, İstanbul Sözleşmesi'ni 7 Kasım 2011 tarihinde imzalamış, 3 Eylül 2020 olan karar tarihinde henüz Sözleşmeyi onaylamamıştır.14 Kasım 2017 de AK İnsan Hakları Komiseri N. Muiznieks, Ukrayna Parlamentosu Başkanı A. Parubiy'e bir mektup yazarak ülke ziyaretleri sırasında karşılaştığı İstanbul Sözleşmesi ile ilgili yanılgı ve itirazlara ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Bu yolla -varsa- Ukrayna Parlamentosu içinde Sözleşme'nin onaylanmasına karşı direnci ortadan kaldırmayı hedeflemiş olmalıdır. Bu mektuba kararda yer verilmiştir (p.58).

AİHM, kararda öncelikle yetkililerin ev-içi şiddet eylemlerine karşı etkili koruma sağlamaya elverişli yasal bir çerçeve oluşturma ve uygulama konusunda pozitif yükümlülüğünü hatırlatmıştır (p.79). Özellikle tekrarlayan ev-içi şiddet eylemlerine maruz kaldığına dair inandırıcı bir iddianın varlığı halinde benzer olayların tekrar etme riski de dahil durumu bütünüyle değerlendirmenin de yerel makamların görevi olduğu vurgulanmıştır (p.80). AİHM tarafından özellikle 2. madde bağlamında ev-içi şiddet davalarında faillerin haklarının mağdurların insan haklarının özellikle de fiziksel ve zihinsel bütünlük haklarının önüne geçemeyeceği kaydedilmiştir (p.84). Ev-içi şiddetin özgüllüğü nedeniyle mağdurların şikayetlerini geri çekmesinin tekrarlayan bir olgu olduğu, mağdurların yaşamaya devam ettikleri riskin kapsamlı bir analizini yapmadan şikayetlerini geri çektiklerine otomatik olarak güvenmenin devletlerin 3. ve 8. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirirken ev-içi şiddet mağdurlarının savunmasızlıklarını dikkate alma göreviyle bağdaşmayacağını (p.87) belirten AİHM, 8. maddenin ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir.

Jurčić vs. Hırvatistan (B.No. 54711/15, 04.02.2021)

Başvuru 28 Ekim 2015 tarihinde yapılmış, karar tarihi 4 Şubat 2021 olup 4 Mayıs 2021 tarihinde kesinleşmiştir. İstanbul Sözleşmesi Hırvatistan'da 1 Ekim 2018'de yürürlüğe girmiştir. Kararda İstanbul Sözleşmesi'nin 12/1 maddesine ilgili uluslararası hukuk kuralı olarak yer verilmiştir.

Dava, başvuranın tüp bebek tedavisi sonrası hamileliği sırasında sağlık sigortası kapsamının, iş sözleşmesinin hayali olduğu ve tüp bebek tedavisi sırasında işe başlaması gerektiği gerekçesi ile reddedilmesine ilişkindir. AİHM yalnızca kadınların hamilelik nedeniyle farklı muamele görebileceğini, bu farklı muamele haklı sebebe dayanmazsa cinsiyete dayalı doğrudan ayrımcılık olacağını vurgulamıştır (p.68). Başvurana uygulanan muamelenin nesnel ve makul bir gerekçesinin olup olmadığını değerlendiren (p.72) AİHM, bir kadının hamileliği sırasında Devlete yüklenen mali yükümlülüklerin tek başına cinsiyete dayalı muamele farklılığını haklı çıkarmaya yeterli kabul edilemeyeceği (p.73) kanaatine varmıştır. Tüp bebek nedeniyle başvuranın işe girmeye uygun olmadığı görüşünü işe başvuru yapmaktan caydırmakla eşdeğer tutan AİHM (p.77), tüp bebek yaptıran kadınların doğurganlık tedavisi ya da hamilelikleri sırasında genellikle çalışamayacaklarını gösteren bir veri olmamasına rağmen ileri sürülen bu tür toplumsal cinsiyet klişelerinin, gerçek maddi cinsiyet eşitliğine ulaşılmasının önünde ciddi bir engel teşkil ettiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşımın iç hukuk yanında İstanbul Sözleşmesi de dahil ilgili uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği standartlarıyla da çeliştiğini belirten (p.83) AİHM, hamileliği sebebiyle bir kadının istihdamını ya da istihdamla ilgili bir fayda sağlamayı reddetmenin, Devletin mali çıkarları tarafından haklı gösterilemeyecek cinsiyete dayalı doğrudan ayrımcılık teşkil ettiğini tekrarlayarak (p.84) AİHS'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi ile bağlantılı olarak 14. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Kurt vs. Avusturya (B.No: 62903/15, 15.06.2021)

Başvuru 16 Aralık 2015 tarihinde yapılmış olup Avusturya, İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 14 Kasım 2013'te onaylamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Annesinin daha önceki ev-içi şiddet

iddialarından sonra 8 yaşındaki bir çocuğun babası tarafından öldürülmesiyle ilgili bu başvuru, GREVİO'nun üçüncü kişi olarak müdahil olduğu AİHM önündeki ilk dava olması sebebi ile özellikle önemlidir.[329] GREVIO, AİHM'e sunduğu yazılı görüşlerinde bu tür davaların etkin bir şekilde soruşturulmasını, faillerin kovuşturulmasını ve mağdurların korunmasını sağlamak için toplumsal cinsiyet temelli bir ev-içi şiddet anlayışının uygulanmasının önemine değinmiştir.[330] AİHM kararında İstanbul Sözleşmesi'nin girişinde yer alan kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısal doğasına ilişkin tespit ile 2, 3, 5/2, 15, 18 ve 49-53. maddelerine (p.76-86) ve Avusturya hakkındaki temel değerlendirme raporu yanında (p.88) GREVİO'nun 3. taraf olarak sunduğu yazılı görüşlerine (p.137) yer vermiştir. Bu karar ev-içi şiddet ve kadına yönelik şiddet konusunda toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleşmesine katkıda bulunmuş ve bu davada belirlenen ilkelere sonraki davalarda da dayanılmıştır.[331] Bu davada tespit edilen ilkeler sadece taraf devletlere karşı değil İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamayan ülkelere karşı davalarda da uygulanmıştır.[332] AİHM bu davada ihlal kararı vermemiştir.

Kurt kararında AİHM, ilk kez, Osman Testi ilkelerini temel alarak Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında ev-içi şiddet davalarında uygulanabilecek genel ilkeler belirlemiştir.[333] Ev-içi şiddet şikayetleri karşısında yetkililerin hareketsizliğinin şiddet eylemlerinin tekrarlanmasına imkân veren bir cezasızlık durumu yarattığına işaret eden AİHM, ev-içi şiddet iddialarına derhal yanıt vermeleri ve bu tür davalarla ilgilenirken özel titizlik göstermeleri gerektiğini tekrarlamıştır. Devleti ev-içi şiddet mağdurunun yaşamına yönelik gerçek ve acil bir risk olup olmadığını tespit için otonom, proaktif ve kapsamlı bir ölümcül risk değerlendirmesi

---

329 Bkz. GREVIO'nun Kurt v. Avusturya davasına sunduğu yazılı görüşleri için, Third Party Intervention by the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) pursuant to article 36 paragraph 2 of the European Convention on Human Rights Application no. 62903/15 Kurt v. Austria Transmitted by GREVIO to the European Court of Human Rights on 21 January 2020, https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-3-third-party-intervention-kurt-v-austria/pdfa/16809987e9, E.T.06.11.2022.

330 Newsroom, Kurt v. Austria: GREVIO submits first written observations, 22.01.2021, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/third-party-intervention-on-kurt-v-austria, E.T.06.11.2022.

331 Tkhelidze vs. Gürcistan (B.No: 33056/17, 8.08.2021), GREVIO 3. Genel Faaliyet Raporu, s.63.

332 Tunikova ve Diğerleri vs. Rusya (B.No: 55974/16, 14.12.2021) ve Volodina vs.Rusya (B.No: 40419/19, 14.09.2021), GREVIO 3. Genel Faaliyet Raporu, s.63.

333 Press Release issued by the Registrar of the Court ECHR 189 (2021) 15.06.2021, s.1, file:///C:/Users/user/Downloads/Grand%20Chamber%20judgment%20Kurt%20v.%20Austria%20-The%20Austrian%20authorities%20did%20not%20fail%20in%20their%20obligation%20under%20the%20Convention%20to%20protect%20the%20lives%20of%20the%20applicant%20and%20her%20children%20(5).pdf, E.T.27.11.2022.

yapmakla yükümlü kılan (p.168) AİHM, ev-içi şiddet geçmişi olmasının potansiyel olarak ölümcül şiddet riskini işaret ettiğini vurgulamıştır. Standartlaşmış kontrol listelerinin (p.167) ve ev-içi şiddet vakalarıyla ilgilenen yetkililerin düzenli eğitim almaları ve bilinçlendirme çalışmalarına katılmalarının mevcut risklerin daha iyi değerlendirilmesi, uygun şekilde yanıt verme ve mağdurların derhal korunmasını sağlamada önemli olduğunun altını çizmiştir (p.174). Yaşama hakkına yönelik gerçek ve acil bir risk olduğunun tespiti halinde Devletin operasyonel önlemler alma konusunda pozitif bir yükümlülüğü olduğunu ve bu tür tedbirlerin, yaşam riskine yeterli, orantılı ve etkili bir yanıt sunması gerektiğini belirtmiştir (p.177).

J.L. vs. İtalya (B.No. 5671/16, 27.06.2021)

Başvurana toplu tecavüz etmekle suçlanan ve İtalyan mahkemeleri tarafından beraat ettirilen yedi erkeğe karşı yürütülen cezai takibatla ilgili başvuru 19 Ocak 2016'da yapılmış, karar 27 Mayıs 2021'de verilmiş 27 Ağustos 2021'de kesinleşmiştir. İtalya İstanbul Sözleşmesi'ni 10 Eylül 2013'te imzalamış, Sözleşme 01 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir

Kararın 65. paragrafında İstanbul Sözleşmesi'nin 3, 15, 36, 54 ve 56. maddelerine ilgili uluslararası hukuk kuralları olarak yer verilmiş 66. paragrafında ise GREVIO'nun 13 Ocak 2020 tarihinde yayımlanan İtalya İlk Değerlendirme Raporu'na atıfta bulunulmuştur. Başvuran başvurusunda mağdurlara yönelik her türlü yıldırma ve ikincil mağduriyeti kınayan İstanbul Sözleşmesi hükümlerine atıfta bulunurken (p.99), hükümet ise bu atıflara davayla alakasız oldukları gerekçesi ile itiraz etmiştir (p.105)

AİHM, cinsel suç mağdurlarının sorgulama biçiminin bireyin kişisel bütünlüğü ve onuru ile sanıkların savunma hakları arasında adil bir denge kurulması gerektiğini, çapraz sorgulamanın mağduru aşağılamanın ve yıldırmanın bir yolu olarak kullanılamayacağını vurgulamıştır. Savunma avukatlarının bu yöndeki tutumlarına karşı savcı ve ilk derece mahkemesi başkanı tarafından başvuranı karalamalarını ve gereksiz yere üzmelerini önlemek amacıyla alınan tedbirleri gözeten AİHM, bu konudaki sorumluluğun kamu makamlarına yüklenemeyeceği

kanaatine varmıştır.[334] Ancak Floransa Temyiz Mahkemesi'nin kararında başvuranın aile durumu, ilişkileri, cinsel yönelimi, ve giyim tercihleri ile sanatsal ve kültürel faaliyetlerinin konusu hakkında ne başvuranın güvenilirliğini ne de sanıkların cezai sorumluluğunu değerlendirmekle ilgisi olan ve başvuranın AİHS 8. madde kapsamındaki haklarını ihlal eden pasajlar tespit etmiştir. AİHM, KYTCTŞ mağdurlarına yönelik pozitif yükümlülüklerin mağdurların imajını, onurunu ve özel hayatlarını korumayı da kapsadığı ve Temyiz Mahkemesinin kullandığı dil ve argümanların yeterli bir yasal çerçevenin varlığına rağmen şiddet mağdurlarının haklarını etkin bir şekilde korunmasını engelleme potansiyeline sahip olduğunu belirtmiştir. Mahkeme kararlarında cinsiyetçi klişeleri yeniden üretmek, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti küçümsemek ve suçluluk uyandıran ve yargılayıcı yorumlar yaparak mağdurların adalet sistemine güvenini sarsmak suretiyle ikincil mağduriyetler yaratmaktan özellikle kaçınılması gerektiğini vurgulayan AİHM, Floransa Temyiz Mahkemesi'nin karar metnini göz önünde bulundurarak[335] AİHS'in 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir

Galović vs. Hırvatistan (B.No. 45512/11, 31.08.2021)

Başvuru 18 Temmuz 2011 tarihinde yapılmış, Hırvatistan'da İstanbul Sözleşmesi 1 Ekim 2018'de yürürlüğe girmiştir. Bu kararın diğerlerinden farklı olan yönü, başvurucunun bir ev-içi şiddet ya da KYTCTŞ mağduru değil ev-içi şiddet ve çocuk ihmalinden hüküm giymiş bir fail olmasıdır. AİHS'nin 6/3. maddesi ile AİHS'ne Ek 7 No'lu Protokol'ün 4. maddesindeki haklarının ihlal edildiği iddiası ile AİHM'ne başvurmuştur.

Hırvatistan Ceza Kanunu'nun 215 maddesinde *ev-içi şiddet suçu* düzenlenmiştir (p.67). Buna göre:

> Şiddet, kötü muamele veya özellikle aşağılayıcı davranış yoluyla başka bir aile üyesini küçük bir duruma sokan bir aile üyesi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

[334] Press Release issued by the Registrar of the Court ECHR 169 (2021) 27.05.2021, s.3, https://www.lsvd.de/media/doc/1504/urteil_des_egmr_vom_27.05.2021_-_5671-16_(sexistische_stereotype_in_den_urteilsgr__nden_-_gruppenvergewaltigung).pdf, E.T.08.11.2022.

[335] Press Release issued by the Registrar of the Court ECHR 169 (2021) 27.05.2021, s.4.

Bu düzenlemenin yanında Ev İçi Şiddete Karşı Koyma Yasası küçük çaplı ev-içi şiddet suçunu tanımlayarak bu suçtan hüküm giyenlere uygulanacak yaptırımları belirler. Kanunun 4. maddesinde ev-içi şiddet tanımlandıktan sonra 18. maddesinde bu suçun cezası, tekrarı halinde cezası, çocuk ya da reşit olmayanın yanında işlenmesi halinde diğer deyişle nitelikli halinin cezası ve nitelikli halin tekrarı durumunda cezası düzenlenmiştir (p.68).

Hırvatistan Yüksek Mahkemesi, sanık (başvuran) hakkında Ceza Kanunu'nun 215a maddesi gereği yapılan yargılamanın mağdurun neredeyse her gün maruz kaldığı dolayısıyla onu küçük düşürücü bir duruma sokan çeşitli ev-içi şiddet olaylarından oluşan sürekli bir suçla ilgili olduğunu, Küçük Adi Suçlar Mahkemesi'nde Ev-İçi Şiddete Karşı Koyma Yasası kapsamındaki tek bir ev-içi şiddet eylemi ile ilgili hüküm giymiş olmasının Ceza Kanunu 215a maddesindeki suçla ilgili kesin hüküm oluşturmayacağına karar vermiştir (p.69).

AİHM, Devletlerin AİHS'nin 3. ve 8. maddeleri gereği ev-içi şiddet eylemlerine karşı koruma sağlayan yeterli bir yasal çerçeve oluşturma konusunda pozitif bir yükümlülüğü olduğunu ve bu önlemlerin etkili, orantılı ve caydırıcı yaptırımlar sağlayarak aile içindeki şiddet eylemlerinin suç sayılmasını içerdiğini hatırlatıp ilgili uluslararası belgelerde de bu konuda ortak bir anlayış olduğunu belirterek İstanbul Sözleşmesi'ne atıf yapmıştır (p.114). AİHM, Hırvatistan'ın Ev-İçi Şiddete Karşı Koruma Yasası uyarınca belirli münferit olay için hafif suç kovuşturması ve Ceza Yasası uyarınca suç sayılan sürekli ve tekrarlanan ev-içi şiddet davranışı için ceza kovuşturması ile sağladığı yasal çözümlerin ilgili uluslararası standartlara aykırı olmadığına karar vermiştir (p.115). Ev-içi şiddet eylemlerinin nadiren tek bir olaydan oluştuğunu genellikle yakın bir aile üyesinin veya partnerin bireysel bir davanın koşullarını aşan art arda gerçekleşerek artan ve birbiriyle bağlantılı fiziksel, psikolojik, cinsel, duygusal, sözlü ve mali istismarını kapsadığını vurgulamıştır (p.116

AİHM, davada ilgili yasalar gereği yapılan yargılamalar ve verilen cezaların, hem başvuran tarafından işlenen bireysel eylemlerin hem de davranış biçiminin etkili, orantılı ve caydırıcı bir şekilde cezalandırılmasını sağlayan tutarlı ve orantılı bir bütün oluşturduğu (p.123) ve bu nedenle AİHS'ne Ek 7 No'lu Protokol'ün 4. maddesinin ihlal edilmediği kanaatine varmıştır (p.124). AİHM, Başvuranın Temyiz

Mahkemesi'ndeki duruşmaya katılmamış olmasından dolayı AİHS'nin 6/1-3c maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (p.96).

2.3.2 İstanbul Sözleşmesi'nin Ulusal Hukuk, Politikalar ve Uygulamalar Üzerindeki Etkileri

GREVIO temel değerlendirme sürecini başlattığı taraf ülkeye bir anket formu göndererek ülkenin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadelede ne durumda olduğunu görmeye çalışır. STK'ların hazırlayacağı gölge raporlar da tabloyu daha gerçekçi şekilde görmesini sağlar. Ülke ziyaretlerinde de yaptığı gözlemler ve görüşmeler neticesi her ülke için bir temel değerlendirme raporu hazırlayarak tespitlerini ve tavsiyelerini bildirirler. Hükümetler bu değerlendirme raporları üzerine yorumlarını sunarlar. Ardından Taraflar Komitesi, GREVIO'nun vardığı sonuçların uygulanması için alınması gereken tedbirlere ilişkin tavsiyelerde bulunup gerektiğinde taraf devletin uygulamalarını bildirmesi için 3 yıllık süre belirleyebilir ve gerekirse süreyi 2 yıl daha uzatabilir. Hatta Sözleşme'nin etkili uygulanmasını sağlamak için işbirliği de önerebilir. (m.68/12).

Taraf devletlerin İstanbul Sözleşmesi'ne taraf olmalarından dolayı içtenlikle insan haklarına saygının gereği olarak KYTCTŞ ve ev-içi şiddeti ortadan aldırmak için Sözleşmenin gereklerini yerine getirme olasılıkları elbette mevcuttur. GREVIO raporlama süreci ve GREVIO genel tavsiye kararları bu ülkeler için bir nevi rehberlik görevi görecektir. Bu durumun yanında yukarıda çok kısa özetlediğimiz izleme prosedürü, taraf devletlerin KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadele için harekete geçmesi için tetikleyicidir. Değerlendirme sürecinin başında üye devletlerden doldurmaları beklenen anket formunun doldurularak ülke raporunun hazırlanması süreci, taraf devletin bu şiddet formları ile mücadeleyle ilgili tüm mevzuat, politika ve uygulamalarını gözden geçirmesini sağlayarak mevcut durum hakkında Sözleşmeyi uygulamakla yükümlü hükümette ve ilgili tüm kurumlarda detaylı bir farkındalık yaratır. STK'ların hazırladığı gölge raporlar da -hükümetin gerçekçi olmayan raporlama olasılığına karşı- uluslararası ve ulusal kamuoyuna gerçek durum hakkında bilgi verir. Gerçekleştirilen ülke ziyaretlerinde de GREVIO hem kamu kurumları hem de sivil toplumla görüşmeler yaparak durumu gerçeğe daha yakın şekilde tespit etmeye çalışır. Süreç sonunda yayınladığı temel değerlendirme raporunun yarattığı farkındalıkla uluslararası ve ulusal kadının insan

hakları hareketi ve kamuoyunun demokratik baskısı ve insan hakları mekanizmaları içindeki sözleşme içi/dışı izleme/denetleme mekanizmalarının siyasi baskısı ile devletlerin Sözleşmenin gereklerini yerine getirme konusunda harekete geçmeye zorlanması mümkündür.

Temel Değerlendirme Raporları, her devletin kendi mevcut durumlarının artılarını eksilerini görmeleri yanında diğer ülkelerdeki uygulama örneklerinden yararlanmasını da sağlar. GREVIO Aralık 2020 itibariyle yayınlamış olduğu 17 taraf devletin temel değerlendirme raporlarını[336] karşılaştırmalı olarak değerlendirerek GREVIO Dönem Ortası İnceleme Raporu (Mid-term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports, 10 Mayıs 2021) yayınlamıştır. Bu raporda Sözleşme'nin her maddesi ve alt temalarla ilgili tespit ettiği genel zorluklar ile bazı taraflara özgü özel sorunlar yanında Sözleşme'nin imzalanması ve onaylanmasından sonra taraf devletlerin Sözleşme kapsamındaki KYTCTŞ türleri ve ev-içi şiddetle mücadele konusunda kaydettikleri ilerlemeleri, İstanbul Sözleşmesi'nin bu ilerlemeler ve umut verici uygulamalar üzerindeki ivme kazandırıcı etkisini ortaya koymayı hedeflemiştir.[337] Çalışmamızın bu bölümünde İstanbul Sözleşmesi'nin ulusal düzeydeki olumlu etkilerin ortaya koymak için GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu'nda yer verilen 17 ülkenin ilk değerlendirme sürecinde tespit edilen, İstanbul Sözleşmesi'nin imzası ya da onaylanmasında sonra Sözleşmeye uyum amacıyla gerçekleştirilen ve GREVIO tarafından bu raporda umut verici olarak nitelendirilen iyi mevzuat, politika ve uygulama örneklerine yer vereceğiz.

Andora

İstanbul Sözleşmesi'ni 22 Şubat 2013'te imzalayan Andora, 22 Nisan 2014 tarihinde onaylamıştır. Sözleşme 1 Ağustos 2011'de yürürlüğe girmiştir. 22 Şubat 2019'da GREVIO'ya Ülke Raporu'nu, 15 Ocak 2020'de kabul edilen GREVIO Temel değerlendirme Raporu'na yorumlarını da 18 Kasım 2020'de sunmuştur.

GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin Andorra tarafından onaylanmasının ardından, polis faaliyetlerini İstanbul Sözleşmesi standartlarına uyumlu hale getirmek için 2018 yılında Andorra Polis Gücü ile Cinsiyete Dayalı Şiddet Mağdurları için

336 Arnavutluk, Andora, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İtalya, Monaco, Malta, Karadağ, Hollanda, Portekiz, Sırbistan, İspanya, İsveç ve Türkiye.

337 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu s.10.

Destek Servisi (SAVVG) arasında bir protokol imzalanmış olmasını umut verici olarak kaydetmiştir. Protokol, mağdurların polisle ilk temasından uzman destek hizmetlerine sevk edilinceye kadar alınacak önlemlere ilişkin ilkeleri içerir. Protokol mağdurlara hakları konusunda bilgi verilmesi, etkili bir şekilde dinlenilerek şikayetlerin kaydedilmesi, çocuk mağdur ve/veya tanıkların varlığının göz önünde bulundurulması, mağdurları suçlu hissettirmek ya da şiddeti küçümsemek yoluyla ikincil mağduriyetlerden kaçınılması konularında bilgi ve yükümlülük içermektedir. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin mağdurların iddialarını doğrulayacak/destekleyecek kanıtları toplama konusunda aktif bir rol oynaması gerektiğine de yer verilmiştir. Bu protokolün uygulanmasına yönelik mağdurların haklarını ve adli prosedürü öğrenmesinin önemini vurgulayan dahili polis genelgeleri çıkarılmış ve standart bir şikâyet formu da hazırlanarak polis memurları tarafından ele alınması gereken soru ve bilgilere yer verilmiştir.[338]

GEVIO, Andora tarafından yürürlüğe konulan fiili toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve/veya KYTCTŞ'i ve bunlardan korumak için özel önlemlerin alınmasına ve bu önlemlerin ayrımcılık olarak kabul edilmemesine yönelik yasal düzenlemeleri umut verici olarak kabul etmiştir.[339] Eşit muamele ve ayrımcılık yapmamaya ilişkin 13/2019 sayılı Kanun, biçimsel ve fiili eşitlik ilkelerini ülke Anayasasına uygun şekilde düzenlemiştir. Örneğin 13/2019 sayılı Kanunun 17 ve 21. maddeleri, kadınların da dahil olduğu belirli birey gruplarına fiili eşitliği gerçekleştirmek için farklı muameleyi içeren pozitif önlemlerin uygulanmasını mümkün kılmaktadır. 13/2019 sayılı Kanun özel bir toplumsal cinsiyet eşitliği kanunu olmasa da özellikle kadınları etkileyen hamilelik ve annelikle ilgili ayrımcılık ve cinsel taciz gibi ayrımcılık türleri ile eşit ücret ilkesini de tanımlamıştır.[340]

İspanya

İspanya İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 10 Nisan 2014'te onaylamıştır. İspanya 18 Şubat 2019'da ilk ülke raporunu GREVIO'ya

338 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.427; GREVIO Andora Temel Değerlendirme Raporu, p.179.
339 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.24.
340 GREVIO Andora Temel Değerlendirme Raporu, p.12.

sunmuş, 15 Ocak 2020 tarihinde kabul edilen GREVIO İspanya Temel Değerlendirme Raporu'ndan sonra 9 Kasım 2020'de Temel Değerlendirme Raporu'na ilişkin yorumlarını sunmuştur.

İspanya Ceza Kanunu'na, zorla evlendirmenin, İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasını takiben 172. maddede yapılan kanun değişikliği ile bağımsız bir suç olarak eklenmiş olması GREVIO tarafından umut verici uygulama olarak not edilmiştir.[341] 2015 yılında değiştirilen ve açıkça zorla evlendirmeyi insan ticaretinden kaynaklanan sömürü amaçlarından biri olarak öngören mükerrer 177. madde uyarınca aynı zamanda insan ticareti suçu olarak nitelendirilmektedir. Mahkeme içtihatlarına göre zorla evlendirme amacıyla yapılan insan ticareti, sonuç olarak evlenme gerçekleşmese de cezalandırılır. Eğer insan ticareti sonunda zorla evlendirilme de gerçekleşmişse 172.madde uygulanır. [342]

GREVIO'nun memnuniyetle karşıladığı bir diğer uygulama 2019'da İspanya'da kabul edilen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin Devlet Antlaşması ile yakın partner şiddeti mağdurlarına yönelik bir kapsamlı finansmanın eşlik ettiği bir dizi tedbiri ortaya koyarak ülke genelinde sunulan hizmetin düzeyini artırmaya yönelik geniş çaplı bir girişimdir.[343]

GREVIO'nun İstanbul Sözleşmesi sonrası İspanya'da OAR (the Office for Asylum and Refugees) personelinin toplumsal cinsiyet temelli zulüm konusunda eğitilmesi için ilk adımların atılmış olmasını ve cinsiyete dayalı sığınma taleplerinin değerlendirilmesi ve işlem yapılmasına yönelik kılavuzların uygulamaya konmuş olmasını da memnuniyetle karşılamıştır.[344]

<u>İsveç</u>

İsveç İstanbul Sözleşmesi2ni 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış, 1 Temmuz 2014'te onaylamıştır, Sözleşme 1 Kasım 2014'te yürürlüğe girmiştir. 4 Eylül 2017'de Ülke Raporu'nu sunmuş, 21 Ocak 2019'da GREVIO Temel Değerlendirme Raporu ve İsveç Hükümeti'nin yorumları yayınlanmıştır.

341 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.370.
342 GREVIO İspanya Temel Değerlendirme Raporu, p.225-227.
343 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.77.
344 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.540; GREVIO İspanya Temel Değerlendirme Raporu, p.286.

GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasının ardından Yükseköğretim Yönetmeliği'nin değiştirilerek KYTCTŞ bazı çalışma alanlarında öğrenciler için zorunlu bir konu haline getirilmiş olmasını umut verici bir uygulama olarak takdir etmiştir.[345] İsveç Yüksek Öğrenim Kurumu'nun 2015 yılında yayınladığı bir rapora eğitim programlarının, özel olarak KYTCTŞ'ye ilişkin bilgi paylaşımından ziyade daha genel olarak insan haklarına odaklandığını tespit etmesi üzerine Yükseköğretim Yönetmeliği 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere değiştirilmiştir. Fizyoterapi Bilim Lisansı, Hukuk Yüksek Lisansı, Tıp Yüksek Lisansı, Psikoloji Bilim Yüksek Lisansı, Hemşirelik Bilim Lisansı, Diş Cerrahisi Yüksek Lisansı ve Sosyal Hizmet Bilimi Lisans derecelerine sahip öğrencilerin KYTCTŞ konusunda bilgi sahibi olması beklenmektedir.[346]

İstanbul Sözleşmesinin onaylanmasından sonra İsveç'in cinsel şiddete ilişkin mevzuatını değiştirerek özgür iradeyle rıza gösterilmemesine dayalı olarak cinsel şiddet suçunu kabul etmesi GREVIO tarafından ümit verici uygulama olarak kabul edilmiştir.[347] 2013 yılında yapılan değişiklikle tecavüz suçu daha da genişletilmiştir. Daha fazla cinsel istismar vakası tecavüz olarak değerlendirilebilecektir. Ceza Kanununda yapılan değişiklikle artık tüm rıza dışı cinsel eylemlerin suç sayılmasını sağlamaktadır. Bu düzenleme kapsamında pasiflik kendi başına gönüllü katılımın bir işareti olarak değerlendirilemeyecektir. Ayrıca, kurbanın davranışına odaklanan geleneksel yaklaşımın aksine sorumluluğu failin üzerine kaydıran "ihmalkâr tecavüz" ve "ihmalkâr cinsel istismar" olmak üzere iki yeni suç tipi düzenlenmiştir. GREVIO, İsveç'i bir kişinin cinsel bütünlüğüne tam saygı gösterilmesini sağlamanın ne anlama geldiğini bu bütünsel yorumla gösterdiği için takdir etmiştir.[348]

Portekiz

Portekiz İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 5 Şubat 2013'te onaylamış ve Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. 8 Eylül 2017'de Portekiz Ülke Raporu'nu GREVIO'ya sunmuş, GREVIO Temel

345 GREVIO Dönem Ortası İnceleme Raporu, p.178.
346 GREVIO İsveç Temel Değerlendirme Raporu, p.89.
347 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.361.
348 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.362; GREVIO İsveç Temel Değerlendirme Raporu, p.181-183.

Değerlendirme Raporu 21 Ocak 2019'da yayınlanmış ve 18 Ocak 2019'da Portekiz Hükümeti yorumlarını sunmuştur.

Ev-içi şiddet vakalarında zorunlu risk uygulaması 2014 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Biri ilk temasta kullanılacak ve diğeri yeniden değerlendirme için uygulanacak iki formun kullanımına dayalı standart bir yaklaşım kullanılmaktadır. İki yılda (2015 ve 2016), yapılan toplam risk değerlendirmesi 99.000'dir. Güvenlik planları, bilgi paylaşımı, silahların ele geçirilmesi, koruyucu önlem başvuruları ve güvenlik odaklı diğer eylemler genellikle bir risk değerlendirmesinden sonra uygulamaya konulmaktadır.[349] GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanması sonrası benimsenen bu risk değerlendirme sürecinin kolluk kuvvetleri ile uzman hizmetler arasındaki temas ve işbirliğini geliştirdiğini vurgulayarak geliştirilen risk değerlendirme sürecini memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir.[350]

GREVIO tarafından memnuniyetle karşılandığı üzere Portekiz tarafından 23/2007 sayılı Kanun'un Ağustos 2017'de yapılan değişiklik sonrası 107. maddesinin 4. paragrafı uyarınca, yasal ayrılık, boşanma veya dul olma durumlarında veya mağdurun eşinin savcılık tarafından ev-içi şiddet suçlamasıyla suçlandığında ilişkinin süresine bakılmaksızın istisnai gerekçelerle özerk oturma izni verilebileceği düzenlenmiştir.[351]

Arnavutluk

Arnavutluk İstanbul Sözleşmesi'ni 19 Aralık 2011'de imzalamış, 4 Şubat 2013'te onaylamış olup Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Arnavutluk Ülke Raporu' 16 Ocak 2017'de sunmuş, GREVIO Arnavutluk Temel Değerlendirme Raporu 24 Kasım 2017'de yayımlanmıştır. Arnavutluk Hükümeti'nin değerlendirme raporuna yorumları 17 Kasım 2017'de sunulmuştur.

Arnavutluk Ceza Kanununda 144/2013 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile cinsel şiddet, ısrarlı takip, zorla evlendirme gibi KYTCTŞ'nin diğer biçimleri suç

349 GREVIO Portekiz Temel Değerlendirme Raporu, p.201.
350 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.452.
351 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.513; GREVIO Portekiz Temel Değerlendirme Raporu, p.230.

olarak düzenlendi ya da tamamen yeniden şekillendirildi.[352] GREVIO İstanbul Sözleşmesi'nin imzalamasını takiben Arnavutluk'un hem bir kişiyi evliliğe zorlama hem de bu maksatla bir kimseyi yurt dışına çekmek eylemlerini suç olarak düzenlemiş olmasını umut verici davranış olarak nitelendirmiştir.[353] Arnavutluk Ceza Kanunu 130. maddede zorla evlendirmenin her iki biçimi de, evliliğe zorlama ve mağduru evliliğe zorlamak amacıyla Arnavutluk topraklarını terk etmesini talep etme davranışı özel bir suç olarak düzenlenmiştir.[354] Arnavutluk hükümeti Ülke Raporu'nda Ceza Kanunu'ndaki değişikliklerin özellikle de 2013'ten itibaren yapılanların İstanbul Sözleşmesi'ne uyum amacıyla yapıldığının altını çizmiştir.[355]

GREVIO'nun Arnavutluk hakkındaki temel değerlendirme raporunda vurguladığı umut verici bir uygulama, ısrarlı takip suçunun öncelikle sonuca dayalı bir tanımdan ziyade failin niyetine ve davranışına dayalı bir tanıma odaklanmasıdır. Ayrıca Arnavutluk Ceza Kanunu bu suçun kapsamını sadece mağdurlara değil aynı zamanda mağdura yakın bireylere yönelik davranışları da kapsayacak şekilde belirlemektedir.[356]

GREVIO tarafından Arnavutluk'un umut verici olarak not edilen bir diğer uygulaması Bakanlar Kurulu'nun 16.7.2012 tarih ve 465 sayılı toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kararıdır. Tüm merkezi kurumların bütçelerinde ölçülebilir toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri planlamaları ve toplumsal cinsiyete duyarlı programları finanse etmelerini gerektiren bu uygulama ile KYTCTŞ ile ilgili göstergelere ilişkin ilerlemeyi net bir şekilde belirleme ve ölçmek mümkün olacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, yerel yönetim birimlerinin bütçelerine de kademeli olarak dahil edilmektedir. [357]

Avusturya

Avusturya İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011Ede imzalamış, 14 Kasım 2013'te onaylamış ve Sözleşme 1Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Avusturya 1

352 GREVIO Arnavutluk Temel Değerlendirme Raporu, p.3.
353 GREVIO Dönem Ortası Temel İnceleme Raporu, p.370.
354 GREVIO Arnavutluk Temel Değerlendirme Raporu, p.141.
355 Arnavutluk Ülke Raporu, s.53.
356 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.352; GREVIO Arnavutluk Temel Değerlendirme Raporu, p.128-130; Arnavutluk Ülke Raporu, s.59.
357 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.64; GREVIO Arnavutluk Temel Değerlendirme Raporu, p.26.

Eylül 2016'da Ülke Raporu'nu GREVIO'ya sunmuş, GREVIO Avusturya Temel Değerlendirme Raporu 27Eylül 2017'de yayınlamış ve 1 Eylül 2017'de Avusturya GREVIO Temel Değerlendirme Raporu hakkındaki yorumlarını sunmuştur.

GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından, Avusturya'nın istismarcı ebeveynlere velayet verilmesini önlemek için oluşturduğu yasal düzenlemeyi umut verici uygulama olarak tanımlamıştır.[358] 2013 yılında Avusturya Medeni Kanununun 138. maddesine eklenen çocuğun velayeti verilirken gözetilecek hususlar arasında "çocuğun şiddete maruz kalma veya yakınlarına uygulanan şiddete tanık olma riskinin azaltılması" kavramı da eklenmiştir. GREVIO bu düzenlemenin, velayetin istismarcı ebeveynlere verilmesini önlemek için mükemmel bir yasal dayanak olduğunu düşünmektedir. Ayrıca istismarcı ebeveyn için herhangi bir ziyaret hakkına karar verirken de bu yasa uygulanmalıdır.[359] GREVIO, ebeveynler arasında ev-içi şiddete tanık olmanın, çocuklar için de zararlı olabileceğini ayrıca eşlerini veya partnerlerini istismar eden erkeklerin sıklıkla çocukları da hedef aldığını vurgulamıştır. [360] Ayrıca Avusturya'da, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından 2013 yılından itibaren sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve çocuk pedagoglarının görev aldığı, aile mahkemesi hakimlerine daha isabetli kararlar almalarına yardımcı olmak üzere "aile mahkemesi yardımı" isimli bir kurum oluşturulmasından da GREVIO Temel Değerlendirme Raporu'nda memnuniyetle söz edilmektedir.[361]

Belçika

Belçika, İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Eylül 2012'de imzalamış, 14 Mart 2016'da onaylamış, Sözleşme Belçika'da 1 Temmuz 2016'da yürürlüğe girmiştir. 18 Şubat 2019'da Belçika Ülke Raporu sunulmuş, 26 Haziran 2020'de GREVIO tarafından Belçika Temel Değerlendirme Raporu kabul edilmiş, 11 Eylül 2020'de de Belçika Rapora karşı yorumlarını sunmuştur.

GREVIO, Belçika'ya ilişkin temel değerlendirme raporunda, Belçika'nın sözleşmeyi imzalamasından sonra 2015 ve 2018 yılları arasında, Kadın Erkek Eşitliği

358 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.325.
359 GREVIO Avusturya Temel Değerlendirme Raporu, p.133.
360 GREVIO Avusturya Temel Değerlendirme Raporu, s.137.
361 GREVIO Avusturya Temel Değerlendirme Raporu, p.134.

Enstitüsü'nün başlattığı ya da dahil olduğu çok sayıda akademik çalışma ve araştırma projesinin yürütülmesinden umut verici bir uygulama olarak memnuniyetle söz etmiştir.[362] Belçika Ülke Raporu'nda listelenen bu araştırma ve çalışmalar, üniversite araştırma ekiplerinin yürüttüğü ya da dahil olduğu çalışmalar olup, dokuzu özel olarak "partnerler arası şiddet", "aile içi şiddet", "yakın partner şiddeti", beşi ağırlıklı olarak "cinsel şiddet", dördü "engellik", dördü "çocuklar", üçü "fuhuş", ikisi "faillere" ikisi "medya" ve biri "istihdam" konularına odaklanmıştır.[363] Kadın Erkek Eşitliği Enstitüsü'nün bu çalışmalara dahil olmasını olumlu bulan GREVIO, bunun farklı çalışmalar ve araştırma projeleri arasındaki koordinasyonun artmasına ve onların İstanbul Sözleşmesi'ne uyum için geliştirilen kavramsal çerçeve ve yönergelerle uyumlu olmasını sağladığını vurgulamıştır.[364] Bunun yanında sundukları nicel ve nitel verilerin KYTCTŞ ile ilgili politikaları iyileştirmesine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.[365]

Danimarka

Danimarka İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Ekim 2013'te imzalamış, 23 Nisan 2014'te onaylamış, Sözleşme 1Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Danimarka 17 Ocak 2017'de Ülke Raporu'nu GREVIO'ya sunmuş, GREVIO Danimarka Temel Değerlendirme Raporu 24 Kasım 2017'de yayınlanmış, Rapor'a karşı Danimarka Hükümeti'nin yorumları ise 17 Kasım 2017'de sunulmuştur.

GREVIO, Danimarka'nın kanıta dayalı politika oluşturma çabalarını umut verici uygulama olarak nitelendirmiştir. Yürütülen çalışmalar ve araştırmalardan elde edilen veriler politikaların oluşturulması ve geliştirilmesine katkı sağlamıştır.[366] Danimarka 2002'den itibaren politika aracı olarak Ulusal eylem planları hazırlamaktadır. 2014'ten itibaren (i) aile içi şiddet, (ii) namusla ilgili çatışmalar, (iii) taciz ve (iv) tecavüze ilişkin ulusal eylem planları ve stratejiler hazırlanmış olup bunların hazırlanmasında Adalet Bakanlığı tarafından ulusal kolluk kuvvetlerinin ve

362 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.123; GREVIO Belçika Temel Değerlendirme Raporu, p.58.
363 GREVIO Belçika Temel Değerlendirme Raporu, p.58; Belçika Ülke Raporu, ANNEXE: A, s.70-76.
364 GREVIO Belçika Temel Değerlendirme Raporu, p.58.
365 GREVIO Belçika Temel Değerlendirme Raporu, p.59.
366 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.52.

yargının tecavüz ve tacize tepkisini değerlendirmek için yaptırılan çeşitli kapsamlı araştırmalardan yararlanılmıştır.[367]

GREVIO'nun Danimarka'ya ilişkin temel değerlendirme raporunda umut verici olarak nitelenen bir diğer uygulama, özellikle kolluk kuvvetleri ve sosyal hizmet görevlileri gibi profesyonelleri hedef alan özellikle de taciz ve tecavüze ilişkin bilinçlendirme kampanyalarıdır. GREVIO, profesyonellerin bu tür şiddet eylemlerine yaklaşımları üzerinde iyileşmelere yol açan bu uygulamaların daha önce KYTCTŞ biçimleri hakkında eğitim almadıkları durumlarda daha da önemli olduğunu özellikle vurgulamıştır.[368] Danimarka, Ülke Raporu'nda gerçekleştirilmiş, devam eden ya da planlanan bilinçlendirme kampanyaları hakkında bilgi vermiştir. Buna göre 2017'de ev-içi şiddet ve yakın ilişkilerde şiddet ve mağdurların hakları ve sunulan destekler konusunda farkındalık yaratmak için ulusal bir kampanya başlatılmıştır. Bu kampanyanın öncelikli hedefi gençler ve konusunun flört şiddeti olduğu bildirilmiştir. Farklı etnik azınlıklardan gelen kadınlara ev-içi şiddet ve mağdur kadınların hakları ve seçeneklerine ilişkin bilgi verilmesini hedefleyen bir başka projenin de Raporun sunulduğu tarihte devam ettiği belirtilmiştir.[369]

Finlandiya

Finlandiya İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 17 Nisan 2015'te onaylamış olup Sözleşme, 1 Ağustos 2015'te yürürlüğe girmiştir. Finlandiya ülke raporunu3 Mayıs 2018de sunmuş, GREVIO Finlandiya Temel Değerlendirme Raporu 2 Eylül 2019'da yayınlanmış ve 28 Haziran 2019'da Finlandiya Hükümeti yorumlarını sunmuştur.

GREVIO, Dönem Ortası Yatay Değerlendirme Raporu'nda İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasının ardından Finlandiya'nın, iltica vaka yöneticilerinin kadınlara uygulanabilecek toplumsal cinsiyete dayalı zulüm risk faktörlerini belirlemesine ve değerlendirmesine olanak sağlayan önlemler uygulamasını, dahili yönergeler oluşturması ve eğitimler vermesini umut verici uygulama olarak

[367] GREVIO Danimarka Temel Değerlendirme Raporu, p.16.
[368] GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.139; GREVIO Danimarka Temel Değerlendirme Raporu, p.65,66.
[369] Danimarka Ülke Raporu, s.9,10.

tanımlamıştır.[370] Eğitimlerin Avrupa İltica Destek Ofislerinin (EASO) toplumsal cinsiyet ve savunmasız gruplara ilişkin öğrenme modüllerinin yardımıyla yürütüldüğü belirtilmiştir. 2015'ten itibaren, MIGRI (Finnish Immigration Service) personeli için kadın sünneti ile ilgi yönergeler mevcut olup Finlandiya İnsan Hakları Birliği tarafından kadın sünneti ve zorla evlendirme de dahil "honour-related violence"ın farklı biçimleri hakkında eğitimler verilmiştir. Kadın sünneti uygulayan ülkelerden veya topluluktan gelen kız çocuklarına risk soruşturmaları rutin uygulanırken yetişkin kadınların sığınma talepleri kadın sünneti ile ilgili ise uygulanmaktadır.[371]

GREVIO, Finlandiya'nın İstanbul Sözleşmesi'nin imzasından sonra 2014 yılında özel takip suçunu uygulamaya koymasını taktir etmekle birlikte Ceza Kanunu'nun hazırlık çalışmalarında takip için ön koşulun mağdurun faile eylemleri istemediğine dair endişesini dile getirmesinin yer almasının kanunda bu şart yer almasa da endişe verici olduğunu vurgulamıştır. Helsinki Bölge Mahkemesi bir kararında takipçiden açıkça durmasını istemenin ısrarlı takip vakalarında genel bir gereklilik olarak kabul edilemeyeceğine hükmetmiştir.[372]

Fransa

Fransa İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 4 Temmuz 2014'te onaylamış ve Sözleşme 1 Kasım 2014'te yürürlüğe girmiştir. Fransa Ülke Raporu'nu 5 Nisan 2018'de vermiş, 28 Ekim 2019'da GREVIO Fransa Temel Değerlendirme Raporu kabul edilmiş ve 14 Kasım 2019'da Fransa Hükümeti yorumlarını sunmuştur.

Temel değerlendirme raporunda GREVIO, Fransa'yı KYTCTŞ'ye ilişkin politikaların ve önlemlerin değerlendirilmesinden sorumlu özel ve bağımsız bir organ olan Eşitlik Yüksek Kurulu'nu (HCE) ve KYTCTŞ alanında verilerin toplanmasını, analiz edilmesini ve dağıtılmasını koordine etmekten sorumlu 2013 yılında Kadın-Erkek Eşitliği ve Ayrımcılıkla Mücadele Devlet Sekreterliği himayesinde Kadının Şiddete Karşı Korunması ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Bakanlıklar Arası

370 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.540.
371 GREVIO Finlandiya Temel Değerlendirme Raporu, s.249.
372 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.352; GREVIO Finlandiya Temel Değerlendirme Raporu, p.160.

Misyonu'nu (MIPROF) kurmuş olmasından dolayı taktir etmiştir.[373] GREVIO, Fransa'da KYTCTŞ ile ilgili politikaların uzman ve bağımsız bir organ olan HCE'nin sorumluluğunda olmasını önemli bulmuştur. GREVIO, Fransa'yı verilerin toplanmasından, analizinden ve dağıtılmasından sorumlu özel bir organ kurmuş olmasından dolayı da takdir etmekte ve bu durumu kanıta dayalı politika oluşturmanın merkezi öneminin kavranmış olmasına bağlamaktadır. MIPROF ayrıca mağdurlarla ilgilenecek tüm profesyoneller için ulusal bir eğitim planı geliştirmekten de sorumludur.[374]

Fransa'nın yüksek öğretimde, okullarda, kurumlarda ve Kültür Bakanlığı'na bağlı hizmetlerde KYTCTŞ'yi önleme ve bunlarla mücadele etme yöntemi GREVIO Dönem Ortası Yatay Değerlendirme Raporu'nda iyi uygulama örnekleri olarak gösterilmiştir.[375] 22 Temmuz 2013 tarih ve 2013-660 sayılı Kanun ile Yüksek Öğretim, Araştırma ve Yenilik Bakanlığı her devlet üniversitesinde, şiddet mağdurlarına danışmanlık yapmak ve destek vermekle sorumlu, toplumsal cinsiyet eşitliği konularında uzmanlardan oluşan bir "eşitlik misyonu" kurmakla görevlendirilmiştir. Ayrıca her üniversitede şiddet mağdurlarına destek olmak ve danışmanlık yapmak üzere bir birim kurulması taahhüdünde bulunulmuş olması, her kuruluşta görevli eşitlik misyonunun işleyişi ile birlikte e-mail adresi ve telefon numaralarını içeren online bilgi sağlanması, üniversitelerde cinsel tacizle ilgili bir kılavuz hazırlanması gibi yüksek öğretimde KYTCTŞ'nin önlenmesi ve bunlarla mücadelede iyi uygulama örneği sunan önlemler GREVIO tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır.[376]

Kültür Bakanlığı tarafından Temmuz 2016'dan itibaren kendisine bağlı her yükseköğretim kurumunda, her kamu kurum, hizmet ve bakanlık dairelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve tacizin önlenmesi ve tedavisi konusunda eğitim almış/alacak kişilerden oluşan "ayrımcılığın önlenmesinden sorumlu kişiler" ağının kurulması ve yüksek öğretim okullarının yönetim, idare, öğretim ekibi, personel temsilcisi ve öğrenci topluluğu tarafından tartışılarak onaylanan bir kadın-erkek eşitliği

373 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.91.
374 GREVIO Fransa Temel Değerlendirme Raporu, p.59,60.
375 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.158.
376 GREVIO Fransa Temel Değerlendirme Raporu, p.99.

taahhüdünün hazırlanmasının teşviki de GREVIO tarafından iyi uygulama örneği olarak nitelendirilmektedir.[377]

İtalya

İtalya İstanbul Sözleşmesi'ni 27 Eylül 2012'de imzalamış, 10 Eylül 2013'te onaylamış ve Sözleşme 1 Ağustos 2014'de yürürlüğe girmiştir. İtalya 22 Ekim 2018'de Ülke Raporu'nu sunmuş, 15 Kasım 2019'da GREVIO İtalya Temel Değerlendirme Raporu kabul edilmiş, İtalya 18 Aralık 2019'da Hükümet Yorumlarını sunmuştur.

GREVIO, Dönem Ortası Değerlendirme Raporu'nda İtalya tarafından Sözleşme'ye uyum amacıyla gerçekleştirilen bazı uygulamaları da umut verici olarak tanımlanmıştır. İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasından sonra Sözleşme'nin 14. maddesindeki yükümlülüğü yerine getirmek amacıyla, İtalya 2015 yılında 107/2015 sayılı bir yasal düzenleme ile tüm öğrencileri, öğretmenleri ve aileleri bu konularda eğitmek amacıyla eğitim kurumlarının üç yıllık planlamalarının fırsat eşitliği, cinsiyet eşitliği, cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılığın önlenmesi ilkelerini içermesini zorunlu hale getirdi. Bu düzenlemenin uygulanabilmesi için 2017 yılında Millî Eğitim Bakanlığı özel yönergeler yayınladı ve 2017 yılında ulusal eylem planı ile 8.9 milyon euroluk bir bütçe ayrıldı. Okulların bu düzenlemeyle ilgili faaliyetlerini izlemek ve teşvik etmek amacıyla okullara bu alanlarda faaliyetlerde bulunacakları kamu ve özel kuruluşların bir listesini sağlamak için 2017'de ulusal bir gözlemevi kurulmuştur. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı bu konudaki en iyi uygulamaları paylaşmak için bir web portalı da (www.noisiamopari.it) oluşturmuştur.[378]

GREVIO'nun umut verici bir uygulama olarak üzerinde durduğu bir diğer İtalya uygulaması, GREVIO'nun İtalya Temel Değerlendirme Raporu'nda gerekli yasal değişiklikleri yapma çağrısında bulunduğu[379] bir konuda yetkililerin bu çağrının gereğini yapmak üzere harekete geçmiş olmasıdır. GREVO'nun cinsiyete temelli şiddet mağduru olmak da dahil zor koşullardaki kadınlara özerk bir oturma

377 GREVIO Fransa Temel Değerlendirme Raporu, p.100.
378 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.159; GREVIO İtalya Temel değerlendirme Raporu, p.159.
379 GREVIO İtalya Temel Değerlendirme Raporu, p. 259.

izni sağlanması için yasal değişiklik de dahil gerekli önlemleri alma çağrısına yanıt olarak, Ocak 2021'de Bari Mahkemesi, İtalyan içtihatlarında ilk kez Göçmenlik yasasının 18. maddesini İstanbul Sözleşmesi ışığında yorumlayarak "özerk oturma izni verilirken *gerçek ve mevcut bir tehlike şartı* yorumlanırken, psikolojik şiddet ve mağdurun kendi kaderini tayin etme özgürlüğü de dikkate alınarak 18. maddenin mükerrer getirdiği kısıtlayıcı gereklilikler aşılmalıdır" gerekçesiyle yetkili makamlara aile içi şiddet mağduru göçmen bir kadın için özerk oturma izni verme talimatı vermiştir.[380]

Malta

Malta, 21 Mayıs 2012'de İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamış, 29 Temmuz 2014'te onaylamış ve Sözleşme 1Kasım 2014'te yürürlüğe girmiştir. Malta 9 Eylül 2019'da Ülke Raporunu sunmuş, 15 Ekim 2020'de GREVIO Malta Temel Değerlendirme Raporu kabul edilmiş ve Malta 19 Kasım 2020'de rapor üzerine yorumlarını sunmuştur.

GREVIO'nun Malta'nın İstanbul Sözleşmesi'ni onaylamasının ardından Sözleşme'nin 36. maddesine uygun olarak cinsel şiddet ve tecavüze ilişkin mevzuatında yaptığı bir dizi değişikliği umut verici uygulama olarak nitelendirmiştir.[381] Bunların ilki GBVDV (Gender-Based Violence and Domestic Violence Act) Yasası'nın 2018'de yürürlüğe girmesinden sonra tecavüz suçunun tanımının değiştirilmiş olmasıdır. Değişiklikten önce şiddet kanıtı gerekliyken, şimdi tecavüz suçunda rızanın yokluğu esastır. Malta Ceza Kanunu'nun 198. maddesine göre, diğer hususların yanısıra kişinin duygusal ve psikolojik durumu da dikkate alınarak kişinin o andaki durumu ve çevreleyen koşullar değerlendirildiğinde kişinin özgür iradesi ile gönüllü olarak verilmiş rıza olmadıkça "rıza bulunmadığı" karinesi vardır. GREVIO, bu düzenlemenin Sözleşme'nin gerektirdiğinden de daha açık olmasını özellikle taktir etmiştir.

Bir diğer umut verici uygulama Malta Ceza Kanunu'nda cinsel suçlar 2018'den önce "Ailenin Huzuru ve Onuruna ve Ahlaka Karşı İşlenen Suçlar" olarak sınıflandırılırken, değişikli sonrası "Cinsel Suçlar" başlığı altında

380 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.515.
381 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p. 361.

sınıflandırılmasıdır. Bu şekilde tecavüz ve cinsel nitelikteki diğer rıza dışı eylemlerin, bireyin vücut bütünlüğünün ve cinsel özerkliğinin ihlali olarak tanımlanmasını gerektiren uluslararası hukuka uyulmuştur.

GREVIO tarafından takdir edilen diğer bir değişiklik Ceza Kanunu'nun tecavüz suçunun eski veya şimdiki eşler veya partnerler tarafından işlenmesini ağırlaştırıcı sebep olarak nitelendirilmesidir. Ayrıca GBVDV Yasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte, rıza yaşı 18'den 16'ya düşürülmüştür. Ceza Kanunu, "on altı yaşın altındaki kişilerle cinsel faaliyetlere katılma" ve "yasadışı cinsel faaliyetler" başlığı altında 16 yaşından küçüklerle cinsel nitelikteki eylemleri suç saymaktadır (Madde 204D). Sözleşme standartlarıyla uyumu gerçekleştirilen bu düzenlemeler GREVIO tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.[382]

Monako

Monako İstanbul Sözleşmesi'ni 20 Eylül 2012'de imzalamış, 7 Ekim 2014'te onaylamış olup, Sözleşme 1 Şubat 2015'te yürürlüğe girmiştir. Monako Ülke Raporu'nu 1 Eylül 2016'da sunmuş, GREVIO Monako Temel Değerlendirme Raporu 27 Eylül 2017'de yayınlanmış, ülke yorumları ise 8 Eylül 2017'de sunulmuştur.

Diğer ülkelerin yanısıra Monako tarafından da İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesine cevaben aile içi şiddet mağdurları için ücretsiz, anonim ulusal yardım hattı kurulmuş olması umut GREVIO tarafında taktirle karşılanmıştır.[383] GREVIO, 25 Kasım 2016 tarihinde yetkililer tarafından aile içi şiddet mağdurlarının durumları hakkında konuşabilmeleri ve bilgi alabilmeleri için yeni, anonim ve ücretsiz bir telefon yardım hattının (116.919) hizmete açılmış olmasını memnuniyetle karşılamakla birlikte 24 saat erişilebilir olmamasını eleştirmiştir.[384]

GREVIO, Monako'da KYTCTŞ ile ilgili politikanın uygulanmasında yer alan hizmetlerin her birinde özel olarak eğitilmiş memurlardan oluşan bir ağın kurumsallaştırılması yoluyla çok kurumlu işbirliğini desteklemeye yönelik son kararlarını takdir etmiştir. GREVIO tarafından bu ağın bilgi paylaşımı, mağdurların

382 GREVIO Malta Temel Değerlendirme Raporu, p.169,170.
383 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.271.
384 GREVIO Monako Temel Değerlendirme Raporu, p.82.

farklı hizmetleri alırken izlenmesi, yaklaşımların koordinasyonu ve ortak kültür ve protokollerin geliştirilmesi yoluyla her bir mağdur ve vakanın somut durumun gerektirdiği gibi ve daha etkili bir şekilde ele alınmasında önemli bir rol oynayacağı vurgulanmıştır. GREVIO, bu sistemin genişletilerek ilgili farklı aktörler arasında düzenli bilgi akışına izin verecek kalıcı bir yapı içinde birletilmesi planlarını da memnuniyetle karşılamıştır. [385]

Karadağ

Karadağ, İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 22 Nisan 2013'te onaylamış ve Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Karadağ 11 Temmuz 2017'de Ülke Raporu'nu sunmuş, GREVIO'nun Karadağ Temel Değerlendirme Raporu 25 Ekim 2018'de yayınlanmış ve 14 Eylül 2018'de Karadağ Temel Değerlendirme raporuna karşı yorumlarını sunmuştur.

GREVIO, Karadağ'ın bu tür hizmetlerin bulunmadığı ülkenin Kuzey kesiminde STK'lar tarafından işletilen ve lisanslı aile içi şiddet sığınma evlerine fon sağlama çabalarını umut verici olarak nitelendirmiştir. Karadağ, o bölgede bir STK tarafından işletilen ve lisanslı bir aile içi şiddet sığınma evini finanse ederek ülkenin kuzey kesimindeki barınak ihtiyacını gidermiştir.[386]

Karadağ'ın diğer birçok ülke gibi İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesine yanıt olarak 2015 yılında KYTCTŞ'nin tüm mağdurlarına hitap etmese de ev-içi şiddet mağduru kadın ve çocuklar için ücretsiz ve 24 saat ulaşılabilen tek bir ulusal yardım hattı başlatması GREVIO tarafından taktir edilmiştir. Başlangıçta AB Karadağ Delegasyonu tarafından özel olarak finanse edilirken daha sonra maliyetlerin yarısı Karadağ Hükümeti diğer yarısı da hattı işleten STK'ya yapılan bağışlarla karşılanan bu hatla KYTCTŞ ve insan hakları alanında uzman kişilerce kaliteli danışmanlık sağlandığı belirtilmektedir. Karadağca ve Arnavutça hizmet verilmekte olan bu hatta başvuran mağdur, yerel uzman hizmetlerinin bulunmadığı ve sevklerin yapılamadığı bölgelerden geldiği taktirde genellikle vakaların takibi de

[385] GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.53; GREVIO Monako Temel Değerlendirme Raporu, p.20,21.

[386] GREVIO Dönem Ortası Temel İnceleme Raporu, p.265; GREVIO Karadağ Temel Değerlendirme Raporu, p.129.

yapılmaktadır. Ayrıca ulusal hatta paralel beş yerel yardım hattının varlığı da GREVIO tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.[387]

Hollanda

Hollanda İstanbul Sözleşmesi'ni 14 Kasım 2012'de imzalamış, 18 Kasım 2015'te onaylamış, Sözleşme 1 Mart 2016'da yürürlüğe girmiştir.6 Eylül 2018'de Hollanda Ülke Raporu sunulmuş, GREVIO Hollanda Temel Değerlendirme Raporu 15 Kasım 2019'da kabul edilmiş ve Hollanda, 16 Ocak 2020'de Rapor hakkında yorumlarını sunmuştur.

GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasının ardından, Hollanda'da soruşturma ve kovuşturma sürecine ilişkin 2016 yılında ev-içi şiddet ve çocuk istismarı ile cinsel suçlara ilişkin suçların nasıl tespit edilip kovuşturulacağına ilişkin talimatlar kabul edilmiş olmasını umut verici bir uygulama olarak nitelendirmiştir. Bu talimatlar mağdurların haklarının korunması ve özellikle de sanıkların haklarıyla dengelenmesi gereği, mağdurların karşılaştıkları kanıta dayalı zorluklar, travmalar ve ikincil mağduriyetten sonuçları hakkında bilgiler de içermektedir.[388] GREVIO ayrıca, re'sen kovuşturmaların mağdurun rızası olmadan ve mağdurun ifadesi olmadan devam ettiğini memnuniyetle belirtmiştir.[389]

Hollanda'da bir diğer umut verici uygulama örneği, yurt dışında zorla evlendirme ve terk edilmenin belirlenmesi ve ele alınmasına ilişkin yönergelerin de dahil olduğu politikalar geliştirilmiş olmasıdır. İlgili yönergeler, aynı zamanda bu konuda profesyoneller için eğitim de yürüten Hollanda Zorla Evlendirme ve Terk Etme Merkezi tarafından 2017'de yayınlanmıştır. Mağdurlar, Hollanda'ya dönmelerini sağlayan geçici veya insani ikamet izni için başvurabilirler. Bilinçlendirme kampanyaları, tavsiye broşürleri ve dönüş bileti için bir bilet fonu da bu konuda geliştirilen politikanın birer parçasıdır.[390]

387 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.271; GREVIO Karadağ Temel Değerlendirme Raporu, p.132,133.
388 GREVIO Hollanda Temel Değerlendirme Raporu, p.263.
389 GREVIO Hollanda Temel Değerlendirme Raporu, p.264.
390 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.532; GREVIO Hollanda Temel Değerlendirme Raporu, p.308.

Sırbistan

Sırbistan 4 Nisan 2012'de İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamış, 21 Kasım 2013'te onaylamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Sırbistan 3 Temmuz 2018'de Ülke Raporu'nu sunmuş, 29 Kasım 2019'da GREVIO Sırbistan Temel Değerlendirme Raporu kabul edilmiş ve 17 Oca 2020'de Sırbistan hükümeti Rapor hakkında yorumlarını sunmuştur.

GREVIO'nun umut verici olarak nitelendirdiği Sırbistan uygulamalarından biri Sözleşmeyi onaylamasının ardından, 2014 Kamu Bilgilendirme ve Medya Kanunun kabul edilerek proje finansmanı yoluyla kamu yararına bilgi üretme yükümlülüğünün getirilmiş olmasıdır. Kültür ve Enformasyon Bakanlığı ve İl Kültür, Enformasyon ve Dini Cemaatlerle İlişkiler Müsteşarlığı, pozitif toplumsal cinsiyet rollerini ve şiddet karşıtlığını teşvik amacıyla ev-içi şiddet de dahil olmak üzere KYTCTŞ ile ilgili medya içeriğinin üretimine finansman sağlayarak medyayla aktif bir ortaklık kurmaktadır.[391]

Sırbistan'da, 2016'dan bu yana, Ceza Kanunu kapsamına takip etme, zorla evlendirme, kadın sünneti ve cinsel taciz suçları da girmiştir. Ev-içi şiddet hem Ceza Kanunu hem de Kamu Barışı ve Düzeni Yasası tarafından suç olarak kabul edilmekte olup 2017 tarihli Ev-içi Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (LPDV), her türlü aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlardan korunmasına ilişkin çok sayıda düzenleme getirmektedir.[392] GREVIO Dönem Ortası Temel Değerlendirme Raporu'nda Sırbistan'ın ısrarlı takip etme eylemini suç olarak düzenlemesini umut verici kabul etmiştir.[393] Sırp Ceza Kanunu'nun 138a maddesi ile bir kişinin iradesi dışında izinsiz izlenmesini veya fiziksel olarak yakınlaşması; doğrudan, üçüncü bir kişi veya diğer iletişim araçları aracılığıyla temas kurma çabaları; mal ve hizmet sunmak amacıyla bir kişinin veya onlara yakın birinin kişisel bilgilerinin kötüye kullanılması; başka bir kişinin veya onlara yakın birinin yaşamına, vücuduna veya özgürlüğüne yönelik tehditleri; ve benzeri fiillerin hedef alınan kişinin hayatını önemli ölçüde tehlikeye sokacak şekilde gerçekleştirilmesi yasaklanmıştır.[394]

---

391 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.208; GREVIO Sırbistan Temel Değerlendirme Raporu, p.97.
392 GREVIO Sırbistan Temel Değerlendirme Raporu, p.175.
393 GREVIO Dönem Ortası Temel İnceleme Raporu, p.352.
394 Sırbistan Ülke Raporu, s.48.

Türkiye

Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni 11 Mayıs 2011'de imzalamış, 14 Mart 2012'de onaylamış, Sözleşme 1 Ağustos 2014'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye, imzasına ev sahipliği yaptığı ve ilk imzacısı olduğu Sözleşmeden, 20 Mart 2021 tarihinde, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Türkiye Cumhuriyeti Bakımından Feshedilmesi Hakkında 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 1 Temmuz 2021'den itibaren geçerli olmak üzere çekilmiştir.

GREVIO, İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasını takiben KYTCTŞ mağduru kadınlar için sığınma evlerinin sayısında umut verici bir artış kaydetmiştir.[395] Aralık 2016 itibarıyla Türkiye'de şiddet mağduru kadın ve çocuklarına geçici barınma imkânı sunan toplam 3.433 kişilik kapasiteye sahip, 101'i Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı, 32'si belediyeler ve dördü STK'lar tarafından işletilen 137 sığınma evi bulunmaktadır. 2011 yılında sadece 48 sığınak bulunduğunu vurgulayan GREVIO sığınma evlerinin genel kapasitesinin genişletilmesinde kaydedilen ilerlemeyi memnuniyetle karşılamıştır.[396]

GREVIO, Türkiye'ye ilişkin temel değerlendirme raporunda, acil durum, yasaklama ve koruma kararlarına ilişkin sağlam verilerin toplanmasını memnuniyetle karşılayarak bu tür verilerin verilen kararların uygulanmasını izlemek ve uygulanmasını sağlamak için çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, bu kararların fail tarafından ihlal edildiği durumlarda önleyici hapis cezası veren mahkeme kararlarının sayısına ilişkin verilerin koruma kararına rağmen kadınların tekrar tekrar şiddete maruz kaldığı veya öldürüldüğü durumlarda sistemin kadınları korumadaki başarısızlık nedenlerini analiz etmede etkili olduğunun altını çizerek taktir etmiştir.[397]

İstanbul Sözleşmesi'nin KYTCTŞ'nin önlenmesine ilişkin katkılarının ele alındığı bu bölümde İstanbul Sözleşmesi'nin büyük ölçüde kendisinden önce gerek BM gerekse AK insan hakları koruma sistemi içinde soruna ilişkin meydana gelen

395 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.265.
396 GREVIO Türkiye Temel Değerlendirme Raporu, p.169.
397 GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, p.106; GREVIO Türkiye Temel Değerlendirme Raporu, p.79,80.

bilgi ve deneyim birikiminden de yararlanarak sorunun toplumsal cinsiyet temelli yapısına duyarlı ve bütüncül bir yaklaşımla oldukça kapsamlı asgari yükümlülükler getirdiğini gördük. Bu yükümlülüklerin taraf devletlerce Sözleşmenin sözüne ve özüne uygun şekilde yerine getirilmesine rehberlik etmek ve denetlemek yoluyla en ileri ölçüde uyum sağlanması için kısaca GREVIO denilen, bağımsız ve tarafsız uzmanlardan oluşan bir izleme organı ve mekanizması tasarlandığı ortaya konuldu. İstanbul Sözleşmesi'nin ve GREVIO'nun izleme faaliyetlerinin diğer insan hakları izleme mekanizmalarının KYTCTŞ ile ilgili içtihatlarına olumlu etkisini ortaya koymak üzere örnek olarak AİHM'nin İstanbul Sözleşmesi sonrası konuya ilişkin içtihatları incelendi. AİHM'nin İstanbul Sözleşmesi sonrası kadına yönelik şiddet ve ev-içi şiddet eylemlerine ilişkin önüne gelen vakalarda taraf devletlerin pozitif yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini değerlendirirken İstanbul Sözleşmesi'ni ölçüt olarak kullanmaya başladığı ancak bunun henüz İstanbul Sözleşmesi'nin tüm taraf devletlere getirdiği tüm yükümlülükleri kapsamadığını gözlemlendi. İstanbul Sözleşmesi'nin taraf devletlerin imzasından hemen sonra KYTCTŞ ile mücadeleye ilişkin politika, mevzuat ve uygulamalarını olumlu yönde değişmesine ve gelişmesine sebep olduğu 17 taraf devletin uygulamalarından örneklerle ortaya konuldu. GREVIO'nun da izleme faaliyetleri ile bu gelişmeleri takip edip taraf devletlerdeki örnek uygulamalar yanında eksiklikleri ve karşılaştıkları sorunları tespit edip raporlayarak hem ilgili devletlerin eksikliklerini örnek uygulamaları da görerek gidermesini hem de ulusal ve uluslararası düzeyde Sözleşmeye uyum için demokratik ve siyasi baskı uygulanmasına olanak tanıdığı görüldü.

SONUÇ

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısal boyutunu vurgulayarak tanımlayan ve KYTCTŞ'i bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık biçimi olarak kabul eden bağlayıcı bir AK insan hakları sözleşmesidir. Ancak tarih boyunca kadınların toplumdaki ikincil konumuna, ayrımcılığa uğramasına ve geri bırakılmışlığına yol açan, kadın ve erkekler arasındaki kadınlar aleyhine hiyerarşik ve eşitsiz güç ilişkilerinin en ağır görünümü olan kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali olarak kabulünün tarihi çok da gerilere gitmez. KYTCTÇ'nin önlenmesinde insan hakları hukukunun işlevlerinin araştırdığı bu çalışmada öncelikle kadına yönelik şiddetin tarih boyunca kadınlarla erkekler arasındaki kadınlar aleyhine eşitsiz güç ilişkilerinin bir tezahürü olduğu ve bu eşitsiz güç ilişkileri üzerine eş zamanlı olarak inşa edilen modern devlet ve insan hakları düşüncesinin dolayısı ile de insan haklarının normatif aşamaya geçişinden sonra insan hakları hukukunun ataerkil karakteri ortaya konulmaya çalışıldı.

Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısal boyutu ile kadının tarihsel olarak geri bırakılmışlığının ve üzerindeki erkek tahakkümünün izleri Antik Yunan'daki polis-oikos ayrımına kadar sürüldü ve görüldüki yakına zaman kadar kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali hatta suç olarak görülmemesinin temelinde yatan kamusal alan-özel alan ayrımının kökleri oraya kadar uzanıyor. Kadının doğurganlığı nedeniyle görevinin biyolojik ve ekonomik yeniden üretim ve yerinin de ev içi olduğu anlayışı, kadını kamusal alandan ve yurttaşlık tanımından dışlayıp adeta ev işi ve çocuk bakımına özgülenmiş köleler konumuna hapsetmiştir. Bu anlayış Antik Yunan filozoflarının eserleri ile ve Hristiyanlık vasıtasıyla ve katkısıyla Orta Çağ ve insan hakları düşüncesinin ortaya çıktığı Aydınlanma Çağı'na dahi taşınmıştır. Orta Çağ'da da kadının ikincil konumunda pek bir değişiklik olmadığını görüldü. Kadının yerinin kocasının hakimiyeti altında yaşayacağı ev ve görevinin de ev işleri ve çocuk bakımı olduğu anlayışı bu dönemde de süre gelmiştir. Kadınların bu rolün dışına çıkabilmek için manastırlara kapanmayı dahi seçtiklerini, ebe kadın ve sağaltıcı olarak sahip oldukları güç ve saygınlığın, hiyerarşik cinsiyet ilişkilerinin sarsılmasından korkulması nedeniyle cadı avlarını tetiklediği anlaşıldı. Aydınlanma Çağında özgürlükçü fikirlerin kadınlar söz konusu olduğunda nasıl da

ikircikli bir hal aldığını en iyi özetleyen ise Voltaire'in "Hepimiz insan olarak eşitiz, ama toplumun eşit üyeleri değiliz" sözü olmuştur.

Modern devlet ve insan haklarının doğup gelişmesi eş zamanlıdır denilebilir. Modern devlet ile insan hakları düşüncesi ve hukukunun feminist perspektiften bakıldığında eril olduğu söylenebilir. Çalışmada farklı feminist yaklaşımlardan bakışla modern devlet ve hukukunun eril karakteri ortaya konulmaya çalışıldı. Modern devletin eril karakterinin en önemli fakat en gizli işareti "*eşitlik"* anlayışıdır. Klasik eşitlik yaklaşımı, ayrımcılık yapmadan herkese kanun önünde eşit muamele edileceği anlamına gelir. Ancak feminist çözümlemeler göstermiştir ki eşit olmayanlara eşit muamele her durumda eşitlikçi sonuçlar doğurmaz. Tarihsel olarak hemen her alanda geri bırakılmış, ayrımcılığa uğramış kadınlara geri bırakılmışlıkları telafi edilmeden her zaman eşit davranılması, kadınlar ve erkeler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini sürdürmeye hizmet eder. Eşitlik anlayışındaki dönüşüme ilişkin bölümde bu konu ayrıca detaylı şekilde ele alınmıştır. Kadınların geri bırakılmışlıkları üzerine inşa edilmiş devlet de hukuku da erildir. Erkek egemenliğine hizmet eder. Bunu cinsiyet nötr görüntüsüyle kamufle etse de feminist hukukçular ev-içi şiddetin, eşler arasındaki tecavüzün, pornografinin vs. suç sayılmamasından tutun tecavüz davalarında kadının rıza göstermemesinin kanıtı olarak fiziksel direnç göstermesi ya da bağırmasının beklenmesinin dahi hukukun erilliğinin kanıtı olduğunu deşifre etmişlerdir.

Kadına yönelik şiddetin yakın zamanlara kadar bir insan hakları ihlali olarak görülmemesinin sebepleri arasında insan haklarına ve devletin sorumluluklarına ilişkin klasik yaklaşım yatmaktadır. Bu görüşe göre insan hakları devlet ya da devletin eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerce ihlal edilir. Özel alanda meydana gelen ya da devlet dışı özel kişilerce gerçekleştirilen eylemler insan hakkı ihlali değildir ve bu eylemlerden devlet sorumlu tutulamaz. Oysa gerçekte insan hakları - KYTCTŞ gibi eylemlerde çarpıcı olarak görüldüğü gibi- özel alanda da özel kişiler tarafından da ihlal edilir. Devletin sadece ihlalden kaçınması ve saygı göstermesinin yeterli olmadığı bunun yanında üçüncü kişilerden gelecek ihlalleri özel alanda dahi olsa önleme, koruma, ortaya çıkan zararları telafi etme, kovuşturma ve cezalandırma gibi yükümlülükleri olduğuna ilişkin pozitif yükümlülük anlayışı ve özen yükümlülüğü standartları geliştirilmiştir. Tüm insanların onur bakımından eşit

olduğu ve devletin de tüm insanlara yasa önünde eşit muamele etme yükümlülüğünde olduğu anlayışı bir diğer sorunlu anlayıştır. İnsanların doğuştan sahip olduğu bir özellik olarak soyut onur kavramından "insan onuruna uygun yaşama hakkına", kanun önünde eşitlik denilen aynılık eşitliği anlayışından da eşitsiz konumda olana fiili eşitlik sağlanıncaya kadar geçici özel önlemler aracılığıyla farklı muamele edilmesini gerektiren "farklılık eşitliği" anlayışına ve tamamlayıcısı olarak toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma yoluyla kadınlar aleyhine güç ilişkilerini eşitlikçi şekilde yeniden yapılandırmayı hedefleyen "dönüştürücü yaklaşım" denilen eşitlik anlayışına evrilmiştir. Artık devlet, insan onuruna yakışır yaşamı da fiili eşitliği de hayata geçirmekten sorumludur. Müdahale etmeden sadece insanların onur bakımından ve kanun önünde eşit olduğunu kabulle yetinemez. İnsan hakları anlayışındaki bu dönüşümlerde kadının insan hakları mücadelesinin etkisi önemlidir ve bu dönüşümler kadına yönelik şiddet ve ev-içi şiddetin insan hakları ihlali olarak kabulü ile devletin sorumlu tutulmasının önünü açmıştır.

Çalışmanın araştırma sorusunun cevabını araştırırken ele alınan bir diğer konu insan hakları düşüncesi ve hukukunun ataerkil yapısında kadınların mücadeleleri ile yaşanan kadının insan hakları lehine dönüşüme paralel olarak KYTCTŞ'nin insan hakları hukukunda nasıl ele alındığıdır. Herkesin insan olmakla eşit olarak sahip olduğu kabul edilen tabii haklara doğal olarak kendilerinin de sahip olduğunu düşünen kadınların oy hakkı, kamusal hizmetlere katılma hakkı ve eğitim hakkı gibi haklarının tanınması için başlattıkları mücadelelerin sonuçlarını vermesi ve kadınlara eğitim, seçme seçilme hakkı ve bazı mesleğe girme hakları tanınması ancak 19. yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarında mümkün olmuştur. Ancak kadınların yasal haklar elde etmeye başlamalarının onların maruz kaldığı ayrımcılık ve ezilmişliği ortadan kaldırmadığının anlaşılması, sebeplerin yasal hakların olmamasından daha derin ve yapısal olduğunu gösterdi. Kadınların ezilmişliğinin sebebinin cinsiyetler arası eşitsiz güç ilişkileri ile bunu doğuran ve sürdüren toplumsal cinsiyet olarak adlandırılan kadınlık ve erkekliğe ilişkin kalıp yargılar ve onlardan beklenen rollere ilişkin toplumsal kurgular olduğu anlaşıldı. Bir yandan da 20. yüzyılda kadının insan haklarının uluslararasılaşması dediğimiz süreç başladı. İHEB ve uluslararası sözleşmelerde yer alan eşitlik ve ayrımcılık yasağına ilişkin düzenlemelerin tek başlarına kadınların erkeklerle eşit şekilde insan haklarını kullanmaları ve onlardan yararlanmalarını sağlamadığı görülmesi üzerinde BM

Genel Kurulu tarafından 1979 yılında CEDAW kabul edilmiş ve hukuken bağlayıcı bir insan hakları sözleşmesinde kadınlara yönelik ayrımcılık açıkça tanımlanarak siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlarda ortaya çıkabileceği kabul edilmiştir. CEDAW, kadına yönelik ayrımcılığın özel niteliği ve farklılığını dikkate almıştır. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen KYTCTŞ ve ev-içi şiddet gibi mağdurunun daha çok kadınlar olduğu eylemler özel alana ilişkin bir mesele ya da aile içi mesele olarak görülerek, değil insan hakkı ihlali birçok formu suç olarak dahi kabul edilmemiştir yakın zamanlara kadar. CEDAW gibi kadınlara yönelik ayrımcılığa özel, bağlayıcı bir BM sözleşmesinde dahi kadına yönelik şiddet ya da ev içi şiddet ele alınmamıştır. KYTCTŞ'e CEDAW gibi bağlayıcı bir sözleşmede yer verilmemiş olsa da CEDAW Komitesi'nin 19 No'lu Tavsiye Kararı ile bu telafi edilmiş ve KYTCTŞ bir ayrımcılık türü olarak CEDAW kapsamında kabul edilmiştir. Daha sonra İstanbul Sözleşmesinin de etkisiyle 19 No'lu Tavsiye Kararını tadil eden 35 No'lu Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. BM esnek hukuk belgeleri ve politika belgeleri ile kadına yönelik şiddete ilişkin kat edilen yola bir yandan da AK sistemi içindeki faaliyetler eşlik etmiştir. BM sistemi içinde kadına yönelik şiddet özelinde bir sözleşmenin imzalanması beklenmekte idiyse de bugüne kadar gerçekleşmemiştir. Sebebi tüm ülkelerin BM'e üye olması ve üye ülkeler arasındaki kültürel, tarihsel, hukuksal vb. açıdan birbirlerinden çok farklı olmaları ve buna bağlı olarak da KYTCTŞ'i bir insan hakları ihlali olarak tanımlamakta uzlaşmalarındaki zorluklar olduğu söylenebilir.

Kadına yönelik şiddet insan hakları hukukunda artık toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan yapısal bir sorun, bir insan hakkı ihlali ve ayrımcılık türü olduğu kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadınların insan hakları mücadelesine önemli bir ivme kazandırmıştır. Kadınların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılığın doğalarının ve fizyolojilerinin olağan bir sonucu olmadığı, dolayısıyla eşitsiz güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılıp ayrımcılığın önlenebileceğini göstermiştir. Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak, sonuçlarını telafi etmek ve mağdurlarını koruma ve destek sağlamak ile faillerini kovuşturup cezalandırmak için alınacak önlemler toplumsal cinsiyete duyarlı olmalıdır. Eşitsiz cinsiyet ilişkilerini ve bunları yeniden üreten toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarını ortadan kaldırmadan KYTCTŞ'i sadece ceza hukukunda suç olarak tanımlayıp faili cezalandırarak ya da mağdurlara

sığınma evi sağlayarak ortadan kaldırmak mümkün değildir. Geliştirilecek her politika ve alınacak her önlemin meselenin toplumsal cinsiyet temelli olduğunu gözeterek belirlenmesi gerekir.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde İstanbul Sözleşmesi'nin KYTCTŞ'i ortadan kaldırma mücadelesindeki işlevini, bu mücadeleye neler kattığı ve insan hakları hukukuna kattığı değer ele alınmıştır. En önemli özelliği ve katkısı getirdiği bütüncül yaklaşımdır. Öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin kendisinden önce gerek BM gerekse AK insan hakları koruma sistemi içerisindeki bağlayıcı olan/olmayan insan hakları belgeleri, politika belgeleri, Tavsiye Kararları, raporlar ve mahkeme içtihatları ile yaratılmış olan ortak bilgi birikiminin üzerine inşa edilmiş olduğunun -Sözleşme'nin giriş bölümünde vurgulandığı üzere- bir kez daha altını çizmek gerekir. Bu bilgi birikimi ve deneyimin işaret ettiği üzere İstanbul Sözleşmesi'nde KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle mücadeleye ilişkin alınacak önlemlere ilişkin yükümlülükler bütüncül bir yaklaşımla tasarlanmıştır Çalışmada İstanbul Sözleşmesi ve Açıklayıcı Rapor metninden bu bütüncül anlayışın ölçütleri olarak tanımlanan -literatürdeki genel kabulden farklı olarak- altı ilke belirlenmiştir. İstanbul Sözleşmesi bu altı ölçütü içeren politikalar geliştirme ve uygulama konusunda taraf devletlere rehberlik etmekte ve asgari bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu ölçütün her biri de kendi içinde bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir. İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki şiddet eylemleri ile bütüncül mücadeleye ilişkin belirlenecek ve uygulanacak politikalar şu ölçütlere uygun olmalıdır:

Toplumsal cinsiyete duyarlı olmalı

Mağdurun haklarını merkeze almalı ve ayrımcılık barındırmamalı

Politikalar kanıta dayalı diğer deyişle veri ve araştırmaya dayalı oluşturulmalı

KYTCTŞ ve ev-içi şiddet gerçekleşmeden önce önleme, gerçekleştikten sonra da mağduru koruma ve destekleme ile faili kovuşturma ve cezalandırma olmak üzere üç boyutlu politikalar tasarlanmalı

İlgili tüm aktörler, sektörler ve kurumlar sırasında eşgüdümlü iş birliği gerçekleştirilmeli ve bunun için bir koordinasyon kurumu belirlenmeli

Diğer ölçütlere uygun belirlenen politikaların etkili uygulanabilmesi için yeterli ve eğitimli insan kaynakları ve finansal kaynaklar tahsis edilmeli.

İstanbul Sözleşmesi kadınlara yönelik şiddetin *toplumsal cinsiyet temelli yapısını* kabul edip tanımlamıştır. Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet kavramlarının tanımı bir bağlayıcı insan hakları sözleşmesinde ilk kez yapılmıştır. Kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddetin toplumsal cinsiyet temelli yapısını ortaya koymak onlarla hangi yolarla mücadele edileceğine ilişkin yaklaşımı da belirler. Sözleşme sadece KYTCTŞ'yi değil ev-içi şiddeti de kapsamına almış, büyük oranda kadınlar ve kız çocukları olmakla birlikte erkeklerin ve çocukların da ev-içi şiddet mağduru olabileceğini kabul etmiştir. Sözleşmenin bu yaklaşımı kapsamını genişletmiş ve taraf devletler ev-içi şiddet vakalarında cinsiyet ve yaş fark etmeksizin daha geniş bir gruba yönelik şiddet eylemlerinden sorumlu tutulmuştur. Özellikle kadınlarla birlikte cinsiyeti fark etmeksizin çocukların da ev-içi şiddete maruz kalarak ya da tanık olarak mağdur oldukları gerçeği karşısında önemli bir düzenlemedir.

İstanbul Sözleşmesi, KYTCTŞ ile mücadeleye ilişkin getirdiği yükümlülüklerin çoğu daha önce ilgili sözleşmeler, esnek hukuk belgeleri ile ya da izleme organlarının içtihatlarında geliştirilmiş yükümlülükler olsa da bütün bu yükümlülüklerin Avrupa Konseyi sisteminde bağlayıcı bir sözleşmede yer alması çok önemlidir. Özellikle yükümlülüklerin yerine getirilmesi için taraf devletler üzerinde ulusal ve uluslararası alandan gelecek politik baskılar daha yoğun olacaktır.[398] Uygulanması için KYTCTŞ alanında çalışan STK'ların, kadının insan hakları savunucularının uygulayacağı baskı yanında bağlayıcı bir sözleşmenin gereklerini yerine getirmemenin sebep olacağı imaj zedelenmesini de bazı ülkelerin önemsemesi olasıdır. Kaldı ki çalışmada AİHM'nin AK üyesi devletlerin KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakaları ile ilgili 2, 3, 8 ve 14. maddeleri kapsamında pozitif yükümlülüklerini belirlerken İstanbul Sözleşmesi'nden yararlandığı da ortaya konulmuştur. Dolayısı ile bağlayıcı bir sözleşme olarak İstanbul Sözleşmesi, AİHM içtihatları yoluyla da uygulanmaya zorlanmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi hem barış hem savaş zamanlarında uygulanacak bir sözleşmedir. Uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku ilkelerini

398 McQuigg, The İstanbul Convention, s.137.

tamamlayıcı olarak, Sözleşme'nin silahlı çatışma sırasında da uygulanacağının düzenlenmesi önemlidir. Ayrıca mülteci ve göçmen kadınları da göz ardı etmemiştir. Böylece Sözleşme kadınların ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı daha da fazla savunmasız olacakları özel durumları dikkate almıştır.

İstanbul Sözleşmesi'ne AK üyesi olmayan ülkeler hatta Avrupa Birliği de taraf olabilir. KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle ilgili bağlayıcı bir BM sözleşmesi henüz olmadığından İstanbul Sözleşmesi'nin AK üyesi olmayan ülkelere de açık olması daha çok ülkenin bu konuda bağlayıcı bir sözleşmeye taraf olması için teşvik edici olmuştur.

Ekonomik şiddet de dahil tüm şiddet formlarını kapsayarak insan hakları ihlali olarak kabul eden ilk sözleşmedir. Hem insan hakları önlemleri hem de ceza hukuku önlemlerini öngörmüştür. Bazı şiddet formlarının suç olarak kabul edilip cezalandırılmasını şart koşmuştur. Özellikle kadın sünneti ve zorla evlendirme gibi şiddet eylemleri İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesinden önce evrensel olarak suç kabul edilen eylemler değildi. Avrupa devletlerinin çoğunda diğer KYTCTŞ ve ev-içi şiddet türleri genellikle suç olarak düzenlenmişken örneğin kadın sünneti 2014 yılında AB üyesi ülkelerden sadece on üç tanesinde suç olarak düzenlenmişti.[399]

Sözleşmenin 5/2. maddesinde devletin özen yükümlülüğüne açıkça yer verilmiş olması önemlidir. Daha önce Belém do Pará Sözleşmesi'nin 7. maddesinde de yer verilmiş olup, devletin devlet dışı aktörlerin KYTCTŞ ve ev-içi şiddet eylemlerinden sorumluluğunun bağlayıcı bir AK sözleşmesinde de açıkça yer verilmiş olması tarihsel kamusal alan-özel alan ikiliği ve devletin özel alanda meydana gelen ve/veya özel kişilerin eylemlerinden sorumlu olmadığı anlayışının KYTCTŞ ve ev-içi şiddet bağlamında son bulduğunu gösterir.

KYTCTŞ ile mücadelede İstanbul Sözleşmesi'nde ortaya konan bütüncül yaklaşımın altı ölçütüne uygun kapsamlı politikalar tasarlamak ve uygulamak konusunda taraf devletlerin izlenmesi ve rehberlik edilmesi için izleme organı GREVIO'nun oluşumu ve izleme yöntemlerinin etkili şekilde tasarlanmış olması diğer bir özelliği ve katkısıdır. Sözleşme'nin yanında Açıklayıcı Rapor ve GREVIO

[399] Olga Jurasz, "The Istanbul Convention: a new chapter in preventing and combating violence againist women," *Australian Law Journal* 89, no.9 (2015): 619-627, s.5, https://oro.open.ac.uk/46126/3/Jurasz-Istanbul%20Convention_ORO.pdf, 30.11.2022.

İç Tüzüğünden de yararlanarak uzmanlar grubunun aday gösterme ve seçilme usulleri, ayrıcalık ve bağışıklıkları ile çalışma prosedürlerinin görevlerini etkili ve her türlü baskıdan uzak bir şekilde yerine getirebilmelerine olanak sağlayacak şekilde tasarlandığını göstermeye çalıştık. GREVIO'nun temel izleme yönetimi raporlamadır. GREVIO ilk temel değerlendirme sürecini henüz tamamlamamıştır. 28 ülkeye ilişkin Temel Değerlendirme sürecini tamamlamış ve raporlarını yayımlamıştır. GREVIO bu ilk turda değerlendirme sürecine başlamadan önce ilgili ülkedeki KYTCTŞ ve ev-içi şiddetle ilgili mücadeleye ilişkin mevcut politika ve mevzuat durumu hakkında bilgi almak için bir anket formu doldurmasını istemektedir. Ülkelerin verdiği bu cevaptan sonra gerekirse gerçekleştirilecek ülke ziyaretinde yapacakları görüşmeler ve araştırmalarla somut durumun bir fotoğrafını çekmeye çalışarak hazırlanan Temel Değerlendirme Raporu'nda mevcut durumu iyi uygulamalar ve eksiklikleri birlikte tespit edip önerilerini sunmaktadır. Süreçte STK'lar ile görüşmeler ve onlar tarafından hazırlanan gölge raporların katkısı çok önemlidir. GREVIO 2020 yılında 17 ülkeye ilişkin temel değerlendirme sürecini tamamladıktan sonra bu ülkelerin verdiği ülke raporları ve temel değerlendirme raporları üzerinden bir Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu hazırlayarak bu ilkelerdeki umut verici uygulamalar, bazı ülkelere özgü zorluklar ve genel zorluklar olmak üzere bir genel durum tespiti yapmıştır. Ayrıca GREVIO, bugüne kadar üç faaliyet raporu hazırlayıp yayınlayarak taraf ülkelerin, ilgili kurum ve aktörlerin GREVIO'nun faaliyetlerinden, gelişmelerden haberdar olmasını sağlamıştır. GREVIO'nun temel raporlama faaliyeti yanında bir diğer izleme yönetimi soruşturma prosedürü olup, bir taraf ülkeyle ilgili kadınlara yönelik, ciddi, geniş çaplı ve sürekli şiddet eylemlerinin varlığına ilişkin güvenilir bilgi sahibi olduğunda GREVIO olağan izleme prosedüründen farklı olarak bu konuda alınan tedbirlere ilişkin taraf devletten özel bir rapor sunulmasını isteyebilir ve ülke ziyareti gerçekleştirebilir. Bugüne kadar GREVIO soruşturma prosedürü ve buna ilişkin ülke ziyareti gerçekleştirmemiştir. GREVIO'nun bir diğer yetkisi Sözleşme hükümlerini ve kullanılan terminolojiyi açıklayıp yorumlayarak taraflara rehberlik etme olanağı veren tavsiye kararı yayınlama yetkisidir. Bugüne kadar bir genel tavsiye kararı yayınlamıştır. Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Boyutuna İlişkin 1 No'lu Genel Tavsiye Kararı ile GREVIO Sözleşmeyi günün gereklerine ve gelişen değişen koşullara göre yorumlayıp Sözleşmenin dinamik ve etkili kalmasını sağlamıştır. Zira KYTCTŞ'nin dijital boyutu GREVIO'nun da vurguladığı gibi özellikle geçtiğimiz

Covid-19 Pandemisi sürecinde çarpıcı şekilde artmıştır. Gelişen iletişim teknolojisi ve dijitalleşme ile orantılı olarak bu ortam ve araçlar aracılığıyla KYTCTŞ eylemleri hem değişik bir forma bürünmüş hem de çok kolaylaşmıştır. Bunun farkına varan GREVIO'nun İstanbul Sözleşmesi'nin bu eylemleri de kapsadığına ilişkin tavsiye kararı, İstanbul Sözleşmesinin olduğu gibi GREVO'nun da dinamik ve etkili bir izleme organı olduğunu göstermektedir. Denetim organlarının "genel yorumlar" veya "genel tavsiyeler" adı altında ilgili insan hakları sözleşmesinin hükümlerine getirdikleri yorumlar ve taraf devletlere tavsiyeleri, esnek hukuk düzenlemeleri olsa da daha önce de açıkladığımız gibi [400] bu yolla bir tür içtihat geliştirebilmekte ve taraf devletlere sözleşme hükümlerinin nasıl anlaşılacağı ve uygulanacağı konusunda rehberlik etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin KYTCTŞ'nin önlenmesi özelinde insan hakları hukukuna en önemli katkısı bütüncül yaklaşımı ile taraf devletlere getirdiği kapsamlı yükümlülükler diğeri de GREVIO'nun etkili izleme faaliyetleri ile taraf devletlere sözleşmeye uyum konusunda rehberlik etmesi, denetlemesi ve eksiklikler, karşılaşılan sorunlar ve iyi uygulama örneklerini tespit edip raporlarında yayınlayarak taraf devletler için teşvik edici olmasıdır. İstanbul Sözleşmesi gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde insan hakları hukukunun gelişmesine ve KYTCTŞ ile mücadeleye çok önemli olumlu etkileri olmuştur. Bu olumlu etkilere örnek olarak AİHM'nin KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakalarına ilişkin içtihatları ve Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu'nda yer verilen 17 taraf ülkedeki sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerine ilişkin politika ve mevzuatı üzerindeki olumlu etkilerine yer verilmiştir. AİHM İstanbul Sözleşmesi'nden önce de KYTCTŞ ve ev-içi şiddet vakalarında devletin AİHS 2.,3., 8 ve 14. maddeleri gereği pozitif yükümlülüğüne ilişkin içtihatlar geliştirmiş ve özellikle CEDAW ve CEDAW Komitesi'nin 19 No'lu Genel Tavsiye Kararından da etkilenmiştir. İstanbul Sözleşmesi'nden sonra özellikle 2.,3., 8 ve 14 maddeler kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini belirlerken İstanbul Sözleşmesi'nden yararlanmaktadır. İncelenen kararlarda AİHM'in, devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirilip getirmediğini incelerken ceza adalet sistemlerinin bu şiddet vakalarına müdahale etmede yeterli standartta olup olmadığını değerlendirdiği, henüz İstanbul Sözleşmesi'nin devlete yüklediği kapsamlı yükümlülüklerin tamamını devletin AİHS'in 2.,3., 8 ve 14.

[400] Bkz. Dn. 281.

maddeleri kapsamındaki pozitif yükümlülükler olarak kabul etmenin çok uzağında olduğu görülmüştür.

İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanması hatta sadece imzalanmasından sonra dahi taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmek için politikalar belirledikleri ve Sözleşmeyle uyum için yasal düzenleme ve değişiklikler yaptıkları görülmüştür. Taraf devletlerin birçoğu Sözleşme sonrası 33-40. maddelerinde düzenlenen şiddet eylemlerini suç olarak düzenlemiş olup özellikle de pek çok Avrupa ülkesinde suç sayılmayan kadın sünneti ve zorla evlendirme suç olarak kabul edilerek müeyyideye bağlanmıştır. Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu'nda GREVIO, tarafların kimi uygulamalarını umut verici uygulamalar olarak nitelendirmiş ve bunları hem Sözleşmenin olumlu etkisine kanıt olarak hem de diğer ülkeler için iyi uygulama örneği olarak özellikle vurgulamıştır. GREVIO tarafların diğer ülkeler için örnek olabilecek uygulamalar ve çözümler geliştirerek yükümlülüklerini yerine getirme çabalarını taktir etmiştir. Örneğin bir devlete ait sığınmaevinin olmadığı bir bölgede bir STK tarafından işletilen sığınma evine finansal destek sağlayarak o bölge için ihtiyacı karşılamış olmasını bir diğerinin istismarcı ebeveynlere velayetin verilmesini engelleyecek yasal düzenleme yapmış olmasını umut verici uygulamalar olarak nitelendirmiştir. İlgili bölümde Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu'nda yer alan 17 ülkeye ilişkin umut verici uygulama olarak işaret edilen uygulamalardan İstanbul Sözleşmesi'nin imzasını ya da onayını takiben gerçekleştirilenlere yer verilmiştir. Ancak elbette ulusal düzeydeki olumlu katkıları onlardan ibaret değildir. Örneğin İngiltere Sözleşmeyi Haziran 2012'de imzalamış aradan 10 yıl geçtikten sonra Temmuz 2022'de onaylamıştır. Bu 10 yıllık sürede İstanbul Sözleşmesi İngiltere için yürürlükte olmasa da uyum için gerekliliklerin pek çoğunu gerçekleştirmiş ve Sözleşmeyi ondan sonra onaylamıştır. Nisan 2017'de İngiltere Parlamentosu, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Yasasını kabul etmiştir. Bu Yasa, İngiltere'nin İstanbul Sözleşmesi'ne uyumunu sağlamak için mümkün olan en kısa sürede tüm makul adımları atılmasını ve ek olarak bu amaçla yıllık raporlar yayınlamasını gerektirmektedir.[401]

[401] Stephen Orme, "CEDAW and the Istanbul Convention: A comparative view on transposition and implementation in domestic law and practice", *Northern Ireland Assembly Research and Information Service Research Paper*, Paper No. 30/21, NIAR 55-21, 23 Nisan 2021, s.20, http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/publications/2017-2022/2021/ad-hoc-committee-on-bill-of-rights/3021.pdf, E.T.28.11.2022;Bkz.son rapor için Implementation of

Çalışmada İstanbul Sözleşmesi ile ilgili literatürde eleştiri konusu olan üç husus tespit edilmiştir. Bunlar izleme organı GREVIO'nun izleme yöntemleri arasında bireysel şikâyet prosedürünün olmaması, Sözleşmenin çekince koymayı çok sınırlandırmış olması ve aşamalı gerçekleştirme konseptine yer verilmemiş olmasıdır.

İstanbul Sözleşmesi'ni izleme organı GREVIO'nun izleme yöntemleri arasında bireysel şikâyet prosedürü yoktur. Bunun bir eksiklik olduğu şüphesizdir. Ancak raporlama ve soruşturma yöntemlerinin de bireysel şikâyet yöntemine göre bazı avantajları vardır. Daha esnek ve dinamik yöntemler oldukları söylenebilir. GREVIO önüne bir şikâyet gelmesine gerek kalmaksızın bu prosedürleri işletebilir ve kendisine sunulan kapsam ile de sınırlı değildir. Zira çok az durumda mağdur konuyu bir izleme organı ya da mahkemenin önüne götürme istek ve yeterliliğinde olabilmektedir.[402] Özellikle bireysel şikâyet prosedürü CEDAW Komitesi'nde olduğu gibi yaptırımla desteklenmemişse aleyhine hüküm verilen devleti uyma konusunda zorlamak -tıpkı raporlama ya da soruşturma yönteminde olduğu gibi- ulusal ve uluslararası düzeyde uygulanacak siyasi baskıdan veya devletin itibar kaybından çekinmesini beklemekten öte gidemeyebilir. Zira denetim organı işlevini gören komiteler, yargısal organlar olmayıp aldıkları kararların tavsiye niteliğinde, bağlayıcı olmayan kararlar olduğu savunulmaktadır. Ancak her ne kadar sözleşme ve ek protokollerde denetim organlarının kararlarının doğrudan icra edilebilirliğine yönelik bir düzenleme olmasa ve komiteler doğrudan uygulanabilir tazminat ya da başka bir yaptırıma hükmetmese de komitelerin kararlarının infazı için iç hukukta gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve mekanizmaların oluşturulması, komitelerin denetleme yetkisini kabul etmiş taraf devletlerin temel insan hakları sözleşmelerinden doğan yükümlülükleridir. Nitekim CEDAW Komitesi'nin Case 47/2012 ile başvurucunun CEDAW 2/a-f, 5/a, 16/1/d maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edildiğine ve Devlet'in González'e "hak ihlalinin kapsamı ve ciddiyeti ile eşit ölçülerde, uygun bir telafi ve kapsamlı bir tazminat" ödemesine ilişkin kararının, Devlet tarafından icra edilmemesi üzerine İspanya Yüksek Mahkemesi, Temmuz 2018 tarihli GONZALEZ *Kararı* ile "CEDAW Komitesi kararlarının icrasına yönelik özel bir usulün bulunmamasının (…) İspanya'nın

---

the Council of Europe Convention on Combating Violence Against Women and Girls and Domestic Violence (Istanbul Convention) – 2021 Report on Progress, Kasım 2021, https://www.gov.uk/government/publications, E.T. 25.11.2022.

402 McQuigg, The Istanbul Convention, s.138.

hukuki ve anayasal yükümlülüklerinin bir ihlalini teşkil ettiğine" karar vererek Hükümet'in Ángela González'e 600,000 Euro tazminat ödemesine hükmetmiştir.[403] Bu nedenle ulusal mahkemelerin bu konudaki tutumu çok önemlidir. Öte yandan AİHM'nin İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanması yönünde geliştirdiği içtihatlar, şimdilik Sözleşme'nin getirdiği tüm yükümlülükleri kapsamasa da zamanla devletin KYTCTŞ ve ev içi şiddete vakalarına ilişkin pozitif yükümlülüklerinin daha geniş yorumlanarak bu içtihatlarının İstanbul Sözleşmesindeki yükümlülüklerin daha çoğunu kapsaması mümkündür. Bu açıdan AİHM sınırlı da olsa İstanbul Sözleşmesi'nde düzenlenen hakların ihlalinde bireysel başvuru mekanizması işlevini de yerine getirmektedir. Bireysel şikâyet mekanizmasının varlığı kimi zaman sözleşmeye taraf olma konusunda çekince de yaratabilir. Özellikle yargısal mekanizmalar (AİHM gibi) söz konusu olduğunda hele bir de İstanbul Sözleşmesi gibi KYTCTŞ ve ev-içi şiddet eylemleri özelinde insan hakları sözleşmeleri söz konusu olduğunda bu daha büyük bir olasılıktır. Zira CEDAW'ın en çok çekince konulan sözleşmelerden biri olduğu ya da bireysel şikâyet prosedürünün kabulünün zorunlu olmadığı düşünülürse İstanbul Sözleşmesi'ndeki bu eksikliğin Sözleşme'nin etkili uygulanmasına çok büyük bir olumsuz etkisi olmayacağı tarafımızca düşünülmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nin getirdiği kapsamlı düzenleme ve yükümlülüklerin devletler tarafından uygulanmasının oldukça büyük efor ve maliyet gerektireceğinden devletleri taraf olmaktan alıkoyabileceği ileri sürülmektedir. McQuigg Sözleşmede "aşamalı gerçekleştirme konseptine (concept of progressive realisation) yer verilmemiş olması nedeniyle taraf devletlerin onaylandıktan sonra Sözleşmenin tüm yükümlülüklerini gecikmeksizin yerine getirmek zorunda olmalarının İstanbul Sözleşmesini onaylamak konusunda isteksizliğe sebep olabileceğini ileri sürmektedir.[404] Ancak kanımızca bu konsepte yer verilmesi taraf devletlerin yükümlülüklerin yerine getirmek için ekonomik kaynak tahsis etmek konusundaki tutumlarını olumsuz etkileyecek ve ekonomik kaynak yetersizliği

[403] Benan Molu, İspanya Yüksek Mahkemesi*: "*Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) kararları da İHAM kararları gibi bağlayıcıdır*"*, https://anayasagundemi.com/2018/12/18/ispanya-yuksek-mahkemesi-birlesmis-milletlerin-kadinlara-yonelik-ayrimciligin-onlenmesi-komitesi-cedaw-komitesi-kararlari-da-iham-kararlari-gibi-baglayicidir/ E.T. 02.03.2022.

[404] McQuigg, The Istanbul Convention, s.147.

bahane edilerek yükümlülüklerin yerine getirilememesine en azından gecikerek yerine getirilmesine neden olacaktır.

İstanbul Sözleşmesi çekince koymayı çok sınırlandırmıştır. Bu yolla kadına yönelik kültür, din veya gelenek kaynaklı şiddetin önlenmesi ve kadınların bu tür şiddet biçimlerinden korunması hedeflenmiştir. Bu durumun çok fazla çekince konulmuş olan CEDAW örneğinden çıkarılan derslerin bir sonucu olduğu söylenebilir. Zira CEDAW'a yönelik yüksek sayıda çekincenin CEDAW'ın etkinliği üzerinde ciddi bir sorun oluşturduğu ileri sürülmektedir.[405] Ancak öte yandan bu durumun sözleşmeyi imzalamak ya da onaylamak konusunda devletlerin çekimser kalmalarına sebep olabileceği ileri sürülmekteyse de kanımızca az sayıda devlet için böyle bir ihtimal olsa dahi böyle bir kısıtlama, taraf olan devletlerin Sözleşmeyi daha etkili olarak uygulamasını sağlayacaktır.[406]

İstanbul Sözleşmesi'nin insan hakları anlayışı ve hukukunda kadın lehine dönüşümün geldiği son noktayı temsil ettiğini söyleyebiliriz. İstanbul Sözleşmesi gerek evrensel gerek bölgesel insan hakları koruma sistemleri içinde KYTCTŞ ve ev-içi şiddete ilişkin ortak anlayış, bilgi ve deneyimlerin üzerine inşa edilmiş, Sözleşmenin kendisinin de diğer insan hakları ve kadının insan haklarına ilişkin sözleşmelerin yargısal ya da yargısal olmayan izleme mekanizmalarının içtihatlarına ve taraf devletlerin ulusal politika ve mevzuatlarına önemli olumlu etkileri olmuştur. Ayrıca unutulmamalıdır ki İstanbul Sözleşmesi'ne taraf olmasalar da tüm AK üyesi ülkeler AİHM yargı yetkisine tabidir ve AİHM AİHS'nin yorumlanmasında İstanbul Sözleşmesinden yararlanmaktadır. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi örneği, devleti yöneten siyasi iktidarın insan hakları anlayışının, sözleşmenin bağlayıcı olması ya da getirdiği denetim mekanizmasının etkililiğinden daha önemli olduğunu göstermektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin yükümlülüklerinin taraf devletlerce yerine getirilmesi için uluslararası ve ulusal seviyede demokratik baskı uygulanması, talepkâr olunması, sürekli gündemde tutulması yanında özellikle hukuk uygulayıcıları tarafından potansiyelinin farkında olunması önemlidir. Gerek

---

405 Edwards, *Violence Against Women*, s.51; Bkz.bu yöndeki diğer görüşler için, McQuigg, The Istanbul Convention, s.149,150.

406 McQuigg, The Istanbul Convention, s.150; Wojcıech Burek, "Reservations and declarations under the Istanbul Convention", *International Law And Violence Against Women Europe And The Istanbul Convention* içinde, Ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova (Abingdon ve New York: Routledge, 2020) 277-295, s.295.

uluslararası gerekse ulusal başvurularda sıklıkla ve ısrarla başvurulan bir hukuki araç olması Sözleşmenin etkili uygulanmasına önemli katkı sağlayacaktır.

İnsan hakları pozitif hukuk tarafından yaratılmadığı gibi salt pozitif hukukla eksiksiz bir güvenceye kavuşturulmaları da mümkün değildir. İnsan hakları mücadeleleri pozitif hukuk tarafından tanınma ve güvenceye kavuşma hedefi taşısa da bu nihai bir hedef değildir. Bu hedefe ulaşıldığında insan hakları hukuku mücadelede kullanılan araçlardan biri olur. Bir mücadele aracı daha edinilmiş olur ve yola biraz daha güçlü biçimde devam edilir. Hukukileşmenin bir yanılsama yaratması ve hakkın özneleri ve hak savunucularında bir atalete sebep olma olasılığı vardır. Douzinas, insanların aşağılanmadığı, küçümsenmediği ve yalnız bırakılmadığı bir gelecek vaadinin hükümetlere, hukukçulara hele de uluslararası örgütlere ve diplomatlara bağlı olamayacağını söylerken bu olasılığa karşı bir uyarı yapmak istemiştir kanımızca.[407] Bu uyarı umut kırıcı değil insan haklarının mevcut durumuna bakıp insan hakları hukukunun da pek bir işe yaramadığını düşünmemek, aksine sağladığı olanakları da kuşanarak mücadeleye devam etmek için umut vericidir.

[407] Costas Douzinas, İnsan Haklarının Sonu, çev. Kasım Akbaş, Umre Deniz Tuna (Ankara: Dipnot Yayınları, 2018), s.166.

KAYNAKÇA

Acar, Feride. "CEDAW'dan İstanbul Sözleşmesi'ne: Kadınların İnsan Hakları ve Kadınlara Karşı Şiddete İlişkin Uluslararası Standartların Evrimi." *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-içi Şiddet* içinde, derleyen Funda Kaya, Nadire Özdemir, Gülriz Uygur, 61-77. Ankara: Savaş Yayınevi, 2014.

Acar, Feride ve Yakın Ertürk. "Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar." *Birkaç Arpa Boyu…21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* içinde, derleyen Serpil Sancar, 281-305. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011.

Acar, Feride. GREVIO 1. Faaliyet Raporu Önsözü, https://rm.coe.int/1st-general-report-on-grevio-s-activities/16809cd382, E.T.05.11.2022.

Acar, Feride ve Gamze Ege. Women's Human Rights İn Disaster Contexts: How can CEDAW help? https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/env_manage/documents/EP4-2001Oct25.pdf, E.T.18.11.2022.

Advancing a Common Understanding of a Victim-centred Approach to Sexual Harassment Within the Organizations of the United Nations System, UN System Chief Executives Board for Coordination, Mayıs 2021, https://unsceb.org/sites/default/files/2021-09/A%20Victim-centred%20Approach%20to%20Sexual%20Harassment%20%20.pdf, E.T. 02.10.2022.

Ağaoğulları, Mehmet Ali. "Aydınlanma: Düşünceler Yumağı", *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, derleyen Mehmet Ali Ağaoğulları, 517-541. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

AİHM Bireysel Başvuru Kararları:

Tunikova ve Diğerleri vs. Rusya (B. No: 55974/16,14.12.2021)

Volodina vs. Rusya (B. No: 40419/19, 14.09.2021)

Galović vs. Hırvatistan (B. No: 45512/11, 31.08.2021)

Tkhelidze vs.Gürcistan (B. No: 33056/17, 07. 2021)

J.L. / İtalya (B. No: 5671/16, 27.06.2021)

Kurt v. Avusturya (B. No: 62903/15, 15.06.2021)

Jurčić vs. Hırvatistan (B. No: 54711/15, 04.02.2021)

Levchuk vs. Ukrayna (B. No: 17496/19, 03.09.2020)

Tërshana vs. Arnavutluk (B. No: 48756/14, 04.08.2020)

Association Innocence en Danger et Association Enfance et Partage vs. Fransa

(B. No:15343/15, 16806/15, 04.06.2020)

Z vs. Bulgaristan (B. No: 39257/17, 28.05.2020)

Buturugă vs. Romanya (B. No: 56867/15, 11.02.2020)

E.B. vs. Romanya (B. No: 49089/10, 19.03.2019)

Z.B. vs. Hırvatistan (B. No: 47666/13, 11.07.2017)

Bălşan vs. Romanya (B. No: 49645/09, 23 Mayıs 2017)

Talpis vs. İtalya (B. No:41237/14, 02.03.2017)

Halime Kılıç vs. Türkiye (B. No: 63034/11, 28.06.2016)

M.G.C vs. Romanya (B. No: 61495/11, 15.03.2016)

Civek vs. Türkiye (B. No: 55354/11, 23.02.2016)

Y. vs. Slovenya (B. No: 41107/10, 28.05.2015)

Eremia ve Diğerleri vs. Moldova Cumhuriyeti (B. No:3564/11, 28.05.2013)

Valiuliene vs. Litvanya (B. No: 33234/07, 26.03. 2013)

Ebçin vs. Türkiye (B. No:19506/05, 01.02.2011).

Carson ve Diğerleri vs. Birleşik Krallık (B. No:42184/05, 16.03.2010)

Opuz vs. Türkiye (B. No: 33401/02, 09.06. 2009)

N. vs. İsveç (B. No:23505/09, 20.07.2010)

A. vs. Hırvatistan (B. No:55164/08, 14.10.2010)

Hajduova vs. Slovakya (B. No:2660/03, 30.11.2010)

Rantsev vs. Kıbrıs ve Rusya (B. No: 25965/04, 10.05.2010)

Branko Tomasic ve Diğerleri vs. Hırvatistan (B. No:46598/06, 15.01.2009)

E.S. ve Diğerleri vs. Slovekya (B. No: 8227/04, 15.09.2009)

Sandra Jankovic vs. Hırvatistan (B. No: 38478/05, 05.03.2009)

Bevacqua ve S. vs. Bulgaristan (B. No: 71127/01, 12.06.2008)

Kontrova vs. Slovekya (B. No:7510/04, 31.05.2007)

M.C. vs. Bulgaristan (B. No: 39272/98, 04.12.2003)

Osman vs. Birleşik Krallık (B. No:87/1997/871/1083, 28.10.1998)

X ve Y vs. Hollanda (B. No:8978/80, 26.03.1985)

Airey vs. İrlanda (B. No:6289/73, 9.10.1979)

Tyrer vs. Birleşik Krallık (B. No:5856/72, 25.04.1978)

AİHM Büyük Daire'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yargıçlarının seçilmesi amacıyla sunulan aday listelerine ilişkin bazı hukuki sorunlar hakkında Tavsiye Görüşü, Advisory Opinion on certain legal questions concerning the lists of candidates submitted with a view to the election of judges to the European Court of Human Rights", 12 Şubat 2008, HUDOC Database, https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22003-2268009-2419060%22]}, 29.11.2022.

AİHM 2020 İçtihatlarına Genel Bakış, Overview of the Court's case-law 2020, https://www.echr.coe.int/Documents/Short_Survey_2020_ENG.pdf, E.T.07.11.2022.

AİHM Yazı İşleri Müdürü tarafından J.L. v. Italya Davası hakkında yayınlanan basın açıklaması, Press Release issued by the Registrar of the Court ECHR 169 (2021) 27.05.2021, https://www.lsvd.de/media/doc/1504/urteil_des_egmr_vom_27.05.2021_-_5671-16_(sexistische_stereotype_in_den_urteilsgr__nden_-_gruppenvergewaltigung).pdf, E.T.08.11.2022.

AİHM Yazı İşleri Müdürü tarafından Kurt vs. Avusturya Davası hakkında yayınlanan basın açıklaması, Press Release issued by the Registrar of the Court ECHR 189 (2021) 15.06.2021, file:///C:/Users/user/Downloads/Grand%20Chamber%20judgment%20Kurt%20v.%20Austria%20-The%20Austrian%20authorities%20did%20not%20fail%20in%20their%20obligation%20under%20the%20Convention%20to%20protect%20the%20lives%20of%20the%20applicant%20and%20her%20children%20(7).pdf, E.T.27.11.2022.

AİHS (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi), İngilizce metin için Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, Türkçe metin için, https://echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf, 21.11.2022.

AK Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2018-2023,2018, (Council of Europe Gender Equality Strategy), https://rm.coe.int/prems-093618-gbr-gender-equality-strategy-2023-web-a5/16808b47e1, E.T.30.11.2022.

AK Bakanlar Komitesi, 85/4 sayılı Tavsiye Kararı, 1985, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, Recommendation No. R (85)4 of the Committee of Ministers to member States on violence in the family, https://rm.coe.int/16804f120d, E.T.30.11.2022.

AK Bakanlar Komitesi, 2014/43 sayılı Kararı, 2013, Resolution CM/Res(2014)43**,** on rules on the election procedure of the members of the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/election-of-grevio-members#{%2211642406%22:[0]}, E.T. 12.10.2022.

AK Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2019)1 Tavsiyesi, 2019, Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearch Services/DisplayDCTMContent?documentId=090000168093b26a, E.T.30.11.2022.

AK İstanbul Sözleşmesi **(**Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi), İngilizce metin için AK Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/168008482e; Türkçe çevirisi için Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680462545, E.T. 02.05.2022

Akandji-Kombe, Jean-François. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap*. Çeviren Özgür Heval Çınar ve Abdulcelil Kaya. Belçika: Avrupa Konseyi, 2008. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019112811poizitif_yukumluluk.pdf, E.T.18.11.2022.

Akkaya Kia, Rukiye. "Atina'daki Demokrasi'den Orta Çağ'a Kadının Dünyası ve Kadın Filozoflar." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 1, (2015): 7-20. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/230774, E.T. 18.11.2022.

Akkaya Kia, Rukiye. "Hukukun Kadına Bakışı: Ergen ve Eşit Olmama Hali." *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XIII, (2009): 87-102. https://dergipark.org.tr/en/pub/ebyuhfd/issue/63088/956932, E.T. 18.11.2022.

AK Parlamenterler Meclisi 2289(2019) sayılı kararı, 2015, İstanbul Sözleşmesi Kadına Yönelik Şiddet: Başarı ve Zorluklar, The İstanbul Convention Violence againist Women: Achievement and Challenges, 25.06.2015, https://pace.coe.int/en/files/28017#trace-4, E.T. 17.10.2022.

AK Siber Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi), https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention%3Fref%3Dhackernoon.com, E.T.10.12.2022.

AK Şiddet Suçları Mağdurlarının Tazminine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, İngilizce metin için AK Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680079751, E.T.10.12.2022.

AK Taraflar Komitesi taraf devletlere yönelik tavsiyelerin uygulanmasına ilişkin raporlama formu, Committee of the Parties Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Reporting form on the implementation of the recommendations addressed to state parties, https://rm.coe.int/denmark-reporting-form-on-the-implementation-of-recommendations-addres/1680a30d80, E.T. 13.10.2022.

Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi Kararları:

Velasquez Rodriguez vs. Honduras, Rapor No: 22/86, Dava:7920, 18 Nisan 1986, https://www.cidh.oas.org/annualrep/85.86eng/Honduras7920.htm, E.T.30.11.2022.

Maria da Penha Maia Fernandes vs. Brezilya, Rapor No:54/01, Dava: 12.051, 16.04.2001, http://cidh.org/annualrep/2000eng/ChapterIII/Merits/Brazil12.051.htm, E.T. 30.11.2022.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 Numaralı Protokol, AK Resmi İnternet Sitesi, https://www.echr.coe.int/Documents/Library_Collection_P12_ETS177E_ENG.pdf, 21.11.2022.

Avrupa Konseyi, Kamusal alanda kadınlara yönelik cinsel şiddet ve tacize son verilmesine ilişkin Parlamenterler Meclisi Kararı, 2017, Resolution 2177 (2017), Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution on putting an end to sexual violence and harassment of women in public space, https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=23977, E.T.30.11.20222.

Avrupa Konseyi, Siber ayrımcılık ve çevrimiçi nefreti sona erdirmeye ilişkin Parlamenterler Meclisi Kararı, 2017, Recommendation 2098 (2017), Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution on ending cyberdiscrimination and online hate, https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=23457, E.T.30.11.2022.

Avrupa Konseyi Statüsü, İngilizce metin için, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680935bd0, Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/05/06/avrupa%20konseyi%20statusu.pdf, 21.11.2022.

Ayata, Gökçeçiçek, Sevinç Eryılmaz Dilek, ve Bertil Emrah Oder. *Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama*. Ed. Burcu Yeşiladalı. Çev. Defne Orhun, Lema Uyar, Sevinç Eryılmaz Dilek, Muzaffer Kaya. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010. https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Kadin_Haklari.pdf, E.T. 21.11.2022.

Bakırcı, Kadriye. "İstanbul Sözleşmesi", *Ankara Barosu Dergisi* 4, (2015): 133-204.

Bartlett, Katherine T. "Gender Law", *Duke Journal Of Gender Law & Policy* 1:1, (1994):1-18.

Belém do Pará Sözleşmesi, Amerikan Devletleri Örgütü (The Organization of American States -OAS) Resmi İnternet Sitesi, http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html, E.T. 21.11.2022.

Bendason, Ney. *Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları*. Çeviren Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları, 1990.

Berktay, Fatmagül. *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları, 2022.

Berktay, Fatmagül. "Felsefenin Kadına Bakışı", *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde, Ed. Hülya Şimga, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yükseker, 27-37. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2018.

Berktay, Fatmagül. "Avrupa'da Cadılık ve Cadı Avı: Çok Katmanlı Bir Karanlık Tarihsel Olgu", *Doğu/Batı Düşünce Dergisi* 84, (2018): 57-84. https://www.academia.edu/38009804/AvrupAdA_CAd%C4%B1l%C4%B1k_ve_CAd%C4%B1_Av%C4%B1_%C3%87Ok_kATMANl%C4%B1_B%C4%B0R_kArANl%C4%B1k_TAR%C4%B0HSEL_OlGu, E.T.01.12.2022.

Berktay, Fatmagül. *Politikanın Çağrısı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

BM CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme), İngilizce aslı için bkz., BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women;Türkçe versiyon için bkz., Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/24441, E.T.02.05.2022.

BM CEDAW Komitesi Bireysel Başvuru Kararları:

A.T. vs. Macaristan, 002/2003, 26 Ocak 2005

Fatma Yıldırım vs. Avusturya, 6/2005, CEDAW/C/39/D/6/2005,06.08.2007

Karen Tayag Verdito vs. Filipinler, 018/2008, CEDAW/C/46/D/18/2008, 16.07.2010

S.V.P. vs. Bulgaristan, 031/2011, CEDAW/C/53/D/31/2011, 12.10.2012

R.K.B. vs. Türkiye, 028/2010, CEDAW/C/51/D/28/2010, 24.02.2012

BM CEDAW'a İlişkin İhtiyari Protokol, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-08/OP_CEDAW_en.pdf; Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozl_BireyselBasvuru_Protokol.pdf, E.T.21.11.2022.

CEDAW Komitesi hakkında detaylı bilgi için bkz., BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw, E.T. 02.05.2022.

BM CEDAW Komitesi 19 No'lu Genel Tavsiye Kararı, 1992, İngilizce aslı için bkz, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf; Türkçe çevirisi için bkz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, https://aile.gov.tr/media/35255/cedaw-genel-tavsiye-kararlari-1986-2013.pdf, E.T.18.11.2022.

BM CEDAW Komitesi 28 No'lu Genel Tavsiye Kararı, 2010, İngilizce aslı için bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/general-recommendations; Türkçe çevirisi için, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986-2013, https://aile.gov.tr/media/35255/cedaw-genel-tavsiye-kararlari-1986-2013.pdf, E.T. 21.11.2022.

BM CEDAW Komitesi 35 No'lu Genel Tavsiye Kararı, 2017, İngilizce aslı için bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Resmi İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-35-2017-gender-based, E.T.18.11.2022; Türkçe çevirisi için bkz.Nazan Moroğlu Şahsi İnternet Sitesi,

https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf, 21.11.2022.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights; Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf, E.T. 21.11.2022.

BM Genel Kurulu, 40/36 sayılı Karar (A/RES/40/36),1985; 45/114 sayılı Karar (A/RES/45/114),1990; 48/104 sayılı Karar (A/RES/48/104), 1993, https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/48, 26.11.2022.

BM İkinci Dünya Kadın Konferansı Raporu, Report Of The World Conference Of The Unıted Natıons Decade For Women: Equalıty, Development And Peace Copenhagen, 14 To 30 July 1980, BM Resmi İnternet Sitesi, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N80/222/80/PDF/N8022280.pdf?OpenElement, E.T. 21.11.2022.

BM İnsan Hakları Komitesi 18 No'lu Genel Tavsiyesi Kararı, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCCPR%2fGEC%2f6622&Lang=en, 21.11.2022; Türkçe metin için, *Birleşmiş Milletlerde İnsan Hakları Yorumları İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi* içinde, Der./Çev. Lena Uyar (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,2006) p.13, s.44, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde_Insan_Haklari_Yorumlari_1981_2006.pdf, E.T.20.06.2022.

BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İngilizce metin için, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-

covenant-civil-and-political-rights;Türkçe metin için, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi İnternet Sitesi, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf, E.T.21.11.2022.

Burek, Wojcıech. "Reservations and declarations under the Istanbul Convention." *International Law And Violence Against Women Europe And The Istanbul Convention* içinde, Ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova,277-296. Abingdon: Routledge, 2020.

Byrnes, Andrew. "Towards More Effective Enforcement of Women's Human Rights Through yhe Use ofİnternational Human Rights Law and Procedure." *Human Rights of Women National and İnternational Perspectives*, Ed. Rebecca j. Cook,189-228. Philadelphia: University of Pensilvania Press, 1994.

Chinkin, Christine ve Keina Yoshida. "The CEDAW Committee: Global Leader in Tackling Violence against Women and Girls." *European Human Rights Law Review* 4, (2020): 347-358.

http://eprints.lse.ac.uk/106594/1/CEDAWEHRLR23June.pdf, E.T.30.11.2022.

Chinkin, Christine. "Case Law Of The European Court Of Human Rights On Violence Against Women." CAHVIO (2009) 10, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680593fc4, E.T.09.11.2022.

Choudhry, Shazia. *Women's Access to Justice: A Guide for Legal Practitioners*, produced as part of a project co-funded by the European Union and the Council of Europe, 2018, https://rm.coe.int/factsheet-womens-access-to-justice/16808ff44e, E.T.09.11.2022.

Combating violence against women: minimum standards for support services, Liz Kelly, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe, 2008, https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf, E.T.28.09.2022.

Connell, R.W. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Çeviren Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.

Çağlar Gürgey, Fatma İrem, ve Özge Yücel Dericiler. "Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Özen Yükümlülüğünün Dönüşümünün Bir Örneği Olarak CEDAW Komitesinin 35 Sayılı Tavsiye Kararı." *Ankara Barosu Dergisi* 1, (2019):231-266.

Çağlar Gürgey, Fatma İrem. "Ev-İçi Şiddet Davalarında Yargıcın Tarafsızlığı." *Ankara Barosu Dergisi* 4, (2015): 55-75.

Çelik, Elif. "İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri ve Rolü." *Hacettepe HFD* 2, (2019):282-310.

Davaz, Aslı. *Eşitsiz Kızkardeşlik Uluslararası ve Ortadoğu Kadın Hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadın Birliği.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

De Beco, Gauthier. "Introduction: The Role Of European Human Rights Monitoring Mechanism." *Human Rights Monitoring Mechanisms of the Council of Europe* içine, ed. Gauthier de Beco, ,1-17. Londra: Routledge, 2012.

Demir, Ebru. "The European Court of Human Rights' Engagement with International Human Rights Instruments: Looking at the Cases of Domestic Violence*." The Age of Human Rights Journal* 17, (2021):79-96.

Donnelly, Jack. *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*. Çeviren Mustafa Erdoğan-Levent Korkut Ankara: Yetkin Yayınları, 1995.

Donovan, Josephine. *Feminist Teori.* Çeviren Aksu Bora-Meltem Ağduk Gevrek-Fevziye Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Douzinas, Costas. İnsan Haklarının Sonu. Çeviren Kasım Akbaş, Umre Deniz Tuna. Ankara: Dipnot Yayınları, 2018.

Ebert, Franz Christian ve Romina I Sijniensky. "Preventing Violations of the Right to Life in the European and the Inter-American Human Rights Systems: From

the Osman Test to a Coherent Doctrine on Risk Prevention?" *Human Rights Law Review* 15, 2(2015):343-368.

Ecevit, Yıldız. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*. Ankara: CEİD Yayınları, 2021. https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf, E.T. 06.06.2022.

EDVAW Platform hakkında detaylı bilgi için bkz., The Platform of Independent Expert Mechanisms on Discrimination and Violence against Women (EDVAW Platform), https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/edvaw-platform, E.T.18.10.2022.

Edwards, Alice. *Violence Against Women Under International Human Rights Law*, New York: Cambridge University Press, 2011.

Ensuring Data Collection And Research On Violence Against Women And Domestic Violence: Article 11 of The Istanbul Convention A Collection Of Papers On The Council Of Europe Convention On Preventing And Combating Violence Against Women And Domestic Violence, Sylvia Walby, Council of Europe, March 2016, Avrupa Konseyi Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680640efc, E.T. 24.09.2022.

Eren, Abdurrahman. *Anayasa Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.

Ertürk, Yakın. *Sınır Tanımayan Şiddet Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu*. İstanbul: Metis Yayınları, 2015.

European Union Agency for Fundemental Rights, Survey on violence againist Women in EU 2012, Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı Resmi İnternet Sitesi, https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey, E.T. 02.05.2022.

Ev-İçi Şiddet Dahil Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Görev Gücü Nihai Faaliyet Raporu, Final Activity Report Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG-TFV), Gender Equality and Anti-Trafficking Division Directorate General of Human Rights and Legal Affairs

Strasbourg, September 2008, http://euromed-justiceii.eu/files/repository/20090428172539_CoE.ViolenceagainstwomenEG-TFV(2008)6_en.pdf, E.T. 26.11.2022.

Gerhard, Ute. *Kadın Hareketleri ve Feminizm 1789'dan Bugüne Bir Hikâye*. Çeviren Ülkü İrem Alabayırlı. İstanbul: Runik Kitap, 2020.

GREVIO Dönem Ortası Yatay İnceleme Raporu, 2020, Mid-term Horizontal Review of GREVIO baseline evaluation reports, https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/11030-mid-term-horizontal-review-of-grevio-baseline-evaluation-reports.html, E.T.11.11.2022.

GREVIO 1. Genel Faaliyet Raporu, AK Resmi İnternet Sitesi, the 1st General Report on the activities of the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) https://rm.coe.int/preface-1st-general-report/16809cd384, E.T.14.10.2022.

GREVIO 2. Genel Faaliyet Raporu, AK Resmi İnternet Sitesi, the 2nd General Report on the activities of the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO)https://rm.coe.int/grevio-s-second-activity-report-2021/1680a2165c, E.T. 13.10.2022.

GREVIO 3. Genel Faaliyet Raporu, AK Resmi İnternet Sitesi, the 3rd General Report on the activities of the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), https://rm.coe.int/prems-055022-gbr-2574-rapportmultiannuelgrevio-texte-web-16x24/1680a6e183, E.T. 13.10.2022.

GREVIO İç Tüzüğü, Rules of Procedure GREVIO/Inf(2015)RoP-amdt3, https://rm.coe.int/grevio-inf-2015-rop-amdt-3-eng/16807932e7, E.T.12.10.2022.

GREVIO ilk değerlendirme prosedürü için geçici zaman çizelgesi: 2016-2023, Provisional timetable for the first (baseline)evaluation procedure:2016-2023, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/timetable, E.T.13.10.2022

GREVIO İstanbul Sözleşmesi hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin anket, Questionnaire on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Adopted by GREVIO on 11 March 2016, GREVIO/Inf(2016)1, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805c95b0, E.T.12.10.2022.

GREVIO Kadına Yönelik Şiddetin Dijital Boyutuna İlişkin 1 No'lu Genel Tavsiye Kararı, 2021, GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of violence against women, https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147, E.T. 14.10.2022.

GREVIO'nun AİHM Kurt v. Avusturya Davasına Sunulan Üçüncü taraf Görüşü, 2020, Third Party Intervention by the Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) pursuant to article36 paragraph 2 of the European Convention on Human Rights Application no. 62903/15 Kurt v. Austria Transmitted by GREVIO to the European Court of Human Rights on 21 January 2020, https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-3-third-party-intervention-kurt-v-austria/pdfa/16809987e9, E.T.06.11.2022.

GREVIO'nun ilk üçüncü taraf görüşü için bkz., Newsroom, Kurt v. Austria: GREVIO submits first written observations, 22.01.2021, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/third-party-intervention-on-kurt-v-austria, E.T.06.11.2022.

GREVIO Temel Değerlendirme Raporları, HUDOC GREVIO Veritabanı, https://hudoc.grevio.coe.int/eng#{%22GREVIODocumentType%22:[%22CR%22],%22sort%22:[%22GREVIODocumentID%20Ascending,GREVIOPublicationDate%20Descending%22]}, E.T.17.10.2022.

GREVIO'ya Sunulan Ülke Raporları, HUDOC GREVIO Veritabanı, https://hudoc.grevio.coe.int/eng#{%22GREVIODocumentType%22:[%22CR%22],%22sort%22:[%22GREVIODocumentID%20Ascending,GREVIOPublicationDate%20Descending%22]}, E.T.17.10.2022.

Gül, İdil Işıl ve Ulaş Karan. *Ayrımcılık Yasağı: Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme*. Ed. Burcu Yeşiladalı ve Gökçeçiçek Ayata. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2011. https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Kavram_Hukuk_Izleme_ve_Belgeleme.pdf, E.T. 20.06.2022.

Güney, Gizem. "The Group of Experts under the Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence and the ECtHR: Complementary or Contradictory Tools?" *Blog of European Journal of İnternational Law*, 31.03.2020. https://www.ejiltalk.org/the-group-of-experts-under-the-istanbul-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-and-the-ecthr-complementary-or-contradictory-tools/, E.T.05.11.2022.

Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler*. Çeviren Levent Köker. Ankara: Felix Kitap, 2020.

Implementation of the Council of Europe Convention on Combating Violence Against Women and Girls and Domestic Violence (Istanbul Convention) – 2021 Report on Progress, Kasım 2021, https://www.gov.uk/government/publications, E.T. 25.11.2022.

Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun Nefret Söylemiyle Mücadele üzerine 15 No'lu Politika Tavsiyesi (ECRI), 2015, the General Policy Recommendation of the European Commission against Racism and Intolerance, https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01, E.T.30.11.2022.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İngilizce Orijinali İçin, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi, https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/english; Türkçe Metin için, Türkiye Barolar Birliği Resmi İnternet Sitesi, http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/insan_haklari_evrensel_bildirisi.pdf, E.T.21.11.2022.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Arkasındaki Kadınlar, https://eachother.org.uk/the-women-behind-the-universal-declaration-of-human-rights/;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Şekillenmesinde Kadınların Rolü, https://www.ohchr.org/en/stories/2018/03/role-women-shaping-universal-declaration-human-rights, E.T.29.11.2022.

İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, Ak Resmi İnternet Sitesi, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, m.11, AK Resmi İnternet Sitesi, https://rm.coe.int/1680a48903, E.T.26.11.2022

İstanbul Sözleşmesi'ne atıfta bulunan bazı AİHM kararları için bkz., Some judgements from the European Court of Human Rights referring to the Istanbul Convention, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/core-resources, 27.11.2022.

İstanbul Sözleşmesi'nin CEDAW 35 No'lu Genel tavsiye Kararı üzerindeki etkisi için bkz., Newsroom, CEDAW launches General Recommendation No.35 on gender-based violence against women: Cedaw's general recommendation 35 was inspired by the Istanbul Convention, 17.11.2017, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/cedaw-launches-general-recommendation-35-on-gender-based-violence-against-women, E.T.27.11.2022.

Jurasz, Olga. "The Istanbul Convention:a new chapter in preventing and combating violence againist women." *Australian Law Journal* 89, no.9 (2015):619-627. https://oro.open.ac.uk/46126/3/Jurasz-Istanbul%20Convention_ORO.pdf, E.T.30.11.2022.

Kaboğlu, Ö.İbrahim. *Özgürlükler Hukuku 1 İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*. Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge, İngilizce aslı için bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İnternet Sitesi https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-

elimination-violence-against-women, E.T. 21.11.2022; Türkçe çevirisi için bkz. Gökçeçiçek Ayata, Sevinç Eryılmaz Dilek, Bertil Emrah Oder, Kadın Hakları: Uluslararası Hukuk ve Uygulama, Ed. Burcu Yeşiladalı, Çev. Defne Orhun, Lema Uyar, Sevinç Eryılmaz Dilek, Muzaffer Kaya, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Kadin_Haklari.pdf, E.T. 21.11.2022.

Kadın ve Medya Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Kondrad Adenauer Stiftung, Akademi, 2016, https://tgc.org.tr/images/kadin_ve_medya_kilavuz.pdf, E.T. 11.10.2022.

Kapani, Münci. *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1996.

Kapani, Münci. *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1993.

Krizsan, Andrea ve Eniko PAP. *İmplementing a Comprehensive and Co-ordinated Approach An Assessment of Poland's Response to Prevent and Combat Gender-Based Violence*. Council of Europe, 2016. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064ecd8, E.T. 03.10.2022.

Kuçuradi, İonna, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2018.

Leeuwen, Fleur van, "Women's rights are human rights!': the practice of the United Nations Human Rights Committee and the Committee on Economic, Social and Cultural Rights", *Women's Human Rights CEDAW in International, Regional and National Law* içinde, Ed. Anne Hellum, Henriette Sinding Aasen, 242-268. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Letsas, George. "The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and Legitimacy." *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National European and Global Context* içinde, ed.Andreas Føllesdal, Birgit Peters ve Geir Ulfstein 106-142. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Mackinnon, Catharine A.. *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Çeviren Türkan Yöney, Sabir Yücesoy. İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

Mangan, Lucy, Georgie Carroll ve Beverley Duguid vd.. *Feminizm Kitabı*. Çeviren Ahmet Fethi Yıldırım Ed. Hannah MCCann. İstanbul: Alfa Yayınları, 2020.

Maputo Protokolü, İngilizce Metin İçin, Afrika Birliği Resmi İnternet Sitesi, https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf; Türkçe metin için, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği İnternet Sitesi, https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/672/ekutuphane2.1.6.9.pdf?sequence=1&isAllowed=y, E.T. 21.11.2022.

Mathieu, Nicole-Claude. "Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet." *Eleştirel feminizm Sözlüğü içinde*, Çeviren Gülnur Acar-Savran. Ed. Helena Hırata, Françoise Laborie, Hélene Le Doaré, Daniele Senotier, 76-86. Ankara: Dipnot Yayınları, 2015.

McQuigg, Ronagh J. A.. *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*. Abingdon ve New York: Routledge, 2017.

McQuigg, Ronagh J.A. "The European Court of Human Rights and domestic violence: Valiuliene v. Lithuania." *The International Journal of Human Rights* 18, 7-8 (2014): 756-773. http://dx.doi.org/10.1080/13642987.2014.930820, E.T.05.11.2022.

Molu, Benan, İspanya Yüksek Mahkemesi*: "*Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi) kararları da İHAM kararları gibi bağlayıcıdır*"*, https://anayasagundemi.com/2018/12/18/ispanya-yuksek-mahkemesi-birlesmis-milletlerin-kadinlara-yonelik-ayrimciligin-onlenmesi-komitesi-cedaw-komitesi-kararlari-da-iham-kararlari-gibi-baglayicidir/ E.T. 02.03.2022.

Mowbray, Alastair. "The consideration of gender in the process of appointing judges to the European Court of Human Rights." *Human Rights Law Review 8, No.3(2008):* 449-459.

Niemi, Johanna, Lourdes Peroni ve Vladislava Stoyanova, "Introduction: The Istanbul Convention as a Response to Violence Against Women in Europe," *International Law and Violence Against Women Europe and the Istanbul Convention,* içinde, ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova, 1-23, Abingdon ve New York: Routledge, 2020.

Notz, Gisela, *Feminizm.* Çeviren Sinem Derya Çetinkaya, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2018.

Orme, Stephen, CEDAW and the Istanbul Convention: A comparative view on transposition and implementation in domestic law and practice, Northern Ireland Assembly Research and Information Service Research Paper, Paper No. 30/21, NIAR 55-21, 23 Nisan 2021, http://www.niassembly.gov.uk/globalassets/documents/raise/publications/2017-2022/2021/ad-hoc-committee-on-bill-of-rights/3021.pdf, E.T.28.11.2022.

Overview Of Studies On The Costs Of Violence Against Women And Domestic Violence, Equality Division Directorate General of Democracy, 26 October 2012, Updated, 14 October 2014, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168059aa22, E.T.18.10.2022.

Öktem, Niyazi. *Özgürlük Sorunu ve Hukuk*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1977.

Özkazanç, Alev. "Devletin Örgütlenmesi." *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar ve Süreçler* içinde, Ed. Yüksel Taşkın,139-171. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Pekin Eylem Platformu, İngilizce metin için, UN Women Resmi İnternet Sitesi, https://beijing20.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf; Türkçe metin için, Nazan Moroğlu Şahsi İnternet Sitesi, https://nazanmoroglu.com/4-dunya-kadin-konferansi-pekin-cin/, 21.11.2022.

Philips, Anne. *Demokrasinin Cinsiyeti.* Çeviren Alev Türker. İstanbul: Metis Yayınları, 2015.

Pilcher, Jane. “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar.” *Sosyoloji Başlangıç Okumaları* içinde, Ed. Anthony Giddens, 109-120. İstanbul: Say Yayınları, 2014.

Poggi, Gianfranco. *Modern Devletin Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.

Rose, Sonya O.. *Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir*? Çeviren Ferit Burak Aydar. İstanbul: Can Yayınları, 2018.

Samuels, Harriet. “Feminizing Human Rights Adjudication: Feminist Method and the Proportionality Principle.” *Feminist Legal Studies* 21, (2013): 39-60. https://doi.org/10.1007/s10691-012-9225-6.

Sancar, Serpil. *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri ile Baş Etme Strateji ve Politikaları*. Ankara: CEİD Yayınları, 2021. https://ceidizler.ceid.org.tr/Toplumsal-Cinsiyet-Esitsizlikleriyle-Bas-Etme-Strateji-ve-Politikalari-i219, E.T. 11.12.2022.

Sancar, Serpil. *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

Shaw, Malcolm N.. *Uluslararası Hukuk*. Çeviren Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018.

Sledzinska-Simon, Anna. “Making Progress in Elimination of Gender Stereotypes in the Context of Gender -Based Violence The Role of the CEDAW Committee.” *Tijdschrift voor Genderstudies* 16, No.1, (2013): 41-53. https://www.aup-online.com/docserver/fulltext/13883186/16/1/s5.pdf?expires=1670774180&id=id&accname=guest&checksum=87433E57CF22B18265D7338EEA901365.

Stoyanova, Vladislava. “Due diligence versus positive obligations Critical reflections on the Council of Europe Convention on Violence against Women.” *Internatıonal Law And Vıolence Agaınst Women Europe And The Istanbul Conventıon* içinde, Ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova, 95-131. Abingdon and New York: Routledge, 2020.

Şiddetten Arınmış Kadınlar Parlamento Ağı hakkında detaylı bilgi için bkz., The Parliamentary Network Women Free from Violence, https://pace.coe.int/en/pages/network-violence-women, E.T.18.10.2022.

Şimşek, Aslı. “Kadının Sosyal İnsan Hakları ve Refah Devleti: Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Bir Değerlendirme.” *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde, Ed. Gülriz Uygur ve Nadire Özdemir, 117-163. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.

Şimşek, A. Aslı. “Bir insan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir inceleme.” *İnÜHFD* 11, No.2 (2020): 496-513. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1139711, E.T.09.06.2022.

Taşkın, Yüksel. “Modern Siyasal Hayat: Kurumların Doğuşu ve Küreselleşmesi.” *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar ve Süreçler* içinde, Ed. Yüksel Taşkın,49-81. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Taraflar Komitesi İç Tüzüğü, Rules of Procedure of the Committee of the Parties (IC-CP (2015)2, 04.05.2015, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046325b, E.T. 13.10.2022.

Taraflar Komitesi tarafından izleme, tavsiyelerin kabulü ve bunların uygulanmasının denetimi hakkında detaylı bilgi için bkz., The monitoring by the Committee of the Parties, adoption of recommendations and the supervision of their implementation, https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/committee-of-the-parties, E.T.13.10.2022.

Taraflar Komitesi’nin toplantıları ve kararları hakkında detaylı bilgi için bkz. https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/meetings1, E.T.13.10.2022.

The Istanbul Convention – A Powerful Tool To End Gender-Based Violence A handbook for parliamentarians on the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, Council of Europe, November 2019, http://www.assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2019/2019-HandbookIstanbulConvention-EN.pdf, E.T. 18.10.2022.

The role of NGOs in the first (baseline) evaluation procedure of the implementation of the Istanbul Convention, Council of Europe, 25/11/2016, document IC/Inf(2016)4, https://rm.coe.int/ic-inf-2016-4-eng/pdfa/1680713637, E.T. 13.10.2022.

Türkiye'de 6284 sayılı Kanun Kapsamında Kasten Öldürülen Kadın Sayısı, 2016-2020, T.C. İçişleri Bakanlığı İdari Kayıtları, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı 2021-2025, s.30, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-plani-2021-2025.pdf, E.T. 02.05.2022.

United Nations Office on Drugs and Crime, Global Estimates 2020, BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi Resmi İnternet Sitesi, https://www.unodc.org/documents/data-and analysis/statistics/crime/UN_BriefFem_251121.pdf, E.T. 02.05.2022

Uygur, Gülriz ve Nadire Özdemir. "Hukuk Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Problemler ve Çözüm Önerileri", *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde, Ed. Gülriz Uygur, Nadire Özdemir, 57-93. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Uygur, Gülriz. "Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Eviçi Şiddetle Mücadelede Hukuk Yetersiz midir?" *Kişisel Olan Politiktir Kadınlara Yönelik Eviçi Şiddet Verisi ve Politika* içinde, Ed. İlknur Yüksel Kaptanoğlu, 79-113. İstanbul: NotaBene, 2020.

Uygur, Gülriz ve İrem Çağlar Gürgey. "Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları İhlali ve Bunun Bir Örneği Olarak Kadına Yönelik Şiddet." *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-*

içi Şiddet içinde, Ed. Funda Kaya, Nadire Özdemir, ve Gülriz Uygur, 9-61. Ankara: Savaş Yayınevi, 2014.

Vido, Sara de, "The Istanbul Conventıon as a interpretative at the European and national levels." *International Law And Violence Against Women Europe And The Istanbul Convention* içinde, Ed. Johanna Niemi, Lourdes Peroni and Vladislava Stoyanova, 57-75. Abingdon ve New York: Routledge, 2020.

Vural Dinçkol, Bihterin ve Cansu Koç Başar. "Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Tavsiyelerinde Kadınların Siyasi Hakları." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 27, (Haziran 2021):1-15.

Walby, Sylvia. *Patriyarka Kuramı*. Çeviren Hülya Osmanağaoğlu. Ankara: Dipnot Yayınları, 2021.

Winkler, Theodor. "Violence against Women in Armed Conflict*." Due Diligence and Its Application to Protect Women from Violence* içinde, Ed. Carin Benninger-Bude, 263-271. Boston: Nijhoff Law Specials, 2008.

World Health Organization, Violence Against Women Prevalence Estimates, 2018, Dünya Sağlık Örgütü Resmi İnternet Sitesi, https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women, E.T. 02.05.2022.

Yalçınkaya, Aydın. "Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset." *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, 23-91. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Yalçınkaya, Ayhan. "Platon'un Bilişi." *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, 91-125. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Yalçınkaya, Ayhan. "İlahi Siyaset." *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları,197-235. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Yalçınkaya, Ayhan. “Orta Çağ ve Feodalite: Bitmeyen Tartışma ve Siyasal Düşünce.” *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler* içinde, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, 237-263. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Yarar, Betül. “Yakın İlişki İçinde Şiddeti Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek.” *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri* içinde, derleyen Betül Yarar,13-53. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

Yüksel-Kaptanoğlu, İlknur. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Veri ve Göstergeler.* Ankara: CEİD Yayınları, 2021.

TURNİTİN RAPORU

Elif

ORİJİNALLİK RAPORU

%17	%16	%8	%8
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
2	pinpdf.com İnternet Kaynağı	%1
3	rm.coe.int İnternet Kaynağı	%1
4	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
5	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	<%1
6	studylibtr.com İnternet Kaynağı	<%1
7	www.ceidizleme.org İnternet Kaynağı	<%1
8	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
9	ceidizler.ceid.org.tr İnternet Kaynağı	<%1

10	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
11	amnesty.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
12	ucansupurge.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
13	academicrepository.khas.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
14	aihmiz.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
16	hukukklinikleri.hukukfelsefesi.org İnternet Kaynağı	<%1
17	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
18	mgimo.ru İnternet Kaynağı	<%1
19	Submitted to Leiden University Öğrenci Ödevi	<%1
20	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
21	anayasagundemi.com	

	İnternet Kaynağı	<%1
22	dokumen.pub İnternet Kaynağı	<%1
23	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
24	humanrightscenter.bilgi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
25	www.hukuki.net İnternet Kaynağı	<%1
26	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<%1
27	www.aile.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
28	doi.org İnternet Kaynağı	<%1
29	www.stgm.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
30	unsceb.org İnternet Kaynağı	<%1
31	wydawnictwoepisteme.pl İnternet Kaynağı	<%1
32	Submitted to Kozep-europai Egyetem Öğrenci Ödevi	<%1

33	acikarsiv.atilim.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
34	www.theadvocatesforhumanrights.org İnternet Kaynağı	<%1
35	www.cocukgozlemevi.org İnternet Kaynağı	<%1
36	www.istanbulbarosu.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
37	tbbdergisi.barobirlik.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
38	www.assembly.coe.int İnternet Kaynağı	<%1
39	www.yumpu.com İnternet Kaynağı	<%1
40	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<%1
41	thesis.unipd.it İnternet Kaynağı	<%1
42	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<%1
43	repository.gchumanrights.org İnternet Kaynağı	<%1
44	www.ankarabarosu.org.tr	

	İnternet Kaynağı	<%1
45	www.hrw.org İnternet Kaynağı	<%1
46	www.muharrembalci.com İnternet Kaynağı	<%1
47	www.sondakika.com İnternet Kaynağı	<%1
48	www.europarl.europa.eu İnternet Kaynağı	<%1
49	Submitted to Riga Graduate School of Law Öğrenci Ödevi	<%1
50	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
51	www.yorungedergi.com İnternet Kaynağı	<%1
52	Submitted to Riga Stradins University Öğrenci Ödevi	<%1
53	kvinnatillkvinna.se İnternet Kaynağı	<%1
54	research.sabanciuniv.edu İnternet Kaynağı	<%1
55	Submitted to Leeds Beckett University Öğrenci Ödevi	<%1

56	Submitted to University of Sunderland Öğrenci Ödevi	<%1
57	julkaisut.valtioneuvosto.fi İnternet Kaynağı	<%1
58	nazanmoroglu.com İnternet Kaynağı	<%1
59	www.rcni.ie İnternet Kaynağı	<%1
60	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<%1
61	dspace.ceid.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
62	taad.taa.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
63	B.M. Oomen. "A serious case of Strasbourg-bashing? An evaluation of the debates on the legitimacy of the European Court of Human Rights in the Netherlands", The International Journal of Human Rights, 2015 Yayın	<%1
64	kadindayanismadernegizmir.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
65	Submitted to Yildirim Beyazit Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1

66	www.coe.int İnternet Kaynağı	<%1
67	www.tihek.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
68	Rainey, Bernadette. "Jacobs, White, and Ovey: The European Convention on Human Rights", Oxford University Press, 2020 Yayın	<%1
69	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<%1
70	Submitted to Istanbul Medeniyet Ãniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
71	Submitted to Ondokuz Mayıs Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
72	Shirin Naseer, Cameran Ashraf. "Gender-Based Violence in Pakistan's Digital Spaces", Feminist Legal Studies, 2021 Yayın	<%1
73	issuu.com İnternet Kaynağı	<%1
74	qdoc.tips İnternet Kaynağı	<%1
75	9lib.net İnternet Kaynağı	<%1

Submitted to Bursa Teknik Ãniversitesi

76	Öğrenci Ödevi	<%1
77	Submitted to Roehampton University Öğrenci Ödevi	<%1
78	ailevecalisma.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
79	www.ankahukuk.com İnternet Kaynağı	<%1
80	ÖZKAN, Gizem. "Kadına Yönelik Şiddet - Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017. Yayın	<%1
81	George Mugwanya. "Human Rights in Africa: Enhancing Human Rights Through the African Regional Human Rights System", Brill, 2003 Yayın	<%1
82	afyonluoglu.org İnternet Kaynağı	<%1
83	tr.hmongwiki.com İnternet Kaynağı	<%1
84	calismatoplum.org İnternet Kaynağı	<%1
85	repository.mruni.eu İnternet Kaynağı	<%1

86	Katarzyna Sękowska-Kozłowska, Grażyna Baranowska, Aleksandra Gliszczyńska-Grabias. "Sexist Hate Speech and the International Human Rights Law: Towards Legal Recognition of the Phenomenon by the United Nations and the Council of Europe", International Journal for the Semiotics of Law - Revue internationale de Sémiotique juridique, 2022 Yayın	<%1
87	dspace.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
88	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
89	Submitted to Coventry University Öğrenci Ödevi	<%1
90	Submitted to Galatasaray University Öğrenci Ödevi	<%1
91	aposto.com İnternet Kaynağı	<%1
92	www.hukabdergi.com İnternet Kaynağı	<%1
93	Fiona Morrison, Claire Houghton. "Children's human rights in the contexts of domestic abuse and COVID-19", The International Journal of Human Rights, 2022	<%1

	Yayın	
94	konakdergisi.hayatvakfi.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
95	turuz.com İnternet Kaynağı	<%1
96	ucl.rl.talis.com İnternet Kaynağı	<%1
97	www.kararara.com İnternet Kaynağı	<%1
98	www.nisantasi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
99	www.omct.org İnternet Kaynağı	<%1
100	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
101	www.rivistaoidu.net İnternet Kaynağı	<%1
102	www.utm.ro İnternet Kaynağı	<%1
103	Submitted to KTO Karatay Ãniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
104	Tomohiro Nakane. " Prosecution or following a complaint by the victim? An analysis on offences related to violence against women	<%1

	and sexual offences ", New Journal of European Criminal Law, 2021 Yayın	
105	Submitted to Universidad del Rosario Öğrenci Ödevi	<%1
106	pergamos.lib.uoa.gr İnternet Kaynağı	<%1
107	r2pasiapacific.org İnternet Kaynağı	<%1
108	www.icapff.com İnternet Kaynağı	<%1
109	www.yetishukuk.com İnternet Kaynağı	<%1
110	Submitted to Universiteit van Amsterdam Öğrenci Ödevi	<%1
111	kitaplar.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
112	www.etd.ceu.edu İnternet Kaynağı	<%1
113	"Gender-Competent Legal Education", Springer Science and Business Media LLC, 2023 Yayın	<%1
114	A. Yu. Sviderskaya. "Analysis of the Istanbul convention of the prevention of sexual	<%1

violence", Juridical Journal of Samara University, 2022
Yayın

115	TUNÇER, Polat. "VIOLENCE AGAINST WOMEN IN TURKEY AND THE RESPONSIBILITY OF PUBLIC ADMINISTRATION", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2017. Yayın	<%1
116	Submitted to Universidad de Nebrija Öğrenci Ödevi	<%1
117	ankarabarosu.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
118	www.bilgipedia.org İnternet Kaynağı	<%1
119	www.eduskunta.fi İnternet Kaynağı	<%1
120	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<%1
121	Submitted to Macquarie University Öğrenci Ödevi	<%1
122	ddd.uab.cat İnternet Kaynağı	<%1
123	www.anayasa.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
124	www.equalitylaw.eu İnternet Kaynağı	

		<%1
125	1000kitap.com İnternet Kaynağı	<%1
126	Submitted to University of Cape Town Öğrenci Ödevi	<%1
127	sro.sussex.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1
128	Submitted to (school name not available) Öğrenci Ödevi	<%1
129	ag-da.org İnternet Kaynağı	<%1
130	www.benlihukuk.com İnternet Kaynağı	<%1
131	www.haksozhaber.net İnternet Kaynağı	<%1
132	www.sozcu.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
133	Submitted to Cardiff University Öğrenci Ödevi	<%1
134	Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University Öğrenci Ödevi	<%1
135	Submitted to Mugla University Öğrenci Ödevi	

		<%1
136	Submitted to University of Kent at Canterbury Öğrenci Ödevi	<%1
137	Submitted to University of Liverpool Öğrenci Ödevi	<%1
138	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<%1
139	link.library.eui.eu İnternet Kaynağı	<%1
140	sosyologca.org İnternet Kaynağı	<%1
141	www.canbolathukuk.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
142	yesilgazete.org İnternet Kaynağı	<%1
143	Submitted to Dublin City University Öğrenci Ödevi	<%1
144	Submitted to Indian Institute of Technology, Bombay Öğrenci Ödevi	<%1
145	Submitted to Istanbul Ticaret Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
146	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	

		<%1
147	azizkerim.com İnternet Kaynağı	<%1
148	intr2dok.vifa-recht.de İnternet Kaynağı	<%1
149	morbulten.kadinininsanhaklari.org İnternet Kaynağı	<%1
150	tbbyayinlari.barobirlik.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
151	www.ekrangazetesi.com İnternet Kaynağı	<%1
152	www.phdernegi.org İnternet Kaynağı	<%1
153	Submitted to Bogazici University Öğrenci Ödevi	<%1
154	Submitted to University of Lincoln Öğrenci Ödevi	<%1
155	Submitted to Vrije Universiteit Brussels Öğrenci Ödevi	<%1
156	ects.beykoz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
157	otik.uk.zcu.cz İnternet Kaynağı	<%1

158	www.ucmk.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
159	"Towards Gender Equality in Law", Springer Science and Business Media LLC, 2022 Yayın	<%1
160	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	<%1
161	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	<%1
162	Submitted to Kirikkale University Öğrenci Ödevi	<%1
163	Submitted to Turun yliopisto Öğrenci Ödevi	<%1
164	Submitted to University of St Andrews Öğrenci Ödevi	<%1
165	paperity.org İnternet Kaynağı	<%1
166	www.dspace.yildiz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
167	www.queercyprus.org İnternet Kaynağı	<%1
168	Maria Sjöholm. "Chapter 2 The Internet: A Gendered Space", Springer Science and Business Media LLC, 2022	<%1

	Yayın	
169	Submitted to University of Birmingham Öğrenci Ödevi	<%1
170	siviltoplum.com İnternet Kaynağı	<%1
171	tesi.luiss.it İnternet Kaynağı	<%1
172	uskudar.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
173	www.crossborderdataforum.org İnternet Kaynağı	<%1
174	(7-24-14) http://77.79.79.245/system/uploads/1/files/attachment cati-izleme-raporu.pdf İnternet Kaynağı	<%1
175	Submitted to De Montfort University Öğrenci Ödevi	<%1
176	Submitted to Gaziantep Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
177	MOROĞLU, Nazan. "Kadına yönelik şiddetin önlenmesi 6284 Sayılı yasa ve İstanbul sözleşmesi", TUBITAK, 2012. Yayın	<%1
178	Submitted to Universidad Rey Juan Carlos Öğrenci Ödevi	<%1

179	conventions.coe.int İnternet Kaynağı	<%1
180	dintahripcileri.com İnternet Kaynağı	<%1
181	www.keremel.net İnternet Kaynağı	<%1
182	Grisel Miranda, Roberto Alejo, Carlos Castorena, Eréndira Rendón, Javier Illescas, Vicente García. "Chapter 3 Deep Neural Network to Detect Gender Violence on Mexican Tweets", Springer Science and Business Media LLC, 2021 Yayın	<%1
183	KURU, Gonca. "Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Rolü", Maltepe Üniversitesi, 2015. Yayın	<%1
184	Maria Sjöholm. "Gender-Sensitive Norm Interpretation by Regional Human Rights Law Systems", Brill, 2018 Yayın	<%1
185	acikerisim.iku.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
186	core.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1

kitaplardananlamayanadam.com

187	İnternet Kaynağı	<%1
188	repository.ukim.mk İnternet Kaynağı	<%1
189	www.journals.lapub.co.uk İnternet Kaynağı	<%1
190	yetkin.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
191	"Power realism versus normative institutionalism in the Council of Europe – The responses of the Organisation to the political and legal challenges to effective multilateralism", Corvinus University of Budapest, 2022 Yayın	<%1
192	Anna Śledzińska-Simon. "Making progress in elimination of gender stereotypes in the context of gender-based violence - The role of the CEDAW Committee", Tijdschrift voor Genderstudies, 2013 Yayın	<%1
193	Submitted to EIUC Öğrenci Ödevi	<%1
194	Ulviyya Mammadova, Kristi Joamets. "Istanbul Convention, Honour Killings and Turkey's	<%1

	Experience", International and Comparative Law Review, 2021 Yayın	
195	openaccess.bilgi.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
196	sansenel.com İnternet Kaynağı	<%1
197	services.e-book.fwf.ac.at İnternet Kaynağı	<%1
198	t24.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
199	tr.m.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<%1
200	www.aa.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
201	www.ercanozcelik.com İnternet Kaynağı	<%1
202	www.niassembly.gov.uk İnternet Kaynağı	<%1
203	www.turkiyehukuk.org İnternet Kaynağı	<%1
204	Submitted to European University of Lefke Öğrenci Ödevi	<%1

205	KİA, Rukiye, Akkaya. "Hukukun kadına bakışı: Ergen ve eşit olamama hali", ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ, 2009. Yayın	<%1
206	LexisNexis Yayın	<%1
207	Maja Kirilova Eriksson. "Reproductive Freedom", Brill, 1999 Yayın	<%1
208	Submitted to University of Sydney Öğrenci Ödevi	<%1
209	a3ec55aa-1c0f-448d-a555-bf0db2483a45.filesusr.com İnternet Kaynağı	<%1
210	acikerisim.ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
211	ayrintidergi.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
212	cdf.md İnternet Kaynağı	<%1
213	docslib.org İnternet Kaynağı	<%1
214	eksisozluk.com İnternet Kaynağı	<%1

evreninsanvetanri.blogspot.com

215	İnternet Kaynağı	<%1
216	kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
217	orbi.uliege.be İnternet Kaynağı	<%1
218	paylasim.ombudsman.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
219	politikaakademisi.org İnternet Kaynağı	<%1
220	pure.qub.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1
221	revistaeducacion.org İnternet Kaynağı	<%1
222	webtest.ahievran.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
223	www.guncelkpssbilgi.com İnternet Kaynağı	<%1
224	www.izmirbarosu.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
225	www.kobivadisi.com İnternet Kaynağı	<%1
226	www.tandfonline.com İnternet Kaynağı	<%1

227	www.turkkadinlarbirligi.org İnternet Kaynağı	<%1
228	"Annuaire Europeen / European Yearbook", Springer Science and Business Media LLC, 1981 Yayın	<%1
229	Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht, 2008. Yayın	<%1
230	UÇAR, Ayhan. "İSTATİSTİKÎ VERİLERLE ULUSAL BASINDA KADINA KARŞI ŞİDDET", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016. Yayın	<%1
231	acikerisim.ikcu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
232	bianet.org İnternet Kaynağı	<%1
233	biblog.bidestekol.com İnternet Kaynağı	<%1
234	csd.unog.ch İnternet Kaynağı	<%1
235	dspace.cuni.cz İnternet Kaynağı	<%1
236	dspace.yildiz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

237	ilkha.com İnternet Kaynağı	<%1
238	kayapartner.com İnternet Kaynağı	<%1
239	ktihv.org İnternet Kaynağı	<%1
240	openaccess.maltepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
241	pustaka.awaskbgo.id İnternet Kaynağı	<%1
242	turkiyeinsanotlaripartisi.com İnternet Kaynağı	<%1
243	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	<%1
244	www.coursehero.com İnternet Kaynağı	<%1
245	www.esem.org.mk İnternet Kaynağı	<%1
246	www.gercekhayat.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
247	www.haber.com İnternet Kaynağı	<%1
248	www.ihop.org.tr İnternet Kaynağı	<%1

249	www.inhak.adalet.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
250	www.seckin.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
251	www.undp.ro İnternet Kaynağı	<%1
252	www5.tbmm.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
253	Carlotta Rigotti, Clare McGlynn. "Towards an EU criminal law on violence against women: The ambitions and limitations of the Commission's proposal to criminalise image-based sexual abuse", New Journal of European Criminal Law, 2022 Yayın	<%1
254	oneymis.com İnternet Kaynağı	<%1
255	"Business Against Intimate Partner Violence", Springer Science and Business Media LLC, 2020 Yayın	<%1
256	Maria Sjöholm. "Chapter 4 Online Gender-Based Offences and International Human Rights Law", Springer Science and Business Media LLC, 2022 Yayın	<%1

257	SEÇGİN, Fadime and TATAN, Mehmet. "BİR İNSAN HAKLARI İHLALİ OLARAK KADINA YÖNELİK ŞİDDET OLGUSU: KADIN", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2017. Yayın	<%1
258	TURAN, İbrahim. "Ulusal ve uluslararası hukuk açısından Türkiye'de din eğitiminin yasal dayanakları", Ondokuz Mayıs University Faculty of Divinity, 2012. Yayın	<%1
259	tr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<%1

Alıntıları çıkart üzerinde
Bibliyografyayı Çıkart üzerinde
Eşleşmeleri çıkar Kapat

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Elif KABADAYI TATAR

Öğrenim Durumu:

Derece	**Alan**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Hukuk Fakültesi	Marmara Üniversitesi	1997
Lisans	İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü	Anadolu Üniversitesi	2021

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	**Görev**	**Yıl**
Avukatlık Bürosu	Avukat	1998'den itibaren

Yabancı Diller: İngilizce

Tarih: 12.01.2023